

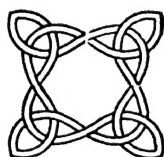

(ఆంధ్ర - దశకుమారచరితము.)

వేదము - వేంకటరాయశాస్త్రి
విరచితము.

స్వకీయ
జ్యోతిషతీర్థముద్రాక్షరశాలయందా
ముద్రితము.

మదరాసు

All Rights Reserved.

1912.

Price Rs. 1—0—0.

అ వ తా రి క.

మహాకవి శేషన రచించిన దశకుమారచరిత్రము పద్యకావ్యము శ్రీ వేంకటగిరి సుహా రాజావారి యానతిమెయి శ్రీ సంజీవరాయశాస్త్రిలు వారు రచించిన భక్త్యప్రబంధము గద్యను యయినను ప్రాథమికముగా నున్నది. శ్రీ చదలవాడ సీతారామశాస్త్రిలవారు రచించినట్టిది మూలములో యిందుక భాగమునకే.

నాముద్రించిన సంస్కృతదశకుమారచరిత్రమును పఠించిన వారు పలువురు విద్యార్థి జనోపయోగాగ్రహితులై ఆంధ్రానువాదన మేతముగా ముద్రింపుమని నన్ను హెచ్చరించిరి. దానంత్రేసి మూలము సుబోధమగునట్లుగా ఈ ఆంధ్ర దశకుమారచరిత్రమును రచించితిని. ఇందు వాక్యరచనయందు ఆంధ్రమర్యాదాగము వలసినంతకన్న ఎక్కువ స్వాతింత్య్రమును కలిపి లేదు. ఇది ప్రత్యేకముగా నొక యాంధ్రగద్య ప్రబంధముగా నుపయోగపడు నట్లును రచిత మయినది.

మూలములో ఈ పహాగ్యచరిత్రములో దంత్యాచార్యుడు అత్యంతదుశ్చరిత్రమును తన్నా యగునియందు నిబంధించినాడు. ఆ మహాపాతకము చేయకయే ఈప్రతినిధి యగు నట్లుగా ఇందు చిలుతుకమార్పులు చేయబడినవి.

భూ మి క.

దండ్యాచార్యుడు కథాసరిత్సాగరమును ఇందు విశేషముగా ఆవరించినినాడు. ఈ కథ యొక్క ప్రణాళిక అందలి న్యూగాంకదత్తచరిత్రప్రణాళికం బోలె యున్నది. అందలి కథలే ఆనేకములు ఇందు నామమాత్రభేదాదికముతో కై కొనబడినవి:—

దశకుమారచరిత్ర.
ఉపహరవర్మచరిత్రము.
ప్రమతిచరిత్రము.

కథాసరిత్సాగరము.
అజరునికథ లం. 7. త. 6.
బేతాళకథ. 15 - పది.

మిత్తిగుప్త చరిత్రమందు
భూమినికథ.
నితింబవతికథ.
మంత్రగుప్త చరిత్రము.

బోధినత్వాంశకథ లం. 10. త. 9.
బేతాళకథ మొదటిది.
అజరకథ. లం. 7. త. 6.

ఉత్తరసిరిక దండ్రిప్రణీతము గాదు, మూలగ్రంథమందు దండ్యాచార్యులయొక్క సర్వంకప పాండిత్యంబున సమగ్ర మయిన లోకవృత్తానుభవంబును స్ఫుటములు. దీనిని కథాసరిత్సాగర సాగగుళిక యని చెప్పనొప్పును. దండి గ్రంథములో విసిగించు వర్ణనలు గాని పీడాకరము లయిన క్లేషలు గాని లేవు.

ఇందు కోడిపండిము కందుకక్రీడ రాజనీతిసారమును వర్ణితములు. ఇందును శాక్య పరివ్రాజికలు కథాసరిత్సాగరమందుంబోలె కామదూతికలుగా నుపకరింతురు. యవనలు వర్తకము చేయుదురు, ఓడలు నడుపుదురు. ద్విజులయందు ఆనులోపవివాహములును సముద్రయానంబును సుప్రసిద్ధములు. చాణక్యచంద్రగుప్త కామందక ప్రస్తావము కలదు.

దండ్యాచార్యులు క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దియం దుండె నని చరిత్రకారులమతము.

అతని గ్రంథాంతరము కావ్యాదర్శము ఒకటి కలదు. మల్లికామారుతకారుడు ఈతఁడు కాఁడు.

వేదము వెంకటరాయశాస్త్రి.

శ్రీ

ఆంధ్ర - దశకుమార చరితము.

శ్రీమోచాస్వాసము.

పూర్వపీఠిక.

కు మా రో త్ప త్తి.

సీ. బ్రహ్మాంశ మను నాతప్రతంపు దండంబు
సలిసభూ నిలయాబ్జ నాశదండ
మనని సంగజ్జక నా మహా కూపదండంబు
గోత్రతిసి పట్ట కేతుదండ
మునుచమూ చక్ర సాయు క్తాక్షదండంబు
ప్రైలోక్య జయ యశః స్థాభదండ
మఖిల బుధ ద్వేషి హర కాలదండంబు
చక్రహ స్తోత్పి ప చరణదండ

సీ. మనుచు దేనిని బొగడి కల్యాణ మంది
దశకుమార కథాప్రబంధంబు సెప్పె
దొల్లి యాచార్యదండి యా శోయజాత్యు
పదమే మాకు స్త్రోరథ ప్రదము గాత.

ఎల్ల సగరములకును బిగగిల్లుగా సెప్పినట్టిది, ముగధదేశమునకు సిగదండ, పుష్పపురి
యను పట్టణము కలదు. అందు బజారులలో విక్రయాగ్ధము పఠించి యుండు రత్నాది వస్తు
సమాహములు సమద్రుని మహాభాగ్యమును చాటుచుండును. ఆ పురంబును రాజ
హంసుఁ డను రాజు ఏలుచుండెను. నీటి వెల్లిచేతను పొడవు లయిన కరడములచేతను

మొసళ్లచేతను భయంకర మయిన మహాశక్తమును నుండరవర్వతము ఎట్లో అట్లే వీరంపు బంటుల మొత్తముచేతను ఎత్తులైన తత్తడులచేతను ఏనుంగులచేతను భయంకర మయిన శత్రుసమాహముల పాలెమును ఛిన్నాభిన్నము గావించిన నిజ భుజదండము ఆతనికి భూషణము గా నుండెను. శరత్కాలపు జాబిల్లి, మొల్లలు, కర్పూరము, మంచు, ముత్తైపుర బేరులు, తామరతూండ్లు, రాజహంసలు, విరావశము, వజ్రము, పాలు, శివుడు, శివుని బొబ్బవల్లు, వెండికొండ, తెల్లబుల్లువు, అను వీనికి తుల్య మయిన రూపము గలదై, దిక్కులను నడిమి యనకాశ మెల్ల తాను నిండుటచేత పిక్కటిల్లం జేసి మితి మీతిన, దైన యాతని కీర్తిని ఇంద్ర నగరంపు ముంగిటి నంద నొద్దానంబున విహారి పరాయణులైన లేగ్రాయపు టచ్చర నుచ్చైకంటులు పాడుచు పరిమళమువలె నెల్లెడలకుం బర్వించుచుండును. ఆ రాజు మేరుభిరమువలె నెలుంగులు తుఱంగలించు దొడ్డ రత్నములకుం దావల మైన సముద్రంపు వెల్లి చుట్టు వాఱుకొనియున్న నేలపడంతియొక్క సొబగు నెల్ల భాగ్యవశంబున ననుభవించుచు, నిరంతరము యాగములు నేయుచు, సకల విద్యా వివక్షణు లయిన బ్రాహ్మణోత్తములను ప్రోచుచు దక్షిణలచే, ప్రతాపబువెంపున మధ్యాహ్న మార్తండునిం బుగణించుచు, మదనని సౌందర్యమునకుఁ దోఁబుట్టు వయిన రూపసంపద గలిగి, యొప్పారుచుం డెను.

ఆతనికి ననుమతి యను పేర రమణీజన మాఢాయణి పట్టపు రాణి గా నుండెను. గోపావేశ వశంబున తీగిడించిన బేసికంటిదేవుని మూడవ కంటి మంటచేత తుంటివెల్తుడు బనుమం బగుడు, బెగ తొంది స్త్రీయందు దోషము లే దని యెంచి, యాతనిని—తు మ్మెదల బారు ఆమెకు కచభారము గాను, అనుంగు నెచ్చెలి యైన చంద్రుడు తానురసమును గెలిచిన నెవ్వ్రాము గాను, నెలుపు సిద్ధ మయిన చేప వెంటితోగూడ కనుగొన గాను, ఎల్లబంట్లకును మున్నాడిన దళవాయి యయిన గండపుగొండ తెమ్మెగ ఊటుపు గాను, వియోగుల యెడదం జీలుచు కత్తి యయిన చిగురంకు దొండపండువంటి కమ్మెవి గాను, నెలుపుఁజిందము లావణ్య గురంధరంబైన కంధరము గాను, నిండు బిందెలజత జక్కవకవం బురణించు పాలిండ్లుగాను, అల్లెత్రాడు లైనట్టివి కోమలతనము లయిన తామరతూండ్లు బాహువులు గాను, విలాసంపుగన్న యైన కలువ ఇందుక విరిసినట్టివి మిన్నేటినుడివంటి పొక్కిలి గాను, యోగిజనుల కోరికలను దూరంను నెట్టిన నెలుపుటరదంబు అతిసౌఖ్య మయిన జగ్గనముగాను, జనుస్తంభములుగా నుండినట్టివి సౌందర్యములను హార్పి చేసిన యట్లున్నట్టివి యలిజనుల యుద్యమములకు భంగపాటుం గావించినట్టివి జంట యరఁటి గోదెలు ఇరుదొడలు గాను, గొడు గయిన వేయిరేకుల తన్ని అడుగుదోయి గాను, కైదుపు లయిన పువ్వులు ఇత రంతువములు గాను, పరిణమించినవా యేమి? వేలుపుల నగరమును గుంచినదైన యా పుష్పపురము నిజరాజధానిగా మగధరాజు అనంతుని పడగలయందు

లాలున బొందు భూదేవిని బోలె మితి లేని భోగములచేత లాలిత యగుచున్న యా వసు మతీ దేవిని అనుభవించుచు సుఖ ముండెను.

ఆరాజునకు ఆత్మంత విధేయులు ప్రజా విశేషంబున బృహస్పతియొక్క కార్య సాధన చాతుర్యమును ధిక్కరించినవారు వంశ పరంప రాగతు లయిన మంత్రులు సిత వగ్ధ ధర్మపాల పద్మోద్భవులని ముగ్గురుండిరి. వాఁలలో సితవగ్ధుడు సుమతి సత్య వర్మలును, ధర్మపాలనికి సుమంత్ర సుమిత్ర కామపాలునిను, పద్మోద్భవునికి సుశ్రుత రత్నోద్భవులును, అని కుమారులు జనించిరి.

వారిలో ధర్మ పరాయణుఁడు సత్యవర్మ సంసారము నిస్సార మని తెలిసికొని తీర్థసేవ చేయు గోరి దేశాంతరమునకు పోయెను. నట ఓట వారాంగనా లంపటుఁడు దుర్బవీతుఁడు కామపాలుఁడు తండ్రిమాటను అన్నలమాటను వివక దేశములు ద్రిప్పురు ముండెను. రత్నోద్భవుఁడు భేగమందు నేర్పరి యై సముద్రమును దాఁటెను. తక్కిన మంత్రులకుమారులు తండ్రులు స్వర్గములు కాఁగా తాము ఆ యా మంత్ర్యధికారములందు కుదురుకొని యుండిరి.

పిమ్మట నొకప్పుడు గొప్పగొప్ప కైదువులందు నిపుఁడు డై వెక్కు రణములలో రాజన్యుల మాళి పాళికలనుందు వాఁడి యలుఁగులు గ్రుచ్చిన మగధరాజు అభినవరణ భీషణుని మిక్కుటంపు మానముచే పిక్కిటిలుచున్న వానిని మాళవరాజును మానసారునిఁ గూర్చి, లీలామాత్రముగా కడలిమ్రోతను రోతలువెట్టు తన శరీరభాంకారముచేత దిగ్బజ నుండలి ఆకస్మిక మైన యా వినికీఁలని భయమున చెలరేగి నుడివడుచుండ, తన నడపు చతురంగ బలంపు బరువునకుఁ గ్రుంగుచున్న భూమిని మోచుటకు అనంతఁడు ఆయాస పడుచు వెయిపడగల బలము సంతయు పూనుచుండగా, యుద్ధాభిలాషి యై మహారోష ముతో దండెత్తి పోయెను ! మాళవ భూపతియు ఏనుఁగులం బెక్కింటిం దోడ్కొని, గూ పొందిన పోరు వోలె, పేర్చిన యుగ్రహమ్మున వెలుగడి, యుద్ధమునకై ఎదు రొక్కసెను అంత నయ్యుగువురకును పోరు ముమ్మరించెను. అనిదములచేతను గుఱ్ఱ ముల గొరిజలచేతను సెలిగి లేచిన దుమారంపు మొత్తము ఏనుఁగుల తండముల కణతల నుండి కాలు మద ధారలచేత క్రిందిభాగమునందు నిర్మలమై, క్రొత్త దయితులను వరంప వచ్చిన యచ్చగ మెఱుంగుఁ బోండ్ల తెర చీరల పరంపర లోయన ఆకాశమునం బర్యెను. కడను ధ్వనుల నెల్ల దిగ మ్రుంగినడమాయాల ధ్వనిచే దిశావకాశము లెల్ల చెవు డ్వడెను. వీరభటులు ఒండొరులను కైదువులతో కొట్టుచును చేతులతో నెట్టుచును పోరిరి. మాళవనాథుని పైఁద్ర్య మండల మంతయు తూయ మొండెను. అంతట మగధరాజు మాళవరాజును ప్రాణముతో పట్టి కనికరించి నదలిపెట్టి ఆతని రాజ్యమందే నిలిపెను. అనంతరము మగధరాజు ఏకచ్ఛత్రయుగా సప్త సాగరములతోడి యీ భూమండలము

గేలుచు, సంతతి లేమిచేత తదగ్గ మై సకల లోక కారణభూతుని నారాయణుని అర్పించెను.

పిమ్మట సౌకష్ఠ్యము అతని పట్టపుదేవి కల్పలతాపలమును ఆతఁడు తన కిచ్చినట్లు వేదవసు నిక్కలం గనియెను. ప్రాణేశ్వరుని కోర్కెతీగను పువ్వు అయినట్టి గగ్గళమును దాల్చెను. దేవేంద్ర సంపద కలవాఁడయిన యారాజు అంతట తన మిత్రులైన రాజుల నెల్ల రావించి, తన సంపదకును కోరిక నెఱవేఱినందులకును తగినట్లుగా పట్టపుదేవికి సీమం తోన్నయ నొత్సవముం గావించెను.

గూఢవంతుఁ డారాజు ఒకప్పుడు ఆ ప్రవర్గ మయిన మిత్ర మంత్రి పురోహితులతో సభలో సింహాసనము నలంకరించి యుండఁగా, ద్వారపాలకుఁడు వచ్చి, లలాట తట మందు అంజలి ఘటించి, — 'దేవా, ఏలినవారిని సందర్శింపఁ గోరినవాఁడు విశేషించి ఏలినవారు అర్పింపఁ దగినవాఁడు ఒకయతి హజారమం దున్నాఁడు.' అని నివేదించి, 'తేని యనుమతి వదలి పోయి, ఆ యతిని తేని కడకుం గొనివచ్చెను. వచ్చుచుండఁగా నే, రాజు అతనిం గని, మాటువేసంబున నున్న తనచారునిఁగా నెఱింగి, ఆనుచరుల నెల్ల అనలికి పంపి, మంత్రులను మాత్రము కూడ నుంచుకొని, ప్రణతుని ఆయాగంతుకుని చిలు నగవు నవ్వుచు 'ఓయి తాపసుఁడా, మాటువేసముతో దేశములు తిరుగుచు నీవు ఏ మేమి తెలిసికొంటివో చెప్పుము.' అని పలుకరించెను. దేశములు ద్రిమ్యురటముందు నమర్చుఁడయిన యా వేగు చేతులు మోడ్చి యిట్లు వచించెను:— 'దేవా, ఏలినవారి యాజ్ఞను కిరమునఁ దాల్చి, నిర్దోష మయిన యీ వేసమును ధరించి, మాలవరాజు రాజ ధానిం జొచ్చి, అచ్చట కరము గూఢముగా నుండి, ఆతేని వృత్తాంతముల నెల్ల దెలిసి కొని, వచ్చినాడను. మానవంతుఁడు మానసారుఁడు తన సకల మైనకుల యాయుస్సునకును విఘ్న మయినట్టి యాదురములో మీవలన ఓటువడి, యుల్లంబునం దల్లడిల్లి, బెట్టిద మయిన పట్టుదలలో మహాకాలక్షేత్రవాసిని కాళీవిలాసిని అనీశ్వరుని మహేశ్వరుని ఆరాధించి తపఃప్రభావముచేత మెప్పించి, ఆదేవునివలన ఏకవీరుఁడగు శత్రువును గూల్చి జేదైన బెట్టిదంపు గద యొకటి పడసి తన కింక నెదురు లే దని యెంచి మీ మీదికి పోరికి కడంగి యున్నాఁడు. అటుపైని ఏలినవారి చిత్తము.

దానిని ఆలోచించి మంత్రులు కర్తవ్యమును నిశ్చయించి రాజున కిట్లు విన్నవించిరి:— 'దేవా, పగతుఁడా ఓటమి లేని దైవ సాహాయ్యముతో పోర వచ్చుచున్నాఁడు, కావున ఇప్పుడు మనకు యుద్ధము నేయుట మేలు గాదు, తటాలన దుర్గము నాశ్రయింపవలయును.' ఇట్లు వారెంత చెప్పినను నీనక ర ఒహంసుఁడు గర్వంబుపెంపున దీపించుచు ఎదిరితో నెదిరి పోర సమకట్టెను. శివుని వరమునం గలిగిన సామ్య శక్తితో మానసారుఁడు పోరుటకై జోదల నెల్ల మున్నాడి సర్వసామగ్రి సమేతుఁడై అక్షతం

బుని మగధదేశముం బ్రవేశించెను. ఆ వృత్తాంతమును విని మంత్రులు భూలోక దేవేంద్రుని మగధ నరేంద్రుని ఎత్తో బిడ్డించి అతని రాణివాసములను పగతురకు చొరశక్యముగాని వింధ్యాగర్భా మధ్యంబున నుంచి, వారికిఁ గాపుగా మూల బలమును నిలిపిరి.

రాజహంసుఁడు పేరెత్తిన దంటలయిన బీకంపు బంటులతో వడి వడి వెలువడి రోహ క సాయుకుని విద్యేషిని ఎదుర్కొనెను. ఒండొరులనై బద్ధ వైరులయిన యా శూరుల కరువుగనును దారుణ పయిన గణము నివృత్తిలైన. కత్తూపాలయిన వియచ్చరులు చచ్చి దానిని ఆచ్యరు నంది నూచుచుండిరి. అతఁడు జమాభిలాషి నై మూలవ రాజు ఎల్ల యాయుధములయు దిట్టంపుఁ బ్రయోగములతోడి బహింబులను ఇంద్రుని వలె నలుపువాఁడయిన రాజహంసునిపై హరుఁ డిచ్చిన యా గదను వైచెను. రాజహంసుఁడు ఆగదను బాణపరంపరతో తుత్తునియులు చేసెను, అది, శివాజ్ఞ వస్తు గాదు గావున, అతనిని సోమసిలం జేసి, సాగధం బరిమార్చినది. అంతట ఒడలు గాయపడిని గుఱ్ఱములు వాగె లెడలును, గధము నీళ్ళుకొని దైవ కళయైన రాణివాసముల డాంగురింపుఁ దావల మయిన యా కాఁడపికే పోయినవి. మూలవరాజు గెలుపు సిరిం బడిని గొప్ప దయన యా మగధరాజ్యమును ఆక్రమించి పుష్పపురము నధిష్ఠించెను.

ఆయుధములతో కైదువుల పిండుల వ్రేలులకు సోలి పడియున్న మంత్రులు దైవకళంకుల బ్రదికియుండి, తెల్లవాలు సమయపుఁ బిల్లలె మైరలను తెలివిన బొండి, ఎట్టకేలకు ఊహిణి, రాజును ఎల్లెడలను వెదకి, కానక, దిగులుతో దేవకడకుఁ బోయిరి. సేన యల్ల మడిస ననియు, రాజు కనబడలే దనియు, వారినలన పిని, కనుమతీ దేవి దెగ్గడిలి, శోక సముద్రమును దాటఁ నశస్త్రరా లై, రాజుతో సహాగమనము సేయ సమక ట్టెను. మంత్రులును పురోహితులును 'ఓ సుసుంగలీ, తేని మరణము నిశ్చితము గాదు. ఇంతియ గాక, పొగరుకొన్న హస్తాను ఇగురఁ జేయవారఁడు సర్వ భూమండలమును ఏలఁగలవారఁడు మనోహరుఁడు సుమహారుఁడు కుమారుఁడు నీకడుపులో నెలకొనియున్నాఁడని దైవజ్ఞులు చెప్పియున్నారు. కావున నిపుడు నీకు మరణము నసంబంధము గాదు.' అని ఓదార్పఁగా ఆమె ఇండుక తనపు ఊరవంఁడెను. పిన్నట అర్ధరాత్ర సమయంబున పరిజను లెల్ల నిద్రాముద్రిత నేత్రులై యుండఁగా, ఏకాంతమున మేర లేని శోక సాగరమును దాట నేరని దై, అశుగుల చిప్పకు కొంచె మయినను కానీయక నాల్ల మెల్లగా సాశేముయొక్క విడిదలను దాటి పోయెను. అట చెంగట నొక మట్టిచెట్టుండెను. అట నంతకు మున్నే తేనిబండిని ఈడ్చుకొని పలాయితములై చచ్చి బదలి యున్న గుఱ్ఱములు ఆచెట్టుకొమ్మలకు బండి తగల్గొన్నందున మఱి నడవ లేక చేయునది లేక ఆదారిలో నిలిచి యుండి నవి. వసుమతీదేవి ఆచెట్టున కొనగొమ్మకు మరణసాధనముగా తన కైట చెఱంగునే ఊరిగాఁ గట్టుకొని ప్రాణము విడుదలన దై, కోకిలలం జీకాకు సేయు మధురవాసుతో

బాష్పములచే కలంగిన యెలుంగుతో నిట్లు వందురెను:—‘వెడకల్లునిం గేరు లావణ్యము గలవాఁడా, ఓ సామీ, పుడమి తేఁడా, నాకు రాఁగల పుట్టువునందును నీవే వల్లభుఁడవు కావుత.’

దానిని విని చలి వెలుంగు కిగణనికరములు సోకుడు మూర్ఖుఁ డేక మగధరాజు కడఁం దడవు గాయపు గంట్లనుండి నెత్తురు వట్టొడ్డుడు చేప్చులు దక్కియున్న వాఁడు ఆ వాక్కు వసుసుతీ దేవిది యని నిశ్చయించుకొని, ప్రియ వచనంబుల మెల్లగా ఆమెను బిలిచెను. ఆమెయు తొట్టుపాటుతో వచ్చి, డెందంబునందుఁ గ్రందుకొన్న యమందా నందముచే వదనారవిందంబు నెరయ విరియ, ఉపనసించినవియుం బోలె తహతహ పడుచున్న కన్నులతో నాతనిం ద్రావి, వికసిల్లిన యెలుంగుతో పురోహితామాత్యులను పిలిచి, వారికి ఆతనిం జూపెను. ఆమాత్యులను వచ్చి, రాజుం గాంచి, యాతని పాదాంభోజంబులకు నుదురు సోకఁ మ్రొక్కి, దైవముప్రభావమును ఉగ్గడించి, యాతనితో ‘దేవా, సారథి మడియఁగా గుఱ్ఱములు తేరిని తటాలున అడవిలోనికిం దెచ్చినవి.’ అనిరి. రాజు వక్కాణించెను.—‘ఇవు నుపాసించిన యా మాశ్వరాజు మన నైనెను తల్లెరును ప్రుండిన యాబన రంబున కనికర మేది వైచిన గదచేలి గాటంపు వ్రేటుం బడి నేను మూర్ఖిల్లి ఇచ్చట వేగు సమయంపుఁ జలవ గాలిచేత తెలివి నొందితిని.’ అని. అంతట నమాత్యులు ఆసీరున దైవ మనుకూల మయిన నుక్కాలంబున రాజును మోచికొని శిబిరమునకుం గొనిపోయి, ఒడలం గ్రుచ్చుకొని యున్న యంపతునియల నెల్ల నెడలించి, త్వరలో గాయపుఁ గంట్ల నెల్ల ముప్పించిరి. తేని ముఖారవిందము లేజా పొంది విరాజిల్లెను.

ఆట్లు దైవము దాయ యై పురుషకారము నడంపఁగా, డిల్లినోయి చెన్న దటీగి వెతఁ గూరుచున్న యా మగదేశ్వరుని అమాత్యులను మృదుభాషిణియు మతిమంతురాలు నయిన వసుమతియు ఇట్లని హెచ్చరించిరి:—‘దేవా, సకల రాజ సమాజములో లేజన్వివి కర్మభూఁ డవు గర్మభూఁ డవు నైన నీవు ఇపు డిట్లు అడవి నడుచు నివసించుటయే నిదర్శనము: ఎంత రాజిల్లినను సంపద నీటిమీఁది బుడగ వంటిది, మెఱపుఁదీగవోలె త్తుణములోనే పొడతెంచి నడంచునది. కావున కార్య మెల్ల దైవాధీన మని యెఱుంగ వలయును. మఱియు పూర్వము దేవేంద్రతుల్యైశ్వర్యము ననుభవించిన హరిశ్చంద్ర రామచంద్రాది మహీపతులు దైవ మిడిన యిడుములం గడుం గొడిచి, పిమ్మట చిరకాలము రాజ్యము లేలిరి. అట్లే నీవును చేయుదువు. కొంచెము కాలము దైవ సమాధి కావించుచు వెత మాని ఓపికతో నుండుము.’

అంతట ఎల్ల సైవ్యములం దోడ్కొని పోయి సోమకులావతంసుఁడు రాజహం సుఁడు తపస్సుచే జాబ్యల్యమానుఁ డైన వాని దేవ మునిని తనకొర్కిం దీర్చువానిని దర్శించెను. ఆయనకుం బ్రణమిల్లి, అతిథి సత్కారంబు లంది, ఆయనకు చెప్పవలసిన దానిని

చెప్పి, శ్రమ దీర్చున దైన యాతని యాశ్రమమందు కొంచెపాటికాలము గడపి ఒకప్పుడు తనరాజ్యమును సాధింపఁ గోరి మితభావణంబుల మునికి ఇట్లు విన్నవించెను:—‘స్వామీ, మానసారుఁడు బల్లిద మయిన దైన బలముచేత నన్ను ఓర్చి, నాకు భోజ్య మయిన రాజ్యమును తా ననుభవించుచున్నాఁడు. కావున లోక శరణ్య మయిన మీ కార్యణ్యంబునం జేసి నేనును తీవ్ర మయిన తప సొనర్చి వానిని వెలార్చు వాఁడ నై తపోధనుల రయిన మీ సన్నిధికి వచ్చితిని.’ అందులకు త్రికాలపేడి యాముని యిట్లనియె:—‘మిత్రుఁడా, దేహమును శోషిల్లం జేసెడి తపస్సు నీ కేల? ఎల్ల పగతురను నలి సేయు కుమారుఁడు తప్పక వసుమతి గర్భంబున పుట్ట నున్నాఁడు, కొలది కాలము వేపుము.’ ఆసమయంబుననే ఆకాశవాణియు ‘ఈమాట నిక్కము’ అని పలికినది. తేఱును ముని వాక్యము నంగీకరించి యుండెను.

తర్వాత వసుమతీదేవి ప్రార్థలు నిండి శుభ ముహూర్తంబున సకల లక్షణ భోభితుని కుమారుని గనియెను. కృత్య మెఱిగిన యారాజు బ్రహ్మవర్చసముచేత బ్రహ్మ దేవునికి ఉద్ది యయిన పురోహితుని ముం దిడుకొని, కుమారుని ఆకుమారుని జాత సంస్కారముచేతను బుడుతతోడవులచేతను విరాజిల్లం జేసి, రాజవాహనుఁ డని పేరి డియెను. ఆ సమయమందే సుమతి సుమిత్రీ సుమంత్ర సుశ్రుత మంత్రులను ప్రమతి మిత్రీగుప్త మంత్రగృప్త విశ్రుత నాములు ఎక్కుడు శోభ గల కుమారులు పొడుచుచున్న చందురుని కాంతి గలవారు చిరాయువులు జనించిరి. రాజవాహనుఁడు తన చెలికాండ్రయిన యా మంత్రి పుత్రులనోఁ గూడ బాలక్రీడ లనుభవించుచు ఎదుగు చుండెను.

పిమ్మట నొకప్పుడు ప్రీతితో తాపసుఁ డొకఁడు రాజ లక్షణములతో విరాజిల్లుచున్న వానిని కన్నుల పండువును కుకుమారు నొక కుమారుం గొని వచ్చి రాజున కప్పగించి యిట్లనియె.—‘రాజేంద్రా, నేను దగ్ధులను సమిధలను దెచ్చుకొనుటకై అడవికి పోఁగా, అట దిక్కులేక కన్నీళ్లు విడుచుచున్న దీరురాలు ఒక జనరాలు అగపడెను. ‘ఈనిర్ల నారణ్యమున ఏల యేడ్చుచున్నావు నీవు?’ అని నే నడుగఁగా ఆ పడఁది వ్రేళ్లతో కన్నీళ్లు తుడుచుకొని ఎలుంగు దొట్టిల్లి నిట్లు వదించెను.—

“ఓ మనీంద్రా, పూ విలుకానిఁ గేరు లావణ్యమువాఁడు దేవసభయందు పర్విన కీర్తివాఁడు మిథిలాపతి, తన చెలికాండ్రయిన మగధ నరేంద్రుని పుట్టుపుడేవియొక్క సీమంతోన్నయన మహోత్సవమునకు దార పుత్రీ సమేతముగా పుష్పపుష్పమునకు వచ్చి, కొంతకాలము అం దుండుడు, మాశవరాజు మహేశ్వరుని ఆరాధించి మగధరాజుమీఁదికి దం డైతి వచ్చెను. అంతట ప్రఖ్యాతులయిన యా మహావీరుల కిరువురకును ఎన్నికకు మించిన యుద్ధము వర్ధిల్లమండఁగా, విదేహేశ్వరుడు ప్రహరసర్వ, తనకై ప్రాణ మిచ్చు తన దండు విదేహదేశముం దున్నందున, తాను అది లేకయే తనతో వచ్చిన కొంచె

పాటి నైస్యము నడపుకొని, మిత్తుగిరికి తోడుగా పోయెను. మానసారుఁడు జయ మొంది ఈయనం బట్టికొని పున్నెంటున కరుణించి విడువఁగా, ఈయన హత శేష మయిన పట్టి సిబ్బందితో తన నగరమునకు తరిలెను. దుర్గము మయిన వనమాగ్ధమునఁ బోవుచుండఁగా, బల్లిద మయిన చెందుదండు ఆకస్తికముగా వచ్చి తాఁకినది. దాని ధాకను ఆఁగ లేక ఆరాజు మూలబలముచేత రాణివాసములను రక్షించుకొనుచు పలాయితుఁ డాయెను. అతని యగ్ధులకు కవలకు దాదలము నేనును నా కూతురును వేవేగ పోవుచున్న యారాజుతో సరిగాపో లేక వెనుజిక్కిలిమి. అంత నట బెబ్బులి యొకటి రూపొందిన కోపమో యన నొరు దెఱచుకొని నన్ను మూర్ఖునఁ జచ్చెను. నేను భయపడి చేతు లెత్తి తొట్టిలి నేలఁ బడితిని. నా చేతులనుండి బాలకుఁడు జాతీ పడి యొకానొక పుల్లారు పీఠుఁగు తొమ్ములో దాఁగెను. పులి కోపము కొలఁది ఆయాపు పీఠుఁగును పట్టి పీఠు దుండఁగా విలుకాఁ డెఁగఁగో బాణ మేసి దాని ప్రాణములను హరించెను. చిలించుచున్న ముంగురులతోడి యా బాలుని చెందులు ఎటుకో వినిపోయిరి. కడనుబాలుని ఎక్తు కొని నాకూతురు ఎటునఁ బోయెనో ఎఱుంగను. నేను మూఁఘం బడి యుండఁ గొల్ల యొకఁడు చల్లని యుల్లులుతో నన్ను తన గుడిసెకుం గొనిపోయి గాయములు మాన్పెను. నేను స్వస్థపడి వెండియు తేని కడకుం బోవం దలపడి తోడు లేకయు కూతు పుత్రాంతము తెలియకయు వ్యాధులపడుచున్నాను." ఇట్లు వచించి ఆ జన్మని 'ఒంటి దాన నే పోయి సామిని కలసికొనియెదను.' అని అప్పడే వెడలెను.

నేను నీ చెలికాఁడయిన విదేహరాజునకుం గలిగిన యిడుమకైఁగ మచు, అతని వంశపు మొలక యయిన యా బాలుని వెదకుచు, సుందర మయిన చండికగడికి అప్పడే పోయితిని. అచ్చట ఎల్లప్పుడును ఇట్టి గెలుపుల నొసంగుటకై అమ్మవారికి బాలకుని బలి యిడువారై కిరాతులు 'వీనిని చెట్టుకొమ్మకు వ్రేలఁ గట్టి కత్తితో నటికి వైతమా? ఇసుక నేలలో పాదములు పాఁచిపెట్టి గుటిపెట్టి క్రొవ్వాడి కోలలతో గూలతమా? ప్రాఁగుచు పాఱుతెంచునట్లు చేసి జాగిలంపుఁ గొదకులచే కఠపించి కడతేర్గమా? ఎల్లు చంపుదమా?' అని ఒండొరులతో కలఱుఁ బలికి కొనుచుండిరి. వారితో నే నిట్లు పలికి తిని: 'ఓ గోరి కిరాతులారా చీఁకట్లు తొండవ మాడుచున్న యీ ఘోరకాంతారములో దారి తప్పితిని, ముసలిబ్రాహ్మణుఁడును, నాకుమారుని ఒక చోట నీడలో ఉంచి ఇందుక దూరము పోయి దారి వెదకికొని మరలి వచ్చి, చూచుకొనఁగా నుమారుఁడు లేఁడు. ఎక్కడికి పోయెనో? ఎవరు గొనిపోయిరో? అంత వెదకినను కనఁబడ లేదు. వాని నెమ్మొగముం గని నెక్కు దినము లయినవి. ఏమి నేయుదును? ఎటుఁ బోవుదును? మీ రే మయినం జూచివారా?' అంతట దైవానుకూల్యమున వారు 'స్వామీ, బాపనయ్యా, ఇక్కడ నొకఁ డున్నాఁడు. వీఁడు నీ కొడుకా? వీఁడే నిజముగా నీ కొడు కని తీసి

కొనిపోయి.' అని ఆ బాలుని ఇచ్చిరి. నేను వారిని దీవించి, బాలకుని గ్రహించి, చల్లని నీళ్లు లోనగు నుపచారములచేత నేడ దేర్చి, నిర్భయముగా నీకడకుం డెచ్చితిని. ఈ చిరంజీవిని తండ్రికన్న హేయ్యుగా నీవు ప్రోతువు గాక.—రాజు, మిత్తుని యాపడకై తనకుఁ గలిగిన శోకమును ఆతని కుమారునిఁ గాంచెడు సంతోషముచేత కొంతపట్టు మట్టు పఱచుకొనుచు, ఆబాలునికి ఉపహారవర్మ యని పేరిడి, రాజవాహనునితో సమానముగా పెంచుచుండెను.

రాజహంసుఁ డొకనాఁడు తీర్థస్నానముకై బోయినాడ వెంటడి దారిని పోవుచు, అడట సాటి లేని నెమ్మేనివానిని బాలు నొకనిని ఒక యెలనాగ ఆడించుచుండఁగాఁ గాంచి, కుతూహలంబున దానిని 'ఓ ముగువా, నుండ గాకాయఁడు రాజలక్షణ సంపూర్ణుఁడు ఈ బాలుఁడు మీకులమునఁ బుట్టినవాఁడు కాఁడు. కన్నులపండు వయిన యీ బాలుఁడు ఎవని నందనుఁడు? ఏమికతంబున నీ చేతికి వచ్చినాఁడు? ఉన్నమాట ఉన్నట్లు చెప్పుము.' అని యడిగెను. శబరి దండ మిడి యిట్లు వచించెను:— 'దేవరా, మా పల్లె చెంగటి దారిలో పోవుచున్న మిథిలేశ్వరుని యెల్ల ధనమును కొల్ల గొన్న బోయదండులో నా మగవాఁడు ఈ కుమారుని దొంచుకొని వచ్చి నా కిచ్చినాఁడు, నేను పెంచుచున్నాను.' అంతట రాజు ఆమాటకు అవధరించి ముని చెప్పిన రెండవకుమారుఁడు వీఁడే యని నిశ్చయించి, మంచిమాటచేతను ఈవిచేతను ఆబోయతను ఒప్పించి, కుమారుని పుచ్చుకొని, అపహరవర్మ యని పేర్కొని, దేవికి పెంపు మని యప్పగించెను.

ఒకప్పుడు వామదేవమునిశిష్యుఁడు సోమశర్మ యను వాఁడు ఒక బాలకుని తెచ్చి తీసి మ్రోల నిడి యిట్లు వక్కాణించెను.—రాజా, నేను రామ తీర్థములో స్నానమాడి మరలి వచ్చుచు, అడవిలో ముసలి దొకతె ఎత్తుకొని యున్న దేదీప్యమాన మూర్తిని ఈ కుమారునిఁ గని, ఆదరము దొలక 'ఓ ముసలీ, నీ వెవ్వతెవు? ఈయడవి నడుమ ఈ బాలకుని ఎత్తుకొని ఏల పడుచు లేచుచు తిరుగుచున్నావు?' అని యడిగితిని. ముసలిది వాక్రుచ్చినది.—

మునీశ్వరా, కాలయవన మను దీవిలో కాలగుప్తుఁ డను మేటి కోమటి ధనవంతుఁడు కలఁడు. అతని కొమారితను కన్నుల పండువును సువృత్త యను దాసిని, ఈదేశము నుండి వచ్చిన వాఁడు మగధరాజ మంత్రి పుత్తుఁడు రత్నోద్భవనాముఁడు మంచిగణముల పుట్టి నిల్లు భూమండల మెల్లం జరించినవాఁడు అందగాఁడు బేరి యొకఁడు పెండ్లియై, మంచి మంచి వస్తువుల సంపదను మామవలన అరణ ముదెను. కొంత కాలమునకు ఆ కోమలాంగి గర్భము దాల్చెను. అంత నాతఁడు తన యన్నను చూడఁ గోరి, ఎట్టకేలకు మామను ఒప్పించి, ఆ చంచలాక్షితోఁ గూడ ఓడ యెక్కి పుష్పపురమునకు చాప యెత్తెను. కొంత సబరు అయినంతట తుపాను గొట్టి పెనుగరడముల దెబ్బలకు

ఓడ పగిలి నీట మునిగి పోయెను. నెఱుమాలువలన ఓప లేక యున్న యా బనరాలిని నాదిగా తోడు వచ్చిన నేను చేతులతో నెత్తుకొని దైవ విశమున దొరకిన యొక పలక మీఁద నెక్కించుకొని ఎట్టులో గట్టు చేర్చితిని. రత్నోద్భవుఁడు తానును మిత్తులును జట మునిగి పోయెనో ఏదే నొక యుపాయమున దరిఁ జేరెనో యెఱుంగను. మితి మీఠిన పాటు పడిన దై నువృత్త ఈ యడవిలో కొడుకుం గనియెను. కానుపు సెప్పల చేత స్మృతి తప్పి ఆమె ఒక చెట్టు క్రింద దట్టంపు నీడలో పడి యున్నది. నిర్మానుష్య మయిన యడవిలో నుండఁ జాలమిచే గ్రామమునను పోవుదారిని వెదకుటకై నేను వచ్చుచు, ఓడ లెఱుంగక పడియున్న దాని దగ్గఱ వదలి వచ్చుట సరి గా దని ఈనిసువును ఎత్తుకొని వచ్చితిని. —

ఆ నిసుసుములో నటకు అడవియేనుఁ గొకటి ఏతెంచెను. దానిం గని వెఱుగొని ఆ దాది బాలుని పడవైచి పాటిపోయెను. నేను ఆ చెంగట నొక తీగఁబొంకలో చొచ్చి పరికించుచుంటిని. పడిన శిశువును చివురు టానుల కవళిపుఁ బొత్తరం బోలె ఏనుఁగు తొండముతో ఎత్తికొనుచుండఁగా, దానిమీఁదికి మహాగ్రహంబున సింహము దాఁచెను. దానికి జడిసిన తత్క్షరపాటున ఏనుఁగు బాలకుని మిఁటికి ఎగుగ వైవఁగా, చిరకాలము బ్రదుక వలసిన వాఁడు గావున, ఆ సమీపమున చెట్టు కొమ్మమీఁద నున్న క్రోఁతి యొకటి పండిన పండు ఆను నాశచేత పట్టుకొని, పండు కానందున వెడలుపుఁబాటి బోదెపయి విడిచి ఎటకో పోయెను. సత్త్వ సంపన్నుఁడు కావున బాలకుఁడు ఎల్ల పాట్లను ఓర్చెను. ఏనుఁగును జంపి సింగము ఎటకో పోయెను. పొదరింటినుండి నేను వెలువడి వెలుగుల మొత్తమైన యా బాలకుని మెల్ల గా చెట్టునుండి దింపి, అడవిలోపల ఆ పడఁతిని వెదకి కానక, వానినే వీనిని కొనిపోయి గురువునకు నివేదించి, ఆయన యాజ్ఞచేత నీకడకుం దెచ్చితిని. ....

ఇట్లు పరికి సోమశర్త విరిమింపఁగా, రాజహంసుఁడు మిత్తుల కందఱును ఒక్కఁ-మొగినే దైవము ప్రతిశాల మయినందులకు ఆశ్చర్యపడి, రత్నోద్భవుని గతి తెలియక చింతిల్లుచు, బాలునికి పుష్పద్భవుఁడని పేరు వెట్టి, వాని వార్తను వివరించి, దుఃఖ సంతోషముల మిశ్ర మగు దశా విశేషము ననుభవించుచు, సుశ్రుతునికి ఆతని తమ్ముని కుమారుని అప్పగించెను.

మఱునాఁడు ఒకానొక బాలకుని టొమ్మునం దెట్టుకొని వసుమతీదేవి వల్లభుని కడకు వచ్చి, 'వీఁ డెక్కడ దొరకినాఁడు?' అని యాతఁ డడుగఁగా, నిట్లు నడివెను:— 'మహారాజా, కడచిన రాత్రి ఒకానొక దివ్య వనిత నా యెదుట ఈ బాలుని ఉంచి, నిద్రలో నున్న నన్ను లేపి, వినయంబున నిట్లు వచించెను. — 'దేవీ, నేను నీ మంత్రికి ధర్మపాల నందనుఁడయిన కామపాలునికి దయతను. యక్షకాంతను, మణిభద్రుని కూఁ

తురను; నాపేరు తారావళి. జన్మలతేని పంపున, నా కుమారుని వీనిని కడలి మొలనూలి పంటపలంతికి ప్రాణేశ్వరుడు కాగలవానికి నీ కుమారునికి నిర్మలముశోనిధికి రాజవాహు నునికి పరిచర్యసేయు నిమిత్తము, తెచ్చితిని. కావున మారునికి మా అయిన యీ కుమారుని నీవు పెంపవలయును.' అంతట అచ్చెరువుచే విచ్చు లయిన కన్నులతో నేను సవిన యంబుగా నత్కరింపగా, ఆ జన్మల మచ్చెకంటి దిచ్చుమొగం బాయెను." అంతట రాజహంసుడు కామపాలునికి యత్నకాంతతోడి కూటమి గలిగి నందులకు ఆశ్చర్య పడుచు మిత్తరంజనుని సుమిత్త్రుని రప్పించి, అతని తమ్మునికుమారుని అగ్రపాలునిఁ గా పేర్కొని, వృత్తాంత మంతయుం దెలిపి, అప్పగించెను.

ఆ మఱునాఁడు వామదేవముని శిష్యుఁడు మఱి యొకడు ఆ యాశ్రమముందే వసించువాఁడు, దేవత యని కీర్తి వడసిన వానిని మదనునికన్న అందగానిని పుష్పకోమలుని బాలుని ఒకనిం దెచ్చి తేని మ్రోల నిడియిట్లనియె.—రాజా, తీర్థయాత్రమీఁద నేను కావేరీ తీరమునకుం జని, అచ్చట అల్లలనాడు ముంగురులతోడి యీ కుష్టుని తన యొడిలోఁ బెట్టుకొని యేడ్చుచున్న ముసలిదాని నొకతెం గని 'ఓ, ముసలీ, నీ వెవ్వతెవు? ఈ కుమారుడు ఎవని కన్నుల పండువు? ఈ పే రడివికి ఏల వచ్చితివి? నీదుఃఖమునకు కారణ మేమి?' అని యడిగితిని. కృద్ధుఁడంచేతులతోను కన్నీళ్లు తుడుచుకొని, నన్ను తన వగపుమేకును వెకలింప నుసరునిఁగా నెన్ని, దుఃఖకారణము నిట్లు చెల్లెడించెను.

'ఓ విప్ర కుమారుడా, రాజహంసుని మంత్రి యయిన సితవర్మ యొక్క చిన్న కుమారుడు సత్యవర్మ తీర్థయాత్రార్థమై ఈ దేశమునకు వచ్చెను. అతఁడు ఒకానొక యగ్రహరిములో కాలి యను పేరి యొక బ్రాహ్మణకన్యను వివాహమై, ఆమెను సంతానము కలుగ నందున, ఆమె చెల్లెలిని గౌరి యను దానిని వివాహమై, ఆమెయందు ఈ కుమారునిం బడసెను. కాలి ఓగ్వలేని దై ఒకప్పుడు ఈ నిసువును దాది నయిన నాతోఁగూడ ఒక మిషచేత తోడ్కొని వచ్చి ఈయేటఁ ద్రోచి పోయినది. ఒకచేత పిల్లవానిని ఎత్తి పట్టు కొని రెండవచేతితో ఈదచు, ఏటివడిచేత వచ్చిన చెట్టుకొమ్మను పట్టుకొని దానిపై శిశువును ఉంచి, ఏటివడిచే కొట్టుకొని వచ్చుచున్నట్టి నన్ను ఆ చెట్టులోని నల్ల ద్రాఁచొకటి కఱచినది. నాకు పట్టుఁగొమ్మ యయిన యాచెట్టు ఇచ్చట గట్టు తాఁకినది. విష మెక్కి నేను వచ్చినయెడల ఈయడవిలో ఈ శిశువునకు రక్షకు లెవ్వరును లేరే యని శోకించుచున్నాను.'

అంతట తీవ్ర విష భావులు అంగంబుల దరికొల్పఁగా వృద్ధ నేల వ్రాలినది; జాలి గొని నేను మంత్రబలముచేత విషవేగమును దింప నేరక చెంగటి పొదలలో ఒకా నొక యోషధిని వెదకి సంపాదించి తెచ్చు నప్పటికి వచ్చి పోయినది. అంతట నేను ఆ ముదుసలికి దహన సంస్కారము గావించి శోకాకుల మానసుండ నయి ఈ బాలుని

అశరణుని కైకొంటిని. సత్యవర్షుని వృత్తాంతమును విన్నప్పుడు ఆతని కాపుర మయిన యగ్రహారము పేరు విననందున ఆతని వెదకుట యశక్య మని తలపోసి, నీ మంత్రికుమారునికి నీ వేరక్షకుఁడవు అని, వీనిని నీకడకుం దెచ్చితిని. — దానిని విని, సత్యవర్షుని స్థితి చక్కఁగా తెలియ నందులకు వగచుచు, రాజు, సుమతి మంత్రికి ఆతని తమ్ముని కుమారుని సోమదత్తుఁ డని పేరు పెట్టి, సమర్పించెను. ఆతఁడు తమ్ముడే వచ్చినట్లు సంతోషించి ఎక్కువ మక్కువతో వానిని పెంచుచుండెను.

పూర్వ పీఠిక - దితీయోచ్ఛ్వాసము.

ద్విజోపకృతి.

తరువాత నొకప్పుడు, సకల కలయందును గడి దేటి, పూవుటమ్ములవాని చెలువంబు కలిగి, ఒండొరులతో సోదరులుగా వర్తించుచు, సాహసంబునఁ గుమారస్వామిని కేరడము లాడుచు, కేలుదామరలందు, గెలుపు సిడము, గొడుగు, కలశమును, రేఖారూపముగాఁ గలిగిన సుకుమార కుమార నికరము పరివేష్టించి యున్న రాజహంసునికడకు వామదేవయుని వచ్చెను. రాజు ప్రణమిల్లి యాతిధేయ సత్కారములు గావింపఁగా నంగీకరించి, ముని, తన యడుగుదామర దోయివై మూఁగుచున్న జాలుపాలతేంట్లు గల దైత్రులను వ్రక్కలింప నున్న యా కుమార సమాజమును బిగ్గఁ గవుంగిలించి, మితసత్యవాక్కుతో నాశీర్వదించి యిట్లనియె:—“ఓ రాజా, నీ కోర్కెలపంటయో యన నిండు లావణ్యంబుతోడి జవ్వనంబును మంచి మిత్తులతోడి నీ పుత్తుఁడు అనుభవించుచున్నాఁడు. ఈ సంగడీలతోఁగూడ దిగ్విజయమునకై తరలుటకు ఇతనికి ఇది సమయము. కావున క్షేతముల మోర్చఁగలయట్టి యీతనికి దిగ్విజయ ప్రయాణమును కావింపుము. మారునిం గేరు సౌరు గలవారు, పౌరుషమున శ్రీరామాదులకు ఈడయినవారు, కినిసిరని పగతురను బుగ్గి గావించువారు, సమీరుని దాఁలెడు వడి గలవారు, ఆకుమారులు రణములకై కదలినంత నేతనకు మంచికాలము వచ్చె నని రాజు నిశ్చయించుకొనెను. కుమారునికి ఇతరులను మంత్రులనుగా నియమించి, మంచిబుద్ధి లుపదేశించి, మంచి ముహూర్తమందు తగిన పరివారముతో నాతనిని విజయార్థము తరలించెను.

రాజవాహనుఁడు మంగళ సూచక మయిన శుభ శకునముం గాంచి కొంతద వ్వరిగి నింధ్యారణ్య మధ్యంబునం బ్రవేశించెను. అచ్చట నొక్కపురుషుఁడు, మిక్కుటంపుఁడైదుపువ్రేటుల గాయపుఁ గాయలవాఁడు, ఉక్కువంటి కక్కసంపు మేని వాఁడు, జన్నిదంబుచే బాంపఁడనియు తీరుచేత బోయ యనియు తోచుచున్న వాఁడు, స్రూర నేత్రుఁడు,

కానిపించి రాజవాహనునికి తగిన మరియుదలు సలిపెను. రాజవాహనుఁ డిట్లు ప్రశ్నించెను:--‘ఓయి మానవుఁడా, నరుని పాదము సోకక, మెకములకు సుక మయి, చొరను వెలువడను దారులు ఘోర మయిన యీకాంతారమున వింధ్యారణ్య మధ్యంబున నీవు ఒంటరిగా కాపుర మున్నా వేలే? నీ బుజముమీఁది జన్మిదము పాటుఁడ వని తెలుపుచున్నది; కత్తిగాయములు కిరాతుఁడ వని నూచించుచున్నవి. ఇందలి తత్త్వముం దెలుపుము.’ ఆపురుషుఁడు ఇతఁ డెవరో లేజా దొలంకు చున్నాఁడు, నిక్కముగా మాను హితీత పారుషుఁడు, అని తలంచి, మిత్తులవలన పేరును పుట్టువును తెలిసికొని యీతనికి తన వృత్తాంతమును ఇట్లు వచించెను.—

రాజకుమారా, ఈ యడవిలో వేదాది విద్యాభ్యాసము మాని, తమ కలాచారమును దూరమున కట్టి పెట్టి, సత్య శౌచాది ధర్మ నియమములను వదలి, పాపము నే రోయుచు, బోయలకు అనుచరు లై, వారి యన్నముం దినుచు, జీవించు బ్రాహ్మణాధములు అనేకులున్నారు. వారిలో నే నొకని కొడుకను, నింద్య చారితుఁడను, నా పేరు మాతం గుఁడు. నేను కిరాతులతోఁ గూడ దేశములు చొచ్చి, గ్రామములలో శ్రీ బాల సమేతులను ధనికులను చెఱఁ బట్టి, వారిసర్వస్వము చూఱగొని, ముదించి దయమాలి చరించుచుంటిని. ఒకప్పుడు ఒక కాణడవిలో నాతోడివారు ఒక బ్రాహ్మణుని చంపఁ దలంపం గాంచి, దయగొని, ‘ఓరి పాపులారా, బ్రాహ్మణుని చంప రాదురా.’ అని యడ్డ పడితిని. వారు కినుక మెయి కనులకుం గెంపు గదుర నన్ను తద్దయు బెడరించిరి. వారు ప్రేలిన కాటులను విన నొల్లక నేను ఆ భూసురునిం గామకును పెద్దతడవు పోరి వారిచే ప్రేటులు పడి ప్రాణము వదలితిని.

పిమ్మట యమ నగరమున కేగి అచ్చట దేహవంతు లయిన పురుషులు చుట్టుం గొలుచు చుండ, సభామధ్యంబునందు రత్నాల సింహాసనమందు కూర్చున్న యమధర్మ రాజును దర్శించి ఆయనకు దండ ప్రణామ మాచరించితిని. ఆతఁడు నన్ను గని తన మంత్రిని చిత్రగుప్తుని పిలిచియి ట్లానతిచ్చెను.—‘మంత్రి, ఇతనికి మరణసమయము ఇది గాదు, దుష్ట చరిత్రుఁ డయినను ఇతఁడు బ్రాహ్మణునికొఱకు ప్రాణము వదలి నాఁడు. ఇటుపయిని ఇతనికి పాపము తీటి పుణ్యకర్తలు సేయ బుద్ధి పుట్టును. పాపాత్ములు ఇచ్చట అనుభవించుచుండెడు తీవ్రవేదనలను కని, యితఁడు తన తొంటి శరీరమునకే పోవును గాక.’ అంతట చిత్రగుప్తుఁడు నన్ను వెంటం దోడ్కొని నరకముం జూపెను. యమకింకరులు పాపులను కొండఱును ఎఱ్ఱగా కాలిన యినుపఁ కంబములకు కట్టుచు, కొండఱును కాగి తెరలుచున్న నూనె కళాయిలలో వైచుచు, మఱికొండఱును దుడ్డుగుదిలతో అవయవములను చిదియఁ గొట్టుచు, వేఱు కొండఱును వాఁడి యులులతో నలుప్రక్కలను

చీల్చుచు, నుండిరి. చిత్రగుప్తుఁడు అట్టి యా యాతనాప్రాణులనెల్లఁ జూపి, మంచి బుద్ధి యుపదేశించి, నన్ను వీడ్కొలిపెను.

అంతట నేను నా మనుషటి శరీరమునే చొచ్చితిని. మహారణ్యమునడుమ ఆ బ్రాహ్మణుఁడు చలువ నేవలు నేయుచు పరికించు చుండ, తాలిబండపంపు పరుండి తుణుముంటిని. అంతలో నా వృత్తాంతము విని నా బంధువులు తటాలున కూడుకొని వచ్చి నన్ను ఇంటికిఁ గొనిపోయి నా గాయములను వుద్దిరి. బ్రాహ్మణుఁడు కృతజ్ఞతచేత నాకు అక్షరములు నేర్పి, నానా శాస్త్ర సారమును బోధించి, పాపక్షయ కారణమయిన సదాచారము నుపదేశించి, జ్ఞాన సేత్రమున కగవడువాఁడయిన చంద్రార్థ శేఖరునిఁ బూజించు క్రమముం జెప్పి, నా పూజను కైకొని, చనియెను. అప్పటినుండియు నేను కిరాతులతో చేరి యున్న బంధుసమాహును వదలి, ఎల్ల లోకముల గురువును ఇందుకళావతంసుని ధ్యానించుచు, ఈ యడవిలో కళంకులం దొలంగించుకొని వసించుచున్నాను. దేవా, నీతో విన్న వింపవలసిన రహస్యం బొందు కలదు, నాతో రమ్ము. —

ఇట్లు వదించి యాతనిని మిత్త్రీబృందమునుండి ఎడగాఁ గొనిపోయి ఏకాంతమున “రాజా, కడచిన వేకువను గౌరీపతి కలలో వచ్చి, నన్ను కన్నులు మూసికొని నిద్రించుచున్న వానిని లేపి, నా వినయంపు మ్రొక్కు నంగీకరించి దయ దొలంపచున్న మోము కాంతితో ‘మాతంగుఁడా, దండకారణ్య మధ్యములో పాటుచున్న యేటి తీర ప్రదేశమున, సిద్ధసాధ్య లారాధించు స్ఫటికలింగమునకు వెనుకటి వైపున, పార్వతి యడుగు బాడ గుఱుతు గలిగిన తాతి చెంత, దైవ ముఖ మోయన బిల మొక్కటి కలదు. అందు బ్రహ్మశాసనములె నొక రాగి శాసనము ఉన్నది. దానిం గయికొని దానిమీఁద తెలిపి యున్న విధానమును అదృష్టవిజయముం బోలె నాచరించి, పాతాళలోకమునకు ఏలిక వగుదువు. నీకు సాయపడువాఁడు రాజవమారుఁడు నేఁడో ‘తేపో వచ్చెడిని.’ అని ఆనతి చెప్పు. ఆ యానతి బడి నీవును వచ్చితివి. సిద్ధి నవేక్షించు నీ రాకకు సంబోధించుచున్న నాకు సాయము చేయుము.” అని విన్న వించెను. అందులకు అంగీకరించి రాజవాహనుఁడు సంతృప్తిచే నొదలవంచి యా మాతంగుని వెంబడి అర్ధరాత్ర సమయంబున, నిద్రాపరవశ మై యున్న మిత్త్రీబృందమును వదలి, ఆడవిలోపలికిఁ బోయెను.

పిమ్మట అతని యనుచరు లెల్లరును రాజవమారుని ఎటునుం గానక, డెందంబులందు దిగు లొంది, ఆ యా కాననములందు చిక్కఁగ వెదకియు కనిపట్టి లేక, ఇంకను వెదకు వారై, దేశాంతరములకు పోవం దలకొని, తా మెల్లరు మరలం గలయుటకై ఒకానొక తావును ఏర్పాటుచుకొని, చీలి పోయిరి.

జగ దేకవీరుఁడు రాజవాహనుఁడు కాచుచుండుఁగా, సంతోషముతో మాతంగుఁడు ఆ బిలమును శివుఁడు చెప్పిన గుర్తులవలన తెలిసికొని నిర్భయముగా ప్రవేశించి, రాగిశాస

నముం గైకొని, ఆ దారి నే పాతాళలోకమునకు పోయి, అచట ఒక పట్టణము చెంగట అటవోటలో తామరతంపర నిండిన కొలని చేరువను, కాసనములోఁ జెప్పిన ప్రకారము నానా విధ హోమ ద్రవ్యములను సమకూర్చి హోమము గావించి, కడపట సమిధలతోను నేతితోను అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసి, పున్నెముల యిల్లయిన తనయొడలి నే, విఘ్న నివారకుఁడైన రాజవాహనుఁడు ఆశ్వర్యపడి చూచుచుండఁగా, మంత్రపూర్వకముగా ఆహుతి చేసి, మెఱపుఁగాంతి గల దివ్యదేహమును బొందెను.

వెంటనే, రత్నాలంకారములు మెండుగాఁ దాల్చినట్టిది, సకలలోక రమణీయములను తిలక మయినట్టిది, యొక కన్య, వినయము తోడి సకుటు మెక్కఁడు వెంట రా, రాయచ నడకతో మెల్లగా వచ్చి, ఆ బ్రాహ్మణోత్తమునికి మెఱుంగులు తుఱంగులించు మణి యొకటి పావడం బొసంగిన దై, 'ఎవ్వతెవు నీవు?' అని యాతఁ డడుగఁగా, మెల్ల మెల్లగా మోక్షుఁగే లెత్తి తమకంబున కోకిలయెలుంగుతో నిట్లు విన్నవించెను.— “భూసురోత్తమా, నేను ఆసురోత్తముని కూతురను, కాళింది యను దాన. మా నాయన మహానుభావుఁడు ఈ లోకమునకు ఏలిక. ఆయన నిజ పరాక్రమముచేత అమరులను సమరంబునం దఱుచుఁగా, సూర్యులేక విష్ణుదేవుఁడు ఆయనను తెగటాఁచినాఁడు. ఆయనం గోలుపోయిన వనటకడలిలో మునిగిన నన్నుం గని, కనికరంబున తపస్సిద్ధుఁడొకఁడు 'బాలా, దివ్యదేహమును సాధించిన మానవుఁ డొకఁడు నవీనుఁడు నీకు వల్ల భుఁడై పాతాళలోకము నెల్ల వీలఁగలఁడు.' అని కవించెను. ఆ య్యాదేశమును విని, వానరాకను వాన కోయిలవలె నీ దగ్ధనమును ఎదురు నూచుచు, చిర కాల ముంటిని. నాకోర్కి తీఁగయొక్క పం డయిన నీ రాక నెఱింగి, నా రాజ్యముయొక్క పట్టుఁగొమ్మలయిన మంత్రుల యనుమతితో, మదిచ్చ యనెడి తే రెక్కి, మదనుఁడే సారథిగా, నినుఁ గూర్చి వచ్చితిని. ఈ లోకముయొక్క రాజ్య లక్ష్మిని నీవు చేపట్టి, నన్ను ఆమెను సవతిని గాఁ జేయుదువు గాక.' ఆ తరుణి యిట్లు విన్నవించుఁగా మాతంగుఁడు రాజవాహనుని యనుమతిని ఆమెను పెండ్లి యై, అట్టి దివ్యాంగన దొరకినందులను కరము హర్షించి, పాతాళ రాజ్యమును స్వీకరించి, పరమానంద భరితుఁడాయెను.

మిత్తుల నందఱును ఏమార్చి వచ్చిన రాజవాహనుఁడు వారిం గనం గుత్తాహలి యై భూలోకమునకుఁ బోఁ గోరి, తాఁ జేసిన సాయమునకుఁ సంతృప్తుఁడైన మాతంగుఁడు, కాళింది యిచ్చిన యామణిని ఆఁకలి దప్పి లోనగు క్షేతముల నడంచు దానిని కానుక యియ్యఁగా, గ్రహించి, తన్ను సాగ సంప్రతును కొంత దూరము కూడ వచ్చిన యా మాతంగుని వీడుకొని, బిలమార్గమున వెలువడి భూలోకమునకు వచ్చెను. అచ్చట మిత్తు బృందముం గానక పుడమిం జరించుచు, ఉజ్జయిని యోరను ఒక యుద్ధాన వనములో విశ్రమింప నుండి రమణీయమేతుని ఆప్త జన పరివృతుని ఆయుద్ధానమునకు

అందఱములో వచ్చిన వాని నొక పురుషునిం గాంచెను. ఆతఁడును పరమానందముచేత ఉల్లము పల్లవింపఁగా వదనారవిందము వికసిల్లఁగా 'అహా! ఈతఁడు నాదొర, సోమ వంశమునకు శేఖరీభూతుఁడు విమల కీర్తి నిధానము రాజవాహనుఁడు! ఏమి నా భాగ్యము! ఆకస్మికముగా ఈతని యడుగుల దరిం జేరితిని! ఇప్పుడు నాకు మితి లేని కన్నుల పండువు కలిగినది!' అని తొట్రుపాటుతో అందఱము దిగి, వడివడిగా అడుగు లిడుచు, విలాసహస్తోత్కర్షముతో నిండి, తన వైపు మూఁడునాలుగు అడుగులు లేచి ఎదురు వచ్చిన యా రాజవాహనుని పాదకములములకు నుల్లసిల్లుచున్న మల్లెపూ సరము జూతుచున్న సిగ సోక మ్రొక్కెను. రాజవాహనుండును తన కనుదోయినుండి ఆనంద బాష్పములు వెల్లివొడువ, ఒడ లెల్ల గగ్గొన్న యా పురుషుని బిగ్గఁ గవుగిలించి 'అహా! సౌమ్యుడా సోమదత్తుడా!' అని పలుకరించెను.

అంతట ఒక పొన్న చెట్టు క్రింద చల్లని దట్టంపు నీడలో కూర్చుండి రాజు ప్రేమ దొలంక, 'సఖుడా, ఇంతకాలము ఏ దేశములో ఏ ప్రకారము నీవు ఉంటివి? ఇప్పుడు ఎటు కేఁగుచున్నావు? ఈ యెలనాగ యెవతె? ఈపరిజనము నీ కెట్లు కలిగినది? అంతయుం జెప్పుము.' అనెను. ఆతఁడును మిత్త్రీ సందర్శన యోగము చింతా జ్వరంపుఁ బెంపుఁ ద్రోపాడ కేలుఁదామరదోయి మోడ్చి వినయము గదుర తన వృత్తాంతము నిట్లు వక్కాణించెను.

పూర్వపీఠిక - తృతీయోచ్ఛాసము.

సోమదత్తచరితము.

దేవా, నీపాదకములములం గనఁ గోరి లిరుగుచు నేను ఒకామెక యడవి ప్రదేశ మందు డప్పిగాని తీవలు పాదవికొనిన చల్లని యేటిసీరు త్రాగుచుండఁగా, అచట వెలుంగులు పిసాలించు రత్న మొకటి యగపడెను. దానిం గయికొని కొంత దారి నడచి మెండుకొన్న రవి యెండకు బెండువడి ఈ కానలోనే ఒక దేవళముం జొచ్చితిని. అందు దీనవదనుని బహు పుత్త్రీ పరివృతుని ముసలి బ్రాహ్మణ మొకనిం గని దము గలిగి కుశల మడిగితిని. దైన్యముచే వేలవెలం బోవుచు మనస్సు నిండ ఆశ పెట్టుకొని బ్రాహ్మణుఁడు 'మహాభాగుడా, తల్లిలేని యీ కొమరులను అనేకోపాయములచేత పోషించుచు, ఇప్పుడు ఈ పాదుదేశములో బిచ్చ మెత్తి వీరికి పెట్టుచు ఈ శివునిగుడిలో వసించుచున్నాను.' అని చెప్పెను. 'ఓ భూసురుడా, ఈ దండునకు దొర ఏ దేశపురాజు? ఇతని పేరేమి? ఇటు కేల వచ్చినాడు?' అని నే నడుగ బ్రాహ్మణుఁడు వచించెను:—

‘సామ్యుడా, ఈ దేశపు రాజు వీరకేతుడు. ఇతని కొమారితను వామలోచన యనుపేరి తరుణిమణిని సాటి లేని లావణ్యము గలదానిని లాటేశ్వరుడు మత్తకాలుఁ డనువాడు విని విని తన కిచ్చుని ఇతని నడిగెను. వీరకేతువు ఆ ప్రార్థనను తిరస్కరించెను. మత్తకాలుఁడు వీరకేతుని నగరమును పాటలిన ముట్టడించెను. అంతట భయపడి వీరకేతుడు కొమారితను గొప్ప కానుకగా మత్తకాలునికి అర్పించెను. తరుణి దొరకినందులకు సంతృప్తుఁడై లాటరాజు తన నగరముందే వివాహ మాడఁగలయు నని నిశ్చయించుకొని, తన దేశమునకుం బోవుచు, వేట యాటకై యీ కాటిలో దండు విడిసినాఁడు. కన్నెనుం దోడుగా పంపఁబడిన వీరకేతుమంత్రి మానపాలుఁడను నాతఁడు కరముపరువు గలవాఁడు చతురంగబలసమేతముగా వేటొకతావున కిది మేగ్గులుచుకొని తనదొరకు గలిగిన యశమానునకు మనంబున భేదంబు నొంది లోలోపల బెడిసియున్నాఁడు.’ అని.

పాపము! ఈ బ్రాహ్మణుఁడు పెక్కు బిడ్డలవాఁడు విద్వాంసుఁడు పేద ముసలియుఁ గాన గానయోగ్యుఁడు అని కరుణాపూర్ణ మానసుడనై అతనికి ఆ రత్నమునిచ్చితిని. మహాసంతోషముచే ముఖము వికసింప బ్రాహ్మణుఁడు నాకు పెక్కు దీనము వచ్చింది ఎటుకో పోయెను. దారి నడిచిన శ్రమచేత నేను అచటనే పయండిపోయిగా గాఢనిద్ర జెందితిని. పిమ్మట ఆ బ్రాహ్మణుని పెడతెక్కలు విఱచి కట్టి ఒడ లెల్లఁ బాటలు చాటలుగా చురుకులతో దెబ్బలు కొట్టి పలువురు ఖడ్గపాణులు గోడ్చిని వచ్చిరి. వారికి ‘వీరుగో చొంగ’ అని యా బ్రాహ్మణుఁడు నన్ను చూపెను. అంత నా రాజభటులు ఆ బ్రాహ్మణుని వదలినవారై, ఆ రత్నము నాకు దొరకినవిధమును నేను చెప్పఁగా నమ్మక, నిగ్గుయు నన్ను గాటముగా త్రాటం గట్టి చెఱసాలకుం గొనిపోయి ‘వీరుగో నీ చెలి కాండు’ అని సంకెలలం బడియున్న కొందఱఁ జూపి నాకును కాళ్లకు సంకెలలు వైచిరి.

నేను తప్పించుకొన నుపాయము లేని క్షేత్రము ననుభవించుచు, ఏమి చేయనుం దోషక, ఆపద్ధులను ‘గాటంపువీరంబు గల యోమేటిసుగలాం, నీమకతంబున మీరు చేటు దెచ్చున దైన యీ చెఱకాఁపురంపు దుఃఖము ననుభవించుచున్నారు. మీరు నాకుం జెలికాండ్రఁట, అది యేమి?’ అని యడిగితిని. అంత నా చోరవీరులు ఆతీరున నున్న నన్నుం గని, మున్ను ఆబాడుబునినలన నేను విన్నయా లాటరాజు వృత్తాంతమును వక్కాణించి, వెండియుం బలికిరి. ‘మహాభాగుడా, మేము వీరకేతు మంత్రికి మానపాలునికి కింకరులము. ఆమాన పంపున లాటరాజును పరిమార్చుటకై రాత్రి సారంగముగుండ అతని నిలువరముం జొచ్చి, అట అతఁడు లేమిచే విసుగొంది, పెక్కుధనము కొల్లగొని, పేరడవిం జొచ్చితిమి. నులు నాఁడు మమ్ము వెదకుకొని, అతని లెంకలు పలువురు వచ్చి దొంగసొత్తుతోడి నుమ్ము చుట్ట వైచికొని, దిట్టముగా కట్టి, తమపాశేంబునకుం గొనిపోయి, సొత్తు నెల్ల సోదన చేసికొనుచో

శల లేని మాణిక్య మొకటి లేనందున, మమ్ము జంపుటకును మాణిక్యముం బడయుటకును మమ్ము సంకలన వైచినారు. రత్నవృత్తాంతమును విని రత్నముతో పట్టుపడిన మానిసిని ఎఱింగి యున్న సేను అదే ఆ భూదేవునికి నేనిచ్చిన మాణిక్య మని నిశ్చయించుకొని, ఆ దుఃఖితులకు నా పుట్టువును నా పేరును నిన్ను వెదకుమ నేను దేశములు ప్రవృత్తు చుంటయుం దెలిసి, వానితో సమయోచితము లయిన ముచ్చటలతో చెలిమి కావించితిని. పిమ్మట ఆధరాశ్రమందు వారికిని నాకును సంకలనం బగులఁ గొట్టి, వారిని వెంటఁ బెట్టు కొని, ద్వారమందు నిద్రించుచున్న పహారా జవానులచేతి కైదువులం గయికొన్న వారమై, ఎదురుపడిన పాశైపుగస్తీలను మగటిమి వాడి మీఱ క్రీడగా మీఱఁ బడి శ్రోసికొని పోయి మానపాలుని శిబిరముం జొచ్చితిమి. మానపాలుఁడు తన భటులవలన నా కుల గౌరవములను అప్పడు నా చూపిన యాపరాధముమును విని నన్ను గౌరవించెను.

మఱునాఁడు మత్తకాలుఁడు పంపిన భటులు కొందఱు మానపాలునికడకు వచ్చి 'మంత్రి, మారాజునింట సారంగముగుండ బహుధన మపహరించి దొంగగండండ్ల నీ శిబిరముం జొచ్చి యున్నారు. వారి నప్పగింపుము. అప్పగింప వేని ఎంతయుం జేటు బాటిల్లును.' అని కక్కసముగా నక్కాఁజించిరి. దానిని విని కోపంబున కిన్నులందు కెంపు దీపింప మంత్రి 'లాటరా జన నెవఁడు? వానితో చెలిమి యు నెట్టిది? మఱి యీ మ్రుక్కడిని కొలచుటవలన ఫల మేమి? ' అని వారిని ధిక్కరించెను. వారును మాన పాలుఁడు పలికిన కాటులు అట్లే మత్తకాలునికి వదించిరి. అంతట లాటరాజు కోపంబు నెచ్చుపెరుగ బాహుబల దర్పంబున కొంచెపాటి దండుతో పోగుటకు మానపాలుని మీఁదికి వచ్చెను. మున్నే పోరాటమునకు నిశ్చయించుకొని యున్న మానపాలుఁడు సన్నద్ధు లయిన జోడలం దోడ్కొని పోయి కోరికతో నిర్భయముగా వెడలెను. సేను సత్కార పూర్వకముగా మంత్రి యిచ్చిన వానిని—పెక్కు గుఱ్ఱములును చతురుఁ డయిన సారథియుం గల రిథమును, నా చేతికి తగిన వింటిని, నానావిధ బాణములు నిండిన పాదుల జతను, తగిన కైదువులను కయికొని, యుద్ధ సన్నద్ధుఁడవై, నా బలంబునందుఁ గల నమ్మకముచే తైరిని వెల్గొని గడంగిన మంత్రితోఁ గూడ పోయితిని. ఒండొరులవై మత్సరంబున దొప్పిగా పోరుచున్న యీ యిరువారును దాఁటి, పెచ్చు పెరుగుచున్న భుజదర్పాదంబరముతో పగతునిమేనివై అంపవాన గురియించుచు, వానిం గొట్టితిని. మఱి తత్తడులను హెచ్చరించి, వడి మెఱయ నా తేరిని వాని కడకుం దోలి, వాని తేరి మీఁదికి చెంగున లఁఘించి వాని తలను కోసి వైచితిని.

ఆతఁడు కూలఁగా, మిగిలిన తదీయ సైనికులు పరిఁగి కాఁగా, నానావిధ మయిన యశ్వ గజాది వస్తు సమూహమును స్వీకరించి పరమానంద పరవశుఁ డై మానపాలమంత్రి నాకు పలువిధముల సత్కారములు గావించెను. అతఁడు ముందుగా పంపిన కింకరులవలన

రాజా నావృత్తాంతము విని సంతోషించి ఎదురుగా వచ్చి, నామగటిమికి ఆచ్చేరుపడుచు, మహాత్మ్యముగా మంత్రి బాంధవ సమ్మతితో శుభదినంబున తన కొమారితను నాకిచ్చెను. అంతట నేను యవరాజు నై మామగారిచిత్తము వచ్చునట్లుగా నడచుకొనుచు ఈ వామ లోచనతోఁ గూడ నానావిధ సౌఖ్యము లనుభవించుచు నీతోడి యెడఁబాపు దుఃఖంపు టలుఁగు హృదయంబు జీలుచుచుండ, సిద్ధాదేశప్రకారము మిత్త్ర దర్శనము మెడఁ గూర్చున దైన యీ తావునకు మహాకాలక్షేత్రవాసి యగు మహేశ్వరుని నేమింటుటకై ప్రేమసీతోఁ గూడ నిపుడు వచ్చినాడను; భక్తవత్సలుఁ డయిన గౌరీపతి ప్రసాదంబున నీ పాదారవిందముల సందర్శనమునలని యానందసందోహముం బొందినాడను.

ఇట్లు సోమదత్తుఁడు చెప్పఁగా విని రాజవాహనుఁడు అతని పరాక్రమమును మెచ్చుకొని నిరపరాధులను దండించున దైన విధిని నిందించి, అతనికి క్రమముగా తన చరిత్రమును వచించెను. ఆ యవసరంబున ఎదుట పుష్పద్భవుఁ డగపడెను. తొట్లు పాటుతో తన యడుగులవేళ్లకు నుదురు సోఁక మ్రొక్కి మోక్షమార్గలెత్తి నిలిచిన యాత నిని రాజవాహనుఁడు లేచి క్రిక్కిరియఁ గవుంగిలించి, ఆనందబాష్పములు క్రందుకొన్న వికసిల్లిన కన్నులతో 'సామ్యుఁడా, సోమదత్తుఁడా, వీఁడుగో మన పుష్పద్భవుఁడు!' అని యాతని కాతనిం జూచెను. వారిరువురును చిరవియోగదుఃఖమును మఱచి ఒండొరు వులకవుఁగిటి సుఖమును అనుభవించిరి. అంతట ఆచెట్టునీడలో నే కూర్చుండి రాజా ఇట్లు ముచ్చడించెను. — 'మిత్త్రుఁడా, బ్రాహ్మణునికార్యము చేయువాడ నై, నేను, మిత్త్రులకు తెలిసినచో తప్పక విఘ్నము నేయుదుఁ గని మిమ్ము నిద్రతులను వదలి వెడలిపోసి. తర్వాత మిత్త్రులు పేలుకొని ఏ మనకొని ఏమి నిశ్చయించుకొని నన్ను వెదకుటకై ఎటునఁ బోయిరి? నీవు ఒంటిగా ఎక్కడికి పోవుచున్నావు?' ఇట్లు రాజవాహనుఁ డడుగఁగా, అతఁడును ఫాలతటంబునం గేలు మోడ్చి వినయము దొలంక నిట్లు వక్కాణించెను.

పూర్వపీఠిక - చతుర్థోచ్ఛ్వాసము.

పుష్పద్భవ చరితము.

దేవా, భూసురునికి సాయపడుటకే నీవు పోయితి వని నిశ్చయించుకొనియు, నీవు పోయిన దేశ మేదో నిర్ణయించుటకు శక్యము గాక, మిత్త్రబృందము ఒండొరులం బాసి నిన్ను వెదకుటకు దిక్కుదిక్కునకుం బోయెను. నేనును నిన్నే వెదకుటకై దేశములు ద్రిప్పుచు ఒకప్పుడు మింటినడిమికి వచ్చిన మింటిమణి వెలుంగుల మంట నోర్వలేక, కొండఁ బయిలుగో మొకచెట్టుక్రింద దట్టంపు నీడఁగో తూగును కూర్చుంటిని. నా మ్రో

అను అమట్టమధ్నాహ్నపువేళ అవయవము లన్నియు ముఖించుకొని, తొలుత చేట వలెను, తిర్వాత తాఁజేటి వలెను, ఒకనీడ తోఁడఁగా, నేను మొగమెత్తి ఆకాశమునుండి మహావేగమునం బడుచున్న యొక మనుష్యుని కనికరముచే కరఁగిన యుల్లంబుతో నడుచునే పట్టుకొని, అల్లనల్లన నేలమీఁద ఉంచి, ఎత్తునుండి పడినందువలన నష్టమయిన తెలివిన చిలువనేవలచేత మరల కప్పించి, దుఃఖాలితయముచేతి కన్నుల బాష్పధారలు గురియుచున్న యాతనిని కొండచటయనుండి పడినందులకు కారణ మడిగితిని. ఆతఁడు వ్రేళ్లతో కన్నీళ్లు తుడుచుకొని యిట్లు వచించెను. 'సౌమ్యఁడా, మగధరాజు మంత్రి పద్మోద్భవుఁడండైన, ఆతని సమానుడను రత్నోద్భవనాముఁడను నేను జ్యేష్ఠుకై కాలయవనదీప్రమునకుఁ బోయి, అటు మొక వైశ్యకన్యను వివాహమై, ఆప్రేయసితోఁ గూడ మరలి వచ్చుచు, దరికి ఎక్కువ దవ్వు గాని చోటనే ఓడ పగిలినందున, అందఱును మునిగి పోఁగా, ఎట్టులో దైవానగ్రహంబున దరి జేరి, నా రమణీమణితోడి యెడఁబావునంత కడలిలో ఈడచు, ఒకానొక సిద్ధతాపనుని యాదేశమందలి యాదరముచేత పడునాణు సంవత్సరములు ఎట్టకేలకుఁ గడపియు, దుర్దశకు అంతము గానక, ఒక్కప్పుడి దుఃఖ శాంతి కై కొండచటయనుండి పడితిని.' అని.

అహదన ఏదో శ్రీయెలుఁగు పెంబడెను — 'ఇది సరి గాదు సుమా, పెనిమిటినిం గుమారునిం గలసికొనియెద వని సిద్ధంబు చెప్పి యుండఁగా, వియోగము నోర్వక చిచ్చులో నుతికెడవు.' అని. దానిని విని, నామనస్సునకు తనంతటనే తెలిసిన యానాతండ్రితో, 'బాబూ, నీతో విన్నపము నేయవలసిన విషయములు పెక్కులు గలవు. కానీ, తిర్వాత సమస్తమును చెప్పెదను, ఇప్పుడు శ్రీమొఱు నేను ఒప్పురికింపఁ జనదు. నిముసము నీవు ఇచట నుండుము.' అని వచించి, వెంటనే వడిగా కొంచెము అవలికి నడచితిని. అచట ఎదుట భయంకర బావలామాలా సముల్లాల మయిన చిచ్చునందు అంబలిమోడ్పుతోఁ జొచ్చుచున్న తెంపరిని చంపకాఁగిని కాంచి, తటాలున నిప్పునుండి వెలికి తెచ్చి, మొఱ వెట్టుచున్న యా ముసలిదానితోఁ గూడ నాతండ్రికడం జేర్చి, ముసలిని 'ముసలమ్మా, మీ రెక్కడివారు? ఈ కాటడవిలో ఏకారణంబున దుర్దశం బొగులుచున్నారు? చెప్పము.' అని యడిగితిని.

ఆమె దగ్గుత్తికతో చెప్పెను. — 'కొడుకా, ఈ కోమలి కాలయవనదీప్రములో కాలగుప్తుఁడను నొక వర్తకుని కొమారిత, పేరు సువృత్త, తనకాంతుఁడగు రత్నోద్భవునితో వచ్చుచు, సముద్రములో ఓడ మునిగి పోఁగా, తన దాది నయిన నాతోఁ గూడ దైవయోగంబున నొక పలకం బట్టుకొని గట్టునకు వచ్చినదై, ప్రార్థలు సోచ్చి ఒక కనకా కుమారుని గనియెను. నా దుర్బలముచేత ఆబాలుని అడఁయేనుఁగు కైకొనఁగా, నేనే తోడుగా తిరుగుచు, 'ఇంక పడునాటెండ్లకు మగనిని కొడుకును కలసికొందువు' అని

యొక సిద్ధ తాపసుడు చెప్పగా, ఆమాటకు నమ్మకొని ఒక పుష్పేంపు మునిపల్లెయందు ఆ చెప్పినంత కాలమును గడపి మేలలేని శోకమును ఓరుపలేక, మంట లెాయుచున్న నిప్పులో తన దేహమును ఆహుతి చేయుటకుఁ గడంగినది." అని. నేను దానిని విని, ఆమెను మాయమైనగా తెలిసికొని, ఆమెను సాష్టాంగ దండ ప్రణామం బాచరించి, ఆమెను నా వృత్తాంతము నంతయు చెప్పి, దాదనచనముచేత వికసిల్లిననూముతో ఆచ్చెరువుచేత హేచ్చగా విచ్చిన కన్నుదోయిలో నాచేత నన్న నాయనను చూపించితిని. తల్లిదండ్రులు ఇరువురును ఒండొరులను ఆనవాలు పట్టి సంతోషముతో నిండిన యంతరాత్మలతో ఆనంద బాష్ప వర్షములతో నన్న తొప్పగొంగించి, చిక్కిరింపుంగిలించి, ఔదల మూర్ఛొని, ఒక చెట్టు నీడయందు కూర్చుండిరి. 'మహారాజు రాజహంసుడు ఎట్టు లున్నాడు?' అని నాయన యడుగఁగా నేను ఆహుతవ దొరతనము తొలగెట్టును, నీ పుట్టుకయు, నమాను లందఱు దొంపటయు, నీవు దిగ్విజయముకై తరలుటయు, నీవు నూతంగునితో పోవుటయు, నన్ను మేము వెదకం జొచ్చిన కారణమును, సర్వము చెప్పి తిని. తర్వాత వానిని ఒకానొక మునీంద్రుని తపోవనములో నుంచితిని.

తర్వాత స్వామిని వెదకుటకు పూనుకొని నేను సకలకార్యములకును సాధనము ధనము గదా యని నిశ్చయించుకొని, నీ యనుగ్రహంబున దొరకైన యొక సాధకునికి సహకారము నేను నేర్పవలయును శిష్యబృందమును ఏర్పాటు చేసి, కంఠాశ్రావ్యము నడుమ పాడుపడిన ప్రాంతపట్టణముల తావులకుం బోయి, నానా నిత్యేషములకు గుఱుకు లయినట్టి చెట్టులకు క్రింద పాలి వెట్టిన కలశములకు ధనసంపూర్ణంబులను సిద్ధాంజ నముచేత తెలిసికొని, చుట్టును రక్షకులను ఉంచి, త్రవ్వెడు పనిముట్టులతో వెకలించి, లెక్కలేని పసిడి నాణెములను ప్రోగు పోసి, కొంచెపాటి దూరములో ఆ సమయాన వచ్చి విడిచిన వర్తకుల బిడారులకుం బోయి, అందు బల్లికము లయిన యెడ్లను గోనెలను విలిచి, ఆ గోనెలకొలది ధనమును నేనుసర కని మిమవెట్టి ఆ యెడ్లమీద మెల్లగా ఆ బిడారుల జేరిచితిని. దాని యొడమడు చంద్రపాలుఁ డను కోమటి కుమారుడు. నేను ఆతనితో చెలిమి చేసికొని ఆతనితోఁ గూడ నే ఉజ్జయిని కేగితిని. పిమ్మట నాతల్లిదండ్రులను గూడ ఆపట్టణమునకు చేరిపించితిని. చంద్రపాలునితండ్రి సకలసుగుణముల పుట్టిన ల్లయిన బంధుపాలుఁడు తోడ్కొని పోగా మాశవంజను దర్శించి, అతని యనుమతి మీద ప్రచ్ఛన్నముగా నచట నివసించి యుంటిని. తర్వాత అడవిప్రదేశములలో నిన్ను వెదకం దలకొన్న నన్ను విని పరమమిత్రుఁడు బంధుపాలుఁడు 'మిత్రుఁడా, ఆపార మయిన భూలోక మెల్ల వెదకుట నీవలన నగునా! నీవు మమోదైనవ్యయ మని ఊర నండుము. నీ నాయకుని దర్శనమును తెలివెడి శుభశకునమును చూచి నేను చెప్పెదను.' అని మం దరించెను.

అమృతమువంటి యా మాట నాహృదయమును ఓదార్చుగా, నేను ప్రతిదినము అతని సరసలో ఉండి, ఒకనాడు ఎలజవ్వనము నివృత్తిల్లిన యంగంబుల యిందువద నను నేత్రచంద్రికను బాలచంద్రిక యను బాలామణిని మూర్ధ్విభవించిన కోమటియింటి సిరినిం బోలె కాంచి, దాని లావణ్యముచేత నాదిట్టతనంబు అట్టిట్టు కాఁగా, పూవుటప్పుల జోడునకు గుఱి యైతిని. బెడరిన లేడిలేఁగ కనువంటి కనులు గలది ఆకలికి పూవుటంప జోడు కోలగాఁ గ్రాలుచున్న క్రేఁగటి చూపుతో నన్ను సారె సారెనం జూచి, మెల్లని పిల్లలెమ్మెగకు అసియాడుచున్న తీవర్యం బోలె చలించెను. ఎదు గగుచు మదియచు కలపునకును లజ్జకును నడుచు అపాంగరంగంబున నర్తించుచు ఉన్నట్టి యొకతీరుచూపుల చేత ఆకొమ్మ నాకు తనమనస్సులోని గుట్టును వెల్లడించెను. నేను చదురుమెటయు రహస్య వ్యాపారములచేత అయ్యవేదమదిలోని యనురక్తిని రూడిసేసికొని సులువయిన సంగమో పాయమును ఆటోచించుచుంటిని. ఇంతలో నొక నాఁడు బంధుపాలుఁడు శకునములచేత నీ పోబడి కనిపట్టువాఁ డై నగరముతుది యుద్యానవనమునకు నన్నుదోడ్కొని చని, ఒక చెట్టునందు పక్షిసూతులను వినచుండెను.

వలవంత నొక్కంత కొఱంత సేయుటకై ఉద్యానభువనింగ్రుచ్చురుచు నేను తామర కొలంకుదరిని చింతాధీనమానసను దీనాననను నామనోరథంబుల యాటపట్టును బాలచంద్రికను గాంచితిని. తత్తజముతోడ ప్రేమలజ్జాకతూసాలంబులు పెనంగొనఁ జిత్తపోరులైన యమృతకాశిని బిత్తరపుఁ జూడ్కుల యొత్తున మత్తిలి, ఆకోమలి మోముఁదమ్మియందు మదనకద నాయాస సంజాత మయిన విషాదంబుం గనిపట్టి, అందిలకారణ మెఱుంగువాడ నై, అల్లనం దత్సమీపంబునకుం జని, 'సుముఖీ, నీ నెమ్మోముఁదమ్మియందలి ద్వైత్యమునకుం గతం జేమి?' అని యడిగితిని. ఆసుందరి ఏకాంతమువలని నవ్వుకముచేత నానయ జంకును మాని అల్లన నిట్లనియె. - 'సోమ్యుఁడా, మాశవరాజు మానసారుఁడు ముదిమిపెంపున తన తనయుని దగ్గుసారుని ఉజ్జయినికి నభిషేకించెను. ఆశుమారుఁడు ఏడుసముద్రముల మేర లోడి భూమండల మెల్ల నేలం గోరి, తన మేనత్త కొమరులును ఉద్దండకర్తులును అగు చండవర్త దారువర్తలచేతిలో రాజ్యభారమును ఉంచి, తపము సలుపుటకు రాజరాజగిరికిం బోయినాఁడు. రాజ్య మంతయు ఎదురు లేకుండ చండవర్త యేలుచుండఁగా, దారువర్త అన్నమాటను మేనమామమాటను సరకు గొనక పరదారగమన పరధనాపహరణాదివిషయ కర్తలు చేయుచున్నవాఁడు, ననవిలుకాని కెన వైన నీయొక్క లావణ్యమునకు చిత్తము నప్పన చేసిన నన్ను ఒకప్పుడు చూచి, కన్నీయం జెఱుచునోప మునకు వెనదివియక బలిమి సేను నుద్యమించుచున్నాఁడు. ఆచింతచేదిగుల్బడి యున్న దాన.' ఆ చెలిమనంబున నిండియున్న నామీది యనురాగమును నామసౌరభము నెఱవేఱుటకు కలిగిన నిఘ్ను

మును విని, కంటి నిండ కన్నీరు గ్రమ్మిన ప్రేయసి మోదార్చి, దారువర్గము దోరించు నుపాయ మారసి యిట్లు హెచ్చరించితిని.

తరుణీ, నిన్ను గోరిన యాదుప్తచిత్తుని మాయించుటకు నులు వయిన పన్నాగము నాలోచించితిని.—“‘యత్తుఁ డొకఁడు బాలచంద్రికను పూనియున్నాఁడు. దాని యందంపు సంపదచే బందంబు వడిన డెందంబువాఁడు సంబంధమోగ్యుఁడు తెంపరి ఎవఁడు కామకళి మందిగనుండు ఆ యత్తుని ఓడించి ఒంటిచెలిక త్రెనోడి యూ హరిణాక్షిగోడ సల్లాపసుధా మధురియ నాస్వాదించి చెమ్మచెదరక వెలువడునో, వాఁడు జక్కివలకవ యనెడి సందియమునకు ఇక్కలయిన పాలిండ్లదానిని అక్కలికిని పెండ్లియాడఁ దగును.’ అని సిద్ధుడొకఁడు వచ్చిచినాఁడు.’ అని పురజనులయెదుర నీవారు నిజ మాడువారు పలు మాటు పలుకవలయును. అంత దారువర్గ ఇట్టివాక్యమును విని విని భయపడి మిన్నక యున్న వో మంచిదే. ఒక వేళ దౌర్జన్యంబున నీతోడి కూటమిం బాటించు నేని, అప్పుడు వానితో నీవారు ‘సౌమ్యుఁడా, దగ్ధసార భూనాయమని మంత్రి వైన నీకు ఈయింట సాహస మాచరించుట తగవు గాదు. పురజనులు, సాక్షులుగా నీయింటికి ఆత్రోయబాక్షిం గొని పోయి, దానితో నచ్చట క్రీడించి ప్రాణములు దక్కించుకొంటివేని, అప్పుడు, ఆతరుణిం బరిణయం బై, నీ కోరినభోగముల ననుభవింపుము.’ అని పలుక వలయును. వాఁడును అందులకు అంగీకరించును. సఖివేషము చాల్చిన నేనే తోడుగా కూడ రా, నీవు వాని మందిరమునకుం బొమ్ము. నేను ఏకాంతగృహముండు పిడికిళ్లతోను మోకాళ్లతోను అడుగులతోను వానిని గ్రద్ది పొడిచి తన్ని క్షణములో బిద్దించి, వెండియు సభిమిమచే నీతోఁగూడ నిశ్చంకముగా వెలువడెదను.

చెలి ఈ యుపాయమునకు అంగీకరించి లజ్జాభయముల నుజ్జగించెను. వెండియు వచ్చితిని.—‘ప్రేయసీ, నీ తల్లిదండ్రులతోను అన్నితోను నున ప్రేమాలిశయమును వక్కాణించి తప్పక మనకు వివాహము గావించునట్లు వారిని వేడుము. వారును వంశము సిరి లాభ్యాయు యావనము కలవానికి నాకు నిన్ను తప్పక యిత్తురు. దారు వర్గకై నా యరసిన మారణోపాయమును వారికి తెలిపి వారి యుత్తరమును నాకు చెప్పము.’ అని. ఆతన్వంగి ఆరవిరిసిన తమ్మిం బోని నెమ్మోయుతో ‘సాబగుఁడా, ప్రూర కర్తుని దారువర్తుని నీవు నంపుట సరి యైన పని. వాఁడు తెగటారనా, తప్పక నీకోరిక పండును, కావున నీవు ఆపని చేయవలసినది. నీవు చెప్పిన దెల్ల నేను అట్లే చేసెదను.’ అని వాక్రుచ్చి, నన్ను సారసారకు వెనుకకు మోము మరల్చి కాంచుచు మెల్ల మెల్లగా ఇంటికిం జనియెను. నేనును బంధుపాలునిం గలసికొంటిని. ఆతఁడు శకునంబులం బరికించి, ముప్పుడియవ దినము ముగియఁగానే నీదర్శనము అయ్యెడు నని చెప్పెను. తర్వాత బంధుపాలుఁడు నాతోఁగూడ తన యింటికిం జని నన్ను నాయింటికి వీడ్కొలిపెను.

నా మోసంపుఁ బన్నాగంపుఁ టురిత్రాటిలో తగులుకొన్న దారువర్త రతిమందిర మందు రమించుటకు పిలిపించుడు, పోవున దై, బాలచంద్రిక నాకడకు దూరిం బంపెను. నేనును రతనాలవి అందెలు ఒడ్డాణము కడిగూలు పంజులకమ్మలు ముత్తైపుఁ బేరులు వలిపము కాటుక అను నీ పలుదెఱంగుల పడఁతి తొడవులను మేన నాయాయి తావుల నిపుణము గాఁ దాలించి, ఒప్పుల కుప్పుగా సవరించుకొన్న వేసముతోఁ ఆప్రాణవల్లభతోఁ గూడ వాని యింటి హజారము కడకు పోవుదెంచితిని. మారాకను దోవారికులు తెలు పఁగా దారువర్త ఆదగముతో ఎదుఁ కేగుదెంచి ద్వారముకడనే పరివారము నెల్ల నివారించి బాలచంద్రికను నన్నును సంకేతగృహమునకుం దోడ్కొని పోయెను.

ఊర నెల్ల అల్లరి యున్న యత్యుకథను పరీక్షించువారై పౌరులును కుతకంబున దారువర్తుని హజారము సెద్ద మూగిరి. తెలివి మాలినవాఁడు దారువర్త రాగంబు పెల్లు కేగి, రతనాలు చెక్కిన బంగారు మంచముపై హంసతూలిక గ్రుక్కిన పఱువుపై ఆతరుణిని చేర్చి, దానికిని, చీకటిలో బొత్తిగా మగతనము ఎఱుకవడని మమోహర శ్రీ వేషికి నాకును, బంగారపు మణిభూయిష్ట భూషణంబులును, చిత్రవర్ణముల వలిపనస్త్రంబులును, కస్తూరి కలిపిన హరిచందనమును, కపురియు గుప్పిన తాంబూలమును, తావులు వెదచల్లు పూవులును, తామరంబుల సమదాయంబును, ఒసగి, రెండు ముహూర్తముల నేపు నవ్వలూట మాటల సరసము లాడుచు, ఉండెను. తర్వాత పిసవెట్టి ముసరి కనుగానక సువదనను కవుగిటం బొదువుటకు చిత్త మిడెను. రోషక నాయుతుండ నై కొంకక యేను మంచముమీఁదినుండి క్రిందికి పడఁ ద్రొంచి నిర్భాత ప్రాయము లయిన ముప్పిజాను చగ జాఘాతములచే చదిపితిని. బాహుయుద్ధంపువడిచే చెదరిన కైసేతను ఎప్పటి యట్లు సవరించుకొని, భయముచే వదంతుడున్న నతాంగిని బాలచంద్రికను బుజ్జరించుచు ఇంటి ముంగిటికి వచ్చి, భీలిచేత హంసుదానికలె బిద్దగగా 'అయ్యో! బాలచంద్రికను పూనిన యత్యుఁడు ఘోరరూపుఁడు దారువర్తను చంపుచున్నాఁడు. త్వరగా రండు చూడుఁడు.' అని కెవ్వన నఱచితిని. ఆకేక విని జనులు గుమి గూడి కన్నీరు పోపెక్కుచుండ, హాహాకారముచే దెసలు చెవుడ్చుచుచు 'బాలచంద్రికను పట్టిన యత్యుని బలవంతునిగా విను'చుండియు, దారువర్త మదాంధుడై దానినే మోహించినాఁడు; కావున నీతఁడు తనచేతచేతనే మడిసినాఁడు. ఇతనికై ఏడిచి ఏమి ప్రయోజనము!' అని యొండొరులతో నుడువుకొనుచు లోనం జొచ్చిరి. ఆ గండరిగోళములూ తరలేక్షణతోఁ గూడ మెలపున వెలువడి నాయింటి కేగితిని. పిమ్మట కొన్ని దినములకు ఊరివారి సమక్షమున ఆ సిద్ధాదిచ్చ ప్రకారంబున ఇందువదనం బెండ్లి యై, మున్ను కోరుకొన్న భోగములను యథేచ్ఛముగా అనుభవించితిని. బంగారుపాలుని శేవనములవలన నిర్మిత మయిన

యీ దినమందు వెలువడి ఊరి వెలుపలికి వచ్చి యుండి, కన్నుల పండువు సేయు నిష్ఠుఁ జూచు సుఖమును అనుభవించుచున్నాను.

మిత్రుని యీ వృత్తాంతమును ఆలకించి రాజవాహనుఁడు విలసిల్లిన యుల్లంబుతో తనయు సోమదత్తునియు వృత్తాంతమును ఆతనికి వచించి 'సోమదత్తుఁడా, మహాకాశీశ్వరా రాధానం గావించి, పిమ్మట నీ వల్లభను పరిజనముతో ఆమెయూరు చేరిచి రమ్ము.' అని పంపి, పుష్పద్వీపపునఃవలనం గొలు వందుచు భూలోకామరావతిని ఆవంతీపురిని ప్రవేశించెను. అచట పుష్పద్వీపపుఁడు 'ఇతఁడె నాస్వామిసమానుఁడు' అని బంధుపాలాది బంధు జనులకుం దెలిపి, వారిచేత రాజవాహనునికి నానావిధ పూజలు సేయించుచు, 'సకల కలాప్రవేశుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు' అని నగరములో వెల్లడి సేయుచు, తనయింటనే రాజున కారతికి ప్రతిదినము స్నానభోజనాదికముం గావించు చుండెను.

పూర్వపీఠిక - పంచమోచ్ఛ్వాసము.

అవంతిసుందరీ పరిణయము.

అనంతరము మలయగిరిదరులయందలి తరులయందుఁ గ్రంధుగా వసించు పాములు ఆగరింపఁగా మిగిలినదియుం బోలె కడు సన్న మై, ఆడించిన హరిచందనముల నెత్తావుల మొత్తంపు బరువుచేతనం బోలె మెల్ల నై, వీలెంచుచున్న చేపజెండా పాడుసా దళ వాయి యగు దక్షిణమారుతునిచేత విగ్రహాలయెడలయందలి వలరాచ చిచ్చును దరి కొల్పించుచు, తియ్య మామిళ్లలో చిగుళ్లును తేనెయు అని రక్తి యెక్కిన యెలుంగులు చెలంగు లేటి కొయిలల కాకలీ కలకలముచేత దిక్చక్రమును వాగించుచు, మానస సరోవరంబున అలలం బోలె మానసీ మానసమునందు కోరికల నీరిక లెత్తించుచు, మామిడి వాలిలి ఎఱ్ఱకంఠేలి మోడుగు బొట్టుగు అనెడి చెట్టులందు మొగ్గం బుట్టించుచు, మరుని పెనుబండుగునకై రసికుల యుల్లముల నుల్లాస మొందించుచు, వసంతసమయము అరు దెంచెను. అతి మనోహర మయిన యా కాలంబున మానసారుని కొమారిత యవంతి సుందరి యనునిందుముఖి నెచ్చెలి యగు బాలచంద్రికతోఁ గూడ ఊరియోర నున్న రమణీ యోద్యానంబునకు వనవిహారేచ్ఛచేత ఊరి సుందరీమణుల బృందముతోడం గూడుకొని ఏగుడెంచి, ఒకానొక మావిగున్నక్రింద జల్లని దట్టంపు నీడలో, చందనము పువ్వులు పసుపు సేసఁబ్రాలు చీసాంబరములు లోనగు పూబాద్రవ్య సంభారముతో చేతోబాతుని సూముచు, క్రీడించు చుండెను.

రతీదేవికి ప్రతిరూప యయిన య య్యవంతిసుందరిని అచట వసంతద్వితీయుఁడై చూడ వచ్చిన కాముఁడో యన, రాజవాహనుఁడు పుష్పద్భవసహాయుఁడై ఆయుపనంబ్రవేశించి, అట నట మలయానిలునిచే ఊపబడుచున్న కొమ్మలయందు బిత్తుగా పాటునురించిన పల్లవ పుష్ప ఫలంబులతో నుల్లసిల్లుచున్న మామిడి చెట్టులయందు పికళుక మధుకరముల గముల మధురాలాపములను ఆలించి యాలించి, నల్లనివియు ఎఱ్ఱనివియు తెల్లనివియు నగు కలువల తండంబులయందును తామరల తంపరలయందును కేళిలోలుపములై రాయంచలు బెగురులు కన్నె లేడులు జక్కవలు అను జలపక్షుల గుంపులు కూయు తియ్యని కూతలచే విఘ్నాల్లిల్లుచున్న సవచ్చోదకముచేత శోభిల్లుచును ఉండు కొలంకులను చూచి చూచి, పేర్చిన విలాసంబున ఆ లేజవరాలి కందునకుం జనుదొంచెను. బాలచంద్రిక నిశృంకముగా చేతితో నన్న చే ఇటు రండు అని పిలుచుడు, నిజతేజోజిత మేఘవాహనుఁడగు రాజవాహనుఁడు అవంతిసుందరి చెంతకుం జనియెను. ఎవతె వసంతసహాయుఁడయిన మనస్సుఁడు వేడుకచేత రతీదేవికి అటబొమ్మ యొకటి చేయఁగోరి, ముందుగా మనస్సులో నొక యపూర్వ సుందరీతిలక రూపమును రచించుకొని తదనుగుణముగా మూర్తి యొసంగుచో, చరణద్వయంబును తనకేళికొలనియందలి శరత్కాలగవిందంబు నందబుతోను, లీలాలస మయిననడక యొయ్యారంబును ఉద్యానంపు డిగ్గియలోని ముడించినరాయంచ నడక తీరుతోను, జంఘాద్వయంబును అమ్మల పాదుల లావణ్యముతోను, ఇం పయిన చిటుదొడలను అరణ్యుల సాంపుతోను, ఘన మైన జఘనమును గెలుపు టరదంపుఁ జక్రంపు బాగుతోను, గంగలోని సుడికి తోబుట్టు వైన పొక్కిటిని అరవిరిసిన లీలావతంసంపుఁ గలువ కోటరంబుననువృత్తిచేతను, ముత్తలులను మేడమెట్ల పరిపాటితోను, నూగారుచు అల్లెత్రాటి తేటిబారు నీలిమ సారుతోను, పాలిండ్ల కవను నిండు పసిండి గిండ్ల శోభతోను, బాహువులను ప్రియంగులతల కొమరుతోను, కంఠమును గెలుపుఁ జిందంబు నందఱుతోను, దొండపండును ప్రతిబింబీజిరంచు కమ్మోవిని విలాసిజనకర్ణావతంస మయిన తీయ మామిడి చిగురుఁ గంజిగితోను, తెల్లని చిటు నగువుచు పూవుబిమ్మల ధాశభశ్యంబుతోను, మాటలతేటను మొదలిదూతి యగుకోయిల లోయలి పలుకుల తీయనతోను, ఊరుపు గాలిని ఎల్లజోడుల పడవా లయిన మలయ మారుతుని సారభముతోను, కన్నుగవను గెలుపుసిడ మయిన మచ్చెంపుఁ గచ్చుతోను, బామ తీవలను తుంటివంటిగంటలుతోను, నెమ్మోమును మొదలి చెలికాడయిన యమృతకిరణునికి కళంకుం దొలంగించుడు వెలింగడు కాంతితోను, తలకట్టును ఆటనెమలి కుంచయి సంచుతోను, కావించి, ఎల్లతేనెలను కస్తూరియ కలిపిన గండపు

ద్రవముతో కడిగి, కపురంపు రజముతో తుడిచి, నిర్మించినట్లు, మూర్తి దాల్చిన లచ్చి వోలె విరాజిల్లు చుండెనా, ఆ మాళవరాజకుమారియు తన సోమునకు సంతసించి తాఁ గోరిన వర మొసంగుటకు రూపు దాల్చి ప్రత్యక్ష మైన మదనుని బోలె నాతనిం గనుం గొని, మదనావేశవతి యై, మందమారుత మాడించిన ప్రేంకణపుడిన వోలె కంపించెను. మెంటనే క్రీడయందలి స్వచ్ఛందవృత్తిం దక్కి, సిగ్గున కన్న మై, వర్ణింప నలవి గాని భావ విశేషములకుం దావల మాయెను. 'లలనా మణులను సృజించు నవసరమున నిక్కముగా విధాత ఇక్కోమలని కొయ్యఁదొలుచుపురువు నక్కరపు నాయమున నిర్మించినాఁడు. అట్లు గాదేని, కిమలసంభవుఁడు ఇట్టి సృష్టి నేయ నేర్పు నేవి, ఈ తరుణితో సాటి వచ్చు లావణ్యము గల దానిని ఇంకొక తెను ఏల చేయఁడు?' అని అచ్చెరువడి యనుగ క్తితోఁ గాంచుచున్న యాతని మ్రోల నిలుచుటకు సిగ్గుపడి, ఆ తన్వంగి ఇంచుక సభీజనముల చాటున మఱిగి, బామతీవల నిక్కించిన క్రేగంటి చూడ్కుల నతని మోముదెస నిగిడించుచు నుదియించుచు, తన మది యను జింకకువలయు మయిన లావణ్యమువానిని ఆ రాజవాహనుని విలోకించుచు, నిలుచు చుండెను. అంతట విషమశరఁడు ఆ భామకు అప్పడు ఉదయించిన భావరసముల సామగ్రి తనకు అలవడిన కతంబున బల్లిదుఁ డాయెనో యన ఆతనిమానస మును గుఱి నేసి, విసువక ఏయఁదొడంగెను.

ఆ యెలజవ్వని తన మనస్సులో నిట్లు తలపోసెను. - 'అనన్యసామాన్య లావణ్యఁ డీతఁడు ఏయూర భాగ్యవతు లగు తరుణులకు కనుబండువు నేయుచు న్నాఁడు? ఈపుత్త్ర రత్నముం బడసినందన ఏమను పుత్త్రవతు లగు సీమంతినులకు సీమంతముక్తామణి యయి నని? ఇతని దేవి యెవతె? ఇతఁ డిచ్చటికి వచ్చినందులకు కతం చేమి? మన్దఘండు తన లావణ్యమును అపహసించిన యాతనిం గనుచున్న నన్ను తద్దయు మథించుచు తన పేరు సార్థకము గావించుకొనుచున్నాఁడు! ఏమి నేయుదును? ఇతనిని ఎఱుంగుట యెట్లు?' అని. అంతట బాలచంద్రిక ఆయిరువుర యితరేతరానురాగవృత్తిని భావ విశేషములచేత నెఱింగి, ఇంతుల గుంపుచెంత రాజకుమారుని వృత్తాంతమును వివరముగాఁ జెప్పట యొప్పు గా దని యెంచి, లోక సామాన్య వాక్యములతో 'భర్తృదారికా, ఈయన సకల కలాప్రవీణుఁడు, దేవతాసాన్నిధ్యము చేయువాఁడు, యుద్ధకుశలుఁడు, మణిమంత్రోఘ్ను లెఱిగినవాఁడు, భూదేవకుమారుఁడు, నీకు పూజార్హుఁడు; ఇతనిం బూజింపుము.' అని హెచ్చరిక నేసెను. దానిని విని రాజకన్య తనమనస్సులో నున్న దానినే బాలచం ద్రిక చెప్పినందులకు సంతోషించిన దై, మందానిలుఁడు తరంగపంక్తిం బోలె మననుఁడు తన్ను ఆకులపా టొందించుడు, మారునిం గేరు నారాజకుమారుని ఉచితాసనమునం

గూర్చుండఁ జేసి, సఖిహస్తముచేత గంధ కుకు మాతృత కర్పూర తాంబూలాది నానా వస్తువులతో పూజ సేసెను.

రాజవాహనుఁడును 'నిక్కముగా ఈగమణి పూర్వజన్మమందు నాభౌగ్య యజ్ఞ వతి; కానినో, నామనంబులూ ఈ కుండరిమీఁద ఇట్టి యనురాగము పుట్టెను. తపోనిధి పెట్టిన శాపము తీతినంతట పూర్వజన్మజ్ఞానము మాకిరువురకును సమానమే అయినను, సమ యోత్పన్న విశేషములను సూచించు మాటలచేత ప్రియతమకు జ్ఞప్తి కలిగించెదను.' అని తలంచెను. ఆసమయంబున సోయంగ బయిన యొక రాయంచ క్రీడ సల్ప వేడి ఆతనిచేత కరుదెంచెను. దానిమీఁద ఆసపడి రాజకన్య దానిం బట్టుకొ మ్మని బాలవంధికను నియోగింపఁగా, అదే పలుకరించుటకు తగిన సమయ మని సంభాషణనిపుణుఁడు రాజవాహనుఁడు లీలగా నిట్లు ముచ్చడించెను. — "సఖీ, పూర్వము శాంబుఁడను రాజు మమోదయితతోఁగూడ విహరించు కోరిక చేత తామరకొలంకుం జేరి అందు ఎఱ్ఱగలుగుతుము చేత నిద్రాధీనమానస మయిన రాజహంసమును పట్టి తామరతూఁటి దారమును దాని యడుగుదోయికి సంకెల కట్టి, ప్రేమసిముఖమును ప్రేమతో చూచుచు, చిఱునగవు చేత గండమండల మొకటి వికస్మిల్ల, 'చంద్రాననా, నేను కట్టిన యీ రాయంచ శాంత మయి మునివలె నున్నది. దీనిని స్వేచ్ఛగా పోనిచ్చెదను.' అని వదించెను. ఆ రాజహంస శాంబుని 'ఓ రాజా, ఈ తామరతంపరయందు అనుష్ఠాన పరయణుండ నై పరమానందంబున నున్న నైస్థికుని నన్ను నిష్కారణముగా రాజ్యగర్వముచేత అవమానించితివి కావున, ఈ పాపముచేత కాంతతోడి యెడఁబాపు దుఃఖమును అనుభవింపుము.' అని శపించినది. అంతట భిన్నముఖుడై శాంబుఁడు ప్రాణేశ్వరితోడి వియోగమును ఓర్వలేక నేలమీఁద పడి, ఆ మునికి దండ ప్రణామ మాచరించి, వినయముతో 'మహానభావా, తెలియక నాచేసిన నేరమిని మన్నింపుము.' అని విన్నవించుకొనెను. అంతట తాప కుండు మనస్సులూ కనికరము పూని రాజుతో 'ఓ రాజా, ఈ జన్మమందు నీకు ఈ శాపము ఫలించువండుఁగాత, మఱి నామాట తప్పదు గావున రాయల జన్మమందు ఈసరసి జాతీకే అనురాగముతోడి భర్తవై, ఇప్పుడు రెండు మహూర్తముల కాలము నా పాద యుగళమునకు నిగళము వైచిన దోసమునకై రెండు మాసముల కాలము చరణములు గొలుసు సంకెలం బడుదు గమణిని ఎడఁబాయు దుఃఖము ననుభవించి పిమ్మట చిరకాలము వ్యభిచోఁ గూడ రాజ్యభోగముం బొందుము.' అని మునుగ్రహించెను. కావున, ఓతఁగోదరి, నీవు రాజహంసను కట్టింపఁగూడదు.' ఇట్లు రాజవాహనుఁడు వచింపఁగా విని ఆ రాజపుత్రియు తన తోడిపుట్టువు వృత్తాంతమును స్మరించి, ఆతఁడు నిశ్చయముగా తన

ప్రాణప్రియు డని తనమనస్సులో నెఱిగి, అనురాగముచేత నుల్లంబు పల్లవింప లేనగ వంతురింప, 'ఓయి సౌమ్యుడా, పూర్వము కాంబుండు యజ్ఞవతిపమపును గౌరవించుటకై ఆ తీరన హంసను పట్టి కట్టెను. అట్లే గదా లోకములో తెలివి గలవారు సయితము మో మోటమిచేత ఆకార్యము చేయుదురు.' అని పలికను. కన్నెయు రాజన్యండును ఇట్లు ఒండొరుల తొలిపుట్టువునందలి పేరులను తమ కఱుక యయినవానిని ఒక రొకరికి తెలియుటకై ఆనవాళ్లతో పలికి మనస్సులనిండు మదనరాగము వహించి యుండిరి.

ఆసమయమున మాళవేంద్రుని పట్టపుదేవి పరిజననమేత నై కొమారితయొక్క క్రీడం జూచుటకై అచ్చటికి వచ్చెను. బాలచంద్రిక ఆమెను దూరమునఁ గాంచి గుట్టు బయటఁ బడు నను భయముచేత వేగిరముగా చేతితో సంజ్ఞ నేయఁగా రాజవాహనుండును అతనిం గొలుచుచు పుష్పవృక్షపుడును దేవి కగపడకుండ చెట్టిచాటున మఱిగిరి. మానసా రుని పట్టపురాణియు నెచ్చెలితోడి కొమారితయొక్క నానావిధ క్రీడా విలాసముం గనులారఁ గాంచుచు నిమిస ముండి, కూతుం దోడ్కొని, తన మందిరమునకుం జనంగడం గెను. తల్లితో పోవుచు అవంతిసుందరీ 'రాజాహంసకులలిలనఁడా, ఆసతో విలాస కాననమందు నాకడకు వచ్చినట్టి నిన్ను ఆకస్మికముగా వదలి నాయ మని కాదు సుమా నేను అప్పుతోఁగూడం బోవుట. కావున ఇందువలన నీ మదిలోని ప్రేమ మాఱుకుండును గాక.' అని రాయంచమిషమున రాజసుమారుం గూర్చి ఒప్పిన మయిన పలుకులు పలుకుచు, మరల మరల వెనుకకు మరలి మరలి దీనదృష్టులతో రాజవాహనుని వదనమును కాంచుచు తన నగరికిం జనియెను.

అచ్చట మనోవల్లభుని వృత్తాంత ప్రసంగమున ఆతని వంశ నామధేయములను బాలచంద్రిక చెప్పఁగా, మదనుండు అంపకోలను మనస్సునఁ గాండ నేయఁగా, వియోగపు నెగులుచేత కృష్ణపక్షచంద్రకళవలె కృశించి కృశించి, భోజనాది సకలవ్యాపారములను మాని, ఏకాంతగృహమందు చందనద్రవముతో ముంచిన పుష్పపల్లవములతోఁ జేసిన పఱపు మీఁద మైదీఁగన వైచెను. అందు అట్టి యా దుర్దశ ననుభవించుచు మదనాన్ని కి తపించుచున్న యా కోమలాంగిని పరికించి, నెచ్చెలులు కొండలం బంది హరిచందనము వట్టి పేరు కప్పరము గుప్పి పసిండి గిండుల నిండించి యుంచిన చన్నీళ్లతో జలక మాడించి, తన్ని తూండ్లలోపలి పోఁగులతో నేసిన వలువలు గప్పి, తామరాకుల సుఱిలు వీచి, ఇంక నిట్టి సంతాపహరణ సాధనములఁ జెల్లుగా సమకూర్చి, ఆ కొమ్మనెమ్మేనికి చలువ యుపచారములు గావించిరి. కాని ఆకీతలోపచార మెల్ల క్రాగిన నూనియలో నీరు నోలె ఆమె మేన సంతలను మంటలనే పుట్టించెను. ఏమి నేయనుం దోఁపక దిగులు

చెంది యున్న బాలచంద్రికను క్రేగంటి నిండుక తెలుచి కన్నీటిబాట్లచే కలంగిన చూపుతో చూచి విరహాగ్నివలన వేడి యెక్కిన నిట్టూర్పులచే వాడిన కమ్మోవితో ఆ కోమలాంగి ఎలుంగు దొడ్డిల అల్లస నెచ్చెలీ, కామునికి కైదువులు పూవు లని, అమ్మలు అయిదని, నిశ్చయముగా ఆసత్యమే పునుచున్నారు. అది ఎట్లనగా, ఇతఁడు లెక్కలేని యష్టులతో నన్ను ఏయుచున్నాఁడు. సఖీ, చంద్రుఁడు బడబాసలముకంటె క్రాంచువాఁడని నామతము. ఏల యన, ఇతఁడు లోనం జొచ్చిన సముద్రము ఇంకును, వెలువడిన వర్షిలును. దోపాకరుని దుష్కృత్యమును నే నెంత యని వర్ణింతును? ఏల యన, ఈతఁడు తన తోఁబుట్టు చగు సిరికి ఇల్లులు కమలమును సయితము కమలించును. నిక్కముగా ఈ మలయానిలము వియోగాగ్నిచే క్రాంగిన హృదయముల తాఁకుడుచేత వేడిఁ జెంది సన్నగిల్లుచున్నది. క్రొంజిపుళ్లతో రచించిన యీ పానుపు మదనాగ్ని శిఖల మొత్తము వోలె దేహమునకు తాపము నేయుచున్నది. పచ్చగండము సయితము తొల్లి తనకొయ్యకుం జాట్టుకొన్న పాములు కోఱల దీటుకొనఁగా నాటుకొన్న మిక్కుటంపు విషముతో కూడియున్నది. ఏలయన, నది దేహమును తిపించుచున్నది. కావున వృథా శ్రమ యయిన శీతలోపచారములను మానుఁడు. మదనని గెల్చినలావణ్యమువాఁడు రాజ కుమారుఁడే ఈ మదన జ్వరమును మధుర్బుటకు వెజ్జా. ఆతఁడో పొంద శక్యఁడు గాఁడు. ఏమి నేయుదును? అని విలపించెను.

ఇవిధంబున మెండుకొన్న కందగ్న జ్వరముచేత దందహ్యమాన యై మానసంబును రాజవాహనుని లావణ్యమునకు కైవసము చేసి వేటు శరణము లేక దురపిల్లుచున్న యక్కోమలాంగిని కని బాలచంద్రిక తనమనంబుతో నిట్లు వితర్కించెను. — 'కుమారుని నేను త్వరగా తేవలయును. లేనిచో మీనకేతనుఁడు నాచెలిని స్మరింపఁ దగిన దశకుం దేగలఁడు. అయ్యుద్ధానములో నియ్యిరువురు నొండొరులం జూచుతఱిని ఇరువురపయిని విషమబాణుఁడు ఒక్కొప్పుడినే అమ్ములం బ్రయోగించినాఁడు. కావున కుమారుం దెచ్చుట సులభంబ.' అని. తర్వాత సమయమునకుం దగిన చేతలయందు చతుర లయిన చెలుల పిండును అవలంబించుదరీరీతుఁ డాగమ నియోగించి, రాజకుమారుని మండిరమునకుం జనియెను. మారుని నారసమ్ములకు పొది యగుచున్న యెదతో మారునికాకచే చీకా కయిన యవయవముల తాఁకుడుచేత వాడిన లేజివురుసెజ్జను అధివసించి రాజవాహనుఁడు ప్రాణేశ్వరిం గూర్చి పుష్పదబ్ధపునితో సల్లాపించుచు, అయ్యుపసరంబున వచ్చిన ప్రియవయస్యను బాలచంద్రికను చూచి, వెదకంబోయిన తీగ కాళ్లకుం దగులుకొన్నట్లు బాలచంద్రిక వచ్చిన దని సంకోషించి, తన్నుం గని ఫాలదేశంబున ఆలంకారము

దాలించిన యంబుజ బాలకం బన కేలుమొగ్గం గీలించిన యా బాలచంద్రికను 'ఇటం గూర్చుండుము' అని తగినయాసనంబు నిర్దేశించెను. అత్తరుణియు ఆసీనయై అపంలి సుందరిపంపిన వీడెంబును వినయంబున నర్పించెను. సాదరంబునం గైకొని రాజవాహనుడు జరిగినవృత్తాంత మడిగెను. బాలచంద్రిక వినయంబున నిట్లు వక్కాణించెను. — "దేవా, విహారవనమందు నిన్నుం గన్నప్పటినుండి యక్కన్నియ తన్ను మన్మథుడు పెట్టుమథనం బులను తాళలేక పుష్పశయనాదులయందు తాపశమనముం గానక, ఎఱ్ఱైన చెట్టుపండును గుజ్జాదియుంబోలె, అందని దైన నీహృదయముం బొదువు సౌఖ్యమును మదనాంధతచేత కోరుచున్నదై, నాచెలి తానే కమ్మవ్రాసి 'దీనిని వల్లభునిచేతికి అందియ్య' అని నన్ను పనిచినది." అని. రాజుమారుడు ఆకమ్మం గైకొని చదివెను. —

గీ. సాబగుకాడ, కుసుమ సుకుమారమును లోక

మోహనంబు నీదు మురుపుఁ గాంచి

యభిలషించె నిను మదంతరాత్మంబు నీ

యెదనుఁ జేయు మటులె మృదులముగను. —

ఇట్లు చదివి సాదరంబున ననియె. — 'సఖీ, నీడవోలె నాతోడ నుండెడి పుష్ప ద్భవుని వల్లభవు నీవే ఆయెణిలోచనకు బయటఁ జరించు ప్రాణమవుగా చర్చిల్లుచున్నావు. నీబాణతనము ఈ పనితీగకు పాదయినది. నీయిట్లు మేదో దేనివలన ప్రేమసికోంక పండునో దాని నెల్ల నేను సాధించెదను. నతఁగి నామనంబు కఠిన మని తెలిపినదిగదా. ఎప్పుడు కేళివనమందు ఈ కురంగిలిలోచన నాకనుదోయికిం దోచెనో అప్పుడే తాను నా మనస్సును దోచుకొని పోయి తన నగరు సేరెను. కావున తన మనస్సుయొక్క మార్దవ కారిన్యములను తానే యెఱుంగును. కన్యాంతఃపురముం బ్రవేశించుట సులువు గాదు. కావున అందులకుం దగిన యుపాయంబుం బన్ని కేటాపో ఎల్లండియో నతఁగిం గలసికొనెదను. నావార్తను ఇట్లని వచించి, నిరసెన పూవుం బోని యా కోమలాంగి మేనికి వాటిల్ల పండునట్టి యుపాయమును నీవు చేయుము.' అని. బాలచంద్రిక ప్రేమగర్భిత మయిన యాతని యా మాటను ఆలించి సంతోషించి అపంలిసుందరికడకుం జనియెను.

రాజవాహనుండును ప్రాణవల్లభం గాంచిన సుఖమెచ్చట నలవడెనో ఆయుధ్యాన మునకు విరహాభేదమును మఱచుటకై పుష్పద్భవ ద్వితీయుండై చనుదెంచెను. అందు, సుందరిలలాను కిసలయ ప్రసూనములు కోసిన వృక్షవాటికను, ఇందువదన కందర్పనిం

బూజించినతావును, నతాంగియొక్క యడుగుబాడగుర్తులు గల చల్లని యిసుమునేలను, సుదతి అనుభవించి వదలిన బండిగరివెండ తీవమండపములోపలి చివురాకుఁ దలియంబును, కనుంగొనుచు, లలనామణిని చూచిన సమయాన జనించిన విశేషములను స్మరించి స్మరించి, పిల్లతెమ్మైర యల్లన నాడించుచున్న గున్నమామిడి పల్లవములను మదనాగ్ని జ్వాలలంబోలె బెదరి చూచి చూచి, పిక శుక మధుకర రణితంబులను వలరాజుకడ చెప్పకొండియంబులం బోలె విని విని, మారవికారంబున నెక్కడ నుండలేక త్రిమృగ ముండెను.

ఆసమయంబున నొక బ్రాహ్మణుఁడు పలువన్నెల వలిపంబు దాల్చి, తళ తళలాడుచున్న రితనాల నుండలంబులు పెట్టుకొని, బోడితలల బాలర దండనుంచుకొని యదు రయిన వేసముతో భాసిల్లుచు, తన యిచ్చమెయి వచ్చి, తేజోరాజీ పరివృతుని రాజవాహనుని గాంచి, ఆశీర్వదించెను. రాజు ఆదరముతో ఆతనిని 'ఎవరవు నీవు? ఏ విద్యయందు నిపుణుడవు?' అని యడిగెను. 'నాపేరు విద్యేశ్వరుఁడు, నేను ఇంద్రజాల విద్యా విశారదుఁడను, రాజుల చిత్తములను రంజించుటకు నానాదేశములు తిరుగుచు ఇపుడు ఉజ్జయినికి వచ్చితిని. అని యాతఁడు చెప్పెను. వెండియు రాజవాహనుని చక్కఁగా పరికించి 'ఈకేళీవనియందు పాలి యుండుటకు నిమిత్త మేమి? అని సాభిప్రాయముగా నవ్వి యడిగెను. పుష్పద్భవుఁడు వింద్రజాలికునిచేత తమ కార్యము సాధించుకొన వచ్చు నని ఆలోచించి ఆదరపూర్వకముగా నిట్లనియె: - 'అయ్యా, సాధువుల చెలిమికి ఒండొరులతోడి సంభాషణమే కారణ మగుటచేత చాలనేపు నుధురముగా భాషించినవాడవు నీవు మాకు నెచ్చెలి వయిలివి. మిత్తులకు చెప్పు గూడ నిదే మున్నది? ఈ విహారవనమునకు వసంత మహోత్సవమునకై వచ్చిన మాలవరాజకన్యకును ఈ రాజకుమారునికిని ఆకస్మిక సందర్శనముచేత ఒండొరులవై మట్టు మీతిన వలపు తలకొనినది. దానంతే నీ నిరంతరము సంభోగము లనుభవించుటకు ఉపాయము అలవడమిచేత ఈతఁడు ఇట్టి యవస్థ పాలయినాఁడు.' అని. విద్యేశ్వరుఁడు లజ్జాప మోహరంబును రాజవాహనుని ముఖముం గని చిలునగవు నవ్వుచు 'దేవా, నీయనుచరుఁడను నే నుండఁగా ఆసాధ్యమయిన నీ కార్య మేమున్నది? నేను ఇంద్రజాల విద్యచేత మాలవరాజును కనుకట్టి పొరజనుల సమక్షమందే ఆతని కొమారితను నీకుం బెండ్లి చేసి మిమ్ము కన్యాంతఃపురమునం బ్రవేశ పెట్టెదను. ఈవృత్తాంతమును ముందుగా రాజకన్యకు సభిముఖముగా చెప్పువలయును.' అని పలికెను. రాజవాహనుఁడు సంతోషించి ఆకారణమిత్తునిమాయపనులయందు నేర్పుదెలిపిన వానిని మోసమును కపటస్నేహమును వాస్తవస్నేహమును ఎఱింగిన వానిని ఆవిద్యేశ్వరుని పసదనం బిచ్చి పంపెను.

పిమ్మట రాజవాహనుడు విద్యేశ్వరుని నేర్పుచేత తన కోరిక ఈడేతిననే యని తలంచి, పుష్పద్భవునితోఁ గూడ తన యింటికి పోయి, బ్రాహ్మణుఁడు ఒసగవున్న సంగ మోహయమును ఆదరపూర్వకముగా బాలచంద్రికాముఖులు తనవల్లభకు తెలియఁజేసి, ఆ వింతసిద్ధికై యువ్వెక్లూరుచు, 'ఈరాత్రిని ఎట్లు గడపుదును!' అని తలపోయుచు, నుండెను. మఱువాఁడు తెల్లవాఱఁగానే విద్యేశ్వరుఁడు రసభావగతిరీతి చతురుఁడైన తాను, అట్టిదే అయిన గొప్పపరిజనముతోఁ గూడ, రాజమందిర ద్వారసమీపమునకుం బోయి, దౌవారిశలకు తన వృత్తాంతమును దెలుపుకొని, తటాలున వారు పోయి రాజు నకు విండ్రజాలికుండు వచ్చినాఁడు, అని నమస్కారపూర్వకముగా విన్నవింపఁగా, రాజు తాను చూడఁగోరి రాణివాసములును చూడఁగోరును, తెచ్చుని ఆనతీయఁగా, లోపలి కత్త్యం జొచ్చి వినయపూర్వకముగా ఆశీర్వదించి, 'తేని యనుజ్ఞ వదసి పరిజనులు వాయించు వాద్యములు మ్రోఁగుచుండఁగా, మదకల కోకిలా మధుర కంఠ లైన పాట కత్తియలు పాటరక్తిచేత సామాజికుల చిత్తవృత్తులను రంజించుచుండఁగా, నెమలికుంచె యాడించి, పరివారముతోడి మహారాజును మోహపెట్టుచు, కనులు మూసికొని తుణము ఉండెను. వెంటనే, వెక్కనఁబుగా కక్కనంపు వినముం గ్రమ్మచు, పడగ తొడవులయిన మణిరాజులచేత రాజమందిరంపు విరివని నీరాజించుచు, పాములు భయము పుట్టించుచు వెలువడినవి. వెక్కులు గద్దలు పాపతేండ్రును ముక్కులతోఁ గమిచికొని ఎగసి ఘంటం బాటుతెంచుచుండినవి. అంత నా బ్రాహ్మణుఁడు నరసింహస్వామి దైత్యేశ్వరుని హిరణ్యకేపుని చీల్చుట నభివ్రుంఁచెను. అది యెల్లం గాంచి మహాశ్వర్యము నొందియున్న మాళవేంద్రునితో విద్యేశ్వరుఁడు 'దేవా, కడపట ఏలినవారు శుభనూచకమును చూచుట ఉచితము. కావున కల్యాణపరంపర చేయూనట్లుగా నీకుమారితరూపుగల తరుణికిని సకలలక్షణసంపన్నుఁడయిన రాజకుమారునికిని వివాహమును జేయవలయును.' అని విన్నవించెను. దానిం గనం గుతూహలపడి రాజు సెలవీయఁగా, ఆతఁడు తన మనస్సులో సంగల్పించుకొన్న కార్యము నెఱవేఱును గదా యని ముఖవికాసము మొంది, ఎల్లవారికిని మోహ మొదవించున దైన కాటుకను తన కన్నులకుం బెట్టుకొని, నలునంకలం జూచెను. ఎల్లరును విండ్రజాలికప్రయోగమే యని తలంచి చూచుచుండఁగా, రాగము చివురొత్తుచున్న హృదయముతోడి రాజవాహనునితో అనేకభూషణ భూషితాంగిని పూర్వసంకేతము ప్రకారము వచ్చిన యవంతిసుందరిని వైవాహికమంత్ర తంత్రనైపుణ్యముచేత అగ్ని సాక్షీకముగా నూర్చెను. పని ముగియఁగానే 'ఇండ్రజాల పురుషులారా, మీ రందఱుం బొండు.' అని విద్యేశ్వరుఁడు బిగ్గరగా వనింపఁగా మాయా

మానవు లందఱును ఎక్కడివా రక్కడ మాయ మైరి. రాజవాహనుడు పూర్వమేర్పరించు కొన్న రహస్యపుఁ బన్నాగంపుఁ బాటవంబున వింద్రజాలిక పురుషుఁడుగా కన్యాంతః పురము ప్రవేశించెను. మాళవరాజు అది ఇంద్రజాలాద్భుతమాత్ర మని తలచి ఆబ్రాహ్మణునికి విశేషముగా ధన మిచ్చి 'విద్యేశ్వరుడా, నీ విక పోయి రమ్మ.' అని యాతనిం బంపి, తాను లోపలి నగరికి పోయెను. అంతట అవంతిసుందరియు నెచ్చెలితోను పరి వారముతోను వల్లభునితోను సుందరీమందిరమునకుం బోయెను. ఈవిధముగా దైవ బలముచేతను పురుషకారముచేతను తనకోరిక నెఱవేఱుడు, రాజవాహనుడు సరస మధుర చేర్చలచే అల్లనల్లన హరిణులొచనకు నానఁ బోనడఁచుచు, ఏకాంతంబున తనతో స్వేచ్ఛగా నుండునట్లు చేసికొనుచు, సభాంమయంమ ఆసుందరియొక్క వాగమృతంబును ఆస్వాదింపఁ గోరి చిత్రచిత్రమై చిత్రహారియైన యీరేశులొకముల వృత్తాంతమును వినిపించెను.

ఆంధ్ర-దశకుమార చరితము.

ప్రథమోచ్ఛ్వాసము.

రాజవాహన చరితము.

లోకవృత్తాంతమును విని యశ్వరత్నాని యవంతిసుందరి ఆశ్చర్యముచే వికసిల్లిన కన్నులతో ఎలనగవుతో ఈమాట చెప్పెను..— ‘ప్రాణేశ్వరా, నీయనుగ్రహంబునంజేసి నాశ్రోత్రవృత్తి కృతార్థం బయినది. ఇప్పుడు నామదిలోని తమయ్యుం జియ్య భ్వాదీపమును నీవు వెలిగించితివి. నీపాదముల నుపరిచరించు ఫలము నా కిప్పుడు పండినది. ఈ నీయను గ్రహంబునకు ఏమి బడులు నేసి నేను ప్రత్యుపకారము చేసినదానను అగుదును? నీది కానిది నా దేదియును లేదు గదా. అయినను నామను ఒక విషయమందు స్వాతంత్ర్యము కలదు. సరస్వతి నోటితో గ్రహించినందున ఎంగిలి యయిన నీ కష్టావిని నాయిచ్చ లేక నాచేత చుంబింపించుటకును, పద్మాలయా స్తనతటము లనుభవించిన నీయకున్ చిక్కం గవుంగిలింపించుటకును శక్యము గాదు గదా.’ అని. అంతట ప్రియునిపక్షాఘటంబున వర్షా లక్ష్మి ఆకాశమందుం బోలె గురుపయోధరమండలంబుం గీరించి, ముదిరిన నేలయరణి పూవుదోయిబోలె గాటంపుఁగెంపు సాంపారినబిలోచనయుగంబును ఉల్లసిల్లం జేయుచు, మైద్రాలినతే ట్టుచేత చంద్రకంబుల యొప్పు చొప్పుడైన పువ్వులతోడి వేసలి గెనులి వుంచెయి యందయ్యుం బచరింప, కడపపూ మెగ్గం బోని కాంతుని కష్టావిని కొఱలెగునతో చుంబించెను. అయ్యారంభమునలన పెల్లుగా నుప్పొంగిన రాగవృత్తిచేత అతిమాత్ర చిత్రోపచార మనోహరం బయిన రత్నప్రబంధము సారసారక ప్రసర్తిలైన. పిమ్మట నిద్ర జేరిన యాయురువురకు కలలో నొక ముది యంచ తన్నితూటి త్రాటి సంకలం బడిన పాదములతోడిది కానిపించెను. అంత నిరువురును మేలుకొనిరి.

మేలుకొన్నంత రాజవాహనుని చరణయుగళము, కమలభ్రమచే చంద్రుడు తన కిరణములతో త్రాడుపేసి ఆత్రాటితో కట్టి పట్టెనా యనునట్లు, పెండిగొలుగుసంకలం బడి యుండెను. దానిం గని, ఇదేమని వెనుభీతిచే బెగ్గడిలి, రాజకన్య వా విచ్చి యేడ్వం

దొడంగను. దానం జేసి రాజకన్యాంతఃపుర మెల్ల, చుట్టురా నిష్పంతుకొన్నదో యన, దయ్యము కొట్టినదో యన, వణఁకుచు, ఏమి సంభవించి యున్నదియుం దెలియక, ఏమి చేయనుం దోఁపక, రహస్యముం గావవలయు ననుకట్టడను లక్ష్యపెట్టిక, 'నేలం గుప్పకూలి మొత్తుకొనుచు, గొంతు చినుగ నేడ్చుచు, చెక్కిల్ల గానరాని యట్లుగా కన్నీళ్ల జడిం గురియుచు, కలగుండు వడియెను. ఆ గండరగోళములో అడ్డువారు లేక అంగజాల లైన పురుషులు ఏమి ఏమని యఱచుచు తటాలున లోఁగిటం జొచ్చి ఆ యవస్థలోని రాజ కుమారుని గాంచిరి. అతనిం బట్టుటకు కోరిక గాని తడియ ప్రభావముచేత వెనుకకు జరికి తత్క్షణమే అతనివృత్తాంతమును చండవర్తకు నివేదించిరి.

అతఁడును కోపంబున నేలెంచి, నిష్పలు రాలుదున్న మాపుతోయచి ఆనవాలు పట్టి 'ఏని! వీర డెవఁడు! నాతమ్ముని మగఁగునునను కారణభూతురా లయిన యాపాపాత్ము రాలు బాలచంద్రికయొక్క పతికి - మిక్కిటముగా ధనసద మెక్కిన యాపరిదేహి వైశ్య కుమారునికి పుష్పద్భవునికి-మిత్తుఁడు! రూపమునకు గర్వించినవాఁడు, కళలకు పాగ రెక్కినవాఁడు, పలుదెఱంగుల పన్నాముగల నేర్పుచేత పౌరమూఢులను వశీకరించి వారి వలన దేవతాసాన్నిధ్యము గలవాఁడని వట్టిఖ్యాతిని పొందినవాఁడు, లోకలను వంచించు టకై వైకిధర్మనర్తన మవలంబించుచు లోలోపల పాప మాచరించుచు నుండు చపలుఁడు బాహుళాధముఁడు! మాబోఁటి పురుషసింహులను సరకు నేయని యాపాపాత్మురాలు అవం తినుందరి ఎట్లుగా వీనిపై పరులుకొన్నది! చూచునులే యాశులదూషకురాలు ఇప్పుడే పతిని కొర్తికి సిగపూవునుగా.' అని బెదిరించుచు లలాటతటము కావొక్కునట్లు భయంకరముగా బాపలు ముడిచికొని యముఁడుం బోలే ఉక్కుదూలమువలె గట్టిదైన బాహుదండముతో కమలరేఖలును చక్రరేఖలును గుర్తుగాగల దైనకీలదమ్మని పట్టుకొని రాజపుత్తుని బలమిమెయి నీడ్చెను. అతఁడు స్వభావధీరుఁడును ఎల్లపురుషకారములకును ఎల్లయు నయ్యును, అయ్యాపద దైవకృత మనియు దానికి ఓర్వే ప్రతీకార మనియు నిర్ధారించుకొని, 'ఓ, యంచయానా, ఆహంసకథను జ్ఞప్తిచేసికొమ్ము. బాలా, రెండునెలల పాటు ఓర్చుకొనుము.' అని ప్రాణేశ్వరిని ప్రాణము వదల నుద్యుక్త యయిన దానిని ఓదార్చి, పగతునికి కైవస మాయును.

పిమ్మట ఈవార్త విని మహాదేవియు మాళవరాజును దుఃఖితులై ఆకారప్రభావము చేత అల్లరియందు పక్షపాతము వహించినవారై, అతనిం బండవర్త చంపం గడంగుడు, అతనిం జైనకినం దామే చచ్చెద పని చెప్పి, వానినుండి అతనిని రక్షించిరి. కాని, ప్రభుత్వము తమచేతిలో లేనందున అతని నయ్యాపదనుండి యుద్ధరింపఁ జాలరైరి. దారుణకర్మ,

డయిన యాచండవర్షుడు ఆవృత్తాంత మెల్ల రాజరాజగిరియందు తపస్సు చేసికొనుచున్న దర్పసారునికి సందేశించి, పుష్పాన్భవునికుటుంబము నెల్ల సర్వస్వధనహరణ పూర్వకముగా చెఱిలో వైచిత్రతనకు అడిగినను కొమరితనియ్యక తిరస్కరించిన యంగరాజుమీదికి దాడివెడలి, రాజవాహనుని ఎవరియందును తనకు నన్నుకము లేనందున ఎవరికిని అప్పగింపక తనతో కూడనే లోడుకొని, చమూసమాహముల భరముచేత త్నమాచక్రము ఘూర్జిల్లునట్లుగా పోయి, చంపానగరమును ముట్టడించెను. సిగలో దోపి బయటికిం గనబడకుండునట్లు కట్టుకొని యున్న చూడామణియొక్క ప్రభావమునం జేసి రాజవాహనుడు ఆకలి డప్పి లోనగు భేదములు తప్పి స్వప్నముగా నుండెను. చంపేశ్వరుడు సింహవర్త అసహ్యపరాక్రముడు ప్రాకారమునందు గండి పొడుచుకొని గొప్పదండుతో వెలువడి, నూతిముఖమునం దా బంపిన పిలుపు అంది లోడ్పడుటకు వడివడి నరుదెంచుచున్న ప్రథమ తోడుల నూడిక త్వరలోనే సమకూడ నున్నను దానికై వేరక, దేహము చాల్చిన దర్పంబువోలె ఓర్వన్నమాట లేక, ఎదిరిదండు నెడగొనియె. దారుణం బయిన పోరాటంబున తన నైవ్యమండలం బెల్ల త్నయ మొందఁగా లెక్కకు మిక్కిలి యయిన తీక్షణ యుధముల ప్రేమిలుగడి ముక్తములు క్రస్సియున్న సింహవర్తను మానుపాతీత మయిన ప్రాణబలము కలవాఁ డయిన చండవర్త ఏనుఁగునుండి ఏనుఁగుమీదికి దుమికి పట్టుకొనెను. అబలారత్న మని ప్రఖ్యాతి నొందిన యాతని కొమరితను అంబాలికను తాను అతిమాత్రముగా వలచినవాడు గావున ఆతని ప్రాణమును హరింపక గాయములనుండి ములుకుల నెల్ల వెలువరించి చెఱిసాలయం దుంపించెను. ప్రతిన తప్పనివాఁడై పెక్కుగణకులచేత ఆంత్రి కడవటి ముహూర్తమే రాజకన్యను వివాహ మాడుటకు శుభసమయ మని గణింపించెను.

వివాహముకై ఆతఁడు పెండ్లికొడుకై మంగళకంకణమును ధరించుడు, కుబేరపర్వతమునకు పోయినచిన్న కాలరి ఏణజంఘుఁ డనువాఁడు ప్రభుమయిన దర్పసారుని ప్రత్యుత్తరమును ఇట్లు తెలియజేసెను. — 'ఓయి మూఁగుడా, కన్యాపురదూషకుని మీఁద సంయతము కనికరమునకు కారణ మున్నదా? ముసలివాఁడు ఆరాజు ముదిమిచేత మది దప్పి మానావమానములు వదలుకొన్నవాఁడై చెడిపోయిన కూతురమీది పక్షపాతముచేత ఏమేని ప్రేమిన, నీవును ఆతని యిచ్చప్రకారము నడచుకో వలయునా? తానుసింపక ఆకామోన్మత్తుని చిత్రవధ చేసి ఆహార మాకు శ్రవణోత్సవము గావింపుము. ఆ చెడుకన్నెను దాని తమ్ముడు కీర్తిసారునితోఁ గూడ కార్లకు సంకలలు వైచి చెఱిలో వైవలయును.' అని. దానిని విని చండవర్త 'తొపు తెల్లవాఁడా నే ఆదురాత్తుని కన్యాపురదూషకుని

తెచ్చి నిలుపవలసినది. మదపుటేనుగును చండపోతక మనుదానిని తగినట్లు సన్నద్ధ పఱచి అచ్చటనే తెచ్చి నిలుపవలయును. వివాహకర్మ ముగించిగాని నేనే అదురాచారుని ఆయేనుగునకు అట బాహుం జేసి, దానినే ఎక్కిపోయి, శత్రువునకు తోడ్పడుటకై వచ్చుచున్న రాజుల సమాహమును వారి బొక్కసమును వారి వాహనములను సమస్తమును పట్టెదను.' అని వచించి, పార్శ్వచరులను 'సన్నద్ధుల రై యుండుఁ డ'ని హెచ్చరించెను. మఱునాఁడు సంజకెంబాయ ఆకసంబునం బొడతెంచు చుండఁగానే, రథులు రాజ కుమారుని రాజాంగమునకుం దెచ్చిరి. గుండస్థులములకు మంగలకత్తులం గట్టినచండపోతం బును వచ్చెను. ఆ నిమిసంబున రాజవాహనుని యడుగుదోయినండి యా వెండిగొలుగు ఊడిపోయెను. అదియు నెలవంక కాంతిలోడి యొకామెక యచ్చరగా మాటి రా కొమరుని వలగొని కేలుదోయి మోడ్చి యిట్లని విన్నవించెను.—

ప్రభూ, అనుగ్రహముతో చిత్తగింపుము. నేను చంద్రకిరణంబునం బుట్టిన సురాంగనను, సురితమంజరి యనుదాన. ఒకప్పుడు ఆకసమున నాముఖమును బేల యొక రాయంచ తామర యనుకొని ముసరుకొనఁగా, దానిం దలుముటకై నాపడిన త్రొక్కటములో నాముత్యాల పేరులోని పేట యొకటి యూడి, మంచుకొండలో మందోదకమను సరస్సులో మునిగి లేచిన మార్కండేయమహర్షి యొక్క శిరమున, ముదిమివలని నరపును ముక్తామణుల కిరణములచే ఇనుమడించుచు, దైవశంకమునం బడినది. ఆయన కొపించి నన్ను శపించెను.—' పాపాత్మరాలా, లోహజన్మ మెత్తి చైతన్యము లేక పడి యుండుము.' అని. నేను బలిమాలు కొనఁగా, నీపాదపద్మ యుగళమునకు రెండు మాసముల కాలము సంకలగా నుండు ననియు దాన నాశాపము తీటు ననియు సంకలతనమందు ఇంద్రియ పాటవము మాత్రము తగ్గకుండు ననియు అనుగ్రహించెను. మహాపాపంబునం జేసి వెండి గొలుసనై పడియున్నవన్న, ఇశ్వోకవంశ్యునకు వేగవంతుఁ డను రాజునకు పాత్త్రిఁడు మానసవేగుఁ డనువానికొడుకు వీరశేఖరుఁ డనువిద్యాధరుఁడు కని కై కొనియెను. మఱి యాతఁడు తన తండ్రి చేసికొన్న వైరి యగువిద్యాధర చక్రవర్తిని వత్సరాజవంశ వర్ధనుని నరవాహనదత్తుని ద్వేషించి, అతనికి కీడు నేను నితఁడు దంటి యని కైలాసమందు తపస్సు సల్పుచున్న దగ్గుసారునితో చెలిమి చేసికొనియెను. అతఁడును ఇతనికి తన చెల్లెలిని అవంతిమందరిని వాగ్దానము చేసి నాఁడు. ఒకప్పుడు వీరశేఖరుఁడు ఆకసమునందు పండువెన్నెల నిండాని యుండఁగా, తనమమారభుమితమును అవంతిమందరిని చూడఁ గోరి ఇంద్రియములను నిగ్రహింప నేరక దేవేంద్రభవనముం బోని కన్యాంతఃపురమునకు వచ్చెను. తిరస్కరిణి విద్యా ప్రభావంబున ఒరులకంటికి కనబడక ప్రవేశించినవాఁడై,

ఆ సమయమున నీ దేహమునంటి పరుండిన యాసుంకరిని-యట్లొకముల సృష్టిస్థితిసంహార సంబధము లయి అమృతము కాలవ గట్టించున్న నీ వచించు కథలను వినుటచే నీ దేహ రాగంబు వెల్లి వొడుచు చున్న దానిని - గాంచెను. కోపముం జెందియు నీ తేజముచేత వేలు హాని చేయుటకు వెఱచినవాడై, మీరు ఒండోరుల కవుంగిట నత్యంతసుఖనిద్రం జెందియున్న తఱిసి, విధిప్రేరణచేత నీ యధుగుదామరదోయికి వెండిగొలుసనై యున్న నన్ను సంకలగాఁ దగిలించి, రోసంబున వెసమై నోసరించెను. నాకు ఆశాపమున నీకు ఆ రెండుమాసముల పరాధీనతయు ఇప్పుడు తీతినవి. దయ యొంపుము, నే నిప్పుడు నీ కేమి నేయవలయును?'—ఇట్లు వచించి ప్రణమిల్లిన యాసురాంగనను రాజవాహనుడు 'ఈవార్తచే నాప్రాణసహనను ఓదార్పుము.' అని పనివెట్టి వీడ్కొల్పెను.

ఆ నిమిషమునందే 'వచ్చె చచ్చె చండవర్త! సింహవర్మకృమారిత యంత్రాలిక చేతని తాఁకుటకు ఆసాస బాహుదండముం బాఁపఁగానే, దానినే గట్టిగా పట్టుకొని తటాలున నీడ్చి ఎవఁడో అలవిగాని పని నేయు జగదొంగ తుఱములూ చిక్కటారితో ఒక్క పోటుననే వానిప్రాణమును గ్రుక్కగొన్నాడు; రాజమందిరప్రదేశమును వందలు వందలుగా పీనుఁగులవెంటం గావించుచు ఆదొంగ నిర్భయుముగా క్రీడించుచున్నాడు.' అని గొల్లు వినఁబడినది. దానిని విని రాజవాహనుడు మావటిని త్రోసివైచి ఆ మదపు కేనుఁగు మీఁదనే ఎక్కి వేవేగ రాచనగరికడకు ఊరవడించెను. ఏనుఁగు త్రోసికొని వచ్చెడు వేగమునకు చెల్లాచెదరై కాల్యంట్లు దారి తొలఁగఁగా, నగరిలోపల ప్రవేశించి అమోఘ మేఘనిర్ఘోషముం బోని గంభీరస్వరంబున వనించెను.—'మానవమాత్ర దత్కర మయిన యీ దొడ్డచేతం గావించిన యా మహాపురుషుఁ డెవఁడు? అతఁడు వచ్చి నాతోఁ గూడ ఈ మదపుటేనుఁగువై కూర్చుండుఁ గాక. నాచేత నున్నట్టి యాతనికి దేవదాన పులతో పోరుచున్న ను నిర్భయుమే.' అని. ఈమాట విని హస్తోత్కర్షణంబున ఆవీరుడు వెలు వడి అంజలి చేసి సంజ్ఞ చే మోకారింపినయేనుఁగుమీఁదికి తగిలియుం దగులకుండ లాఘవ మున ఆరోపించెను. ఎక్కుచున్న యీతనిం గనుంగొని రాజవాహనుడు సంతోషము చేత కన్నులు వికసిల్లఁగా, 'ఓహో! నాప్రియమహస్యుడు అపహరవర్త!' అనియాశ్చర్య పడెను. తన వెనుకవైపు కూర్చుండి యాతఁడు తన భుజమాలములయందఁ జొనిపిన తడియ భుజాగ్రశయంగళమును బట్టి ముందటికి తివిచి తన్న కవుంగిరింపించికొనెను. తానును తనబాహుపులను వెనుకకు మరల్చి అతనిని కవుంగిరించెను. తుఱములూ ఆరింగన సంభావనంబుం గుదియించి అపహరవర్మ తన్నుం జాట్టవేసికొని పలుఁజెఱంగులం బోరు చున్న యెదిరి దండులోని పేటి ఘగలను, విల్లు, చక్రము, ఇనుపగుదియ, ధొంకెన,

ఈఁటె, బల్లెము, రోఁకలి, చిల్లకోల, లోనగు కైదువుల సముదాయముల ప్రయోగము చేత నేలం గూల్చెను. అక్షణములో ఆతఁడు మాచుచుండఁగా ఆవైరివైద్యమును గూర్చి అన్ని దెసలనుండి గొప్పరాణువలు పరువున వచ్చి చుట్టువాలుకొన్నవి.

తరువాత ఒకానొక పురుషుండు కొండగోఁగుఁ బువ్వు బసిమి మిసిమి మేనినో, నీలాల వన్నెముంగురులతో, కమలకోమలము లయిన కరచరణములతో, వీరుల నాను కొనుచున్న పాలతెలుపు నిద్దంపు నల్లని కన్నులతో, మొలగో చెక్కుకొన్న రతనాల సురియతో, పట్టువలువతో, సన్నపాటి నడుముతో, పేరుటురముతో, తనరారి, చేయి తీరినవార డగుటం జేసి వైరిబృందములను అంపవానచే పెంపఱ జేయుచు, కాళ్లబొట్టిన వ్రేళ్లతో బిట్టుగా పొడుచుటచేత వడి మీఱిన యేరుఁగుమీఁద ఏఁగుదెంచి, తాను మున్న విన్నగుర్తులచే 'ఇతఁడే సామి రాజవాహనుఁడు' అని కనిపట్టి కేలుమోడ్చి ప్రణమిల్లి, అపహరవర్మవై మాపు నిలిపి, 'నీవు ఆజ్ఞాపించినతీరున అంగరాజునకు సాయ పడుటకు ఈ రాజన్యసమూహమును గుమి కూర్చి రప్పించితిని. పగతుని దండు కొంత కూలినది, మిగత పటాపంచ లైనది, దానికైదువులను స్త్రీలును బాలురును హరించి కొని పోవుచున్నారు. ఇంకను ఏమి సేయవలయును?' అని వచించెను. సంతోషించి అపహర వర్మ వాఁడనెఱచెను:—'దేవా, ఈకింకరుని కటాక్షముచే అనుగ్రహించుము. ఈతఁడును నేనే అనియు ఈరూపముచేతను ధనమిత్తుఁడనుపేరిచేతను మఱుఁగుపడి యున్నాఁడనియు దేవర తలంపవలయును. ఆక్షేప మేమియు లేదేని, ఈతఁడు ఇప్పుడు అంగరాజును చెఱ విడి పించుఁ గాక, ఎదురులు విడిచి పోయినబొక్కసమును వాహనములను ఒకచోట చేర్చుఁ గాక, ఏకాంతమున నుపవేశించి యుండుదేవరను మనపక్షమువా రయినయీరాజులతోఁ గూడ వచ్చి కలసికొనును గాక.' అని. రాజవాహనుఁడు 'నీయిచ్చచొప్పున చేయుము.' అని పలికెను. పిమ్మట ఆతఁడు చూపినదారిని పోయి తద్దయం బెద్ద దైన యొకానొక మట్టిచెట్టుక్రింద, గంగాతరంగముల గాలి వీచుటచే చల్లని దై దుకూలమువలె తెల్లని దయిన నేలయందు, ఏరుఁగును దిగి, ముందుగా దిగిన యపహరవర్మ తనచేతులతో వడిగాచదును సేయుఁడు, పటికపుటాఁదిదియుం బోలె నొప్పుచున్న మిన్నేటి యిసుకతిన్నెయందు గుఱుముగా కూర్చుండెను.

అట్లు కూర్చున్న యాతనికి ఉపహరవ ర్మాగ్రపాల ప్రమతి మిత్తగుప్త మంత్ర గుప్త విశ్రుతులతోను మిగిలానాథుఁడైనప్రహరవర్మతోను కాశీపతి యయినకామపాలు నితోను చంపేశ్వరుఁడయిన సింహవర్మతోను కలసి వచ్చి ధనమిత్తుఁడు ప్రణమిల్లెను. రాజవాహనుఁడు సంతోషంపుఁ దోడ్రిపాటుతో వారింగూర్చి లేచి 'ఏమి! నా మిత్తగు

బృంద మెల్ల వచ్చినది! ఏమి యభ్యుదయము! అని యథోచితోపచారముల కనంతరము మిక్కిలి చక్కగాఁ గవుంగిరించెను. కాశీపతి మైథి లాంగ రాజులను మిత్తుల వలన నెఱిగి తండ్రులం బోలె గౌరవించెను. తన్ను వారును సంతసంబున నరప వెండ్రు కలు గగ్గొనుచుండఁగా ఆలింగనము చేయుడు అత్యంతము ఆనందించెను. పిమ్మట ప్రీతిపూర్వక సల్లాపములు ప్రసరిల్లఁగా, నెచ్చెలులపిండు అడుగఁగా, రాజవాహనుడు తనయు సోమదత్త పుష్పేంద్రపులయు నరిత్రమును వర్ణించి మిత్తుల వృత్తాంతమును వరుసగా వినుటకై ఆప్రస్తావము తెచ్చినవాడై దానిం జెప్ప వానిని నియోగించెను. వారిలో మొదట అపహరవర్త తనవృత్తాంతమును నొడువం దొడంగెను.

ద్వితీయోచ్ఛ్వాసము.

REGISTRAR
OSMANIA UNIV.

అపహరవర్త చరితము.

దేవా, నీ వప్పుడు బ్రాహ్మణుని కుపకరించుటకు పాతాళబిలముం జొరఁగా, నిన్ను వెదకుచు మిత్తుబృందము తరలఁగా నేనును పువమిం గ్రుచ్చుచు, అంగ దేశములో చంపానగరమునకు వెలుపల గంగదరిని తపఃప్రభావమువలన దివ్యదృష్టిం బొందినవాఁడు మరీచి యని మహర్షి యొకఁడు కలఁ డని ఉబుసు లాడుకొనుచున్న యొకజనసమాజము వలనం దెలిసికొని ఆ తావునకుం బోవుదెంచితిని. అట నా యాశ్రమంబున నొక గున్న మామిడిక్రింద కూర్చున్న యొకతాపసుని భ్రాంతునిచందయ్యున వివర్ణుడై యున్న వానిని కాంచితిని. అతఁడు నాకు ఆతిథేయోపచారములు గావింపఁగా, త్కణమునేపు విక్రమించి, 'అయ్యా, మరీచిమహాముని ఏడీ? మా చెలికాఁడు మాతో ఉండి మమ్ముం బెడఁబాసి ఎటుకో పోయినాఁడు, అతని గతిని అయనవలన తెలిసికొనఁగోరి యున్నాను. అబ్బురంపు భ్జానప్రభావము కలవాఁడని యామహర్షి లోకమందు ప్రఖ్యాతుఁడు గదా.' అని యడిగితిని. అంత నాతఁడు వేడి నిడుదయూర్పు నిగిడ్చి యిట్లు వచించెను.—

ఈయాశ్రమమందు అట్టిముని యుండెను. అతనిని ఒకప్పుడు అంగపురికి సిగపూ వని చెప్పఁదగినట్టిది కామమంజరి యను వారతరుణి పయోధరములపై నెక్కిన్న కన్నీటిబొట్టు రిక్కులతోను మొగంబునం గనఁబడుచున్న విరక్తితోను చనుదెంచి నెమలి నుంచుచుంబోని కేశకలాపంబుతో నేలం బొదువుచు నమస్కరించెను. ఆ నిమిసంబున నే దాని తల్లి దాసీవర్గముతో దాని వెంబడిం బఱతెంచి అచటనే ఎవతెంపు లేక చదికిలం

బడియెను. మునీంద్రుఁడు బాలిగొని వారిని చల్లనిమాటల మోదార్చి ఆ బోగముపిల్లను దుఃఖకారణ మడిగెను. అదియు లజ్జతోనుం బోలె నెగులుతోనుం బోలె గౌరవముతోనుం బోలెను 'ఓ భగవానుఁడా, విహికసుఖము ప్రాప్తి లేనియామానిసి ఆముష్మికల్యాణము నభిలషించి అగ్నిమగ్రహపరాయణము లయిన మీచరణములనే శరణముగా అండ గొన్నది.' అని చెప్పకొనెను. అంతట దాని తల్లి మోక్షుఁగే లెత్తి నరపువలనిపలువన్నెలు గల దైనజాట్టుముడి నేలకు తగులునట్లుగా మ్రొక్కి లేచి ఇక్కరటి వక్కాణించెను.—

ఓ భగవానుఁడా, దీనియెడ నేను జేసిననేరమిని ఇదెమీ దాసిని నేను విన్నవించుచున్నాను. నాదోష మేమన, నా చేయవలసిన దానిని నేను చేయటం. ఇది గదా వేశ్యకు తల్లి చేయవలసినది.—కూతునకు పుట్టువు మొదలుగా పసుపునూనియలమగ్గననేత, లేజమును బలమును వన్నెను మేధను సంపర్ధించునదియు వాతాదిదోషత్రయమును బాత రాగ్నిని ధాతువులను సమావస్థయందు ఉంచునదియు నైనమితాహారముచే శరీరపోషణము, ఐదేండ్లప్రాయము దాటినప్పటినుండి తండ్రిని సయితము ఎక్కువగా చూడ నీయమి, పుట్టినదినములందును పుణ్యదినములందును మంగళము గావించి పండువు నేత, అంగములతోడి యనంగవిద్యలను నేర్పించుట,—ఆట పాట, వాద్యము వాయింపుట, నటనము, చిత్తరపు వ్రాత, చవు లూరునట్లు ఆసవాదులను భోజ్యములను సిద్ధపఱుచుట, పరిమళద్రవ్యములం గూర్చుట, పూవులు గ్రుచ్చుట—అనెడి కళలయందును వ్రాతలో ఎఱుంగుటలో మాటలోను చక్కఁగా నేర్పు పొందించుట, తర్క వ్యాకరణ జ్యోతిశ్శాస్త్రములయందు మాటమాత్రనే గ్రహింప నేర్పుట, జీవిక నెఱుంగుటయందును ఆట నేర్పునందును, సజీవ నిర్జీవ ద్యుతకళలయందును గల కిటుకలను ఉపదేశించుట, ఆధ్యంతర కళలయందు నమ్మక మయినవారినలన నేర్పలకరించుట, జీవతల బాతరల యుత్సవములందు ఆదరముతో కైసేసి సమృద్ధ మయిన పరిభవముతో బయటఁ జూపుట, సంగీతాద్రవ్యములు కలిగినప్పుడు ఎవరినూట చెల్లినో అట్టివారిని ముందుగా వశీకరించుకొని వారిమూలముగా నిద్రి పొందించుట, ఆయాశిల్పములలో పేరెత్తినవారిచేత నానా దిక్కులందు కీర్తని వెల్లడి చేయించుట, సామూహికాదులచేత శుభలక్షములను ప్రకటింపించుట, విట విదూషక వీరముగ్ధిభుక్తీ జనములచేత బాణలగుపురుషుల కూటువులయందు రూపాచారమాధుర్యములను ఉగ్గడింపించుట, కోడెకొండకొరికలకు గుఱియైన తఱిని గోయిని మిక్కిలి ఎక్కువగా నిర్ణయించుట, తానై వలపుచే మైమఱచి యున్నవానికేని దాని యనురాగభావమును కని వేడరు గొన్నవాని కేనియు బాలి రూప వయో ధన శక్తి తొని దాన దాక్షిణ్య శిల్ప మాగుర్య సంపత్తి గల స్వతంత్రునికి ఇచ్చుట, గుఱో

త్పూజించును మహాప్రాజ్ఞుడును అగువాడు అస్వతంత్రుడై కొంచెమే ఇచ్చినను విస్తారము ఇచ్చినట్లు చెప్పకొనుచు వానికి ఒప్పుగించుట, నాయకుడు ధన మీయక కేవలకామోపభోగపరాయణుఁ డయ్యేనేని అధికరణమందేని సాధించుట, నాయకుఁ డనురక్తుడేని కూతును మఱి యొకనితోఁ బోసీయక వానితోనే ఏకనాయికానియమము నాచరింపించుట, హరింపఁగా మిగిలిన విటధనములను చిత్రోపాయములచేత నిత్య ప్రీతిదాయములుగాను నైమిత్తికప్రీతిదాయములుగాను అపహరించుట, ఇయ్యని పిసిఁడి వానితో ద్వేషించి యుండుట, మరు లూనిన పిసినారికి పోటిగాండ్రను పురికొల్పుటచేత త్యాగశక్తిని గగులఁ గొల్పుట, ఫలహీనుని కాలులు కలుగుటచేతను లోపలయెదుట అట్టు నేయుటచేతను కూతును వానినుండి అటంకపఱుచుటచేతను సిగ్గు పుట్టించుటచేతను ఇతరులను వానిమీఁదికి లేపుటచేతను అకమానించి తఱిమివేయుట, ధన మిచ్చు వారును చెట్టలం బోనెట్టువారును అమామ్యులును అగుధనికులతో కూడుటచేఁ గలుగుకీడుమేర్లను గుఱించిన సంజయములనుచక్కఁగా విచారించుకొని వానితో మాటిమాటికిం గూర్చుటయు, బోగము దానిపని యే సగు-విటలయెడ రక్తవోలె నటించుటయేగాని రక్తి వహింపమి, అనురక్తి కలిగినను తల్లిమాటను గాని తల్లితల్లిమాటను గాని అతిక్రమింపమియు.

లోకమర్యాద యిట్లుండఁగా, ఈపిల్ల బ్రహ్మదేవుఁ డేర్పరించిన తనధర్మమును అతి క్రిమించినదై ఈయూఁకి ఎటునుండియో వచ్చిన యొకయొజుపరి నిలుపేద బాపన కోడై కానితో తన ధనమే వ్యయించుచు ఒకనెల యంతయుఁ గడపినది. విటజను లెందఱో ధనవంతులు దీనిచే నిరాకృతులై కోపగించినారు. అయ్యో! మాకుటుంబము కూలిపోయినది. 'ఈబుద్ధి చెకుని, మంచిని కాదు.' అని నేను అడ్డగింపఁగా, ఇది కోపమున వనవా సమునకుం దగలి వచ్చినది. దీనిపట్టును ఇది వదలదేని మే మందఱము గత్యంతరము లేక ఇటనే తిండిమాని న్రుండెదము. — అని.

అంత బాపనుడు ఆబోగపుజన్మనిని 'ఓసి కల్యాణీ, ఈ వనవాసము దుఃఖముల నిడునది; ఇందులఫలము మోక్షమో స్వర్గమో; అందు మొదలిది ఉత్తమజ్ఞానముచేత ఆల నకునది; ప్రాయశ్చముగా అందనే అందదు. చెండవది యన్న మో తమతమకులధర్మము నాచరించువారి కెల్ల సులువుగా దొరకునదే. కావున శక్యముకాని పూనికను మాని తల్లి మాట బడి నడచుకొమ్ము' అని కనికరముతో బోధించెను. వారతరుణి బదులు చెప్పెను. — 'భగవానులవారి పాదమాలము శరణము కాదేని దీనురాలికి సాకు హవ్యవాహనంఁడే శరణ మగుఁగావుత.' అని యుక్తులించెను. అంత నాముని పరికించి వేశ్యామాతతో అనియె. — 'ఇప్పుడు నీ వింటికి పొమ్ము. కొలఁది దినములు ఎదురు నూడుము. ఈలోపల ఈకోమలాంగి

సుఖోపభోగములను అలవాటుపడినట్టిది అడవికాపురమునకు బడలియు మాటిమాటికి మాచేయు బోధనలం దెలివి నొందియు సహజసిద్ధికి రాగలడు.' అని. అందుల కంగీకరించి దాని స్వజనము మరలిపోవుడు, అగణిక ఆఱుషియందు అధికభక్తిగల దై ఉడికిన రెండు మడుగు వలువలం దాల్చి దేహసంస్కారమునందు ఎక్కువ యక్కఱగినక, ఆశ్రమము లోని గున్న చెట్లపాదలనిండ నీరు పోయుటచేతను, దేవతార్చనకై పూమొత్తములను అలతయోర్చి కోయుటచేతను, నానావిధములయిన పూజోపహారములను సిద్ధము చేయుట చేతను, కామెద్దీపనార్థమై గంధ మాల్య ధూప దీప వృత్య గీత వాద్యాదీక్రియలచేతను, ఏ కాంతమం దైననో ధర్మార్థకామములకు సంబంధించిన కథలచేతను బ్రహ్మతత్వముంగూర్చిన వాదములచేతను స్వల్పకాలములోనే ఆయనను అనురంజించెను. ఒక నాడు ఏకాంతమున ఆతని రక్తునిగా నెరింగి, 'ఎంతమూఢులు జనులు! అర్థకామములను ధర్మముతోఁగూడ ఎన్నుచున్నారు!' అని ఇందుక మండహాసము చేసెను. 'చెప్పవే పిల్లా, ఏయంశమున అర్థకామములకంటె ధర్మము ఉత్కృష్టమని నీయభిప్రాయము?' అని మరిచి ప్రేరింపఁగా వేశ్య లజ్జ యడ్డపడినట్లుం బోలె అల్లనల్లన వచింపం దొడంగెను.

ఈమానిసివలన నటు భగవానులవారు ధర్మార్థకామముల పరిస్పరతారతమ్యము నెఱుంగుట! కాదేని అదియు దాసజనము ననుగ్రహించెడి యొకప్రకారాంతరము. కానిండు, వినుడు. స్వామీ, ధర్మమువలనం గాక అర్థకామములు పుట్టినే పుట్టవు నానితోఁ బరిలేకుండ ధర్మము నివృత్తిసుఖమును గనునట్టిదియు, మనస్సును సరిపఱుచు కొను మాత్రముచే లభించునదియు. అర్థకామములకుం బోలె బహుటిసాధనములు ధర్మమునకు ఆవశ్యకములు గావు. మఱి తత్త్వదర్శనబలము కలిగిన ధర్మము ఒకపాటి యర్థకామముల సేవచేత హాసం జెందదు. చెందినను కొంచెపాటిప్రయాసచే సరిపడి ఆదోషమును తొలగించుటయే గాక మహత్తర మయిన శ్రేయస్సును కూడ నొడఁగూర్చును. అందులకు - బ్రహ్మదేవుడు తిలోత్తమను వలచుట, పరమశివుడు వేసవేలను యునిపత్నులను చెఱుపుట, శ్రీకృష్ణులవారు పదునాఱువేలమంది రాణివాసములతో విహరించుట, నలువ తన కొమారితయందే మరు లూనుట, ఇంద్రుడు అహల్యను కామించుట, చంద్రుడు గురుభార్యను కూడుట, సూర్యుడు గోడిగను దాటుట, వాయువు కేసరి భార్యను గవయుట, బృహస్పతి ఉత్తత్యభాగ్యను పొందుట, పరాశరుడు బాలారిపిల్లను చెఱుపుట, శేడవ్యాసుడు సోదరభార్యలయందు ప్రవర్తిల్లుట, ఆత్రి మృగాంగశతో సంగమించు టయు - నుదాహరణములు. దేవతలకును ఆయాకార్యములయందు అకృత్యాపరణములు జ్ఞానబలముచేత ధర్మహానిని కలిగింపవు. ధర్మముచేత పవిత్ర మయిన మనస్సునకు ఆకాశ

మునకు దుమ్మువోరె రజోగుణము ఎంత మాత్రమును అంటుకొనదు. కావున అగ్రకామములు ధర్మముయొక్క నూఱువభాగమున కేని సాటి గా వని నాయభిప్రాయము.

దీనిని విని ముని రాగము లేగి యిట్లడిగెను. — 'ఓసి విలాసిని, చక్కఁగా కనిపట్టి లిని, తత్త్వజ్ఞానపంతులకు విషయోపభోగముచేత ధర్మహాని కలుగ దని. కాని పుట్టువుం దొట్టి అగ్రకామములన్న మాటయేని యెఱుంగనివారము మేము. దీనికి స్వరూప మేమో పరికర మేమో ఫల మేమో వినఁ గోరిక గా నున్నది.' అని. వెలయులు పలికెను: — 'వానిలో అగ్ర మనుదానికి గడించుట, పెంచుట, కాపాడుటయు స్వరూపము! సేద్యము, పశుసోహాయు, బేరము, ఒడంబడిక, పోరు మొదలగునవి పరికరములు; పాత్రమున కిచ్చుట ఫలము. కామ మనఁగా విషయానందమానసు లగు స్త్రీపురుషులకు పెంపు మీఱిన యిం పాసంగెడు నొకానొకతాఁడు; రమణీయమును ప్రకాశమానమును అగు వస్తు వెల్లను దానికి పరికరము; మఱి ఫల మే మనఁగా-పరమాహ్లాద మిడునది, ఒండొరుల సమ్మదముచే జనించునది, జ్ఞాప్తి కచ్చినప్పుడు సయితము మనస్సును హరించునది, అభిమానమును పోనడుచునది, ఎవరికి వారే ఎఱుంగ వలసినది, తనకు మించినది లేనట్టిది ప్రత్యక్ష సుఖము. దానికోసమే మానవులు ఉత్కృష్టస్థానములయందు నెలకొని కష్ట మయిన తపస్సులు చంఱురు, మహాదానము లిత్తురు, ఘోరయోధ్యములు సేయుదురు, భయంకిరముగా సముద్రమును దాటుదురు.' దీనిని విని, విధిబలముచేతనో, దాని నేర్పుచేతనో, తన బుద్ధిమాంద్యముచేతనో, తన నియోగములను మాని దానియందు తగులము వహించెను. అదియు తద్దయు మొద్దఁ డయినయాతనిని అందఱముఁగో నెక్కించి పట్టణమునకుం గొనిపోయి కఠము శోభమాన మయిన రాజవీధిగుండె తనయిల్లు నేర్చెను. 'తేపు కామోత్సవ మ'ని చాటింపు మ్రోఁగెను.

మఱునాఁడు స్నాన మాడి కలప మలంది తలకు పూదండం జాటి కామకబనులనడవడిం గయికొని మునిచర్యవై నభిలాషమాని, నిముసమేనియు ఆచాన పాసిన చిత్తంబును సుత్తలంబడుచున్న వానిని ఆఱుపిని విభవవంత మయిన రాజవీధిలో ఉత్సవంపు గుంపుతో కొనిపోయి, ఒకానొక తోఁటలో నొక్కఁడ సుందరి సందోహములు బలసి కొలుచుచున్న తేనిమ్రోలడగ్గటి నిలిచెను. రాజు చిటునగవు నవ్వుచు 'ఓశోభనురాలా, స్వామివారితోఁ గూడ కూర్చుండుము.' అని యానతియఁగా, ఒయ్యారము లాలుకుచుం బ్రణమిల్లి కూర్చుండెను. అంత నచ్చట నొకవరాంగన లేచి కేలుమోడ్చి 'దేవరా, నేను ఈమెకు ఓడితిని, నేటినుండి ఈమెకడ పరపుడమునకు ఒడంబడినదాన.' అని పలికి తేనికి మ్రొక్కెను. ఆశ్చర్యసంతోషముల మూలమున ఆచటిలోకి లగ్నము నెల్లుగా నుప్పలిల్లెను. రాజు మెచ్చు

కొని వెలపాడుగు తొడవులను గొప్పవిభవంబును ప్రసాదించి వీడు కొల్లుగా, కామమం జరి తన్ను వారముఖ్యులును పారముఖ్యులును గుంపులు గూడి పొగడు చుండగా, తన యింటిదాకం బోకయే ఆయనితో భగవానాడా, ఇదే మీకంజులి చేసెద, పెద్దయం దడవు ఈ దాసిని అనుగ్రహించితిరి. ఇక పోయి మీపనిని మీరు చూచుకొనవచ్చును.' అని విన్నవించెను. ఆతండ్రి రాగంపువేగంబున పిడుగు తాకిన వాడుంబోలె బయ్యెరపోయి 'ప్రియా, ఇదేమి? ఎక్కడినుండి వచ్చినది ఈ మొప్పరికము? ఏ మయినది నామీది యా యసామాన్యప్రేమ?' అని మొఱు యిడెను. అంత నా వెలనెలత ఎలగవుతో బలికెను. - 'స్వామీ, ఇప్పుడు రాజమ్రోల నావలన ఓటమిని ఎవలె ఒప్పుకొన్నదో దానికిని నాకును మాటలరాయిడి యై 'బోరా! మరీచిగుహ్నిని కలపించినదానివలె పొగడు కొనెదవు!' అని నన్ను అది దెప్పినది. అంతట నేను దాన్యమే పందెముగా ఈపనికి పూనితిని. నీయను గ్రహంబునం జేసి గెలుపు నొందితిని.' అని. ఆతీరున నా గణిక విడనాడగా-ఆదుర్జతి పశ్చాత్తప్తడై ఏమియుం దోషక నివర్తిల్లెను. ఎవని అది యట్లు గావించినదో ఆదీనుడను నేనే యని, నుహాభాగూడా, ఎఱుంగుము. నేర్పుమెఱసి ఆచెడివ తాను నాటిసరాగమును వెకలించి తానే పరమనిరాగతను అర్పించినది. నన్ను నీకార్యము నెఱవేర్చుటకు సమర్థునిగా త్వరలోనే చేసికొనఁగలను. అంతవఱకు ఇటనే చంపయందే ఉండుము.

పిచ్చట, ఆయనినుసంబును వీడి వెలువడినతనము తన్ను తానుసూ యను భీతిచే తనం బోలె సూర్యుడు అస్తమించెను. ఋషివదలిన రాగము సంజగా పరిణమించెను; ఆతనికధచే వైరాగ్య మొందినవియుంబోలె తామరపండములు ముకులించినవి. నేను మునియానతి సంగీకరించి ఆతనితోనే సంద్యోపాసన కావించి, తగిన కథలుచెప్పకొని ఆతనివెంబడిం బరుండి రాత్రి గడపి పొడుపుగుబ్బలి నెత్తంపు టెరగలివోలె కల్పపాద పంపుఁ జివురు జొంపముల కెంపుం గ్రేణి నేయుచు సరుగరిగరములవేల్పు పొడతెంచుడు, మునిని సమస్కరించి నగరమునకు కదలితిని. దారిచెంత నొకక్షుపణకవిహారమునకు బయట విజన మయిన యెఱ్ఱకంకేలిగుబురులో మసూవ్యాధిచేత కృశించియున్న దీనవల్లదని సమాధి నేయక కూర్చున్న యొకక్షుపణకుని చూచితిని. అతని తోమ్మన మొగమునుండి రాలుచు ముఱికి తిరికలను కరగించుచున్న కన్నీటి బొట్టులను కనుఁగొంటిని. చెంత గూర్చుండి యడిగితిని, 'తప స్సెక్కడ? ఏడు సెక్కడ? రహస్యము కాదేని దుఃఖకారణమును వినఁ గోరుచున్నాను.' అని. ఆతఁడు ఇట్లు వక్కాణించెను. -

"స్వామ్యూడా, దినుము. నేను ఈచంపాపురియందే నిధిపాలితుఁ డనుసెట్టికి పెద్ద కొమారుడను. నాపేరు వసుపాలితుఁడు. విరూపుఁ డను గాన విరూపకుఁ డని నామాం

తరము ప్రసిద్ధ మయినది. ఈయూర నే ఇం కొకఁడు సుందఁకుడని యథార్థ నామండు కలాగుఁ జుమ్మఁడు ధనముమాత్రము దండి గా లేనివాఁడు ఉండెను. వైరములు పెట్టుటచే జీవించువారయిన యూరితుంటులను మాయురుపురమునసంపునుసంపదను నిమిత్తములంజేసి వైరము కల్పించిరి. వారే ఒకప్పుడు మ మ్మిరువురను ఉత్సవసమాజముగాఁ బండ్రియలను ఆన మానించి నిందించు నట్లుగాఁ జేసి, తామే చల్లార్చి 'సంపు'గాని సంపదగాని మగతనమునను కారణము గాదు. మఱి గుబ్బెతల సిగపూ వయిన కామమంజరి ఎవనిని వలదు నో వాఁడు సాబగుజెండాను కైకొనుఁగాక.' అని ఏర్పాటుచేసిరి. అందులకు 'మే మిరువురము ఒప్పు కొని దానికి దూతల నంపితిమి. నేనే కదా దానికి వలరాచ వేదఁబునను హేతువు వైతిని. కూర్చుండియున్న మాయురుపురలో నన్నే డగ్గటి అక్కలికి నల్లగలువలదియుం బోని కద కంటి చూపుల మాలికను నామేన వైచుచు ఆతనికి ఆనమానముచే తలవంపు గావించెను. అంతట సాబగుడను నేను నాధనమునకు నాయంటికి నాగుణమునకు నాయెడలికిని నా ప్రాణమునకును ఆభామిని నే స్వామినిని గావించితిని. నన్ను నది గోచిపాతెరాయనిం గావించినది. అది నాధన మెల్ల సారించి నన్ను నెట్టి వైరగా, నేను లోతుల పరిహాసములను గుఱివై, ఊరివెద్దల చీవాట్లను పైఁపలేక, ఈక్షువణక విహారముండే ఒకమనుషుని ఈ దారి నేర్చి, బోగపుగూడెమునుండి వెలువడినవారికి ఈ వేషము సులువుగదా అని వైకాగ్యము తలకొనఁగా ఆగోచిని సంపదము పాఱ వైచితిని.

అటుతర్వాత ఒక లంతయు మఱికిమద్దము, వెండుకలను తండసముగో పీఠిందు కొను వెనుబాధ పడుచు, మీఠిన ట్టుల్పిసాసాదుల నలనదు ఖము చెందుచు, సానాన శయన భోజనములయందు బోయములయి నింపంధములచేత క్రొత్తగా పట్టువడిన యేనుఁగు నోలె దెగ్గడిల్లి నాలానే నిట్లొరికికొంటిని. 'నేను ద్విజన్తుడను గదా. నాకు ఈపాపంద మార్గమునం బడుట స్వధర్మము గాదు. శ్రుతిస్మృతులందు చెప్పబడిన మార్గముననే నా పూర్వులు వర్తిల్లిరి. అద్భుతహీనానికి నాకు పాదువేషము వేయించునది బలశోకములకు ఉనికిపట్టు హరిహరబ్రహ్మాదిదేవతలను నితంతరము నించుచుండుటచేత చచ్చినపిచ్చుట వైరము నగకమునకే నడపునది నిప్పొయోజనము వెనుమోసము అగు నీయధర్మమార్గము ధర్మముగా ఆచరింపవలసివినది అయినది.' అని. నాదుర్మితిని ఆకలింతకుఁ దెచ్చుకొని ఏకాంత మయిన యాయశోకములగుబురునందు గూర్చుండి దుఃఖము తీఱ కన్నీళ్లు విడుచుచున్నాను." అని.

దీనిని విని కనికరమున నే నంటిని:- 'భద్రుఁడా, కొంచెపాటి కాలము వేపుము; ఇటనే యుండుము; నీ ధనమును తెచ్చి ఆ వేశ్యయే నీ కిచ్చునట్లు నేను యత్నించెదను. అందులకు ఉపాముము లున్నవి.' ఇట్లు ఆశిని నోదార్చి నేను లేచి పురముం జొచ్చుచు

నే లోకుల సంభాషణలవలన ఊర పిసినారి ధనికులు నిండియున్నా రని గ్రహించి, వారిని ధనములు స్థిగములు గా వని మాపి సహజ స్థితికి తెచ్చువాఁడనై మూలదేవుఁడు చెప్పిన మాగ్ధమును అవలంబింపం దలపెట్టితిని. జూదపు సమాజముతో ప్రవేశించి జూదరులతో కలసితిని. వారాయందు జూదమునకును సారెలనును సంబంధించిన యిగురది యైదు తెఱంగుల కశలలో నెల్ల నేర్పును, పాచికలందును నేలయందును చేతయందును ఎంతమాత్రమును కనిపట్టరాని మోసపుఁ బనులను, ఆ కారణమున గర్వముతోడి సిందలను, ప్రాణముమీఁది యభిమానమును మానిన వేగిరంపుఁ జేతలను, ఒడంబడిక యగ్ధమును సాధింప సమర్థములును కృతహారము న్యాయము బలము ప్రతాపమును దీపించు నవియు నగు జూదపు నాయకుని శపథములను, బలవంతులను మంచిమాట లాడుకొనుట, దుర్బలులను బెడఁచుట, పక్ష మేర్పరించుకొను నిపుణత, నానావిధముల బెలిపించుట, పందెపు భేదములను వర్ణించుట, ధనమున పా లిచ్చెడు నాదార్యము, నడుమనడుము బూతుమాటలతో నిండిన కిలారింపులును, అను వీనిని ఇంకనిట్టివానిని కని తనియనైతిని. ఒక జూదరి సారెను పొగఁబాటుగా వైపఁగా ఇందుక నవ్వెలివి. ఎదిరి జూదర కోపంబునం గెం వెక్కిన మాడ్కితో నన్ను ఏర్పువాఁడునోలె ఉఱిమి చూచి 'ఏమిరా! నవ్వుమిచచే జూదపుదారి నేర్చెదవా? నేర్వనివాఁడు ఈమ్రుక్కడి యటుండుఁగాక; రా, నెప్పుతో నీతో నే ఆడెదను.' అని పలికి జూదపు నాయకుని యనుమతితో నాతో మొనసెను. నేను వానిని పదియాలువేల దీనారములు గెలిచితిని. అందులో సగము నాయకునికిని సభ్యులకును ఇచ్చి, మిగతసగమును కైకొని లేచితిని. అక్కడివారు హస్తముతో నన్ను ఒక్కమెఱిగి పెల్లుగా నుగ్గడించిరి. నన్ను వేడుకొన్న ద్యూతనాయకుని యిష్టమును మన్నించి అతని యింటనే భోజనము చేసితిని ఎవనిమూలమున నేను జూదము లోనికి దిగితినిో వాఁడు విమర్శనఁ జనువాఁడు నాను మిక్కిలి నమ్మక నుయిన రెండవ హృదయ మాయెను.

వానివలన నగరమందు ఎల్లరదియు సారము పని నడువడి సమస్తమును తెలిసికొని, మిత్తిగొంగ కుత్తుకనలుపువంటి నలుపు బలిసిన చీఁకటిగో నీలివలుకచల్లడము దాలిచి వాఁడికత్తి కట్టుకొని, తత్పుగ్గోల-కత్తెర-పట్టుకాటు-మిగతల-మచ్చుపొడి-యొగవర్తి - కొలనూత్రము-కొక్కి-త్రాడు-లాంతరు-తుమ్మెదల బరణి-లోనగు పెన్నె పనిముట్లు తీసికొని పోయి, ఒక ఊభీశ్వరునియింట కన్నము వైచి, చూపు గొట్టంపు సన్న బొక్కగఁడ ఇంటిలోని వృత్తాంతముం గనిపట్టి, శ్రమ లేక సొంతయింటనుబోలె ప్రవేశించి, ధనముతోడి పెద్ద గంటును కైకొని మొనడిచిని. కాలునుబుట్ట పేర్పులవలె బలిసిన యిరుగు

గ్రుక్కియున్న రాజవీధిలో తటాలున మెఱుపులు మెఱసినట్లు నిమిషము ఒక వెలుతురుం గంటిని. అంతట పురమును దోచుకొన్నందులకు కనలిన పురదేవతయో యన మాటుమడిఁ గిన వేళయందు వెడలినట్టిది తళతళమెఱయు నగలతోడిది ఒక లేజవరాలు తోఁతెంచెను. 'ఎవతెవు నీవు కూతురా, ఎటు కేఁగెదవు?' అని నేను దయతో నడుగఁగా, ఆమె తొట్టువడు సెలుంగుతో నాను ఇట్లు వదించెను.

“అయ్యా, ఈపురమున కుదేరవల్లభుఁ డని మేటికోమటి కలఁడు. నేను ఆయన నూతురను. పుట్టినప్పడే నన్ను మానాయన ఈయూరివానికి ధనమిత్తుఁ డనుపేరి ధనిక పుత్తుఁనికి వాద్దానము చేసెను. అలిదాత యాధనమిత్తుఁడు తల్లిదండ్రుల స్వర్గగమనమున కనంతరము తనధనముతో యాచకబృందమువలననుండి దారిద్ర్యమును విలుచుకొని పేద వడుఁడు, ప్రీతు లైన లోపలవలన ఉదారకుఁ డని క్లాఘ్య మయిన నామాంతరము పొందిన యాసుజనుఁడు నిషేధించుచున్నను, మానాయన, ఈ దొందిన నన్ను అతనికి దరిద్రుఁ డని యాయక మఱియొక సార్థవాహునికి అర్థపలి యను సార్థక నామునికి ఇయ్యఁ దలంచి యున్నాఁడు. ఆయమంగళము తేపు తెల్లవాఱఁగానే జరిగెడు నని యెఱింగి, ముందుగానే నాప్రియతమునికి సంకేతము తెలిపి స్వజనమును కనుబ్రామి వెలువడి చిన్నతనములో అలవా టయిన దారివెంట మన్నభుఁడు తోడుగా ఆతనియంటికి పోవు చున్నాను. కావున నన్ను వదలుము, ఇంద మీ భూషణముం గయికొమ్ము.” అని ఒలిచి నాకిచ్చినది. దయ గొని నే నిట్లంటిని. ‘ఓ సాధ్వీ, రమ్మ, నీప్రియతముని కడకు నిన్ను నేను తోడ్కొనిపోయెదను.’ అని మూఁడునాలుగు అడుగులు నడచితిని. అంతలో నివ్యటీల వెలుతురుచే చీఁకటిప్రోవులను మాయించుచు లాటిలుం గత్తులుం గేలఁ గలిగి ఊరి కావలివాండ్ర గొప్పరుటుము అరుదంచెను. వణకుచున్న కన్నీయతో నంటిని:— “కల్యాణీ, భయపడకు, కత్తితోడిది నాబాహువు ఉన్నది; కాని నిన్ను గుఱించి ఈ సుకు మాగోపాయమును ఆలోచించితిని. నేను విష మెక్కినవాని వికారములు చేయుచు పరుండెదను. నీవు వీరితో నిట్లు చెప్పుకొనుము:—‘అయ్యా, మేము రాత్రి ఈయూరికి వచ్చితిమి, నాపతి ఈయన, ఈయనను ఇల్లిదిగో ఈబాటసారుల కాలలోనే ఒకమూల పాము కఱచినది. మీలో ఎవరయిన మంత్రము తెలిసినవారు ఈయనను బ్రదికించి అనద నయిన నాప్రాణమును దక్కింపుఁడు.’ అని.” ఆబాలయు వేఱు ఉపాయము లేక భయముతో గద్గదస్వరముతో కన్నీళ్ల జడితో వడవడ వడంకుచు ఎట్లో పోయి నేను చెప్పి నట్లే చేసినది. నేనును విషవేగము నభినయించుచు పరుంటిని. వారిలో మంత్రవాది యని యాభిమానము వహించిన వాఁ డొకఁడు నన్ను చక్కఁగా చూచి ముద్రాతంత్ర మంత్ర

ధ్యానాదులచే చికిత్సించి ప్రయోజనము గానక 'ఇతఁడు యమునివారం బడినాఁడు, చచ్చినవాడే; అంతే గదా, ఒడలెల్లను కొయ్యపాటి కప్పునన్నెం బొందినది, చూపు ప్రతిబద్ధ మునది, వేడి చల్లఱినది; అమ్మాయి, ఏల యేడ్చెదవు ? తీపు ఇతనికి అగ్ని నొసంగెదము. దైవమును దాట నెవ్వరితరము!' అని వచించి ఇతరులతోఁ గూడ పోయెను.

అంతట నేను లేచి ఆమెను ఉదారకునియొద్దకు చేర్చి చెప్పితిని: 'నే నొక దొంగను; నీకే తగులుకొనియున్న మనస్సే తోడుగా నిన్ను అభిసరించుచున్న యాకోసులని మధ్య చారిల్లో కలసికొని దయగొని నీకడకు తెచ్చితిని. ఇదిగో ఈనగ యీమెది.' అని కిరణపుంజముచేత ఇరులుం బీల్చుచున్న యాతొడవును కూడ ఇచ్చితిని. దానిం దైకొని యుదారకుఁడు లజ్జయు హర్షంబును సంభ్రమంబునం బెనంగొన నాతో నిట్లనియె:—
“అయ్యా, నీవే యీప్రాణప్రియను ఈ రాత్రి నాకిచ్చితివి, కాని నావాక్కును అపహరించితివి. కావున, ఈ నీచేత అద్భుత మని వచించుటకు నేరకున్నాను. అయ్యా, నీ నడత అద్భుతమువలె తోచుచున్నది. ఇట్లు ఇంతకు ముందు ఎవ్వరును చేయమికి కఠ మేమన, ఒక్కొక్కవస్తువునందు ఒక్కొక్కశక్తి నియతమై యుండుటయే. ఇతరులయం దుండులోభాదులు నీయందు లేవు. ఇప్పుడు నీవు మంచితనమును బయటఁ బెట్టితి వనుట ఇంతకు మునుపటి నీ గొప్పచేతల ముందట సరసము గాదు. నీయభిప్రాయము నూహింపక బౌదార్యస్వరూపమును ఇప్పుడు చూచితి నని నిశ్చయించుట యుక్తముగాదు. ఈ పున్నె పుంబునిచే నన్ను దాసునిగా విలిచితి వనుట, అసారమును కడు గొప్పదానిచే విలిచితి వని నీప్రజ్ఞను ఆక్షేపించుట యగును. ప్రియాదానమునకు నాశరీరమును ప్రతిదానముగా ఇచ్చెద ననుట సరిగాదు, ఏల యన, ప్రియ దొరకదేని మృత్యుజెంద నున్నట్టిది గాన ఈశరీరము కూడ నీ విచ్చినదే. కావున ఇప్పటినుండి ఈదాసుని నీవు భరింపవలయును, అని విన్నపించుకొనెద.” అని పలికి నాపాదములయందు వ్రాలెను. అతనిని లేపి, ఉరమునం బేర్చి, ‘భద్రుఁడా, నీవు ఇప్పు డేమి సేయ నున్నావు?’ అని యడిగితిని.

అతఁడు వచించెను.—‘ఈతరుణిని తండ్రెమ్మలి లేక పెండ్లియాడి ఇక్కడ జీవించుటకు శక్తుఁడను గాను. కావున ఈరాత్రియే దేశమును వదలఁ దలఁచియున్నాను. అయినను నే నెవఁడను ఏమి సేయుటకును, నీ వే మాజ్ఞాపింతువో అట్లు చేసెదను.’ అని. అంత నే నంటిని.—ఈతలంపు ఉండుఁ గాక. నేగ్గురి యగుపురుషునికి స్వదేశము పరదేశము అనెడి యీభేదము లేదు గాని, ఈమె బాల అత్యంతకోమలాంగి, అడవిదారులు దుగ్గమములు కష్టములు అపాయములతో మెండుకొని యుండును. ఇట్టి చెడుపూనిక చేత

ప్రజ్ఞాబలములకు కొంత జబ్బు తగిలె నని లోకులు తలంతురు. కావున ఈమెతోఁ గూడ ఇచటనే నివసించ వలయును. రా, ఈమెను తనయింటికి కొనిపోవుదము.' అని అందులకు నిశ్చయముగా అతఁ డంగీకరించుడు, తత్తుణమే ఆమెను కొనిపోయి తనయిల్లు చేర్చి, అచట ఆమెయే మాకు వేగు కాఁగా, ఆయింట మట్టికుండలు మిగతగా ననుస్తము దోచుకొంటిమి. అటునండి వెలువడి చోరితకము సెకచోట పాలిపెట్టి, కదలితిమి. అంతలో గస్తీల తుటు మొకటి రాఁగా దారిప్రక్క తెండియున్న యొకమత్తగజమును నెమానిసిని ఈడ్చివైచి ఎక్కితిమి. మెడత్రాట ఇరుగాళ్లును దూర్చినను లేపఁగానే అదియు క్రిందికి ద్రొబ్బిన మావటిని వెడందటొప్పును అడ్డముగా అడిచి వాని ప్రేవులు చుట్టుకొనియున్న దంతకాండములతో ఆగస్తీల తుడిచి నుగ్గు చేసెను. దానిచేతనే అగ్ధపతి యింటిని పడఁగూర్చించితిమి. నానిని దూరముగా కేడించుకొని పోయి ఒక్కడ పాడతిన తోటలో కొన్న పట్టుకొని దిగితిమి. స్వగృహమునకు బోయి స్నానమాడి శయనించితిమి.

అంతలోనే పాడుపుగుబ్బలితేని తామరకంపుఁగొమ్ము వంటిది కల్పవృక్షంపు బంగారపుఁ జివుళ్ల సిగదండవంటి పాటలవర్ణముతో భానుబింబము మున్నీటినుండి నెగయుదెంచెను. మేము లేచి మొగము గడుగుకొని ప్రాతర్తంకశములను గావించుకొని మాతేయిచేతచేత గండరగోళ మైన యూరివెంట తిరుగుచు పరులయిండ్లలో స్త్రీలగలగల భాషణములను వింటిమి. పిమ్మట అగ్ధపతి కుచేరదత్తునికి ధనము లిచ్చి యోదార్చి కులపాలిక పెండ్లి నెలనాటికి జరుగవలసినట్లు ఏర్పరించెను. నేను ఏకాంతమున ధనమిత్తునికి ఇట్లు ఉపదేశించితిని. —

మిత్రుఁడా, ఏకాంతమున అంగరాజును దర్శించి ఈ మేలి తోలుసంచిన ముందుంచి వచింపుము: — “ఏలినవారికి విశదమే గదా, నేను అనేక కొట్లధనమునకు ఒడఁబడైన వసుమిత్రునికి ఏకపుత్రుఁడను ధనమిత్రుని నామధేయుఁడను అని. నేను యాచక కోటివలన మూలధనము నయితము కోలుపోయి, లోకులచే అనమానపడినవాడ నై నాకొఱకే తాను పెంచిన కూతును కులపాలికను కుచేరదత్తుఁడు ఇచ్చడు నాదారిద్ర్య దోషంబునం జేసి అగ్ధపతికి ఈయ నిశ్చయించుకొనఁగా, ఆదుఃఖముచేత ప్రాణములు వదలుటకై ఊరివెంబడి వల్లకాటికి పోయి కంతమునం గల్గి యిడుకొనునంతలో ఒడవారి యొకఁడు నన్ను ఆపి ‘ఓయి, నీయీసాహసమునకు కారణ మేమి?’ యని యడుగుడు, ‘అవమానము సౌందర్యము దారిద్ర్యము’ నని నేను తరము చెప్పుడు, కరుణాపరాయణుఁడు ముని అనుగ్రహించెను:— ‘బాబూ, ఎంత తెలియనివాడవోయి! ఆత్మహత్యకంటె

పాపిష్ఠతము మఱియొకటి లేదు; సజ్జనులు తమఁ గడపుకొనకయే ఉద్ధరించుకొందురు; ధనార్జనమునకు ఉపాయము లేన్నియేని కలవు, గాని తుండించిన కంఠమును మొండెమున కంటించి ప్రాణము పోయను మాత్రము ఒకటి యేనియు లేదు. ఈమాట లెల? ఇదే నే నున్నాను మంత్రసిద్ధుడను. లక్షకరాలు ఈనునట్టి యీమేలితోలుసంచని నేను సాధించి యున్నాను. దీనిప్రాపున నేను కామరూప దేశమందు చిరకాలము ప్రజలకు కోర్కెలు తీర్చుచు నివసించితిని. నావై మదిమి మచ్చరికింపఁగా ఇచ్చోట ఈభూలోక స్వర్గమును చొచ్చువాడ నై వచ్చితిని. దీనిని నీవు పుచ్చుకొమ్ము. ఇది నాకుఁగాక వర్తకుల కేని గొప్ప వేళల కేని పిదుకును, అని నుమా దీనిని గుఱించిన ప్రభావతి. కాని, ఎవనివలననుండి ఏ మేమి అన్యాయముగా అపహరింపఁబడినదో దానిని వానికి ఇచ్చి వేఱవలయును, న్యాయార్జిత మేమి కలదో దానిని దేవబ్రాహ్మణులకు ఇయ్యవలయును, మఱియు ఇది పవిత్ర మయిన తావున ఉంచి దేవతనుంబోలె పూజించుచున్నయెడల ప్రతిదినము వేకు వకు వరాలతో నిండియుండును. దీనికల్పము ఇది.' అని. నేను చేతులు జోడించుకొని నిలుచుంటిని. మోక్షుఁగేలితోడి నాకు దీనిని ఇచ్చి ఆయన ఒకానొక తొలి బిలముం బొచ్చెను. మే లయిన యీతోలుసంచని ఏలినవారికి నివేదింపక అనుభవింపరా దని తెచ్చితిని. అటువైని ఏలినవారి చిత్తము." అని. నిక్కముగా రాజు 'భద్రుఁడా, సంతోషించితిని, పొమ్ము, నీయిచ్చవచ్చినట్లు దీనిని అనుభవింపుము.' అని వచించును. మరల వచింపును: 'దీనిని ఎవ్వఁడును మ్రుచ్చిలకుండునట్లు ఏలినవారు కాపాడవలయును.' అని. అందులకును అతఁడు తప్పక అంగీకరించును. పిమ్మట ఇంటికి తెచ్చి వైజిప్సినట్లు ధనములు ఇచ్చి, అనుదినమును పూజించుచు, దొంగిలించి సంపాదించిన ధనములతో రాత్రి రాత్రి నిండించి, ప్రార్థన లోకులకు చూపుము. అంతటితో ధనలబ్ధుఁడు కుబేరదత్తుఁడు అర్థపతిని సరకుగొనక కులపాలికను తానే తెచ్చి నీ కిచ్చును. అంతట అర్థపతి కోపించి అర్థమదముచేత నీవై తగ వాడుటకు వాఙ్మము వేయును, వానిని వేండియు వింతపన్నాగ ములచేత గోచిపాతె రాయనిం జేయుదము. మనదొంగపని ఆయుపాయమున నే చక్కఁగా కమ్ముదల సొందును.—అని.

ధనమిత్తుఁడు సంతోషించి నేను నేర్పినట్లే కావించెను. ఆపగలేనాపంపున విమర్శకుఁడు అర్థపతికొలుపులో కుదిరి అతనికి ఉదారకునివై వైరముం బెంచెను. ధనలబ్ధుఁడు కుబేరదత్తుఁడు అర్థపతిమీఁద విరక్తుఁడై, ధనమిత్తునికే కొమారిని నిచ్చెదనిని బలియూలు కొనెను. అర్థపతి ఆటంకపఱిచెను.

ఈదినములలోనే కామమంజరిచెల్లెలు రాగమంజరి యనునది ఊరిసభయందు గంగీతకము నేయు నని నగరజనులు ఆదట మీఱ నేగుడెంచిరి. నేనును నానచ్చెలి

యైన ధనమిత్తునితోఁ గూడ నచటి కేగితిని. అల్లిది నృత్య మారంభింపఁగానే నా మనస్సు దానికి రెండవరంగపీఠ మాయెను. దాని చూడుట కలువతంపరయందు నెలకొని యొడుకోలల పీరుఁడు మెండుకొన్న భావరసములచేత బలమొంది నన్ను మేరమీటి యేసెను! ఆనృత్య లో ఆములనాగ నేను ఊరు కొల్ల గొన్నందులకు కోపగించిన యూరి దేవతయో యన నల్లగలువరేఖలువలె నీలంబు లయిన విలాసంపుఁగ్రేగంటి చూపుమాలి కల గొలుసులతో నన్ను గట్టి వైచెను. నృత్య మాడి లేచినదై ఆక్రొల్లంటి సిద్ధి ప్రాప్తిని సోదించుటయో, ఎమ్మెయో, కోరికయో, ఇది కారణంబు అని నేనెఱుంగఁగాని చెలల నుంగూడ కనుమొఱికి విలాసముతో బామతీవ నిక్కించి క్రేగంటిచూపుతోఁ సారెను నన్ను కాంచి అలంతిగా పలువెన్నెల వెలి కొలయ ఎల నవ్వి, లోకుల కన్నుడెంద ములం దోకొని యింటికి తరలెను. అట్లయినట్టి నేను నాయంటికిం జని తాళరాని విరాళిం బడి బువ్వపై యాసను దవ్వసేసి తలయేరు సోక నని వట్టి మిషపెట్టి ఏకతమ సెజ్జపై యంగంబుల వైచి పరుంటిని. మదనతంత్రంబులందు నెప్పురులలో నెప్పురి ధన మిత్తుఁడు నాకడ కేతెంచి రహస్యముగా నిట్లు మందలించెను.

సఖుఁడా, ధన్యరాలు సుమా యాబోగముపిల్ల, ఈతీరున నీమనస్సు దానిపై తగల్గూనుటం జేసి. దాని భావంపుఁ దీరును కూడ నేను సరిగా కనిపట్టితిని. దానిని కూడ నూనాన్తుఁడు త్వరలోనే తనయంపసెజ్జపై పరుండఁ బెట్టును. తగినచోట మన స్సును నాటిన మియిరుపురఖను కూటమి ప్రయత్నమునకు ఆశక్యము కాదు. అయినను ఆవారకన్య గణికాధర్మమునకు ఎదురుతిరిగి మంగళ మయిన గొప్పమనస్సుతో పల్కినది: 'నాకు ఉంకువ గుణము గాని ధనము గాదు; మఱి పెండ్లిచేఁ గాక యొందువగ నా జన్మ నము భోగ్యము గాదు.' అని. ఈపట్టుదల మాను మని దానియక్క. కామమంజరియు తిల్లి మాధవసేనయు ఎంతయు బోధించి తమమాట చెల్లనంత రాజుతో కన్నీళ్లతోడి గొంతు లతో విన్నవించుకొనిరి. 'దేవా, మీదాసి రాగమంజరి రూపానురూప మయిన శీల శిల్ప కాళలముచే శోభిల్లుచున్నట్టిది మాకోరికలం దీరుచు నని మేము పేరానతో నుంటిమి. ఇప్పు డయ్యాసవేరుతో తెగిపోయినది. ఏల యనఁగా నీబాల ఇప్పుడు స్వకులధర్మమును ఉల్లంఘించి ధనముమీఁద ఆస మాని గుణములకే తనయెలప్రాయమును అమృతమున్నది. కులస్త్రీ నడవడిని ఆచరింపఁ గోరియున్నది. ఈస్థితిలో, ఇది వీలిన వారిపాదముల యాజ్ఞచేత నయిన తెలివి దెచ్చుకొనునేని మేలగును.' అని. వారిమాటబడి రాజు బోధించినను అది మెత్తఁ బడక యుండఁగా, దాని యక్కయు తల్లియు ఏడ్చుచు రాజును గట్టిగా బలిమాలుకొనిరి: 'ఎవ్వఁడేని బాజుంగు మాయిచ్చ లేక ఈబాలను నలపింది నాశము

నేయు నేని వానికి దొంగకు చేయుదండన చేయవలయును.' అని. కావున, ఈస్థితిలో ధనమువలన గాక దాని స్వజనము ఒప్పుకొనదు, మఱి ధన మిచ్చువానిని అది అంగీకరింపదు. ఇందులకు ఉపాయ మరయవలయును.

అంతట నే సంటిని 'ఇందు ఆలోచన యేల? గుణముచే దానిని వశీకరించి, ధనము లచే దానిస్వజనమును రహస్యముగా తనియించెదను.' అని. పిమ్మట కామమంజరియొక్క ముఖ్యమాతికి ధన్యతక్షిత యను జాధపరివ్రాజికను వస్త్రభిండాన్నాదిదానముచే వశీకరించి దానిగుండ ఆ బంధకితో ఒడంబడిక కావించితిని. 'ఆ తోలురత్నమును ఉదారకుని వలననుండి దొంగిలించి నీకు నే నిచ్చెదను, అందులకు బదులు నాకు రాగమంజరిని నీవు ఇచ్చెదవేని.' అని యందులకు ఒడంబడఁగా నేను ఆపనిని అట్లే సమకూర్చి నాగుణములచే వేదముగూనియున్న రాగమంజరి కైతలియం బైకొంటిని. ఏరాత్రి చర్మరత్న చార్యమును గుఱించి వచించి యుంటినో ఆరాత్రి తొలిభాగమున నావేగు విమర్దకుఁడు అగ్రపతిపక్షమువాఁడుగా వచ్చి ధనమిత్తుని మాటలు మిగిలి తద్దయు బెదరించెను. ధనమిత్తుడు అడిగెను:—'ధద్రా, నీ కేమి ప్రయోజనము పరునికై నన్ను తిట్టుటవలన? అణుమాత్ర మయినను నీకు నేఁ జేసినయపకాం మేమియు నాకు తోఁపకున్నది.' అని. వాఁడు వెండియు బెదరించుచుంబలె ననియె: "ఇదే ధనమద మనఁగా: మఱియొకని భార్యను, ఉండువ యిచ్చి విలుచుకొన్న దానిని, మగల తల్లిదండ్రులను ధనముచేత బెల్లించి నీదానను చేసికొనం గోరియున్నావు. 'నీ కేమి అపకారము చేసితిని?' అని యడిగెదవు. ఇ దేమి ప్రసిద్ధము కాదా సాగ్రవాహునికి అగ్రపతికి విమర్దకుఁడు బయటిప్రాణ మని? నేను అతనితో సము ప్రాణములనైన ఇచ్చెదను. బ్రహ్మహత్యకైన వెను దివియను. నీ యీ చగ్మగత్నా హంకారతాపబ్యర్థము నా యొక్కరాత్రిమేలఁకువచే కుడురునట్టిది నుమా." అని. అట్లు పలుకుచు వాఁడు ఊరినెద్దలు కోపపడి మాన్పించి పంపివేయఁగా పోయెను. ఈపుత్రాంతమును బొల్లిదుఃఖముతో ధనమిత్తుఁడు చర్మరత్నంపుఁబోకడ మొదలుగా రాజునకు నివేదించెను. రాజు అగ్రపతిని రావించి రహస్యముగా 'ఓయి, నీకడ విమర్దకుఁ డని ఎవఁడని కలఁదా?' అని యడిగెను. ఆ మూఁసబుద్ధి 'దేవా, ఉన్నాఁడు. నాకు తద్దయు మిత్తుఁడు, వానితో పని యేమి?' అనెను. 'వానిని రప్పింపనేర్తువా?' అని రాజుడిగెను. 'తప్పక రప్పింపనేర్తును.' అని వెడలి తనయింటను బోగవువీధిలోను జూదపుటింటను, బజారులోను, చక్కఁగా వెదకియు, కనిపట్టి నేరఁ దాయెను. ఆ వరాకుఁడు ఎట్లు దొంగకు? నేను ఆవిమర్దకుని నిన్నానవాలు పట్టుటకు గుర్తులునేర్పి నిన్ను వెదకుమని ఆపకలె ఉజ్జయినికి పయనముతగలించితిని. గృహపతియ వానిం గానక వాఁడు చేసిన

నేరమి యేమో అది తనదే అని భావించి తెలివి చాలకయో భయపడియో విపరీతములు పల్కి ఆవై రాజు కోపించి ధనమిత్తుని ప్రోత్సహంబున అతనిని సంకెలల వైచెను.

ఆదినములలోనే కల్పాంత విధానంబున చర్మరత్నమును పిడుకఁగోరి కామమంజరి, ముందు తాను పిడికిన విరూపకుని తుపాకుఁ డయిన వానిని రహస్యముగా ఉపసర్పించి, మున్ను అతనివలన తా నపహరించిన ధన మెల్ల నతనికి మరల ఇచ్చి, మిక్కిలి వినయముతో ఊఱడించిపోయెను. అతఁడును ఎట్టకేలకు తుపాక మతమునుండి తప్పించుకొని నా బోధన విని ఎంతయు సంతసించి స్వధర్మమునే మరల నడలఁబించెను. కామమంజరియు కొలఁది దినములలో ప్రాయ్యిమిగతగా తన విధనము లెల్ల మేలితోలుసంచి బిడుకు నాన చేత ఇచ్చివైచెను. అంతట నాప్రేరణచేత ధనమిత్తుఁడు రాజుతో రహస్యముగా చెప్పు కొనెను: 'దేవా, ఇదిగో ఉన్నదే కామమంజరి యను బోగముని మేరవీరిన పిసినితనము చేత లోభమంజరి యని లోకులచేత తిట్టుపడుచున్న యట్టిది, అది యిప్పుడు రోలును రోకలియుఁ గూడ సర్వము లక్ష్యము లేకుండ ఇచ్చుచున్నది; అందులకు నాచర్మరత్నము దొరకుట కారణ మని తలంచుచున్నాను; దానికల్పము అట్టిది గదా; వర్తకులకును వారముఖ్యులకును పిడుకును, తదితరులకు పిడుకడు, అని గదా దానింగూర్చిన ప్రఖ్యాతి. కావున దానియందు నాకు సందేహ మున్నది.' అని. రాజు వెంటనే దానిని తల్లిగోఁగూడ రమ్మని పిలుపు పంపెను. అంతట నేను వెతఁజెందనట్లును వెలవెలఁబోయినట్లును నటించుచు రహస్యమున చెప్పితిని: 'ఆర్యా నిశ్చయముగా అతిప్రకట మయిన సర్వధనత్యాగముచేత చర్మరత్నము నీకుదొరకిన దని శంకింపఁదగియున్నది. దానిని గూర్చి ప్రశ్నించుటకు అంగ రాజు నిన్ను పిలిపించుచున్నాఁడు. నిన్ను మఱియు మఱియు ఇబ్బంది పెట్టఁగా తప్పకుండ నీవు నేనిచ్చినట్లు చెప్పుదువు. అంతట నాకు చిత్రవధ యగును. నేను చచ్చిన నీచెల్లెలుబ్రదుకడు. నీవు నిర్ధనురాల వైతివి. చర్మరత్నము మరల ధనమిత్తుని చెందును. ఇట్లు ఈ యిడుమ అంతటను అనర్థపరంపరం దెచ్చుచున్నది. కావున ఇందులకు ఏమి ప్రతీకారము నేయదగను?' అని. అదియు దానితల్లియు కన్నీళ్లు విడిచి పలికిరి: 'ఇది వాస్తవమే, మా తెలివిలేదుచేత రహస్యము బహుటఁబడినట్లయినది. రాజు నిర్బంధింపఁ జొచ్చినప్పుడు చెండు మూఁడు మాఱులు దాఁచియు చివరకు విధిలేక నీవే దొంగిలించి తెచ్చితి వని చెప్పువలసియే కచ్చును. నిన్ను చెప్పితిమేని మాకుటుంబమెల్ల వివాళ మొందును. మఱి ఆయన కీర్తి అర్థపతిమిఁదికి వచ్చియున్నది. ఆపిసినివానికి మాతోడి తగులము ఈయంగపురమున జెల్లడియై యున్నది. అతఁడు దానిని మా కిచ్చినాఁడని చెప్పి మనలను కాచుకొనుట మేలు.' ఇట్లు నన్ను సమాధానపఱచి వారిరువురును దివాగయునకుం బోయిరి. రాజు

ప్రశ్న చేసెను: 'బోగముబాటికి ఇది నాయుము గాదు, ఏ దనఁగా, ఇచ్చినవానిని దాచుట. వ్యాయాసిత విత్తములతో మాత్రమే పురుషులు జేశ్యలం గూడుదు రని నియము లేదు గదా'. అని. ఇట్లు పలుమాలు గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగి ముక్కుచెవులు తఱిగించెద మని బెడరింపఁగా పాడుముండలు ఆదీశుని అర్థపలి నే దొంగనుగా బయటఁబెట్టిరి. రాజు కోపగించి అతనికి మరణశిక్ష విధింపమండఁగా ధనమిత్తుఁడే కేలుమోడ్చి నివారింపెను: 'అయ్యా, వర్తకులకు మోర్యుఁ డిచ్చిన వరము ఉన్నది, ఇట్టియపరాధములయందు ప్రాణమును హరింపఁ గూడ దని, కోపగించితి వేని ఈపాపిని సర్వధనమును హరించి వెడలఁగొట్టఁ దగును.' అని. ఆకారణంబున ధనమిత్తుని కీర్తి వర్ధిల్లినది. రాజు సంతోషించెను. ధనముదము పట్టి యున్న యర్థపలిని ఇప్పుడు పాఠశుద్ధతుండుతో ఎల్లసౌరుల యెదుట వెడలఁగొట్టిరి. మేలితోలుసంది యెండమావులను నమ్ముకొని సర్వధనమును పాజువైచిన యాదీనురాలికి కామమంజరికి అతని ధనములలో ఒక యిందుక ధనమిత్తుని ప్రేరణచేత రాజు ఆనగ్రహించెను. ధనమిత్తుఁడును శుభదినమందు కులపాలికను వివాహ మాడెను. ఇట్లు నేను నాపూనికను నెఱవేర్చుకొని రాగమంజరియింటిని బంగారముతోను రత్నాలతోను నిండించెదని:

ఈయూర లోభులగు ధనవంతులును నేను ఊఁచముట్టుగా దోచుదు, వారిపుడు తమ ధనములనే నేను ఇచ్చి ధనికులను గావించిన యాచకుల యిండ్లకడ వెంకట చేతఁ గొని బిచ్చమునకై తిరుగుచున్నారు. అయినను ఎంత నిపుణుఁ డయినను మనుష్యుఁడు దైవము వ్రాసినంతలో ఒక గీత నయినను దాటనేరఁడు గదా. అది ఎట్లనఁగా, ఒక నాఁడు నేను రాగమంజరిని పాలయలుక తీర్చుటకై బలిమాలి త్రాగించి, అది అలిప్రసన్నయై తన నూటితో నానూట నిడివపుక్కిటి సారాయిని క్రోలి క్రోలి మత్తుగొంటిని. కైవెక్కిన వానికిని వెట్టివానికిని తప్పుదారిలో నయినను అలవాటుపడినపనులయందే ప్రవర్తించుట స్వభావము గదా. అట్లే నేను మత్తెక్కి 'ఈ పట్టణమును ఈ యొక్కరాత్రిలోనే నిర్ధనముం గావించి నీయల్లు నిండించెదను.' అని ప్రయత్నమతో నుడివినవాడై నై, అది మిక్కిలి దిగు లొంది వల దని బలిమాలికొనుచు చేతులు జోడించుకొని మ్రొక్కుచు నూలు ఒట్టు పెట్టినను సరకునేయక, చతాలున గొలుసు త్రెంపుకొన్న మదపుటేనుంగు వోలె, అలివేగమున, ఎక్కువ సాధనములుకొనక కత్తి మాత్రమే తోడుగా తరిలితిని. శృంగారిక యను దాది యొకతె నావెంటఁ బడి వచ్చుచుండెను. నేను ఎదురువడిన గస్తీల కుక్కిడిలో జంకు లేక చూచి, వారుదొంగ యని కొట్టుచున్నను ఎక్కువగా కోపింపక ఆడుట యుంబోలె కైపుచేత వారిపోవుచున్న చేతిలోని కత్తితో ఇద్దఱముగ్గురనే వ్రేసి నుడి

వడుచున్న యెట్టినికనులతో క్రిందఁ బడితిని. అంతట కరుణముగా మొఱయుడుచు స్వగా
లిక నాకడకు వచ్చెను. నన్ను పగతురు కట్టివైదిరి. అయ్యాపద నాకై పును హరించి
తత్క్షణమే తెలివిగొలుపఁగా తటాలున కలిగిన ప్రతిభచేత తలపోసితిని;— 'ఓహో!
తెలివి మాలి ఎంతగాపు యాపద తెచ్చుకొంటిని? ధనమిత్తుడు సఖుఁ డనియు, రాగమం
బరిభార్య యనియు మిక్కిలి ప్రసిద్ధము; నాదోషంబునం జేసి దుఃఖితుల నాయరు
వును జేపు తప్పకుండఁ దండింతురు. కావున ఇందులకు ఇది యుపాయము. దీనిని
ప్రయోగించుటచే నాపనువున ఆయరువురును రక్షితు లగుదురు, నన్నును ఒకవేళ ఈ
యాపదనుండి రక్షింతురు.' అని ఏవో ఒక యుపాయము మనస్సులో నిర్ణయించుకొని
స్వగాలికను అంటిని 'పోవే పో ముసలిముండా, నీవు ధనలుబ్ధును ఆపాడు లంజెను రాగ
మంబరిని మేలితోలుసంచిచే మడించి నాకు మిత్తునివలె నటించుచున్న నాశత్రు వయిన
యాధనమిత్తునితో హూర్విలివి; చెడితివి లే. ఆపాపాత్మునిచర్యరత్నమును దొంగిలించియు
నీహూతు మేలినగలను హరించియు పగతీర్చుకొంటిని. కనుక ఇప్పుడు ప్రాణమును
హాయిగా వదలెదను.' అని. కడుగడుసుని అదియు నాయెత్తుకడను కనిపట్టి కన్నీళ్లతోఁ
దటిసి గద్గదస్వరముతో మోడ్చుకే 'లేత్తి ఆపురుషులను మొక్కి నాయెదుర బలిమాలు
కొనెను: 'అయ్యలారా, ఇంచుకనేపు వేచి యుండుండు, ఇంతలో నేను నీడు దొంగి
లించిన మాధన మెల్ల తెలిసికొనియెదను.' అని. సరియే యని వారు అంగీకరింపఁగా,
వెండియు నాకడకు వచ్చి, 'ఓయి మంచివాఁడా, ఈదాసీజనమునెవల ఒక్క తప్పును
మన్నింపుము. నీ వెండ్లామును తాంకిన యాధనమిత్తునివీడి నీ యిచ్చవచ్చినట్లు పగ
సాధించుకొనుము; కాని చిరకాలము నీకు చేసిన నేవను జ్ఞప్తిచేసికొని నీ దాసిని రాగ
మంబరిని మన్నించి యనుగ్రహింపుము. రూపముచే జీవించు బోగయుదాని సారము సగల
లో నే గదా ఉన్నది. కావున చెప్పు, దాని భూషణములను ఎక్కడ పెట్టితి?'' అని నా
పాదములలో వ్రాలెను. అంతట నేను బాలిగొనినయట్లులు నటించుచు 'కానీ' మృత్యువు
చేతిలో నున్న నాకు దానితో పగసాధించుటవలన నేమి ప్రయోజనము?'' అని పలికి,
ఆదాచినచోటు చెప్పటయం బోలె చెవిలో దానికి ఇట్లు ఇట్లు చేయువలసినది అని
కఠపిలిచి. అదియు పన్నుగడ గ్రహించి 'చాల కాలము బ్రదుకుము, నిన్ను దేవతలు అను
గ్రహింతురు గాక, ఏలినవాఁడు అంగరాజు కూడ పౌరుషమునకు మెచ్చుకొని నిన్ను
విడుదలసేయును గాక. ఈ సౌమ్యవదనులు కూడ నీయందు దయ పూనుదురు గాక.'
అని క్షణములో వెడలిపోయెను. నన్ను గట్టులు కొత్వాలు నానలిచే చెఱసాలకుం గొని
పోయిరి.

అమలు నాడు కడుగర్వి తాను అందగాఁ డని తలఁచుకొన్నవాఁడు తండ్రి మృతి చెందఁగా నూతనముగా అధికారమునకు వచ్చినవాఁడు యాపనముదముచేత అంతగా మెత్తపడనివాఁడు కాంతకుఁ డను నాగరికుఁడు కొంచెకొంచెముగా బెడరింది నన్ననియః 'ధనమిత్తు'ని తోలురత్నమును ఇయ్యజేసి, ఊరివారిఁబండి దొంగిలించిన ధనమును వారికి ఇచ్చివేయ వేనియు, పడునెనిమిది నాకబాధలకు కడపట మృత్యుముఖమునుం జూచె దవు.' అని. నేను చిఱునవ్వు నవ్వుచు పలికితిని: 'సౌమ్యుఁడా నాపుట్టువుం దొట్టి దొంగిలించిన ధనమునెల్ల ఇచ్చినను ఇత్తునుగాని, అర్థపరిభార్యను హరించి నాకు మిత్తు' ఁడుగా నటించుచున్న ధనమిత్తు'ని తోలురత్న పుటడియాసను మాత్రము తీర్చను. దానిని ఈయనందులకు పదివేల యాతనల నైనను అనుభవించెదను. ఇది నాదృష్టప్రతిజ్ఞ.' అని. ఈ తీరున ప్రతిదినము బలిమాటలుయు బెడరించుటయుఁ గా విచారణ జరుగుచుండుటం బట్టి అనకుల మయిన యన్నపానములు దొరకుటచేత కొలఁదిదినములలో గాయములు కుడిరి నేను స్వస్థపడితిని.

తర్వాత నొకప్పుడు కరివేల్పునలువవోలె పసిమిమిమిం జెంది పగటివేళ మఱిగి పోవుచుండగా, మోమున సంతోషంపు వికాసము గలిగి సృగాలికప్రకాశమాన మయిన జీషముతోవచ్చి అనుచరులను దవ్వున నిలిపి నన్ను కడిసి వచించెను: -- అయ్యా, నీయదృష్టుము మంచిది. నీ నీలీప్రయోగము నెఱవేఱినది. నీవు బోధించినట్లే ధనమిత్తు'నికి తెలిపి తిని. "అయ్యా, నీచేలికాఁడు ఇట్లు ఆపదలో నున్నాఁడు; నీకు ఇట్లు పనుపువేట్లు చున్నాఁడు. -- నేను ఇప్పుడు వేశ్యాసాంగత్యప్రసిద్ధ మయిన పానదోషముచేత చెఱంబడితిని. మఱి నీవు నిస్సంశయముగా ఇప్పుడే రాజానకు మనవిచేసికోవలయును: 'దేవా ఏలినవారి కరుణచేతనే మునుపును ఆతోలురత్నము అర్థపరి దొంగిలించినది నాకు మరల దొరికినది. మఱి యిప్పుడు రాగమంజరిమగఁడు ఒకానొకతాడరి కళలయందును కవనములందును లోకవృత్తాంతములందును అతినిపుణుఁడు నాకు సంగడిఁ డయినాఁడు. వాని సంగాతము మూలమున పలువలం దొడవులుం బంపుట లోనగు విధముల వాని పెండ్లామును ప్రతిదినమును నేను అనువర్తించుచుంటిని. నీచబుద్ధి యయిన యీజాదగాఁడు అందు శంక వహించి యలిగి నాచర్యుత్నమును దాని నగలచందగును దొంగిలించినాఁడు. ప్రభూ, వానిని ఊరి దొంగలింపం దిరుగుచుండఁగా, కావలివాఁడ్రు పట్టుకొన్నారు. ఇట్లు ఆపదం బడినవాఁడై వాఁడు రాగమంజరి పరిచారిక ఏడ్పుచుం గూడఁ బోయి యడుగఁగా మునుపటిప్రేమను బట్టి దానగలవెట్టెను పాతివెట్టినతావును చెప్పినాఁడు.

మెలవున వశీకరించినయెడల నాచక్కర్తమును గూడ ఇచ్చెడిని. ఈవిషయమున ఏలిన వారు అనుగ్రహము కావింపవలయును.' అని, అట్లు విన్నపించినచో రాజు నాకు ప్రాణ హరణము మాని మంచిమాటలచేత నే 'నీసాత్తును నీ కిప్పించుటకు యత్నించును. అని మనకు అనుకూలము.' అని." దీనిని విన్నవెంటనే ఆ నీచెలికాడు నీప్రభావముండుఁ గల నమ్మ కముచేత భయపడక ఆపని యట్లే చేసినాడు.

మఱి నేను నీవు చెప్పిన గుఱుతులచే రాగమంజరిని ఒప్పించి దానివలననుండి కావలసినవస్తువులను కొనిపోయి నీవు చెప్పినవిధమున రాజుకొమారిక యంబాలిక యొక్క దాదిని మాంగలికను అనుగంజించితిని. దాని వలన నే రాగమంజరికిని అంబాలికకును మంచిచెలిమిని బలపఱచితిని. ప్రతిదినము క్రొత్తక్రొత్తకానుకలు సమర్పించుచు మనోహరము లయిన చిత్రకథలు చెప్పుచు ఆమెకు ఎక్కువ యనుగ్రహమునకు పాత్రమ నైతిని. ఒకప్పుడు మేడమీఁద ముంగిట నామె యుండగా చెవికలువను సరిగా చూడ నున్నట్టి దానినే జాతిన దని ఎప్పుటియట్లు చక్కగా నిడుచు, పొరబాటునం బోలె జాతించి మరల నేలనుండి ఎత్తి దానితో ఏదో కారణంబున కన్యాంతఃపురము చెంగటి యింటి ముంగిటికి వచ్చిన కాంతకుని వానిమీఁద రంధ్రములలో నున్న పావుగమును బెడరఁ గొట్టెడు మిఠుంబున నవ్వుచుం గొట్టితిని. ధన్యుడనైతి నని తలంచుకొని ఎదుర కొంచెము మొగ మెత్తి నవ్వుచున్నట్టి యాకాంతకుడు నాచేసినపనికి నవ్వువచ్చి నవ్వుచున్న రాజ కన్యయొక్క విలాసము మెఱసిన చేపును తనమీఁది యభిలాషచేతఁ గలిగినదానిగా ఎట్లు తలంచునో, అట్లు నేనును చతురముగా సన్న చేత నే కొంచెము చేష్టించితిని. అంత నామహామూఢుని మనోభవుడు చెవిదాఁక వింటిని లెగ దివివి విసముపూసిన ములికితోడి యలుఁగుతో నేయఁగా వాఁడు గాయపడి ఎట్లో అటనుండి యవలికి జరిగెను. సాయం కాలమున రాజకన్య రాగమంజరికొస మని వాసవదేవును పట్టువలువలజోడును నగల తోడి వేపసజ్జను తనముద్దుటుంగరముతో సికావేసి యాయఁగా కొనిపోయి, ఒకపిల్లచేత పట్టించుకొని కాంతకుని యింటి కేఁగితిని. నేల యందని రాగనాగరములలో మునిగియున్న యాకాంతకుడు ఓడనుంబోలె నన్నుం బడసి ఎంతయు సంతసించెను. తనమిత్రమై రాజకన్యకుం గలిగిన బెడిదంపు మదనావస్థలను నేను ఏవరపునెట్టి ఆదుర్తికి వేటి ముదిరించితిని. వానిప్రార్థన చొప్పున ఆమఱునాడు నేను వావే నమలినతమ్ములమును మిగిలిన మైపూరితు ప్రాచిన్పూదండలను ములవలిపమును కొనిపోయి 'ఇవి నీకు నీప్రియ పంపినవి' అని వానికి కానుక యిచ్చితిని, అట్టివే వానిని రాజకన్యకొఱ కని తెచ్చి చాటున పొట్టవెదితిని.

ఈ తీరున వానికి మదవాన్ని రగులగొల్పి ఏకాంతంబున గుసగుసలుగా బోధించితిని : — “అబ్బాయీ, నీలక్షణములు తప్పనివి. అట్లే నాపొరుగింటివాడు ఒక సామద్రుడు ‘రాజ్యము కాలతనని చేతిలోనికి వచ్చును. అతని లక్షణములు అట్టివి. అని చెప్పినాడే.’ అందుల కనుగుణముగానే రాజకన్య నిన్ను కామించియున్నది. రాజునకు ఆమె యొక్కతెయే బిడ్డ గావున ఆమెతోడి నీకూటమిని ఎట్టిగి కోపగించినను ఆతండు కొమారిత చచ్చిపోవు నను భయముచేత నిన్ను తల దివియఁడు, సరియే గదా పయిగా నీకు యావరాజ్యము నొసంగును. ఇట్లు ఈప్రయోజనము ప్రయోజనాంతరము న్లుకొనుచున్నది. బాబూ, ఏల దీనిని సాధింపవు? కన్యాంతఃపురప్రవేశమునకు ఉపాయ మెఱుంగ వేసి, చెప్పెదను విను. చెఱసాలగోడకును తోటప్రాకారమునకును మూడు వారల యెడము. మంచిచేతివాటము గలిగిన కన్న గానిచేత ఆపాటిసారంగము త్రవ్వించి తోటలో నీవు చొచ్చినయెడల తర్వాత నీరక్షణ మాచేతిలోనిదే. ఆమెయందు పరిజనము అంత్యంతానురక్తము, రహస్యమును వెలె బుచ్చుదు.” అని.

వాడనియె : ‘మంచిదానా, బాగుగానే చెప్పితివి. ఉన్నాడు ఒకదొంగ, వాడు త్రవ్వపనిలో సగరసుతులలో నొకఁడు గావలయు, వాడు గనుక దొరకనా, త్తణములో ఈపనిని సాధించును.’ అని. ‘ఎవఁడు వాఁడు? ఏల దొరకఁడు?’ అని నేనడుగఁగా, ‘ధనమిత్తుని చర్మరత్నమును దొంగిలించినాడే వాడు’ అని నిన్నేనిద్దేశించెను. “అట్లే అయినయెడల, నీవు వానితో ‘ఓయి, నీవు ఈపనిని సాధించిన పిమ్మట, చిత్రము లగు నుపాయములచేత నిన్ను నేను విడిపించెదను.’ అని ఒట్టుపెట్టుకొని ఒడంబడిక చేసికొని, కార్యము నెఱవేసిన పిమ్మట వెడియు సంకలలు వైచి, రాజునకు ‘ప్రభూ, ఆ దొంగ కడుగడుసువాఁడు, బల మయిన పగలవాఁడు, ఎన్ని బిధముల లోగొన యత్నించినను ఆతోలురత్నమును చూడఁడు.’ అని విన్నపించి వానిని చిత్రపథ చేయింతువు గాక. అందువలన కార్యము సిద్ధించును, రహస్యమును బయటికి బాటదు.” అని నేను పలుకఁగా, వాడు మిక్కిలి సంతోషించి, నిన్ను బెల్లించుటకై నన్నే పనిచి, తాను బయటనున్నాఁడు. ఇప్పటికి తగినయాలోచన యింకను చేయుము.

నేను ప్రీతుడనై పలికితిని, ‘నేను చెప్పినది ఇంచుక, నీ నీతియే ఇందు గొప్పది. తెప్పు వానిని.’ అని. అంతట వాడు వచ్చి నన్ను విడిపించుటకును, నేను రహస్యమును బయట చెప్పకుండుటకును ఒట్టులు పెట్టుకొన్నారము. సంకలలు తీసివేయఁగా నేను స్నాన మాడి భుజించి మైపూత యలంది శాశ్వతముగా ఇరులు క్రమ్మి యున్నట్టి చెఱసాలగోడ మూలనుండి గుద్దలితో సారంగము త్రవ్వితిని. ‘నన్ను చంప నిశ్చయించుకొనియే గదా నీఁడు

విడిపించెద నని ప్రతిజ్ఞ చేసి నాడు. కావున వీనిని చంపిన నాకు అసత్యవాదవోషము తగులదు.' అని తలపోసితిని. నేను సోగమునుండి వెలువడుచుండగా నాకాళ్లకు సంకల తగిలించుటకు వాడు చేయి చాపగా, కాలితో తొప్పునం దన్ని, క్రిందపడఁగ్రోసి వానికత్తితోనే వాని తలను తుండిచితిని. సృగాలికను అడిగితిని 'భద్రా, చెప్పము, కన్యాతఃపురసన్ని వేశంపు వివరము చెప్పము. ఇంత ప్రయాస కృష్ణ మేల గావలయు? ఇటనేమేని మ్రుచ్చిలి తలంగదను.' అని. దానివలన నన్ని వేశవిభాగమును తెలిసికొని కన్యాతఃపురమును చొరబడి, రత్న దీపములు వెలుంగుచుండగా, బహుశీశ్రమచే గాఢ నిద్రబడియున్న పరిజనమునకును, కలలేని రత్నములు పొదిగిన సింగపురాపుదంతపుఁ గోళ్లును, హంసతూలికాగర్భములును నృదువులును అయినట్టివి పెజ్జయు నిండ్లును, గలదై, ఓరలందుఁ బూరేతలు రాల్చియున్న మంచమునై, కుడికాలిమడమ యడుగుభాగము వెంట నంటియున్న యెడమమీఁగాలి తుదయు, ఇంచుక యెడపడిన యందంపుఁ జీలమండలును, ఒండొంటిం బెనఁచికొన్న జంఘాకాండములును, ఇంచుక కొంచించిన మోకాళ్లును, కొంచెము ముణిఁచిన యూరుదండములును, పిలుందువైఁ బడవైచిన యొక్క భుజలతాగ్రమును, తలగడకడ కొంచెము కొంచించియుంచిన రెండవ బాహువల్లితుదను వెలకిలియున్న యఱచేయిచివురును, నిండు వం పయిన గుండ్రని పిలుందును, మిక్కిలి యంటికొన్న చీనాంబరంపు జీబును, ఎక్కువ వంగని కడునైకపుఁగడుపును, మిగల సన్నముయిన యూర్పుల యారంభమునం గంపిల్లు బిగింపు జను మొగ్గులును, పరుండఁ బనించుక వంపుగా నున్న మెడకడ సగపడుచు పుటములు తీరిన కుందనపుటడ్డిగలో ఒడ్డిగిలియున్న కంపులపదకమును, క్రింది కర్ణపాశమునుండి సగము గానిపించుచున్న కమ్మయు, వైవైపు వెలకిలిన ట్లున్న కర్ణపాశంపుఁ బంజాలకమ్మ కిరణముల గుత్తులచేత పసిమిమిసిమి నొంది విషమముగా ముడువఁబడిన నడలని క్రొమ్మడియు, తన జిగిమొత్తముచే మూఁతఁ బడి యగపడకున్న పాటలో త్రోవోష్ఠవరమును, చెక్కి ట హత్తించినచేచివురు సెఱవేర్పుచున్న కర్ణావతంసకృత్యమును, మీఁది చెక్కుటద్దమందు ప్రతిఫలించిన చిత్తరుమేలు కట్టుయొక్క పత్తిజాతులచేత నివ్వటిల్లినలెలకాడిక్రియయు, మూఁతఁబడిన నల్లని కను గలువలును, చలింపని బొమ పెక్కములును, క్రొంజెమరును పులకలును పాటమరించుటం జేసి వెటిలి సల్లిన గండపుబొట్టును, మోముజాబిల్లికి ఎదురయినముంగురుఁ దీఁగలును, గలదై నిశ్శంకముగా నిద్రించుచు, పానుపుమీఁది తెల్లదప్పటిలో మునింగినట్లుబలె ఒత్తగిల్లి పరున్నందున తడవు మెఱసిన యలఁటచే చఁచనమేది శరన్నేఘమునొడిలో శయనించిన క్రొమ్మించువోలె జ్వలింపుచున్న రాజకన్యను కాంచితిని, కాంచినంతనే మధన

రాగంబు తెరలెత్త జడు పొందీ నా మ్రచ్చిల నాస పోగా ఆకలికియే నాహృదయమును మ్రచ్చిలగా, ఏమి నేయనం దోపక, నిమగ్నము మిన్నకుండి తలపోసితిని: — 'ఈవామలోచనను పొందన రేయిని ఆమని నేస్తకాఁడు నన్ను బ్రదుకనీడు. ముందు హెచ్చరిక లేనందున తాఁకినయెడల అతిబాల ఈమనోహరిణి వెఱచి యరచి నిక్కముగా నాకోరికను భంగపఱుయను, అందువలన నేనే హతుఁడ నగుదును.' అని. కావున ఇందుల కిది యోజన, అని చిలుకకొయ్యను తగిలించిన పలకను బంకయిసుకపసరులముద్దతో గట్టించిన దానిని కైకొని రత్నపుచందుగునుండి రంగులవర్తిని ఎత్తి, ఆతరుణిని అట్లే శయనించి యున్నట్లును, ఆబాలపాదమూలంబున చేతులు మోడ్చుకొని యున్నట్లు నన్నును, చిత్రించి, ఈకందముం గూడ నందుం బొందు పఱిచితిని.

క. లలననో, నిను నాబధాం

జలీ యై యీవరము దాసజనుఁ డితఁ డడుగున్,

వలకేరికలన నాతో

నలయిక నిద్రింపు, మొంటి గా వల దిటులన్.

జాళువా యడపనుండి వాసనవీడెమును కపురంపుఁడనియను పారిజాతకమును నేపించి లత్తుకవంటియెఱుపుగల యాతములంపురసముతో పాలగచ్చుగోడమీఁద జక్కన కవను ఉమిసేతిని. ఉంగరములు మార్చుకొనియు ఎట్టకేలకు అటనుండి వెడలితిని. సొరంగముగూడ మరల చెఱసాలం జొచ్చి అందు బందియై యున్న కావలిమొనగానిని సింహాఘోష నాముని ఆదినములందు నాతో చెలిమిం జెందినవానిని 'ఈవిధముగా ఆవరాకుఁడు కాంతకుఁడు నాచేత చచ్చినాఁడు. నీవు రహస్యము వెలిబుచ్చి విడుదలం బడయుము.' అని హెచ్చరించి సృగాలికతోఁ గూడ నిష్క్రమించితిని.

రాజమార్గమున ఆరెగుల మూకచే పట్టు వడిని, తలపోసితిని.— 'వీరల చేయి తగులక యే వడి మెయిం బఱతేర నేర్తున; కాని పాపము దీనిని పట్టుకొందురు. కాన నిది యిప్పటికి తగినది.' అని వారిమీఁదకే జోగుమం బోయి నావీపుమీఁద మోచేతులు పెట్టుకొని వెడ మొగముగా నిలిచి 'నేను దొంగనేని అయ్యలారా, మీరు నన్ను కట్టుఁడు; మీ యధికార మిది, ఈముసలిదాని దేమో కాదు.' అని వచించితిని. అంతమాత్రాననే నాయభిప్రాయమును కనిపట్టినదై ఆముసలి వారిం దఱిసి దండ మిడి 'మంగళముఖులారా, వీఁడు నాకొడుకు వాయుగ్రస్తుఁడు చిరకాలము వైద్యము చేయించితిని. నిన్న పగలు కుదిరినట్లు చక్కగా అయినాఁడు; అంత నేను నన్ని ఈదినము బంధనమునుండి వెలువరించి జలమూ

ర్చి మైత్రాళి యలఁది, దోవతులజోడు తాల్పించి, పరమాన్నము భుజింపించి, శయనాసనములయందు ఇచ్చవచ్చిన ట్లుండం జేసితిని. అంతట నగ్రరాత్రంబున వెండియు వాయువశుఁడై 'కాలతమని చంపి రాజాకూతుఁతో క్రీడించెనను' అని అతివేగంబున రాజవీధికి పటలెంచి నాఁడు. కొడుకు ఇట్లు అగుటం జూచి ఈవేళలో నేను వెంటఁ బటలెంచుచున్నాను. కావున, నాయందు కరుణింపుఁడు; నీని కట్టి నాకు అప్పగింపుఁడు." ఇట్లు మొఱివెట్టి అది యేడ్చుచుండఁగా, నేను 'ఓ నీ ముసలీ, ఇంతకు ముందెవ్వఁడని వాయుదేవుని కట్టియున్నాఁడా? ఈకావలా పాపము! జాలెడఁగను నన్ను పట్టువారు?' అని పాటులెంచితిని. అంతట వారు నీకే వెట్టియెత్తినది, ఏల యన నీవు వెట్టిని వెట్టి కాఁడని వదలితివి; ఇప్పుడెవఁడు వానిని కట్టును?' అని నిందించివాట్లు వెట్టఁగా, అది యేడ్చుచు నావెంటఁ బరుగెత్తెను. రాగమంజరియింటికి పోయి తడవుగా నెడఁబాసిన యెడవుతోడి యాప్రియతమను నానావిధముల నూదార్చి ఆరాత్రి శేవమును గడపితిని. తెల్లవాఱఁగా మగల నుదారకం గలసితిని.

పిమ్మట మరీచిగ్గవానుని వెలయాలియలజడినుండి లేచి మగల నొనర్చినతపము యొక్క ప్రభావమున మగల యోగదృష్టిం బొంది యున్న వానిని సమీపించి, ఆయావలన నీదగ్గరము ఈవిధముగా నగు నని తెలిసికొంటిని. సింహస్థూఘండును కాంతమని నేరమిని బయల్పఱచి రాజానగ్రహమువలన వాని యధికారముం బడసి ఆచెఱసారంగముగొండనే మగల కన్యాంతకపురమునకు నాకు ప్రవేశముం గలిగించెను. ముందుగా శృగాలికాముఖముగా మోచ్చరికకై వార్త పంపి అనురక్తకు రాజకన్యను కలసికొంటిని. ఆదిగముల లోనే చండవర్త తా నడిగినను తనకు కొనూరిత నియ్యలేదని సింహవర్తమీఁద కోపించి దాడి వచ్చి పురమును ముట్టడించెను. పగతుండు బయటనుండి యూరిని పడఁగొట్టుటకు తలవెట్టఁగా దాని నోరవ్వి కోపంబు దీపింప నంగ రాజా తానే కోటను భేదించుకొన్న వాఁడై సమీపించిన సహాయులను గూడ ఎదురునూడక వెలువడి మార్తునితో అధిక బలనితో గొప్పపోరాటంబున ఆయువుపట్టులందు బిట్టుగాయపడి వైరిచేత బలిమిమొయిర బట్టువడెను. అంబాలికను బలిమిం బట్టికొని వెండ్లి యాడుటకై చండవర్త తన బసకుం గొనిపోయెను. తెల్లవాఱఁగానే వివాహ మిని యాతఁడు రాత్రియే వెండ్లికఁకఱముం గట్టుకొనెను. నేను ధనమత్తునియింట అంబాలిక నే వెండ్లియాడుటకై మంగళకంకణమును కట్టుకొని ఆతనితో నంటిని:—'చెలికాఁడా, అంగ నాథునికి బాగుటగా రాజాలసమూహము వచ్చి యున్నది. కడుగహస్యముగా ఊరి వెద్దలం గూడఁ దోడుకొనిపోయి వాఁ

నిటను తెచ్చు. నీపని గావించి నీవు వచ్చునప్పటికే శత్రుని తలలెగిన మొండెముగాఁ గనుఁ గొందువు.' అని. ఆతఁడందులకు కడంగఁగా ఉత్సవాకులం బయి పెండ్లికి వలయు నుపకరణములను సమకూర్చుచు ఇటునటు జనులు వచ్చుచుంబోవుచున్నట్టి యాగతాయునియింట కత్తి గనఁబడనీక మంగళపాత్రలతోఁగూడఁ బ్రవేశించితిని. అన్ని సాక్షికముగా పాఠోహితుఁడు యథావిధిగా కేల నిడుచున్న యంబాలికాసాస్త్రపల్లవమును కైకొన నుంకించుచున్న యాసీమని నిడుపుఁబాటి బాహుదండమును బట్టి లాగి సురియతోఁజొమ్మునం గ్రుమ్మితిని. ఎదిర్చిన యితరులం గొందఱును గూడ యమపురమునకుం బంపితిని. మృతులును పలాయితులు నయిన యాయంటిలోపల తిరిగితిని. వడవడ వడఁకుచున్న తెడంగుబొమ్మను విశాలలోచనను ప్రియతమను సమ్మృఖమునం గని దాని కవుంగిటి గుఱుముం బొందఁగోరి దానిం గొని గర్భగృహముం జొచ్చితిని. ఆక్షణముండే క్రొత్త వారిధరంపుటులుముంబోని నీగంభీరస్వరముచే ననుగ్రహితుండ నయితిని.

ఇట్లని విని మందహాసితంబు గావించి రాజవాహనరాజు కూడ 'ఏమి! కార్కశ్యమున కర్ణిమతునిం గూడ నతిక్రమించితివి!' అని వచించి, ఉపహరవర్తం గాంచి 'కేము, ఇప్పుడు నీకంతు.' అని పలికెను.

తృతీయోచ్ఛ్వాసము.

ఉ ప హ ర వ ర్త చ రి త ము.

ఆతఁడును ఎల నవ్వి మొక్కి వక్కాణింపఁ దొడంగెను. నేనును దేశములు ద్రిమ్మరుచు ఒకప్పుడు విదేహదేశమునకుం జని మిథిలానగరముం బ్రవేశింపకయే ఒకానొక మతమునకు విశ్రమాగ్రము పోయి, ఒకముసలితాపసివలన పాద్యము పొంది తుణమునేవు నడవ చావడీలో కూర్చుంటిని. అంతట నన్నుఁ గాంచిన మాత్రాన అయ్యవ్వ ఏలాకో ధారధారగా కన్నీళ్లు విడవసాగెను. 'ఏ మమ్మా యిది? కారణము చెప్పుము.' అని నే నడుగ, అవ్వ సకరుణముగా నిట్లు వచించెను.—అయ్యున్నతుఁడా, వినియుండవు గదా ఈమిథిలకు ప్రహరవర్త యని యేలిక యుండెనని. అతనికి మగధరాజు రాజహంసఁడు నెచ్చెలి. వారి వల్లభులు వసుమతీప్రియంవదలు జలశంబరులకల్లభులలె సాటిలేని మేటిచెలిమిం బాటించియుండిరి. అంతట తోలుమాలు దాలిచి మేలొందియున్న ప్రియసఖిని వసుమతిని

జూడఁ గోరి ప్రియంవద భర్తతోఁగూడ పుష్పపురమునకుం బోయెను. ఆసమయమందే మాళవునితో మగధరాజునకు మహాసంగ్రామ మాయెను. మైథిలేంద్రుఁడు మాళవేంద్రుని ప్రయత్నముచే జీవితుఁడై తనదేశమునకు నివర్తిల్లి, తనయన్న సంహారవర్త కొమరులు వికట వర్తప్రభృతులు తనరాష్ట్రమును ఆక్రమించినారని విని, తన మేనల్లుఁడయిన సుహృదేశ రాజువలన కొంత దండుం దెచ్చుకొనఁగోరి, అవనిదారిం బట్టి, బోయలచేత సర్వధనమును కోలుపోయెను. నాచేత నున్న యాతని చిన్న కుమారునితో నేను ఒంటి చిక్కి కిరాతుల యొక్క యంపవానకు భయపడి పాటిపోయి అడవిం జొచ్చితిని. అచట నన్ను పులి యొకటి వైబడి లోఁతుగా గోళ్లతో పట్టి పీఠి పడఁద్రోయఁగా నాజీతియండి పాటిపోయి యాబాలుఁడు ఒక పుల్లవుపీఠుఁగు తొమ్ములో దాఁగెను. ఆపీఠుఁగును పీఠంజొచ్చిన పులి యొక్క ప్రాణములను వింటియండి వచ్చి తగిలిన బాణము తుఱములో నాకి వైచెను. బోయ బాలకులు ఆబాలుని గొనిపోయిరి. మూగ్ధపోయి ఒక లెఱుంగక పడియున్న నన్ను గొల్ల యొకఁడు తనగుడిసెను గొనిపోయి దయచేత నాగాయములు మాన్పఁగా, స్వస్థులాలైన నేను నాదొరకడను పోఁగోరితోడు లేదని వ్యాకులపడుచుండఁగా, నాకొమరితయే ఒకానొక పడునువానితోఁగూడ, ఆబోటికి వచ్చినది. నన్నుఁగని అది మెల్లగానేడ్చి ఏడ్పు తీతినంతట, అది సాతు దోఁపుడు పోయినప్పుడు తనచేత నున్న రాజపుత్రుడు బోయలచేతఁ బడుట, తనకు ఎవఁడో కిరాతుఁడు గాయములు కుదుర్చుట, స్వస్థపడిన తన్ను వాఁడు పెండ్లియాడఁ గోరుట, నీచబాలిసంసర్గమునకు రోసి తాను వానిని పరుసముగా తిరస్కరించుట, దాని సౌర్యక వాడు ఏకాంతమున తన్ను తలఁ దఱుగ నుద్యమించుట, ఆ సమయమున కచటికి వైస్వరముగా వచ్చినట్టి యీ పడుమవాఁడు ఆదురాత్మని చంపుట, తన్ను ఈతఁడు పెండ్లియాడుటయు - వక్కాణించెను. విచారింపఁగా వాఁడు మిథిలేంద్రునియొక్క యొకానొక నేవకుఁడనియు ఏదో పనిమీఁద వెనుకఁ బడినాఁడనియు ఆతని దారి నే పోవుచున్నాఁడనియు తెలిసినది. వానితోఁగూడ నాదొరకడను పోయి పుత్రులవృత్తాంతముచేత ఆతనికిని ప్రియంవదాదేవికిని శ్రవణములను దిహించితిమి. ఆ రాజు దైవప్రాతికూల్యంబునం జేసి అన్న కొమరులతో తడవు పోరాడి, కడపట ఓర్పులేక విపరీతముగా పోరి పట్టుపడెను; దేవియు చెఱఁబడినది. కాలిన ప్రాణిని నేను ఈముదిమిలో సయితము ప్రాణము వదలుటకు శక్తురాలను గాక జోగురాల నయి తిని. మఱి నాకొమరితయు పాడుప్రాణముల కోసము వికటవర్తదేవిని కల్పకుండరిని ఆశ్రయించినది. ఆ రాజకుమారులు అపాయము లేక ఎదిగి యుండురేని ఈ దీర్ఘకాలమునకు ఈ నీ ప్రాయమునకు వచ్చి నీవలెనే యుండురు. వారు ఉన్నయెడల దాయా

దులు తేనికి ఈ బలాత్కారమును గావింపజాలరు. — అని చెప్పి దుఃఖము ఉప్పొంగి విగ్రహా నేడైన.

ఆ తాపసి పలుకును వినఁగా నాకును కన్నీళ్లు పోటు పొడువఁగా రహస్యముగా “అమ్మా, అటు లగు నెడల ఊఱిడిల్లుము. ఒక మునిని నీవు శకువును వెదకి తెచ్చి పెట్టు మని వేడుకొని యుంటిని గదా, ఆయనకు శకువు దొరకినాఁడు పెరిగినాఁడు. ఆ కథ కరము పెద్దది. అది యిపు డేల? నేనే ఆశకునను. ఎట్లో ఒక యట్లు చొచ్చుకొని వికట వర్తను చంపుటకు నావలన నగును. కాని వానితమ్ములు మిక్కిలి పెక్కురు, పట్టణముల వారును పల్లెలవారును వారిపక్షమున నున్నారు, నన్నన్న నూ ఇక్కడివాఁడు ఎవఁడును ఇట్టివాడే నని యెఱుంగఁడు. తల్లిదండ్రులే నన్ను ఎఱుగకుండఁగా ఇతరుల మాట యేమి? కావున ఈ ప్రయోజనమును ఉపాయముచే సాధించెదను.” అని వచించితిని. ఆముసలిదియు ఏడ్చుచు నన్ను కవుంగిలించి మాటిమాటికి శిరము మూర్ఛొని చన్నులు చేపి డగ్గుత్తికతో ననియె:—“కత్తా, చింకాలము బ్రదుకము. భద్రుఁడా, నీకు ఇప్పుడు భగవంతుఁడు బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రసన్నుఁడయినాఁడు. ఇప్పుడే విదేహులు ప్రహరవర్తకులలోఁబడినారనుకొనము, ఏల యన, నిడుదవలదబాహుదండములవాడవు నీవు మేరలేని శోకపారావారమును ఈఁది దాఁటింప నున్నావు. ఓహో! ప్రియంకదాజీవి పుణ్యము ఎంత గొప్పది!” అని పట్టరాని సంతోషముతో నాను స్నానభోజనాద్యపచారములు గావించెను. ఆముసములో నే ఒక్కడ రాత్రి చాఁచుపై పరుంటిని. అలోచించితిని - ‘కపటోపాయమునఁ గాక ఈకార్యము సాధ్యముగాదు; కపటముల కన్ననో స్త్రీలు పుట్టు పాలము; కావున ఈమెవలన అంతఃపురవృత్తాంత మే మయిన తెలిసికొని ఆద్వారంబున ఏదేని పన్నాగమును నడిపించెదను.’ అని. ఇట్లు నేను తలపోయుచుండఁగానే మహాసముద్రమునుండి లేచుచున్న సూర్యుని లేజీల యూర్పుల కేగముచే త్రోపుడుపడినదియొంబోలే రాత్రి దొరలిపోయినది. కడలికడుపులోని కాఁపురముచేత జడను వడియ నూ యన మందంపువేడితో ప్రొద్దు పొడలెంచెను.

మేల్కొని ప్రాతఃస్నన నియమములను నెఱవేర్చుకొని ఆ నా దాదిని అడిగితిని— ‘అమ్మా, అకూళ వికటవర్తయొక్క యంతఃపురవృత్తాంతమును నీ వేమేని ఎఱుగుదువా?’ అని. నామాట ముగియకముందే ఒక బోటి ఎదుర నగపడెను. దానిం గని ఆ నాదాది ఆనంద బాష్పముల డగ్గుత్తికతో వదించెను. ‘అమ్మయీ పుష్కరికా, చూడవే భర్తృదారకుని, బాలి లేక నేను అడవిలోఁ బడివిపెట్టిన యీతఁడు మరల నిట్లు వచ్చినాఁడు.’ అని. అది యు పట్టరాని హర్షంబున నిట్టట్టయి చాలనేపు ఏడ్చి పనవి పనవి శాంతపడెను. రాజాం

ఈపురవృత్తాంతమును చెప్ప మని దానిని తల్లి నియోగించెను. అది చెప్పెను.— ‘ఓహు రుదా, కళిందవర్ష యను కామరూపేశ్వరుని కూతురు కల్పసుందరి యనునది కళలయఁ దును రూపమునందును అచ్చరలఁ గూడ మెచ్చనట్టిది పతిని ధిక్కరించి యున్నది. కడమ రాణివాసుములు పలువురు ఉన్నను వికటవర్షకు ఆమె మీఁదనే ప్రాణము.’ అని. దానికి బోధించితిని.— ‘ఈతిరుణిని నే నిచ్చెడు గంధమాల్యములతో ఆశ్రయింపుము. సరి యిటున జోడుగా దని నింపించుట లోనగు నుపాయములచే ఆరాజు వై ద్యేషము కల్పింపుము. తగిన భర్తలను పొందిన వాసవదత్తాదుల వర్ణనచేత ఆచెలువ యొక్క యభిప్రాయమును కనిపట్టుము. కడమ రాణివాసుములకడ నాతని విలసిలములను అతిగూఢములను గూడ యత్నముతో వెదకి బయటఁ బెట్టుచు ఈ కల్కికి ఈసు పెంపుము.’ అని. వెండియు అప్పుతో నంటిని.— ‘నీవును ఇట్లే వేటుపని మాని ఆరాజుంగనను ఉపసరింపవలయును. ప్రతిదినము అచట ఏయే వృత్తాంతము ఉప్పులిల్లునూ దానిని దానిని నాకు చెప్పవలయును. నాయుపదేశంబున ఈపుష్కరిక పిమ్మట కలిగెను తియ్యని ఫలమునకై పాయని నీడగా కల్పసుందరిని అనువర్తింపవలయును.’ అని. ఆయిరువురును ఆకార్యమును అట్లే సాధించిరి

కొన్నాళ్లు గడవఁగా, మాయువు నాతో ననియె— ‘వత్సా, నేనును చుట్టుకొన్న బిండిగురి వెండనుగా తన్ను భావించుకొని దుఃఖపడునట్లుగా ఆమెను చేసియున్నారము. ఇంక నేమి నేయవలయును?’ అని. అంత నేను వారూపును చిత్తరువున వ్రాసి “ఈనా ప్రతిమును కల్పసుందరికి కొనిపొమ్ము. దీనిం గని అసుందరి తప్పక ‘ఈయాకారము గలపురుషుఁడు కలఁడా?’ అని యడుగును, ‘కలఁడేని దాన నేమి?’ అని బదులు చెప్పము. ఆకోమలి ఏమి బదులు చెప్పనూ దానిని నాకు చెప్పము.” అని వచించితిని. అమె సరియే యని రాజమంజిరమునకుం బోయి మఱి వచ్చి నాతో నేకాంతమున నివేదించెను.— “అబ్బాయీ, ఆచిత్తరువును అనుత్తకానికి చూపితిని. ఆమె దానిం గని యాశ్చర్యపడి ఈలోకమునకు నాథుఁడు కలిగినాఁడు; ఏల యన, పూనిఁటివేల్పునకు సయితము ఇట్టి మేనిసాబగు లేదు. ఈచిత్తరువు కరము చిత్రముగా నున్నది! ఇక్కడి వాఁడు ఇట్టిదీనిని ఎవఁడు వ్రాయునో ఎఱుంగను. దీనిని ఎవఁడు వ్రాసివాఁడు?’ అని యాదట నడిగినది. నేనును చిఱునవ్వుతో నంటిని.— ‘దేవీ, సరి గానే ఆనతిచ్చితివి. మొసలి సిఁడెము భగవానుఁడు సైతము ఇంత యందగాఁ డని తలంప శక్యము గాదు. మఱి ఈ సముద్రపర్యంత మైన భూమి అతివిశాలము. ఎక్కడ నేని ఇట్టిరూపముఁ గూడ దైత ఘడిమిచేత ఉండెడును. మఱి ఇట్టిరూపము గలవాఁడు రూపమునకుం ధగిన శీలవిద్యాభ్యాస

కళలములు గలప్రాకృతవాడు గొప్పకులమువాడు ఒకడు సమాపమున నుండెనేని వానికి ఏమి లభించును? అని. ఆమె చెప్పినది—‘అట్లడిగెద మేమి? దేవము మనస్సు ప్రాణము అను నీది సర్వము అల్పము అనర్హంబును, కావున ఏమియు లభింపదు. ఇది మోసము గా నేని ఆపురుషుని దగ్ధము ననుభవించుటచేత ఈకన్నులు ఎట్లు కృతార్థము లగునో అట్లు నాకు అనుగ్రహముం గావించును.’ అని. వెండియు నేను మఱియుఁ బట్టి పలుచుటకై వాక్రచ్చితిని. ‘ఈపురిలో ఒకానొక రాజకుమారుడు ప్రచ్ఛన్నముగా తిరుగుచున్నాడు. ఆమనిజాతరలో నీవు చెలులతోఁ గూడ ఊరియారాములుగా తిరుగుదు రూహందిన రతితోఁగై సైవరముగ ఆతని కనులమ్రోల తోఁతెంచితిని. కాముని ములుగులకు ఒక్కటియే గుఱియై యాతఁడు న న్నాశ్రయించినాడు. నేనును ఒండొరులకు అనురూపములును ఇతరులకు అవధనివియు నయిన మీయాకారాది గుణాలిశయముల చేత ప్రేరితురాల నయి ఆతఁడే రచించినవానిని పూవులసిగదండలు మైపూఁతలు లోనగు వానిని సమర్పించుచు నిన్ను వెక్కురినములు నేమిచితిని. అతఁడు తనరూపును తానే లిఖించి నీదిత్తనిగ్రహదార్ధ్యమును పరికించుటకై పంపినాడు. ఈయగ్రము నిశ్చితమేని మనుష్యతీత మయిన బలసత్త్వప్రజ్ఞాతిశయము కలిగినట్టి యాపురుషునికి అసాధ్యమగునది ఏదియును లేదు. ఆతని నేడే చూపించెదను, సంకేత మేర్పరింపుము.’ అని. ఆమె యు ఇంచుక తలపోసిన ట్లుండి వెండియు ని ట్లనియె.

అమ్మో, ఇది యిప్పుడు దాఁపవలసినది కాదు, కాన చెప్పెదను. మానాయనకు ప్రహరవర్షరాజితో ఎన్నడు స్నేహము ఉండెను, మాయమ్మ మానవతికిని ప్రియవయస్య యయిన ప్రియంబదాదేవికిని అట్లే. మఱి ఈయిరువురును తమకు పిల్లలు పుట్టకముందే ఇట్లు ఒడంబడిక చేసికొన్నారు.—‘మనలో కొడుకును గనుచాని కొడుకునకు కూతును కనునట్టిది కూతును ఈవలసినది.’ అని. మఱి మానాయన యయిననో పుట్టినకొమరితను నన్ను ప్రియంబదాదేవి కుమారుడు నట్టఁ డయినాఁ డను కారణంబున దూతముఖముగా ప్రార్థించిన వికటవర్షకొఱకు, ప్రహరవర్షయెడ ఈతఁడు ద్రోహి యయినకతంబున ఇయ్య సప్తుతి లేకున్నను, ఈదుర్జనుని యభియాసమునకు వేఱచి ఇచ్చి వైది వివాహముకై యిటకే పంపినాడు.

అంతగా సొంపులేని యవయవములవాడు కళలయందు కావ్యనాటకాద్యం దును అక్కఱలేనివాడు, శౌర్యముచేత సుడలు తెలియఁడు, ఆత్మస్తుతిపరాయణఁడు కల్లరి అగమ్యగామి, ఇతనిం బెండ్లియాడ నే నొల్లను. విశేషించి యీనడుమ ఉద్యానము లో నాను అంతఃపగఢుఁత పుష్కరిక నాకై తెచ్చుచున్న సంపెంగపూవులతో నాపై

మన్వర మూనినదై తన్ను తా నెఱుంగకున్న తనయాటకత్తై న రమయంతిక యనుదానిని తనచేతులతో నలంకరించినాడు. స్వయము అయోగ్యుడు ఈమానిసి అవమానించుటకుఁ గూడఁ గడంగినాడు. మాహూర్తికులను నాకు మాతండ్రి యిచ్చిన రత్నములచేత తనియించి వశపఱచుకొని, వారిచే వివాహకాలమును దవ్వ నేయించి, రాజ్యభ్రంశప్రాణ భంగాదిఫలంపన్యాసంబులచే యీతనికాలాక్షుమత్వమును నివారింపించి, ప్రాణములం జేతఁ బెట్టుకొని యున్నదానను, కమ్మవిలుకానియములపొదియైన నెమ్మనమ్ము గలకొమ్మలకుఁ బ్రియతమునతోడి వియోగమును తా మిచ్చగింపని మహజానివలని యభియోగంబును భరింపరాని దుఃఖములు గదా. కావున నీవు ప్రస్తావించిన పురుషోత్తమునితోడ నమ్ము ఈదినము ఉద్యానములో బండిగారి వెండతీవయింట కూర్చుము. అతని వృత్తాంతమును విన్న మాత్రాననే నాడెందము అమందముగా అతనియందు అమరక్త మయినది. అతనిం బెండ్లియై, ఇదిగో ఉన్నదే వలసినంత భవరాశి, దీనిచే ఆమనోహరుని యీతని రాజ్యపదమందు నెలకొల్పి అతనికి పట్టపుదేవివై ఉపచరించుచు జీవితమును సఫలము కావించికొనెద." అని. నేను అందుల కంగీకరించి మరలి వచ్చితిని. అటు పయిని భర్తృదారికుని చిత్తము.

ఆదానివలననే అంతఃపురసన్నివేశమును అంగజాలలతాపులను క్రీడానాటకములను యథావిభాగంబుగం దెలిసికొని శ్రంకు మెట్టుకొమ్మనం బడిన నలుగురుచేతనంబోలె సూర్యబింబము కెంపువాలు చుండఁగా, పడమటి సంద్రంపునీటం బడి యాతీనప్రాద్దు నిప్పుకపొగమొత్తమో యన మింట నెల్ల నెంటుకొని యిరులు తెరలుచుండ, నన్ను గన నత్యంతరాగముతో ఎల నవ్వుచున్న కల్పసుందరివదనపుండరీకమో యన పొడలెంచిన చంద్రమండలముచేత రాజుచున్న తేజతో పూనేజాజేజే భువనమును జయింప నుద్యమింపఁగా, యథోచితముగా పక్వలించి నిద్రించితిని.

మఱునాడు మన్మథుడు ఒరులపైకి పొక నన్నే అంపవాసలో ముంచెను. నూర్చుని యెండ యనెడు సరస్సు ఇంకిపోయెను. చీకటి యనెడి బురద అంతటనుం బ్రకటమాయెను. అంతట నేను అడుసుఁజాయవలునగట్టి బిట్టుగట్టి గా నడికట్టుచుట్టి, కేల వాలు దాలిచి, ప్రస్తుతావశ్యక సాధనములం కైకొని, దాది చెప్పినగుర్తులను, స్మరించుచు నీళ్లతో నిండియున్న రాజగుహంపుఁగండకమును సమీపించితిని. అట కండకముచెంత అప్పుయింటి వాకిట పుష్కరిక ముందే పెట్టియున్న వెడరుగడను కైకొని, దానిని పరుండఁ బెట్టి యగడ్డను, నిలువఁబెట్టి ప్రాకారమును, దాటితిని. ఎక్కి, గగను ఎక్కుటకై కాలిన యిటి కలతోఁ జేసిన మెట్లదారిని నేలకు దిగితిని. దిగి, పొగడవాటికను దాటి, సంపెంగచాలు దారిని ఇందుకంత పోయి, ఉత్తరపుదిక్కున దూరముగా జక్కవకవయొక్క యార్ధరావ

మును వింటిని. వెండియు ఉత్తరమునకు చేలితాడుచేత తెలియుచున్న విరివిగల మాడుపు యొక్క గోడను చుట్టుకొనియున్న కలిగొట్లదారిని అప్పు పడుపాటి దూరము పోయి, మరల తూర్పుగా ఒకప్రక్క కంకేళులును రెండవ ప్రక్క మల్లికలును సాంపారుచున్న యిసుక దారిని కొంచెము దూరము దాటి, మరల దక్షిణముగా మామిడి వీధిలో ప్రవేశించితిని. పిమ్మట చుట్టును మిక్కిలి దట్టమును లోపల రత్నాలతో గట్టిన లిన్నెగలదియు నగు బండిగారి పెండ్లివంతుడవయును ఇందుక తెఱచిన చేతిదివ్వెనుప్పెనుండి ప్రవరించిన దీపవత్తి వెలుతురుచేత నిరూపించితిని. లోపలికి పోయి అం దొకప్రక్కను విరిసిన పుపులచే దట్ట మయ్యుచున్న గోడంటగున్న లే చుట్టుగోడగా నుండ నేల రాలిన యెఱ్ఱకంకేళి రెప్పల క్రొత్తపూ మొగ్గలచేత పులకపటలిచేతనుం బోలె నొసూరుచున్న గర్భగృహమును క్రొంజి పురు జొంపములచే పాటలం బయిన తలుపుం దెఱచి ప్రవేశించితిని.

అందు కొంచెము సేపు కూర్చుండి అలపుతీర్చుకొని యుండగా అగ్గలంపుఁబరిమళం బొందు నాదెనకు గమయించెను. మెల్లమెల్లని యడుగుల చప్పుడును వినవచ్చెను. దానిని విన్నంత సంతేగృహమునుండి వెలువడి ఎఱ్ఱకంకేళిబోదెప్రక్క చాటుగా దాగి నిలుచుంటిని. ఆ మేలి కనుబొమ్మలాడి మేరమీఠినకోరికతో అల్లన వచ్చి నన్ను గానక మెండుగా కొందలం బండి, మత్తరాజహంసియుంబోలె రక్తకంఠ గద్గదము నూహారం బయిన పలుకుం బలికెను. — 'నీక్కయ్యగా హెసపోయితిని, ఇకను బ్రదుకుట కుపాయము లేదు. ఓహృదయమా, అందని పండుల కట్టుసాచి దొరకమికి కందురెన వేల? భగవానుడా, విషమబాణుడా, నీయెడ నే నేమి ఎగ్గొనర్చితిని? ఇట్లు దహించెదవు, భిక్షి కరింపవు?' అని.

అంత నేను ఎదుటఁ బడి దివ్వెనుప్పెం దెఱచి “భామినీ, నీవు చిత్తజన్మనికి ఎంత యుం దవ్వసేసి యున్నావు. ఏల యన ఇతనికి ప్రాణ మయిన రతీదేవిని నీలావణ్యముచేతను, వింటిగడను బామతీవలచేతను, దేటిబారునారిని నల్లనిముంగురుల కాంతులచేతను, కోలలను క్రేగంటిమాపులచేతను, కుసుమం బద్దిన జెండావలనను కెవ్రావికిరణజాలములచేతను, మొదలి నెచ్చెలిని మలయసమీరని పరిమళములు పెదచల్లు నూర్చుగాలిచేతను, కోకిల కూజితములను మధురతరాలాపములచేతను, పువులపైక్కెఱ్ఱగామను బాహుయష్టల చేతను, దిగ్విజరాంభార్థ మయిన నిండుకుంభముల జతను చనుగవచేతను, ఆటకొలనిని పొక్కిటినుడిచేతను, సజ్జికృత మయిన రథమును పిఠాఁడమండలముచేతను, ఇంటిమణి ద్వారస్తంభయుగళమును తొడలచేతను, విలాసకర్ణావతంసకిసలయమును అఱకాలి జగచేతను, కీడ్పటిచితిని. కావున నిన్ను మీనకేతనుఁడు కారింపుట నాయమే. తప్ప

నేయని నన్ను ఇతఁడు అతిమాత్రముగా వెఱఁబెట్టుట ఈతనియందు దోషము. కావున, నుందరీ, నాయఁ దనుగ్రహింపుము, మదనసర్వము కఱచిన నన్ను సంజీవజాషఘటం బోని క్రేగంటిచూపులచే బ్రదికింపుము.” అని వేడితిని. అంతట చిరపరిచితులమునోరె బలునమ్మ కముతో నిముసము కూర్చుంటిమి. పిమ్మట నేను ఎడఁబాయవలసి వేడి నిట్టూర్పులు పుచ్చి, దీనదృష్టులతో ప్రియను గుత్తముగా గవుంగిలించి, ఆరుగ లేచితిని. అంత నా ముద్దయ ‘ప్రాణేశ్వరా పోవుదువేని, నాప్రాణము పోయినదే యని యెన్నము. నన్నును దోడ్కొని పొమ్మ, అట్లు చేయ వేని ఈదాసురాలు నివృప్తియొజన.’ అని మోడ్పుఁ గేలిని అవతంసీకరించుకొనెను.

నేను ప్రియకు బదులు పల్కితిని. — ఓసి, ముగుదా, సచేతనఁ డెవఁడు వలచినచ్చిన యింతిని సంతసంబున నంగీకరింపఁడు? నామీఁది యాయనగ్రహంబునందు నీపట్టు గట్టిద యేని నిశ్చంకముగా నాచెప్పనట్లు చేయుము, రాజునకు నాప్రతిమ గల యీపటమును చూపి, ‘ఈరూపము మగసాబగుయొక్క పరమావధిని పొందియున్న దా లేదా?’ అని యడుగుము. ‘నిశ్చయముగా పొందియున్నది.’ అని యాతఁడు తప్పక చెప్పను. మరల వచింపుము. “అట్లేని, ఒకానొక తాపసి దేశాంతరములు సంచరించి ప్రాగల్భ్యము పొందినట్టిది నాకు తల్లివంటిది కలదు; ఆమె ఈచిత్తరువును పురస్కరించి నాతోఁ జెప్పినది. — ‘ఒక మంత్ర మున్నది. నీవు పర్యమందు ఉపవసించి విజనప్రదేశమందు పురోహితులు అగ్ని దేవుని వేల్చి విడిచినంతట రాత్రివేళ ఒంటిదానవుగా ఆమఁత్రముతో నూలుగండపుఁజదు గులు నూలు అగురుసమధలు, కపురంపుఁబడికిళ్లు పట్టువలువలును వెక్కుగా, వేల్చితి వేని ఈరూపము నొందెదవు. అంతట గంటను వాయించుము. ఘంటానాదంపుఁ బిలుపు చేత ధీర్త వచ్చి నీకు సకల మయిన రహస్యబాతమును చెప్పి కన్నులు మూసికొని నిన్ను కవుంగిలించుకొనునేని ఈరూపము ఆతనికి వచ్చును, నీవు మరల ఎప్పటి రూపమునై పొందుదువు. నీకును నీ ప్రియునికిని ఇట్ట మగునేని, ఈకాగ్యమందు ఎంతమాత్రము సంశయింప నక్కఱలేదు.’ అని. — ఈరూపము నీ కిట్టమేని నీమిత్తులతోను మంత్రులతోను ఇంక తమ్ములతోను పట్టణవాసులతోను పల్లెల జనులతోను కలయఁబలికికొని, వారి సమ్మతిని గూడఁ బడసి యీపనిలో ప్రవేశింపవలసినది.” అని. అతఁడు తప్పక అంగీకరించును. అంతట ఈ క్రీడావనవాటియందలి చిన్న చదుకములో సోగోహితుఁడు విధి ప్రకారము పశువును పాలియించి వేల్చి విడిచిన యగ్ని యందు ఆహార యాణు నప్పటికి నేను ప్రవేశించి ఈలతామండపమందే ఉండెదను. మఱి నీవు రాత్రి చాలగాఢ మయిన యంతట మేలంపుఁ జిలువగువుతో వికటవర్త చెవిలో పల్కుము. — ‘నీవు మోసగాఢివు,

చేసినమేలు మఱచువాడవును. లోపలకు కన్నులపండు వగు రూపము నాయనుగ్రహమువలన నే లభించినను దానితోనే నీవు నాసవతులను క్రీడలం దేల్చువు. కావున నేను స్వనాశమునకై బేతాళుని లేపను. అని. ఈ నీమాట విని ఆతఁ డేమి చెప్పవో దానిని నాకు ఒంటరిగా వచ్చి తెలుపుము. అటుపై యెత్తుకడ నేనే ఎఱుంగుదును. నా యడుగుబజాడను తోటలో పుష్కరిక చేత తుడిపించివైపుము. అని. — ఆచారు కాస్త్రోపదేశముంబోలె నాచెప్పిన దెల్ల ఆదరముతో గ్రహించి ఎట్టకేలకు నన్ను వదలి అంతిపురి కేగెను. నేనును వచ్చినదారి నే వెలువడి నాబసకే పోయితిని.

అనంతరము ఆమత్తకాని ఆపన్నుగడ నెల్ల అట్లే జరిగెను. ఆదుర్ఘటి దాని మాటలో నిలిచెను. పట్టాములయందును పల్లెలయందును ఈవింతవార్త వ్యాపించుచుండెను. ఏ మనఁగా — 'ఏకటన్కరాజు ప్రాణప్రియమంత్రులముచేత వేల్పులకుఁ దగిన దేహమును పొందును. నిశ్చయముగా ఇది మోసము గాదు అతిశోభనము. ప్రమాదమును మాట కైనను అవకాశ మెక్కడిది? తన యంతఃపురోపనములోనే గదా యీ ప్రయోజనము నెఱవేలును; తన ప్రాణప్రియయే గదా నెఱవేర్చును. అట్లే బుద్ధిలో బృహస్పతితో సమాను లయిన మంత్రులు కూడ ఇందులకు సమ్మతించినారు. ఇట్లే యగు నేని ఇంతకన్న నద్భుతము చేతొందు లేదు. మఱి మంత్రోపధములయొక్క ప్రభావము ఊహింప నలవిగానిది గదా.' అని, కింవదంతులు మెండుగా పర్వమండ, పర్వదినము వచ్చుడు, రాత్రి గాఢమై చీకటి ప్రాఢమై యున్న వేళయందు, అంతఃపురోద్ధానము నుండి మినునీగ దేవుని కుత్తుక వోలె కారుకొనుచు పొగ యుబుబులు గగనమునకు నిగిడెను. పాలు నేయి పెరుఁగు నువ్వులు తెల్లవాలు వప పాల నెత్తురు అనెడు వస్తువుల యాహుతుల పరిమళము దెసదెసకు వీలెంచెను. తటాలన ఆపొగ మొత్తము శమింపఁగానే నేను గృహోద్ధానమునఁ బ్రవేశించితిని; గజయానయు నేలెంచెను. నన్నుఁ గనినీ నవ్వుచు నిట్లరియ. "ఒంటి టక్కరి, నీకోరిక నెఱవేఱిసిది, ఈపశువునకు అవసానకాలము అయినది. వీనిని చెల్లించుటకై నీవు నేర్పిన విధమున నేను వచించితిని. 'వంచకుఁడా, నీకు నేను సౌందర్యమును సాధింపను. ఇంత సుందరుఁడ వగుదేని నీవు అచ్చరలకుం గూడ అభిలషణీయుఁడ వగుదువు, మఱి మానుషాంగవలకు చెప్పవలయునా? నీ బోఁటి ఘాతుంఁడు స్వాభావిక చాపముచేత ఎవఁడు నన్ననవట తగులుకొనును.' అని. ఆతఁడు నా పాదములలోఁ బడి వేఁడెను. — 'ఒసి రంభోరుకా, నా దుశ్చరితములను మన్నింపుము, ఇటువైని వేటొక పొలఁదని మనస్సులో నయినను తలంపను. ప్రస్తుత కర్మను త్వరగా ముగింపుము.' అని. కావున నేను ఇదియే నాకు వివాహవేషముగా నినుఁ గూర్చి

వచ్చితిని. ఇంతకు ముందే రాగాగ్ని సాక్షిగా అనంగగురుఁడు నన్ను భార్యనుగా నీకు ఇయ్యనే ఇచ్చినాఁడు. వెండియు నిపుడు ఈయగ్నిని సాక్షీకరించి నా హృదయమే నన్ను నీకు ఇచ్చినది." అని మునిపాదమును ఆకుగుమీఁద ఒత్తి నిలిచి చీలమండల నెత్తి, వ్రేళ్ల వెనకువచ్చే ఏకపాళ మయిన బాహులతాద్వయముతో కంఠముం జాట్టి పట్టి ఒయ్యారంబుగా నామోము వంచి తనమోముఁదమ్మి నెత్తి విరివిగన్నులు తిరుగుడు వడుమండ నన్ను పలుమాలు ముద్దుగొనియెను.

అంత సక్రాంతను 'ఇటనే గోరంటపాదరింట నుండు, నేను పోయి తీర్పవలసిన పనిని చక్కఁగా తీర్చి వచ్చెదను.' అని విడిచి, వేల్చినిప్పుతావునకుంబోయి కంఠేళి కొమ్ముకు వ్రేలఁగట్టియున్న గంటకు అడించితిని. అదియు యమనూతివోలె ఆమానిసిం బిలుచుచు కూపెట్టెను నేను అగురుఁంధము లోనగువానిని వేల్వఁదోడంగితిని. చెప్పిన చోటికి రాజు వచ్చెను. జంకుపడినవాఁడుంబోలె కొంచెము అబ్బురపోయి ఆలోచించుచు నిలుచున్న యాతనితో 'చెప్పు నిజముగా, మరల నిపుడు ఈ యగ్ని నేవుడు సాక్షిగా, ఈరూపముతో నా సనతులం గ్రీడలం దేల్ప నని. తర్వాత నిన్ను ఈ రూపము పొందించెదను.' అని వచించితిని. అంత నాశఁడు ఈమె దేవియే మాయ యేమియు లేదని చక్కఁగా నమ్మకము కుదిరి బట్టుపెట్టుకొన సమకట్టెను. నేను నవ్వి మరల నంటిని 'ఒట్టేలో మానుషి యవ్వతె నన్ను ఆనచూరింపఁగలను? అచ్చరలతోఁ గూడును వేసి నీ యిచ్చ వచ్చినట్లు కూడుము, మఱి చెప్పయు నీ రహస్యము లేవో. వానిని చెప్పి ముగింపఁగా నే నీకు ఈరూపము పోవును.' అని. "నా పినతండ్రి ప్రహారవర్క బంధనములో నున్నాఁడు. అతనిని విడువ్వుముచేత చంపించి అజ్ఞీర్ణ దోషముచేత వచ్చినట్లు ప్రకటము సేయుద మని మంత్రులతో కలసి యాలోచించి నిశ్చయించుకొని యున్నాను. నా తమ్మునికి విశాలవర్కకు పుండ్రదేశముమీఁదికి దాడిపోవుటకు నేనానమఁహమును, ఇచ్చుటకు నిశ్చయించితిని. పొంచాలికుఁ డను నూరి పెద్దయు, పరిత్రాతుఁడను సాహుకారును భూమి యంతయు వెలపెట్టఁ దగిన వజ్ర మొకటి ఖనతి యనెను సరబ్బీ సాహేబునొద్ద కడుఁగొంచెము వెలకీ దొరకు నని నాతో రహస్యముగా చెప్పినారు. నాకు అంతరంగ భూతుఁడు దేశశ్రేష్ఠుఁడు శతహాలి యను గ్రామాధ్యక్షుఁడు నావై లేనినిందలను వ్రేలుచుండువానిని గర్విని దుర్మార్గుని అనంతసీరుఁ డను గ్రామాధ్యక్షుని జనులను రేపుచున్నాఁడని మినుపెట్టి చంపించెద నని చెప్పి వానిని వెలార్చుటకు నా యజ్ఞమెయి మొనగాండ్రను పంపు వెట్టువాఁడయి వచ్చియున్నాఁడు.—ఇట్టిది కొలఁదిదినములనుండి జరుగుచున్న రహస్యము." అని వాఁడు చెప్పెను. దానిని విని, వానిని 'ఇంతే నీ యా

యొప్పు, నీచేతకు తగిన గతిని బొందుము.' అని పలికి సురియతో రెండు తుండెములు గావించి, వీలవచ్చును మెండుగా నేయి పోసి మండించి అందు హామము చేసి బసు మంబు గావించితిని.

అంతట శ్రీకృష్ణభావముచేత ఇందుక బెగ్గడిల్లిన ప్రాణప్రియను ఓదార్చి, కేలుఁ జివురుం గలఁగొని, తదీ శుమంగిరంబునకుం జని తదనుష్ఠచే రాణివాసముల నెల్ల రావించి తత్త్వము మే కొలు వొసంగితిని. వెఱఁగొందియున్న విలాసవతుల గుంపునడుము కొంతసేపు విహరించి, రాణివాసముల నందఱను విడిచి ప్రియముతో తదంతఃపురమందే రాత్రికేషు మును గడపితిని. దయితవలన నే దివాళిమందలి యాచారముం దెలిసితిని.

శేకువను బలకమాడి మంగళ మయిన పిమ్మట మంత్రులం గలసికొని వారితో వచి యించితిని.—'అత్యులారా, యాశువుతో నే నాస్వభావము కూడ మాటోహాయనది; విషా న్నముచేత చంపించుటకు ఉద్దేశించియుంటి నే ఆమానాయనను విడిచి ఆయనయీ రాజ్య మును ఆయనకే ఇయ్యవలసినది. తండ్రినిం బోలె ఆయనను మేము నేవించుచుండెదము. తండ్రిని చంపుటకంటె గొప్పపాతకము మఱి లేదు.' అని. తమ్ముని విశాలవర్తను పిలిచి చెప్పితిని.—'వత్సా, ఇప్పుడు పుండ్రదేశము సుఖితులుగా నుండలేదు, ఆదేశమువారు దుఃఖముచేత ఏమియుం దెలియక చావునకు తెగఁబడి సుఖితుమయిన మనదేశముమీఁద వచ్చి పడుదురు. వారికి విత్తనము లేమి గాని వరి లేమి గాని కలుగనప్పుడు దండెత్తి పోదువు గాక, ఇప్పుడు పోవుట సరిగాదు.' అని. ఊరి వెద్దలతో చెప్పితిని.—'మిక్కిలి తక్కువవెలకు ఎక్కుడువెల చేయువస్తువును కైకొనుట నాకు సరిగాదు, నేను ధర్మమును కావలసినవాడను గదా; కావున దానిని తగినవెలయే యిచ్చి కొనవలసినది.' అని. రాష్ట్రముఖ్యుని శతహరిని పిలిచి చెప్పితిని.—'అనంతసీరుని ప్రహారవర్తపక్షమువాఁడని గదా నాశము చేయం దలకొనుట, మాతండ్రియే నిజస్థితికి వచ్చియుండఁగా వాని నెల నాశము చేయుట? కావున నీవును ఈవిషయమున తొందరపడవలదు.' అని.

వీరు గుర్తు సర్వము సరిపడఁగా, ఆతఁడే యాతఁ డని నిశ్చయించుకొని ఆశ్చర్య భరి, నన్నును కల్సుకుందరీదేవినిం బొగడుచు, మంత్రప్రభావములను ఉద్ఘోషించుచు, చెఱునుండి నాతల్లి దండ్రులను విడిపించి, రాజ్యమును వారికి అప్పగించిరి. నేను జరిగిన వృత్తాంతము లెల్ల ఆ నా దాది ముఖమున రహస్యముగా తల్లిదండ్రుల కెఱుకపఱచి ఆనందముయొక్క పైకొనను అంటినట్టి వారల పాదమాలమును నేవించితిని. వారు కల్సు కుందరీ మాలాపితలను దూతముఖముగా రప్పించి తత్కృతదానపూర్వకంబుగా ఆ సుం దరిని నాకుం దెండ్లినీసి యొసంగిన యావరాజ్యమును బొంది కుదుటం బడినవాడ నై

దొరవైన నీ పాదములను బాసిన దుఃఖముచేత ససిచెడినవైన భోగములను అనుభవించుచు, మఱి చంపానగరము మీదికి చండవర్త వచ్చినాఁ డని మానాయనకు చెలికాఁ డయిన సింహవర్తకమ్మవలన తెలిసికొని శత్రునాశనము మిత్రరక్షణము రెండును అత్య కరణీయము లే యని శీఘ్రగామి యగు గొప్పదండుతో తోడు వచ్చితిని. నీయడుగుఁ దప్పుల లచ్చిని ప్రత్యక్షీకరించెడు మహోత్సవానందరాశికి పాత్రమ నైతిని.

అన విని రాజవాహనరాజు నవ్వుచు ననియె. 'చూడఁడు, మహాకపటము కూడ తల్లిదండ్రుల చెఱును విడిపించినందునను, దుష్టశత్రువును పరిమార్చుటకు ఉపాయ మయినందునను, రాజ్యప్రాప్తికి సాధన మయినందునను, పూర్ణముగా అర్థధర్మములను సాధించినది. బుద్ధిమంతుల ప్రయోగము ఏని శోభిల్లదు!' ఇట్లు పలికి అర్థపాలునిమఃఖముపై నెయ్యంపు నిశుద చూడ్చి నిగిచ్చి 'చెప్ప వోయి నీవు నీచరితమును.' అని యానతి చెప్పెను. అతఁడును చేతులు జోడించుకొని వక్కాణింపం దొడంగెను.

చ తు ర్థో ఛ్చ్వా స ము.

అర్థపాల చరితము.

ప్రభూ, నేనును ఈ చెలికాఁడు పోయినపనిమీఁదనే ఆసముద్ర మయిన భూమం డల మెల్లఁ గ్రుమ్మరుచు ఒకప్పుడు కాశీపురికి పోయితిని. స్ఫటికపుఁడునియలవలె స్వచ్ఛ మయిన మణికర్ణికాజలంబులందు స్నానము చేసి, అవిముక్తేశ్వరుని భగవంతుని విశ్వసాధుని ననుస్మరించి, ప్రదక్షిణము సలుపుచు, ఎమ్మవయెడ్డుపొడుగులు గల యొక పురుషుని ఇరుపగుదిరులవంటి వలదబాహువులతో కాసెగట్టుకొనుచున్న వానిని ఎడతెంపులేని యేడ్పుచే ఉబ్బినవై ఎట్టిపడినట్టి కన్నులు గలవానిని చూచితిని. తలపోసితిని. — 'ఇతఁడు దిట్టఁడు, వాడిననల్లగుడ్డుతోడి కన్ను దైన్యమును కురియుచున్నది. చేయుచున్న ప్రయత్నము సాహసముం దెలుపుచున్నది. నిక్కముగా ఈతఁడు ప్రాణముపై యాస మాని తన ప్రియజనమునకు కలిగిన దుఃఖముకై తా నేమో కఠోగకృత్యమును చేయనున్నాఁడు. కావున ఇతని నడిగి తెలిసికొని నేను తోడ్పడుటకు ఏమేని అవకాశ మున్నయెడల ఈతని ననుగ్రహించెదను.' అని తలంచి పూని అడిగితిని. — 'భద్రుఁడా, కాసె సాహసముం దెలుపుచున్నది. దాఁపవలసినది కా దేని నీశోకమునకు కారణమును వివరవలయును.' అని. అతఁడు

నన్ను గౌరవంబుతో చూచి 'తప్పేమి? వినుము' అని అటనుండి పోయి ఒక్కగ న్నేరు చెట్టుక్రింద నాతోఁగూడ కూర్చుండి యీకథ చెప్పెను.

మహాభాగఁడా, నేను పూర్వేషుకామదేశములో నొక గ్రామాధ్యక్షుని కుమారుఁడను, నామే పూర్ణభద్రుఁడు. తండ్రి ఎంత చక్కఁగా పెంచినను దైవవశమున దొంగతనము నవలంబించితిని. పిమ్మట ఈకాశీపురమందు ఒక గొప్పకోమటియింట దొంగిలించి నాణెములతో పట్టుబడి కట్టుబడితిని. కట్టినిలిపియున్న నామీదికి మృత్యువిజయ మను పేరి మదపుటేనుఁగు క్రీడాగ్ధమై చంపు స్వభావము గలది రాజద్వారమువై వెక్కిరియ్యున్నవాడై చూచుచున్న కామపాలుఁ డనుప్రధానమంత్రియొక్క యాజ్ఞచేత జనకంఠధ్వనిచే రెట్టియైన ఘంటాధ్వనితో కంబమువంటి తొండమును వలయుముగా చుట్టుకొని పటతెంచి వచ్చినది. నేను ఎదుర్కొని నిర్భయముగా నదరింపఁగా ప్రక్కమొగముగా కుమ్ముచు, బొండకొయ్య బొక్కలలో తగుల్కొనియున్న నారెండుభుజదండములచేతను ఉద్దండముగా రెండుకోటలనడిమిప్రదేశమందు ఘట్టనముం బొందినదై వెఱచినదియుం బోలె నివర్తిలైను. మోసెత్తిన గోపంబున మానటీఁడు హారతిగలుగు లిట్టి అంకుసముతో కొట్టి పాదములతో ముట్టి ఎట్టో వెండియు నాకేసి మరిలించెను. నేనును ఇనుమడించిన కోపంబున అదరించి కొట్టఁగా నివర్తిల్లి పాటిపోయినది. నేను వెంటఁబడి నేగంబున పట్టి యిడ్చితిని. అంతట దీపించిన కోపంబున 'ఆ! చచ్చితివి! పాదలియేనుఁగా, ఎట కేఁగ దవు?' అని వాఁడి అంకుసముతో మానటీఁడు మాటిమాటికి కొట్టఁగా ఏనుఁగు కడకఁటి భాగమును నాకేసి త్రిప్పెను. అంతట 'ఈ పందయేనుఁగును పోనిమ్ము, మతియొక దానిని వారణరాజమున తెచ్చు; దానితో నేను ఇచ్చట కొంచెము సేపు ఆడుకొని పోవలసిన గతికి పోయెదను.' అని పలికితిని. కోపముతో గర్జించుచు దుముకుచున్న నన్నుం గాంచి యావారణము మావంతుని కతినాజ్ఞను మీటి పలాయిత మాయెను. అంతట మంత్రి నన్ను పిలిచి యిట్లడిగెను. 'భద్రుఁడా, మృత్యువిజయ మనుపేరి యాయేనుఁగు మృత్యువే. చంపుటయే దీనికి ఆట. అట్టియిది నీచేత ఇట్టిపాట్లు పడినది! కావున, ఈ పాడవృత్తిని చూచి మమ్ము కొలుచుచు మంచినడవడి నవలంబించి వ్యవహరింపనేర్తువా?' అని. 'మీ యాజ్ఞ ఎట్లున్న నట్లు చేసెదను.' అని నేను విన్నవించుకొంటిని. అప్పటినుండి ఆహన నాతో మిత్తుఁడు వోలె వర్తించుచుండెను.

చనపు గలిగిన పిమ్మట నొకనాఁడు ఏకాంతమున నేనడుగఁగా ఆహన తన చరితమును వాఁగ్రుచ్చెను. - ననుమపురఁబున రిపుంజయమహారాజునకు ధగ్మపాలుఁడని బుద్ధికి భ్యాతిఁ జెందినవాఁడు వేదాధీశి యుండెను. ఆహననుమారుఁడు సుమిత్రుఁడనునాహన

ప్రజ్ఞాగుణములందు తండ్రితో సరిగా తులనూఁగువాఁడు. ఆయనకు నేను తమ్ముడను సవతి తల్లికుమారుడను. వెలయాండ్ర సంఘడిం జెంగలించుచున్న నన్ను మంచినడువడి నభిమానించినమాయన్న బాగునేయం గడంగి పితము పెప్పెయ. ఎంత బోధించినను నేను నాదు ర్వృత్తిమానక దేశత్యాగి నై విదేశములం గ్రుచ్చుచు ఆవరసలో ఈవారాఁగినికి వచ్చితిని. ఇట్ల ప్రమదవనమందు మిక్కిలికంటిదేవరను ఆరాధించునదై చెలికత్తెలతోఁ గూడవచ్చి బంటియాటచే నేవించుకొనుచున్నదానిని కాశీరాజు చండసేంహుని కొమారితను కాంతిమతి యనుదానిని కాంచి కామించి గాంధర్వవిధానంబున కళత్రీకరించితిని. కన్యాం తఃపురంబునందు గూఢముగా విహరించుచున్న నావలన ప్రియతమ వేఁకటిం జెంది ఒక కుమారుని గనియెను. గుట్టు బయలుగ నను భయంబున ఆచెలన మృతబాతుఁ డని చెప్పి విడనాడఁగా, ఆబుడుతని పరిజనము ఆటకొండలోను, అందలిచెందుది మసానములోను వదలిరి. చెంచుది మరలివచ్చుచు నడురేయి రాజవీధియందు తలవరులు పట్టి బెడరింపఁగా దండనగానికి భయపడి రమారమిగా రహస్యముం బయటఁ బుచ్చెను. ఆటకొండఁగఱ యింట నిశ్శృంగముగా నిద్రించుచున్న నన్ను ఆచెంచుది చూపఁగా తేనిసంపున తలారులు ఆట దొరకిన త్రాళ్లతోఁ గట్టి వల్లకాటికిం గొనిపోయి మాతంగుని హతలం గల్గినోఁ గొట్టు మనిరి. అంతట దైవవశంబున నాకట్టులం ద్రెంపుకొని వానిచేతికత్తి నొడిసికొని ఆ మాతంగుని మఱియొక కొండఱయం గొట్టి తొలగి నిలువరము లేక అడవులలోఁ ద్రొవ్వరుచుండఁగా ఒకప్పడు దివ్యాకార సపరివార కన్నీటి బొట్లు బొటబొట గాలుచున్న నెమ్మోముతోడిది యొకకన్య నన్నుండఱిసి మోక్షుఁగేయఁజివురు బౌదల సలంకరింప నెఱికురులు మొగంబుపయ నెరయుచుండ నాను శిరము కంచి ప్రణమిల్లి నాతోఁగూడ చల్లనియొక పెను మట్టిరీడం గూర్చుండి 'పిల్లా, నీ వెవ్వతెవు, ఎక్కడివానవు, ఏమికతంబున నాకుం బ్రసన్నవు?' అని ఆదరంబుమెయి నే నడుగఁగా వాగ్రూపమున ఈతేనియవానం గురిసెను.

ఆర్యా, నేను జన్మలక్షేఁడగు మణిభద్రుని కొమారతను తారావతి యనుదాన; నే నొకప్పడు అగస్త్య పత్నిని లోపాముద్రాదేవని నమస్కరించి చందనాద్రినుండి మరలి యరుదెంచుచు వారణాసివల్లకాటిలో ఏడ్చుచున్నయొకబుడుతనిం గాంచితిని. అతిన్నే హంబున వానిని నాతలిదండ్రులమోలకు ఎత్తుకొని పోయితిని. మానాకున పి. చేరునిసన్నిధికిం గొనిపోయెను. అంత సలకాపతి నన్ను గప్పించి 'ఒసీ బాలా, ఈబుడుతనియందు నీ కట్టి భావముకలదు చెప్పము?' అని యానతిచ్చెను. 'నాకడుపునం బుట్టిన కుమారునియందుంబోలె ప్రేమ' యని నే నుత్తరము పల్కి తిని. అంతట శంకరసఖుఁడు 'ఈవరాకినిజమే చెప్పినది.' అని అందునుగుఱించి మహాకథ నొకటిం జెప్పెను. దాని నాకుం దెలిసిన సారాంశ మిది

యొకటి. — నీవే శౌనకుడవు శూద్రకుడవు కామపాలుండవును, బంధుమతి విరయవతి కాంతిమతియు నొక్కతెయే, వేదిమతియు యక్షదాసియు సోమదేవియు నొక్కతెయే, హంసావతి సురసేన సులోచనయు ఒక్కతెయే, నందినియు రంగవతాకయు ఇంద్రసేనయు వేఱు గారు. శౌనకజన్మమందు నీవు అగ్ని సాక్షికముగా చెట్టిపట్టిన గోపకన్యయే నేను, పిమ్మట ఆర్యదాసి నై ఇప్పుడు తారావళి నై యున్నాను. ఆబాలుడు నీవు శూద్రకుడవుగా నుండి నప్పుడు ఆర్యదాసినిగా ఉండినట్టి నాకడువున జనించినాడు. వాని నవుడు స్నేహపాశము చేత విరయవతి వెంచినది. ఆసుబంధంబున ఆ మెయొక్క యిప్పటిమూర్తి యగు కాంతిమతియందు ఇప్పుడు పుట్టినాడు. ఈవడువున వెక్కుమృత్యుముఖములనుండి తప్పి నాకు దొరకినట్టి వీనిని, ధనదుని పంపున, అటవిం దపసించుచున్న రాజహంసుని దేవి వసుమతికి చక్రవర్తి కాంగలతత్సుతునికి రాజవాహనునికి పరిచర్యసేయుటకై అప్పన సేసి, తల్లిదండ్రులయనుమతి వడసి, దైవయోగంబున మృత్యువదనమునుండి తప్పించుకొన్నట్టి నీ యడుగుదమ్ములను గొలువ వచ్చినదానను.

ఇట్లని యాలించి ఆపలుపుట్టువుల రమణిని పలుమాలు కొంగిలించి ఆనందబాష్పములు మొగంబున వెల్లిగొన మాటిమాటికి ఓదార్చి ఆసుందరి నిజప్రభావముచే నిర్మించిన మహామందిరంబున రేయుం బరలు భూలోకదుర్గధంబు లయిన భోగంబుల ననుభవించుచుంటిని. రెండుమాఁడు దినములు గడచిన యనంతరము ఆమత్తకాకినీగో, 'ప్రియా, నాకు ప్రాణద్రోహి యగు నా చండసింహునికి ప్రత్యవకాశముం గావించి పగతీర్పుకొన్న సుఖము ననుభవంపఁ గోరుచున్నాను.' అని హేచ్చరించితిని. అంత నాకాంత ఎలన వ్యోలను, 'రమ్మ ప్రాణేశ్వరా, కాంతిమతిని మాచుటకు నిన్నుం గొనిపోయెదను.' అని వచించి అర్ధరాత్ర సమయంబున ఆతేనిపడుకటింటికి నన్నుం గొనిపోయెను. అంతట వాని తలకడ నున్న కత్తిం గేలఁ గొని మేల్కొలిపి దడకొన్న యాతనిని ఇట్లు మందలించితిని. — 'నేను నీయల్లుడను నీయంగీకారము లేక నీకన్యం కైకొన్న వాడను, ఆనాను పరాధమును అనువర్తనచేత మాపుకొనుటకు వచ్చినాడను.' అని. ఆతఁడు కడు బెగడి నాకు ఎదురు మ్రొక్కి 'నే నేమూఁడుడను వోషిని, ఏల యన, నాకొమారితకు సంసగ్గము ననుగ్రహించినవానికి నీకు పితాచహతుండనుం బోలె మేర మీణి స్వయముగా వధ మాజ్ఞాపించితిని. కావున కాంతిమతి యుండుఁ గాక, ఈరాజ్యమును నాప్రాణమును ఇప్పటినుండి నీ వసములు.' అని వచించెను. ఆమఱునాడు ప్రకృతులను రావించి యథావిధిగా కొమారితను నాకుం బెండిలిసేసెను. తారావళి కాంతిమతికి కుమారుని వార్తను, సోమదేవి సులోచనేంద్రసేనలకు పూర్వవృత్తాంతమును వచించినది. ఈ

తీరున నేను మంత్రి యను పేర యావరాజ్య మనుభవించుచు నాఁబలాసినులతోఁ జూరించుచున్నాను. --

ఇట్లు నాబోఁటి జంతువువులనఁ గూడ నేన నంగీకరించిన యా సర్వభూత బంధువు, తుయచేత మామ స్వర్గముండు అగుడు, పెద్ద బావమఱిది చండఘోషుండు స్త్రీలయందత్యాసంగముచేత తుయచేత మున్నే మడియఁగా, అయి దేండ్ల దరిదాపునయనుబాలునికి సింహఘోషుండు ను చిన్న బావమఱిదికి పట్టాభిషేకము చేయించినాడు. ఆసాధువు వీనిని యథావిధిగా పెంచినాడు. ఇప్పుడు జన్మసంపుట బాగ రెక్కియున్న వీనికి కొండ్రు దుర్మంత్రులు కొందఱు దగ్గఱ జేరి మనస్సులలో దూటి యిట్లు కఱపినారు. -- 'బలాత్కారమున నే నీయక్కను ఈభుజంగుండు హరించినాడు, నైగా నిద్రించుచున్న రాజును నలుగురు కత్తియై త్తినాడు, అంత నాతఁడు భయంబున బలిమాలికొని ఇతనికి కన్య నిచ్చినాడు. దేవర వారి యన్నను చండఘోషుని విషము పెట్టి చంపినాడు, దేవరను మాత్రము బాలుఁడితఁడేమియుం జేయఁబాలఁడని యెంచి ఇప్పటికి ప్రకృతుల నమృతముకై ఒప్పురికించుచున్నాడు. దేవరను గూడ ఈకృతఘ్నుండు చంపును. కావున దేవరయే నానిని యనుపురమునకుం బనుప యత్నింపవలయును.' అని. ఈతీరున వారు మతి చెలిపినను వాఁడు యక్షిణీ ప్రభావమునకు వెఱచి ఆతనియెడ పాప పూచరిపఁ బాలకుండెను.

ఈదినములలో కాంతిమతీదేవి ఆకృతిలో తొంటి తీరవలి యుండఁ దలకించి 'తేనిపట్టపుదేవి సులక్షణ యనునది ప్రేమతో నడిగను. 'దేవీ, నన్ను ఒకటి యున్న మఱి యొకటి చెప్పి నంచంప వలనుపడదు. చెప్పుము, ఏల యీ దినములయందు నీ వదనార విందము ఎప్పటితీరు తప్పియున్నది.' అని. ఆమె యనియె. -- 'కల్యాణీ, ఇంతకు మున్నె పృథ్వీనియు నిజము దాఁగురించి నీతో నేను పలికినది అణుమాత్ర మైన చెప్పఁగలవా? విను. నానఖయు సనతియు నైన తారావళి, ఏకాంతమున భర్త నాపేరం బిలువఁగా అలిగి, ప్రేమబంధమును ఒప్పురికించి, మేము వల దని మ్రొక్కులైడుచున్నను, మత్సరము దాల్చి వెడలిపోయినది. మాపలి కృశించుచున్నాడు. ఆకారణంబున నాకు మనస్సు ససి లేకున్నది.' అని ఈసృతాంతము ఏకాంతమున సులక్షణ తనకాంతునికిం జెప్పినది. అంతట నితఁడు నిర్భయుఁడై యిప్పుడు, పాలియున్న యవయవంబులను, ధైర్యముచే నణించుకొన్న కన్నీళ్లచే క్రుంగినకన్నులను, వేడినిట్టార్పులచేత ఇగిరినవై అనలమిద్దువులయిన వాక్కులును, లోని ప్రియతమావియోగ భేదమును తెలుపుచుండ, ఎట్లో దివాణమునందు రాచ

కార్యములను చేయించుచున్నట్టి యాసజ్జనుని మున్ను సంకేతము గొన్న పురుషులచేత పట్టించి కట్టించెను. ఆయనకు ఆయాయితాణాలయందు దోపమును చాటించి, మరణము కలుగులాగున కన్నులు పెకలినప వలసినదిగా అజ్ఞ చేసి యున్నాడట. ఈకారణంబున ఇట్ల నేకాంతంబున ఇచ్చు తీరికన్నీరునిడిచి, ఆయనకన్నముందుగా ప్రాణంబులను వదలునును గాకయని నడికట్టు కట్టుచున్నాను. —

నేను నాతండ్రికి సంభవించిన యాకప్తమును విని కన్నీళ్లు వెల్లివొడువనిట్లంటిని. 'సౌమ్యుడా, నీవు దావనెల? ఆయనమూరుడైన యేబుతుని యక్షకన్య రాజ వాహనదేవుని పాదశుశ్రూషార్థము వసుమతీదేవిచేతిలో నుంచినదో వాడనే నేను. విద్యుకత్తులతోడి వేగు మూర్ఖుల నయిన పరిమార్చి నాయనను విడిపించనేర్తును. కాని దొమ్మిలో ఎవడేని ఆయనశరీరమందు కైదువు వుంచెనేని నాప్రయత్న మెల్ల బూడిద లోని హోమమువలె వ్యర్థమగును.' ఇట్లు నేను అనుచుండగానే ఒక గొప్పపాము ప్రాకారబలమునుండి తల మెరుపలి కెత్తెను. దానిని నేను మంత్రాపథ బలముచేత కట్టి పట్టి పూర్ణభద్రునితో వదించితిని. — భద్రామనకొరిక సిద్ధించినది. దొమ్మిలో తనంతట కాక తాళియునుగా వచ్చి కఱచిన దవనట్లుగా దొమ్మిలో ఈపాముచేత నాయనను కఱపించి మృశుడ డని ఒప్పురికింపబడునట్లుగా వివమును కట్టివైచెదను. మఱి నీవు భయము మాని మాయన్నను పొచ్చరింపవలయును. "యక్షీ కొనిపోయి వసుమతీదేవిచేత నప్పగించిన నీ కొమారుడు వచ్చియున్నాడు. తండ్రి దశను నావలన విని బుద్ధిబలంబున సిట్లు చేయ గున్నాడు. నీవు భయము మాని రాజానకు ఈనార్త పంపుము. 'బంధువు అన్యాయుడు అను శోధ మెంచక దుష్టుని దండించుట తుత్తైధర్మము గదా. అట్లే దుష్టుడు గాని అదుష్టుడు గాని భర్త పోయినదారింబోవుట స్త్రీధర్మము, కావున నేను ఈతనితోగూడ సాధచిద్వం జొచ్చెద. నాపుట్టిన వంశమునకుం దగిన యీకడపటి విధికై నాకు అనుజ్ఞ యీవలయును.' అని. ఇట్లు నివేదించిన అతడు తప్పుక అంగీకరించును. అంతట ఆయనను నీయింటికే కొని పోయి చుట్టుం దెరలు గట్టిన నిజనప్రదేశమందు దగ్ధపడుకొప్పుం బరుండబెట్టించి, సహ ముఁజాలంకృతమై నీవు స్వయముగా ననటికి వచ్చియుండవలయును." అని. నేను బయటి తోట్టికట్టులో నుండెద. నన్ను నీవు లోపలికిం బ్రవేశపెట్టుము. తర్వాత నాయనను బ్రదికింది ఆయన కిష్టమయిన యుపాయముచేత వ్యవహరింతును. — అని. — అతడు వల్లెయని పరమసంతోషముతో వెడలి పోయెను.

నేను ఒక చాటింపువోట కడుదట్టంపు వెద్దకొమ్మల చింతచెట్టెక్కి ఎరికిని అగపడక యుంటిని. లోనులు వారివారి కలవడిన యున్న తస్థానముల నెక్కి పలుదెఱంగుల

భాషించుచు నుండిరి. అంతట దొంగనుఁబోలె పెడతొక్కలు కఱిదికట్టి, మానాయనను వెల్లుగా గొల్లునేయుచున్న పెద్దజనసంఘము కూడ వచ్చుచుండఁగా తెచ్చి, నాచెంతనే యుంచి, మాతంగుఁడు ముమ్మాలు చాటెను. “ఈకామపాలకుఁడ్రె రాజ్యభోధము చేత పెద్దదొంగను చంపింపఁబడి యువరాజును చండఘోషుని విహస్నముచేత రహస్యముగా చంపించి, ఇపుడు దొర సింహఘోషుఁడు నిండుయావనముం బొందినాఁడని యాతనియెడ ద్రోహ మాచరింప నుద్యుక్తుడై, నన్యుకముచేత రహస్యములో శివనాగనుంత్రిం జేర్చుకొని, స్థానిని అంగారవన్నని రాజమారణాస్థానము నియోగించి, వారు మువ్వరును స్వామిభక్తిచేత ఇతని రహస్యమును బయటఁ బెట్టఁగా, ‘రాజ్యకాముఁడయిన యీప్రాప్తఘోషకి అంధతనసప్రవేశము న్యామ్య మ’ని వ్యవహారనిర్ణయములు చెప్పఁగా, కన్నులు పెలుగుటకై వధ్యభూమికి నడిపింపబడుచున్నాఁడు. ఇతఁడు లెనలేని ఇట్లు అన్యాయ్యవృత్తి నవలంబింతు లేని వారిని గూడ రాజు ఈవిధముగానే చంపింపఁచెడిని.” అని. ఈచాటింపు విని మహాజనము కోలాహలము నేయుచుండఁగా, నేను, పడగం గెరలించి యాసామును నాయన దేహమును వైచితిని. భయపడినవాఁడనుగా దుమికి అచటనే జనులలో మఱిగినవాఁడనై అపెనుఁబాము కోపంబునం గఱచిన నాయనప్రాణమును కాపాడి విడుముచు తీగములో కట్టివైచితిని. అంత నాయన చచ్చినవానికలె నేలం గూఁగెను. ‘రాజావమానిని చేతుల దిండించు నన్నమట తిప్పుడు; అతనికి కన్నులు తిని యింపవలయు నని రాజు తలంపఁగా, విధి ప్రాణములనే ఎడలించినాఁడ.’ అని నేను ప్రలపించితిని. నామాటను కొందఱు ఒప్పుకొనిరి, కొందఱు నిలఁగించి. సాము ఆతలారిని కూడ కఱచినది; జనులు భయపడి ఇటునటుం బఱచి దారి యాయఁగా పారి పోయినది.

అంతట మాయమ్మ పూర్ణభద్రునివలన కార్య మెఱింగియున్నట్టిని, ఆట్టి యామహా వ్యసనమందు ఎక్కువ బద్ధుడిల్లనిదై, కులపరిజనముతోడ నరుడఁ, కాలినడకను తెంపుగా వచ్చి మానాయనశరమును బడిలో పెట్టుకొనియుండి, రాజునకు తెలియఁబఱచెను. — ‘ఈయన నాభర్త, నీకు అపకార యగునూ కాఁడో ఆమాట దైవమునకే తెలియును. ఆవిచారముచేత నాకు ఫలము లేదు. నాభర్త యగునీతనిగలెంబో నేని నేను నీకులమునకు మచ్చం దెత్తును. కాన భర్తతోగూడ చిత యెక్కుటకు నాకు అనుజ్ఞ యీదగుదువు.’ అని. అప్రాధన విని ప్రీతుడై రాజు ‘కులమునకు తగిన సరిస్కారము చేయవచ్చును. నా యక్కపెనిమిటి విధవాలిశయముతోడి యంత్యసంస్కారమును పొందునుగాక.’ అని బదులువార్త పంపెను. మంత్రవాదు లెల్ల చండాలుని బ్రదికించుటకై చేసిన

ప్రభుత్వములకు నేను విలువు నేనుగా వాడు మృత్యు జెందెను. అందుకలన కామసాహు
డును చచ్చినవాడే యని నిశ్చయించుకొని రాజు తన గొప్పతనమును చూపుకొనుటకై
అతనిని అతనియింటికి కొనిపోవచ్చు నని సెల విచ్చెను. అంతట మానాయనను తెచ్చి
విజనంబున దగ్భ్రశయ్యవై పరుండఁ బెట్టిరి.

అంతట మానుమృచాపుత్రైకైవేసికొని కరుణముగా చెలులవలన వీడుకోలు కడిసి
వెండియు ఇలువేల్పులను మ్రొక్కుకొని, పరిజనుల పరిదేవనములను పూనికతో నాపి,
ఏకాకినడై నాతఁడ్రీ పరున్న తావునకు వచ్చెను. అట ముందే నేను పూర్ణభద్రనివలనం
బ్రవేశించి వైనతేయండసూయ నాశిఁడ్రీవనమును నిర్విషముం జేసి యుంటిని. ఆమె
వచ్చి యట్లు స్వస్థుడై యున్న నిజభర్తం గాంచి పట్టరాని హ్వంబున కన్నీటి పోటు
ఉబ్బించును మొగంబుతో సాలిండ్లు చేప మఱిమాటికి నన్ను అక్కసం జేచ్చి ఆనంద
బాష్పములవలని డగ్గుతికతో వచించెను. — “పట్టి, సాసాత్తురలను నేను నిన్ను పుట్టిన
వెంటనే విడనాడితిని. అట్టి యాచట్టుగుండెదానిని నన్ను మీ యనుగ్రహించెదవు?
కాదు, నే నట్టిదాన నయినను నీతఁడ్రీ యాయన నీమెడ నిగపగొన్నాడే. కావున ఈయ
నను యముని సెూటినుండి వెలికి దెచ్చుట యుక్తమే. కూళ గదా తారావళి, నిన్ను
యథాతత్త్వము కుబేరునివలన విన్నదయును నాకిహ్యక దేహి కనుమతికి ఇచ్చినది.
అది చేసిన పనియు పొగబాటు గాదు. అట్టిభాగ్యరాశికి గాక నాబోటి పుణ్యహీన
జంతువునకు నీ తియ్యని ముద్దమాటల యుచుతమును వీనలార త్రాగఁ గలుగునా? రా,
నన్ను కవుగిలించుకొమ్ము.” అని పల్కాణు జెందల మార్కొనుచు ఒడిలో కూర్చుండఁ
బెట్టుకొనుచు తారావళి దెగడుచు కన్నీళ్లతో నభిషేకించుచు క్రిక్కిరలినమెదీవియ
తో ఇంచుక నేపు వేలుతీరుగా నుండెను.

నాతఁడ్రీయు నరకమునుండి స్వర్గమునుబోలె అట్టి యామహాపదనుండి ఇట్టి
మహాభుద్ధియమును పొందినవాడై, జరిగిన వృత్తాంత మెల్ల పూర్ణభద్రని ముఖమున
ఓనగముగా విని, మహేంద్రనికన్న తా నదృష్టవంతుఁ డని తలంచుకొనెను. నానంబంధ
మును ఇంచుకయే చెప్పినవాడనై, సంతసముచే రిచ్చనడి యున్న యాతల్లిదండ్రులను
‘ఇప్పుడు మనము ఏమిసేయవలయునో ఆనతిండు’ అని యడిగితిని. నాయన చెప్పెను. —
“పుత్రా, మన యాయిల్లే చుట్టును అతివిశాలమయిన ప్రాకారమును తిలుంగని కైడవుల
సముదాయంబులను కలిగియున్నది. ప్రహరి నాటిరా నలవిగాదు. నావలన నుపకాగ
ములం బొందిన సామంతరాజులు పలువురు కలరు. ప్రకృతులు పెక్కురు నాకష్టము
కొల్లరు. నోడులు వేనవేలున్నారు. మిత్త్రీ పుత్త్రీ దార సమేతముగా నిచ్చుటనే కొన్ని

దినములుండి బాహ్యభ్యంతరకోపములను శేషుడము. శేషివహరిని చేరఁదీసికొని ప్రోత్సాహపెట్టి వీని ప్రకృత్యమిచ్చుటను సహజశ్రువులను లేపి ఈకావలని వెల్లార్చుదము." అని. 'ఇందు చెఱు పేరుయు లేదు, అట్లే చెయుదము' అని నేను నాయనయాలలోచన నంగీకరించితిని.

అతీరున మేము మాగాపదం నోలఁగిందుకొని యుండఁగా, రాజు వృత్తాంతమెఱిగి, చింత నవించి, విశేషించి మామీఁద ముట్టడి లోనగు ప్రయోగముల నడపించినాఁడు. దినదినము మేము వానిని అఁగఁగొట్టుచుంటిమి. ఈసమయములోనే పూర్ణభద్రుని వలన తేనివడకతావు నెఱిగి వెంటనే నాయన్నయింటి గోడయాలనుండి సారంగము త్రవ్వించి, అది నన్ను బహుకన్యకాజనసంకీర్ణమును భూలోకస్వర్గమువంటిదియు నగునొకతావునకుం గొని పోయినది. నన్నుఁ జూడఁగానే ఆశ్రీలు వెతఁజెందిరి. అట చంద్రలేఖ వోలె తన మేనిబగ్గజిగిచేత సాతాశాంఘికాయును పటాపంచలు నేయుదు, మూర్తిం దాలించిన భూదేవియో, అసురుల సోగ్ధుల గి కచ్చిన దిగ్గయో, సాతాశమునను వచ్చిన పూరియకాని ప్రోదాలో, పెక్కుగ చదురాజులం జూడఁమెల్లక నేలబిలమునం జొచ్చిన రాజ్యలక్ష్మీయో, యన, పుటయుల దీరిన బాళునానొప్పు వోలె, పసిమిమిమి పిసాళింప, నొకకన్నీరు దక్కి నంపుఁగనవలెచేత గండపుఁదీఁగవోలె నాదృశముచేత కంపిలెక. అట్లయిన యా వెలంతుకల బృందయునందు, పూచిన తెల్లు వెలె తెల్లని తలవెండుకలది ముదునలి కెగార్చు నాయుడుగులం ద్రెల్ల భయముచే డిందవడుచు కచించెను : — 'ఇందు రక్షకులు లేని శ్రీలకు మామ అభయమిచ్చు. వానపులతో పోరాడ వేఁడి పాతాళముం జొర కచ్చిన దేవకుమారుడవా? ఆనతియ్య, నీవెవరవు? ఏమికతయైన నిటును నరుదెంచితివి?' అని. నేను ఆమెను బహులపత్రించి, 'మీరు భయపడవలదు. నేను ప్రపనింహుఁడయిన కామపాలునికి కాలినుతీదేవునుం బరించిన సుతుఁడను, నాపేరు అర్థపాలుఁడు. ఒక పనిమీఁద నాయుంటిమండి తేనియింటికి సారంగముగుండ పోవుదు నడుమ మిప్పులం గఁటిని. మీ రెవరో చెప్పము ఇట నివసించు రేల?' అని. ఆమె మోడ్పుఁగే లెత్తి యిల్లు వాత్రుచ్చెను.

"యవరాజా, మేము భాగ్యవంతు గాఁడము, ఏల యన, నేమనున, నిన్ను మేము ఈకన్నులతోనే కంటిమి. విను...—నీ లిల్లితండ్రీ చండసింహునికి ఈలీలావతీదేవియందు చండఘోషుఁడును కాలినుతియు నని యిరువురు బిడ్డలు కలిగినారు. యవరాజా చండఘోషుఁడు మగువలతోడి బలితంపుఁదగులంబుననేసి క్షయరోగమునం బడి కాలధర్మము నొందుచు ; అప్పుడు అతనిదేవి యాచారివతి చాలాలు గా నుండెను. పిమ్మట

నామె మణికర్ణిక యను నీకన్నీయం గని కాన్పునొప్పిచే కాంతుని చెంత కేగినది. అంతట రాజు చండసింహుడు నన్ను పిలిపించి ఏకాంతమున నిట్లాజ్ఞాపించెను. — 'బుద్ధిమతీ, ఈకన్నీయ శుభలక్షణములుగలది. దీనిని పెంచి మాశవరాజతనూజునికి దగ్గుసారునికి ఈదలంచియున్నాను. కాంతిమతి యట్లునునది మొదలు కన్యలకు ప్రకటించుగా నుంప వెలచుచున్నాను. కావున శత్రువులకు కనుబొమ వసించుటకై కట్టడపుఁ గ్రీడా పర్యవేషములతోను పర్యవేషమునందుఁ దొలిచిన పలుగుండిపములతోను నాటకశాలతోను కంటిదిన విశాలపు నేలమాళియాయందు నిండుపరివారముతో నీవు ఈకుమారిని పెంపవలయును. ఇందు భోగార్థ మయిన వస్తుజాతీయ నూతనోద్భవోగముచేత నయినను తలుంగనంత కలదు.' అని. ఇట్లు చెప్పి తనపడుకట్టింట గోడవంపులో మూరఁడు విరిపిగల తాలిమూతను ఎత్తి ఆద్వారముగుండి ముఖమును ఈతావునం బ్రవేశపెట్టి నాఁడు. ఇచట వసించు మాన ఇప్పటికి పఁద్రెండు సంవత్సరములు కడచినవి. ఈ చిన్నదానికి యావనము వచ్చినది. ఇప్పటికిని రాజు స్మరింపజున్నాఁడు. ఈకుమారిని తాత దగ్గుసారునికి ఇయ్య సంకల్పించినను, మితల్లి కాంతిమతి, ఈమెకు కడుపులో నుండఁగానే జూదములో గెలుచుకొన్నది. ఈమెతల్లి ఈమెను నీకై భాగ్యగా సంకల్పించినది. కావున ఈ విషయములో కుమారా, నీవే తగినయ్యలోదన చేయవలయును.' అని.

నేను వెండియు ఆమెతో 'ఇప్పుడే తేలి యిట ఒకపని సాధించుకొని, ముగిల వచ్చి, మీవిషయములో తగిన యాలోచన చేసెదను.' అని చెప్పితిని. దీపపు వెలుతురున ఆరంధ్రపుదారినే పోయి అర్ధరాత్రుసమయమున ఆతొలిబిల్లు వైకెత్తి, పడుకట్టిల్లు సొచ్చి సిశ్మంకముగా నిద్రించుచున్న సింహాహూహుని ప్రాణములతో పట్టుకొంటిని. పట్టి యీడ్చి సామును గుత్తెంతుఁడునోలే మిడియుచున్న యాతనిని ఆగోడబొక్క దారినే స్త్రీపండు కడకుం దెచ్చితిని. మాయింటికిం గొనిపోయి ఇనుపనంకలతోఁగట్టిన యడుగుదోయిలోను వంచుకొన్న మలినముఖముతోను కన్నీరు వట్టుకట్టిన యెట్టనికన్నలతోను దుఃఖిల్లుచున్న యారాజును ఏకాంతమున నాశలిదండ్రులకు చూపించితిని. బొక్కకథను చెప్పితిని. అంత నాశలిదండ్రులు అత్యంతసంతృప్తులై ఆపాపాద్యముని చూచి చెఱలో కట్టి యుంచి, ఆకుమారిని యాధావిధిగా నాకుం దెండిలిసేసిరి. నాకుండు లేని యారాజ్యము మాన్వాధీనమే అయినది. ప్రకృతులు కోపంతు రహధయంబున నాతిల్లి విడిపంపఁ గోరినను సింహాహూహుని విడువమైతిమి. అట్లుండి మేము అంగరాజు సింహావస్థ దేవవారికి భక్తుఁడును పనిచేసినవారమును అగుటంజీసి, శత్రుఁడు వైకెత్తిన యితినికి సాహాయ్యము నేయుటకై వచ్చి నాము. అట్లు నేను నీపాదపద్మముల పుష్పాదీప్రసాదమునకుం బాత్ర

మ నైతిని. ఆ యనార్యుడు సింహభూషణుఁ డిపుడు సకలపాపప్రాయశ్చిత్తముగా నీపాదములను ప్రణామము నాచరించుఁ గావుత. ఇట్లు వక్కాణించి యర్థపాలుఁడు రాజవాహనునికి కేలు మోడ్చి నమస్కరించెను.

రాజవాహనరాజు 'మిక్కిలి పరాక్రమించితివి, బుద్ధిని మిక్కిలి యుపయోగించితివి. నీమాయకు కట్లు విడిపించి మాద్యానమునకుం దెచ్చు.' అని వచించి, తర్వాత ప్రముఖునే కాంచుచు ప్రీతితో నవ్వుచు 'నీచరిత్రమును వచింపుము.' అని ఆజ్ఞాపించెను. ఆతండును ప్రణామిల్లి విన్నవించెను.

పంచమోచ్ఛ్వాసము.

ప్రముఖచరితము.

దేవర, నిన్ను వెదకుకొఱకు నిశ్కలం నిగుచును, సందుమువిమోచ్యుండలమును లేచివురుంగా కొనఁదెలియందుఁ దాల్చినదై పడమటిదిక్కుగాఁజి ముగము శోభిల్లుచున్న సమయంబున నే నొకనాఁడు నింగి కూరయున వైనను పంజము ప్రక్క మొలచిన యొక చట్టుక్రింద పడిననీట ఆచమించి సందే వాచ్చ మెఱుకపల్లములు చీకటిచే నిండి యును కాఁగా మఱి నడమటకు అశస్త్రుడ నై నేలపై చివుళ్లతో పడుక పలుమఱిని పరుండఁబోవుచు శిరమున నంజలిం జేరిచి 'ఈచెట్టునందు ఏవనిదేవత నివసించుచున్నదో ఆదేవతయే ఘాతుకన్యూగమండలీసంచారభయంకరంబై శంకరకంఠనీలనిశాంధకారపూరింబుచే బూరిటించుచున్న లోఁతుగవులతోడి యానుచోద్యంబున ఒంటిగా నిద్రించిన నాకు శరణము,' అని వేడి ఎడమచేయి తలగడగా పెట్టుకొని పరుంటిని. అంతట శుభములో, భూలోకదగ్గభి మయిన స్ఫురచితి నాయవయములను సుఖము గలిగినది. ఇంద్రియము లాహ్లాద మొందినది, అంతరాత్మ సంతసించినది, వెల్లుగా మేనం బుకలు పొడమిచ్చి, కుడిబుజ మదరిగిది. ఇదేమని మెలమెల్లన కను విచ్చి చూడఁగా, చందమామయండనుండి కత్తిరించి తెచ్చిపెట్టినదో యన యెచ్చి మయిన వెలిపట్టుపుట్టంపు మేలుకట్టు గానంబడియను. ఎడమప్రక్కను చూపు నిగిడింప మేడగోడకడలివాసిపయింబరుండి కడునెమ్మదిగా గాటముగా నిద్రించుచున్న యింతుల బంటి గాననయ్యను. కుడిప్రక్కను నులి చూడఁగా, పైట రెండలి అమృతంపు నులుపు మొత్తముంబోని తెల్లని సొనుపుండు పుండి ఆకివరాహుని రోటఁడాల్పపై సొల్పడలి యనెడి వెలిపట్టు నలిపంపుఁ బయ్యద యడల బలువెఱుపున మూర్ఖిల్లి వ్రాలియున్న ధాణియుంబోలే

తోచుచున్నట్టిది, ముఖతానుగన పరిమళమును వెదచల్లుచున్న యూర్పు గాలి ఎఱ్ఱని మోవికంపునిగ్గల నెడి లేడిపుకులను నాట్య మాడించుచున్న తీరుచేత ముక్కుంటికంటి మంటలను మిడుగులుమాత్రముగా మిగిలిన యనంగుని రగులఁ జేయుచున్నదియను బోలె నొప్పారుచున్నట్టిది, లోన నిద్రించుచున్న లేడిదంపతులతోడి నెత్తెమ్మయును బోలె నిదుర గూరి కనుఁగలువలు మూఁతివడి యున్న నెమ్మోముతోడిది, దుండగుంబున నైరావణమతంగజము త్రెంపి క్రిందవైచిన నందనవసంపు టీఁద్రూని పూఁతెప్పుమో యని తేజరిల్లుచున్న యొక తరుణీమణి కనువిం దొనర్చును.

అంత నిట్లు తలపోసితిని. — ‘ఆ మహారాజ్య మెటఁ బోయినది! బామ్మగుడ్డు లోని వైడొల్ల నొరయుచు చండికాధ్వజకిరంపుకూలమునంతటి యెత్తయిన యీమేడ యటనుండి వచ్చినది? అడవి నేలం బలుచుకొన్న యాచిగురావల పడుక యేది? పండు వెన్నెల మొత్తము వోలఁ గ్రాలుచున్న దక్షిణముతోడి యీహంసతూలికా తల్ప మెక్కడిది? చలివెలుగు వెలుగుల వెండిచేరుల యుయ్యెలనుండి జాటి పడి సొమ్మ సిల్లిన యచ్చరమచ్చెకఁటుల పిం డిన నొప్పదు ముఖసుప్తమై యున్న యీసుందరీ బృందము ఏటిది? ఈతరుణి ఎంతె? శ్రీదేవి వోలె పద్మహస్త యై శరత్కాలపుఁ జంద్ర మండలముం బోని యచ్చంపు తెలిఁదాలు దువాలించు వలిప దువ్వునవ పటిచిన యీతలి మము నధిశయించి యున్నది. ఈబోటి తెఱగంటి బోటి యేమో గాదు; ఏల యన మెల్ల మెల్లన చలువదొరి తెలుగులు ఒత్తుమండ తప్పితీవయుంబోలె నిద్రించుచున్నది, విఱిగిన తోడిమనుండి ప్రవించుచున్న పాలబొట్టులచేత పలువన్నెలు చెన్నుమీఱిన పాండు వళ్ళపుమామిడిపండువలె గండకలము పొటుమరించిన చెమరుబాబుతోడ కనుపట్టు చున్నది; క్రొత్తజవ్వనము చొత్తెంచుటుజేసి హత్తిన నిబ్బంపు వెచ్చినచే పాలిండ్ల మీఁది కలపము వన్నెమాటి యున్నది; వలువలు రెండును నలఁగువలన దగినయట్లు వన్నె మాసియున్నవి. కావున నీ చాన మానషియే. భాగ్యవశంబున అననుభూతయో వనగా నున్నది; అది యెట్లన. — ఆవయంబులు నెఱ మహారాజు నొందయు చిక్కనం బోలెఁ జూపుచున్నవి. మేనిబగ్గు తద్దయు నిద్ద మయ్యను పొండుతం బారయక యు గ్గుది. కెమ్మోగి పలుగాటు గాసి నెఱుంగమిచే అనతిస్ఫుటరక్తిమమై పనడంపుడంబు ఓడఁబించుచున్నది; చెక్కిలి అంతగా నిండు గాక, మూలంబున ఇంచుక రెండుపు గలిగి సంపెంగ ముగ్గ ముదిరినరేకువోలె నున్నది; నిద్రయు తియ్యవిల్తుని కోలపాలుభయ మెఱుంగక నెమ్మదిగా సుమాళిమ్ముగా నున్నది; మఱి యీ యర్చు కనికర మేదిన పిసికల్ల నెఱుంగమింతేసి మొగములు చప్పటలు పడని చనుఁగవతో

చెన్నారమన్నది. పెద్దల సరాచారమును జవదాటని నామదికి ఈ ముద్దియమై తగులు గలుగుచున్నది. తగులమునకుం దగినట్టులు కవుగిలింతునేని నిక్కముగా ఆగ్రహము చేయుచు నిద్ర మానును. మఱి కవుగిలింపక ఊరిక పరుండటకు నాకలనఁ గా వున్నది. కావున ఏ మయిన నగుఁ గాక; అదృష్టమును పరీక్షించెదను.' ఇట్లు తలపోసి తాఁకియఁ దాకక 'పెనగొన్న రాగభయములతో' నిద్రకునియట్లు ఉంటిని.

ఆయుగుదయు తనమేని మెడమ పాస్వము అదరుదు గగన్గొనుచు సుఖించు చుండఁ జల్లనల్లన ఒకలు విలుచుకొనుచు, జడను విడుచున్నయంగములతో, అదగుచున్న కొనఁజెప్పులును బడలిన సోమరితారకలును దోరఁబండిన నిదురచేత కంపెక్కిన శ్రీ గంటిసాంపుపెంపును జెన్నెందిన కనుఁగవ దెఱచుచు, భయాద్భుత హస్త ప్రేమ సంశయ కలస విభ్రమముల చాటున ఏమేమో వాకొన నలవిగాని నానఁచెట్టుములను అదృశ్యప్రభావుఁడైన కామదేవుని యాచార్యకంబున నవశతం గావించుచు, పరిజనమును మేల్కొల్పుటపఁ గడఁగిన యెలుంగును నూనబాణఁడు పూనినందున వసము దప్పిన హృదయమును భయాయాసములచే క్రొంజెమరుం గ్రొంబులకలుం బొటుమర్చిచున్న యవయములను ఎట్టకేని మట్టుపటిచి, ఆసమయి నాయంగంబులను మనోహరముగా ముప్పాతిక మూసిన కంటిని మెలమెల్లన నిగిడ్చి నిర్గల్గించి, మునుమెయిం గడు నెడ నేనియు ఆసెజ్జయందే కొంఠపాటుతో పవ్వలించియుండెను. అంతట ప్రేమావేశతఁగి త హృదయండ్ల నయ్య నెట్లో వెండియు నిదురపా లయితిని. మరల నైఁపని తాఁకుడుచే నొడఁగు నొయుడు మేలుకొంటిని. మేల్కొని మాడ ఆమహారణ్యమే ఆచెట్టుక్రింది నేలయే ఆనాకుం బడుకయే నాకు ఉండెను. రాత్రియు తెల్లవాఁతలు అంత నామనం బున ఈ చింత వొడమెను — 'ఇదేమి కలయా? ఏదేని మోసమా? మఱి యేదేని ఆసురియో కాక ఆసురియో మాయయా? ఏ మయిన నగుఁ గాక; దీని తత్త్వము నెఱుంగక యీ నేలపడుకను నేను వదలను; ఇప్పటి దేవతకు ప్రాణాచారము పడి యుండెదను.' ఇట్లు నిశ్చయించుకొని యుంటిని.

అంతట ప్రాద్దు వెలుగులకు కమలిన కలునదండవలె నాడిన దేహానుష్ఠితో నలుఁగుడుఁ జెందిన జీబుపయ్యదతో. మెక నీమంటిని—లక్తుక పూత హస్తమిందేసి కఱకై పాటలియ బొరసియు ఊర్పువేడిచే డాలు చీలికలు వాటియు నున్న నొవి చేత కపిలవర్ణంపుఁ బొగతోడి కప్పఁజెట్టించి నలయును వెలిగ్రక్కచున్నదియం బోలెను, నారక కన్నీటిధారల రాలుచుటవలన నెత్తురుమాత్రము మిగిలెనా నున నెఱ యెఱుపుం జెందిన కనుఁగవతో, ఒక్కటియగా జడకట్టిన దై వులస్త్రీనడువడిని పదిల

ముగాఁ గట్టి పెట్టెడు త్రాడు నా నొప్పు కేశకలాపముచేత నీలి వలువగవునైన దొడిగిన సంచరించుచున్న పతివ్రతాపతాకయుంబోలెను, ఎంతే జిక్కియు వేల్పుచునంతఁ బ్రభావంబునజేసి లావణ్య మంతగాఁ తఱుంగని నై నానుం బ్రత్యక్ష మై, ప్రణమిల్లిన నన్న హస్తోత్కర్షణంబున వణంకుచున్న రెండు చేదీవియలతోను లేచి నెత్తి కొడుకునుం బోలె అమ్మనం జేర్చి, శరంబు మూర్కొని, చేపినచనుఁగవచేత పాలమివంబున వాత్సల్యంబునుం బోలెఁ గురియుచు, చల్లని కన్నీళ్లు నిండుకొన్న కంఠముతో ప్రేమదగ్గులి కఠో వక్కాడించెను. —

‘పట్టి, మగధరాజుపట్టపు నేని వసుమతి ‘నాచేలిలో బాలుని అగ్గపాలుని పెట్టి తనధర్మపుత్త్రసఖిజనులను గూర్చి నుజేయఁడు చెప్పిన కథ యొకటి చెప్పి అంత ధాన మునునది మణిభధ్రుని కొమారిత’ అని మీతో చెప్పియుండెనేని, నేనే దానను మీతల్లిని. ధర్మపాలుని కొమరుఁడును సుమిత్రుని తమ్ముఁడును అయిన మీతండ్రి కామ పాలుని పాదములకడనుండి నిష్కారణముగా కొపము చాల్చి కుపితి పృథులయ నై లేచి పోయి పశ్చాత్తాపదుఃఖిత నై కలలో ఎవడో ఒక రక్షోరూపునిచేత ‘ధర్మను విడ నాడి వచ్చినందులకై దుఃఖించుకొఱకు అలిగోపన వైన నిన్ను ఒక్కసం త్వరము పట్టెదను.’ అని శాపముం బొందితిని. అట్లు చెప్పదునే వాఁడు నన్నుం బూసెను. నేను మేలుకొంటిని. వేయేండ్ల యంత దీర్ఘ మయిన యానందత్వనకాలము కడచినది. నిన్నటి రాత్రి శ్రావస్తీలో దేవదేవునికి ముక్కంటికి జరుగుచుండిన యుత్సవమును తత్సమాస మును అనుభవించును, అటు నానాస్థానములనుండి వచ్చిన సంఘపులం గాంచును, శాపము తీటి, ధర్మకడకు ఆరుగనుం, దివిరి, నేను తరలఁగా నే, నీవిట కేఁగుదెంచి ‘ఇచ్చటి దేవతను శరణఁ జొచ్చితిని’ అని వేడి నిద్రించితివి. అట్లు శాపదుఃఖము సోకియున్న నేను నిన్ను తాత్త్వికముగా నెఱుంగఁజేసితిని. అయినను శరణాగతుని నిరంతరాపదబాధామయం బగు నీ యరణ్యానిలో వదలి పోవుట సరి గాదని నిన్నును నిద్రితునే నాతో నిబోయితిని. ఆదేశముం దతిసినంత ‘ఈతరుణునితోఁగూడ ఉత్సవసమాజమున కట్లు పోవును?’ అని నానుదిని తోచినది. అంతట ధర్మవర్ధనుఁడని యధార్థనాముఁడయిన శ్రీరామస్వామిని కన్య నవమాలిక యనునది వేసవికాలమునకు అరుకూలమయిన కన్యాంతఃపురమున ఏడం తమ్ములమేడమీఁద విశాల కోమల శయనమందు శయనించుచుండుటను యదృచ్ఛగాఁ గని ‘అహ! ఈ బాల నిద్రిలో నున్నది! పరిజనంబును గాటంపు నిదురలో మునిగియున్నది. నేను నాపని తీర్చుకొని వచ్చువఱకు ఈబాహ్యుగాకుమారుఁడు రెండుగడియలతిడవు ఇటు నిద్రించుచు గాక.’ అని నిన్ను అటు పరుండఁబెట్టి ఆదేశముకడకుం బోయితిని.

ఉత్సవవిభవమును గని నాబంధువులంగను సుఖము ననుభవించి ముల్లోకముల యీశ్వరునికి మ్రొక్కి, నానేరమిని స్మరించుకొని అందువలన నగ్గలించిన భయంబుతోడ భక్తపరాధీన హృదయము అలికాడేవిని ననుస్మరించితిని. జేవి చిటునగవుతోడ 'ఓసి కల్యాణీ, భయపడకు, ఇప్పుడే నీ భర్తపజ్జకుం బొమ్ము; నీ కాపము తీతినది.' అని వర మీరుఁగా, తత్క్షణమే నామహిమ లెల్ల రాఁగా, మనలి వచ్చి నిన్నుం గని సరిగా ఆనవాలుపట్టి, 'ఏమి ఇది! నాకుమారుడే వీడు! నాకుమారునికి అర్థపాలునికి ప్రాణ సఖుఁడు ప్రమతి. అతిపాపాత్మురాలను నేను తెలియక వీనియెడల బౌదాసీన్యముతో వర్తించితిని. మఱి వీడు దీనియందు మనస్సు తగిలించియున్నాఁడు. ఈకన్యయు ఈతరుణుని వలచియున్నది. ఇరువురును నిద్రించుచున్నట్లు పయికి అగపకుచు మెలకుటగానే యున్నారు. సిగ్గుచేతనూ భయముచేతనూ ఒకరిభావము నొకరికి తెలుపుకొనకున్నారు, నేను పోవలసియున్నది. మరులు సోఁకియు ఈకన్య గుట్టు బడుటఁ బడు నని సభీజనమును గాని పరిజనమును గాని పలుకరింపకయున్నది. కుమారుని ఇప్పుటికి కొనిపోయెదఁ గాక. పిమ్మట ఈయగ్గమును వీడే గుర్తు లెఱిగి తగినయుపాయంబులచేత సాధించుకొనును.' అని తలంచి నాప్రభావముచేత నిన్ను నిదురఁబుచ్చి ఈ యాకుఁబడుకకే తెప్పితిని. ఇది యిట్లు జరిగినది. నే నిప్పుడు నీలంద్రపాదముల కడకు పోయెదను." అని వచించినది. అంజలి చేసిన నన్ను మాటిమాటికి కవుంగిలించుకొని బౌదల మార్కొని చెక్కిళ్లు ముద్దాడి ప్రేమచే డిల్లనడి వెడలిపోయెను.

నేనును పంచబాణుని పాలం బడి శ్రావస్తికి తగలితిని. దారిలో నొక గొప్ప బచ్చపేటలో పౌరుల కోడిపందెముల కోలాహలము వెల్లుగా నుప్పటిల్లినది. నేనును అటు జేరి యిండుక గా ఎలనవ్వు నవ్వితిని. నామ్రోలఁ గూర్చున్న ముదివిటుఁ డొక బ్రాహ్మణుఁడు మెల్లగా నానవ్వునకుం గారణ మడిగెను. నేను చెప్పితిని:—'ఏమి యిది! బలప్రమాణాధిక మయిన తూరుపువాడవారి నారిశీలజాలి కోడిమీఁదికి పడనుటివాడవారు తెలివి లేక బలాకాజాతికోడిని వడలుచున్నారు?' అని. ఆతత్త్వ మెఱిగినవాఁడు ఆతఁడును 'తెలియని యీమాఁధులకు తెలియఁజెప్పిన నేమి ప్రయోజనము? ఊరకుండుము.' అని యడపనుండి యెత్తి కర్పూరముతోడి తాంబూలమును నాకిడి, చిత్రకథలు చెప్పుచు తూణును ఉండెను. అతిరథసముగా రెండుకోళ్లును పోండాఁ దొడంగినవి. దెబ్బదెబ్బకును దానిదాని పక్షమువారు సింహనాదములు కావించుచుండిరి. పడనుటివాడవారి కోడి ఓడిపోయినది. అంతట అవిటుఁడు తనకోడి గెలిచినందులకు సంతోషుడై నాతో మనుషునకు సరి గాని చెలిమి చేసికొని, ఆదినము తనయింటనే నాకు స్నానభోజనాది

కముం జేయించెను. మఱునాడు బ్రాహ్మికి పయన మయిన నన్ను, 'పని యున్న యెడల నన్ను జ్ఞప్తి చేసికొమ్ము.' అని చెప్పి మైత్రితో నన్ను వీడ్కొని మరలిపోయెను.

నేనును బ్రాహ్మి కేగి దారి బడలికచేత ఊరి బయటి యుద్ధానవనములోని తీవమండపములో పరుణిని. అంచనాదములచేత వేల్కొని లేచి ఒకయువిదను మధుర మయిన యందియలమ్రాంతతోడి చరణములతో నాచెంతకు అరుదెంచుచుండఁ గాంచితిని. ఆ కొమ్మ వచ్చి తన చేతిలోని చిత్రపటమందు వ్రాసియున్న నన్ను బోలిన యొక పురుషుని చిత్రపురుషున నన్ను సారిదిం బరికించుచు అబ్బుగపడి వితర్కించుచు హర్షించుచు యీగము నిలుచుండెను. నేనును చిత్రపటములోని నారూపును గాంచి ఆ తెలువ మాపుల వ్యాపారము యాదృచ్ఛికమాత్రము గా దని తలంచి 'ఒరమణీ, రమణీయ మయిన యీ పుష్పై పుండోటప్రదేశము ఎల్లవారికిని హక్కు గదా. ఏల చాలనేవు నిలుచుండు శ్రమం బొందుట? కూర్చుండు.' అని చెప్పగా, నాతరుణి చిఱునవ్వు నవ్వుచు 'అనగ్రహింపఁ బడితిని.' అని కూర్చుండెను. అంతట దేశవృత్తాంతములను గుఱించి ముచ్చడించుచుంటిమి. ఆసల్లాపంపుఁ జెలిమిచే ఆకొమ్మ 'ఈదేశమునకు నీవు అతిథిని, నీనువహనములు పయనము నడచిన బడలికం దెలపుచున్నవి, దోషము గానియెడల నాయంట నేడు సేద దేర ననుగ్రహము సేయుము.' అని పలికెను. నేనును 'ఓముగదా, ఇది దోషము గాదు, గుణమే.' అని దానితో గూడ దాని యింటికిం బోయి రాజ్యాము లయిన స్నానభోజనాద్యుపచారంబులచే సుఖితుడ నయి కూర్చుండియుండఁగా, రహస్యంబుగా నాకలికి 'మహాభాగదా, దిగంతరములు గ్రమ్మరుచు నీ వే మయిన వింత చూచి యుండువుగదా, చెప్పము.' అని యడిగినది. అంతట నామనస్సులో 'వేరాస జనించెను. 'ఈమె ఎల్ల పరిజనముల గుమితో నా చూచిన రాకొమరితకు చెలి, ఈచిత్రపటమందు ఆచట మైన కిట్టఁ బడిన తెల్లని మేలుకట్టుతోడి యామేడదాబాయును, అందు విశాలముగా పఱుపంబడి శరత్కాలపు టాగడపలవలె పొండురం బయిన తలివంబులు, దానిపయి నిడుకలో నూతనవడిన కన్నులతోడిది నాదే యీనూపంబును గలవు. కావున నిశ్చయముగా ఆ రాజకన్యయు మదనునిచేత వేడుఱుఁజెందిన దై సకులు ఆవికారమునకుం గారిణమును బలవంతపెట్టి యడుగఁగా, చదురు మెఱసి ఈనూపు వ్రాయుటయే తగిన యుత్తరముగా సమర్థించి నది. రూపము నన్ను బోలియున్నందున సంశయాశులయై యీమె నన్ని ట్లడిగినది. వాస్తవ వృత్తాంతముం జెప్పి యామె సంశయమును తీర్చెదను గాక.' అని నిశ్చయించు కొని 'కల్యాణీ, ఆచిత్రపటము నిటు తెప్పు.' అంటిని. ఆమె నాచేలి కిచ్చినది. దానిం బుచ్చుకొని, ఉల్లసిల్లుచున్న మదనరాగముచే తల్లడిల్లుచున్నదై, కల్లనిద్రలో నున్న యా

శ్లోధను అందులోనే వ్రాసి, 'ఇట్టి పురుషునిపజ్జ పరుండియున్న యొకజవరాలు అరణ్యాని యందు నిద్రించిన నాకుం గనబడినది. ఇది కల గదా.' అని వచించితిని. సంతోషించినదై యాచెలి వివరము నడుగుడు సర్వవృత్తాంతమును వర్ణించితిని. ఆ చెలవయు నానిమిత్తం బునం జేసి తనసఖికి కలిగిన అనస్థావిశేషములను వర్ణించినది. దానిని విని 'నీసఖికి నన్ను గ్రహింప మనస్సు కల దేని కొలది దినములు గడవ నియ్య. కన్యాంతఃపురంబున నిగ్భయముగా వసించుటకు పన్నాగము పన్నుకొని వచ్చెదను.' అని ఒక తీరున ఆ కోమలిని ఒడంబటిచి, ఆగ్రామమునకే పోయి ఆముదివిటుని కలసికొంటిని. అతడు సంబరపడి నన్ను విశ్రమింపజేసి స్నానభోజనాదులు సేయించి రహస్యముగా 'అయ్యా, ఏల ఇంత త్వరగా మరలి వచ్చితివి?' అని యడిగెను.

ఇట్లు మాలు పల్కితిని.—“నీవు నన్ను ఇట్లు ప్రశ్న చేయుట యుక్తమే. విను మఱి. శ్రాంతి యను నగరము కలదు గదా. దానియేరిక అపరధర్మరాజు సర్మరథుడను వాడు. ఆతని నోరుతురు సిరికి నిరాకృతివోలె పూబిల్తునికి ప్రాణమువోలె కోమలికంబున నవమాలికను విడంబించునది నవమాలిక యనునది. అలలితాంగి యద్వచ్ఛగా నాకుం గనబడి నామర్తములందు మారుని వారసముల బారుం బోలె కడికంటి మాపుల బారుం బ్రయోగించినది. ఆశల్యముల నుద్ధరింప ధన్వంతరిపాటివాడు నీవు దక్క మఱి వెజ్జ లేడని మరలి వచ్చితిని. కావున నాయందు దయ యుంచి ఏమేని ఉపాయము రచింపుము. నేను శ్రీవేసము దాల్చి నీకొమారిత నయ్యదనుననుం దోడ్కొని నీవు ధర్మస నగతుని ధర్మగర్భనుని సందర్శించి వచింపుము 'దేవా, నాకు ఈయొక తెయే కొమారిత. ఇది పుట్టినప్పుడే దీనితల్లి మృతి నొందినది. తల్లియు నేనే తండ్రిని నేనే ఆయి దీనిం బెంచితిని. దీనికొఱకే విద్యారూప మయిన యోలిని సంపాదించుకొని వచ్చుటకై మానోడి విద్య మునకుం దిగిన బ్రాహ్మణమమారుఁ డొకఁడు అనంతరాజధారికి ఉజ్జయినికి పోయి యు న్నాఁడు.వానికి దీని నిత్య సుడంబాటు,మఱియొకనికి ఇత్య వలనుపడదు. ఇది తరుణి యయినది, ఆతఁడు విలంబించుచున్నాఁడు. కావున ఆతనిం బెచ్చి దీని నిచ్చి వివాహము గావించి కుటుంబభారము ఆతనిపై మోపి సన్న్యసింపెదను. శైశవము చాఁటిన కన్యలను అందులోను తల్లిలేనివారిని రక్షింపం గల్గ మగుటవలన ఎల్ల ప్రజలకును తల్లిని తండ్రిని ఆయియున్న దేవరను ఆపన్నశిష్యాని ఆశ్రయించితిని. ఆదిరాజుల నడవడియందు ధురం ధరుడవయిన దేవరపు నీవు అధీతియు నగతియు నతిథియు నగు మునలిబ్రాహ్మణుని అను గ్రహింపఁదగినవారిలో నొకనిం గా లెక్కింతువేని, దీని పాణిగ్రాహముని నేను తెచ్చు వటను ఈకిన్ని యు నీబాహులరుచ్చాయ నుండు నడువడిలో సొంటంటక వసించును గాఁ.

అని. అట్లు నీవు చెప్పగా ఆతఁడు అభిమానించి నన్ను తనకొమారితతో వసింపజేయును. అంతట నీవు పని విని రాఁగల స్థాల్లనమాసంబున, ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్రంబున జరిగెడు రాజాంతఃపురజన తీర్థయాత్రోత్సవములో తీర్థస్నానమునుండి, తూర్పు దిక్కున పసియఱపుమేర దాటి నీటిప్రబలి వలయును నడుచు నున్న కమరస్వామి దేవళమన చేలియందు తెల్లదోవతుల జోడు పెట్టుకొని యుండుము. నేను జంకు లేక అంత నఱకు రాజకన్యతోడ విహరించుచు నుండి ఆ యుత్సవములో గంగాప్రవాహములో క్రీడించుచు, కన్యకలపిండు విహారపరాయణతమెయి నుండు సమయంబున మునిగి వచ్చి నీ కడం దేలెదను. అంతట నీవు తెచ్చిన దోవతులం దాలించి కన్యావేషమును తీసివైచి నీయల్లఁడనుగా నీవెంటనే వచ్చెదను. రాజకన్యయు ఇటు నట నన్ను వెదకి కానక 'ఆమె లేక నేను భుజింపను.' అని ఏడ్చుచు ఉండును. అందువలన కోలాహలము కలుగుడు, పరిజనములు అంగలార్చుచుండ, సభిజనములు ఏడ్చుచుండ, పౌరజనములు శోకించుచుండ, రాజు మంత్రులతోఁగూడ ఏమి చేయునం దోషక వ్యసనపడు చుండగా, నీవు ఆస్థాని కేతెంచి నన్ను మోల నిలిపి పలుకుము:—'దేవా, వీఁడుగో నాయల్లఁడు, శ్రీమంతునికీ నీకు పూజనీయుండు, నాలుగువేదములం జదివినాఁడు, ఆ అంగములను నేర్చినాఁడు, తగ్గవిద్యావిదక్షణుండు, అఱువది నాలుగు కలలయందును ఆగమప్రయోగముల యందును నిపుణుండు, విశేషించి రథగజతురంగతంత్రము లెఱిగినవాఁడు, విలువిద్య యందును అస్త్రవిద్యయందును గదాయుద్ధమందును సాటిలేనివాఁడు. ఇతిహాసపురాణములయందు సమర్థుండు కావ్యనాటకాఖ్యాయికలు రచించువాఁడు, సరసాస్వయైన దండనీలి నెఱుంగును. గుణమును మెచ్చువాఁడు, మిత్త్రులను నమ్మువాఁడు, ప్రియము పలుకువాఁడు, ఇచ్చుస్వభావము గలవాఁడు, ఒక్కవినికికే గ్రహించువాఁడు, గర్వము లేనివాఁడును. ఇతనియందు అణుతర మయినను దోషముం గానను, గుణములలో లేనిదాని నెఱుంగను! కావున నాబోఁటి బ్రాహ్మణమాత్రునికి ఇట్టి వరుండు దుష్టభుడు. కొమారిత నితని కిచ్చి ముదిమికి తగిన దైన సన్నాస్థసాశ్రమమును పుచ్చుకొనించుదను, దేవరవారు సరి యందురని.' అని. ఆతఁడు మాట విని మోము వెలవెలంబోవ, మిక్కిలి దిగు లొంది మంత్రులుం దానును అనిత్యతాద్యపన్యాసముచే నిన్ను బలిచులం దొడంగుదురు. నీవు వారిమాటలను చిఱకెక్కినయక ఎలుఁగైతి వీడ్చి చాలసేపటికి బాష్పములచే గొంతు రాలిడ, కట్టికులం దెచ్చి రాచనగరిగ్వాఁముకడ సాదా పేర్చుకొని నిప్పుంటించి ఎక్కుమప్రకమింపుము. అంతి నారాజు మంత్రులతోఁ గూడ నీపాదముల వ్రాలి నీకు ఇష్టార్థము లిచ్చి సమాధానపెట్టి నాయోగ్యతకు మెచ్చి తననూతును నా కిచ్చి రాజ్యభార మెల్ల

నాకే అప్పగించును. నీకు సరియని తోచినయెడల ఈ యుపాయము చేయవలయును." అని. పటిష్ఠుండయిన యాముది విట్రగణి పాంచాలశర్మ పల్లాలు ఇట్టికపటనాటకములలో గడిచేదేరినవాడు నేను చెప్పినంత ఇంక నెక్కువ కూడ చక్కగా నెఱవేర్చినాడు. త్వరలోనే నాకోరికలు కొనసాగినది. మకరందార్ద్రమయిన నవమాలికాపుష్పమును తేటికొదమవోలె (ప్రేమరస్నాద్) మయిన నవమాలికను అనుభవించితిని. ఈసింహచర్మరాజునకు తోడ్పడుట మిత్త్రసంకేతస్థానమునకుం బోవుట యను రెండుఫలములను అపేక్షించి ఎల్లదండులను నడుపుకొని ఈ చంపానగరమునకు అరుదెంచి దైవానామగ్రహంబున దేవంగాంచు శుఖమును అనుభవించుచున్నాను.

ఈ ప్రమతి చరితమును విని నవ్వుచే మొగిడినకనుగవతో రాజవాహనుడు 'బలము విలాసబహుళము, వ్యాపారము మృదుత్వబహుళము. ప్రజ్ఞావంతులకు ఈ దారిప్రియును.' అని వచించి ఇంక నీ వారంభింపవోయి' అని మిత్త్రగుప్తుని వైపు చూపు నీగిడించెను.

దశకుమార చరితము - షష్ఠోచ్ఛ్వాసము.

మిత్త్రగుప్త చరితము.

మిత్త్రగుప్తుడు చెప్పెను.— 'దేవా, మిత్రుల కందఱకుం గలిగిన కారణంబుననే నేనును ద్రిమృదువు సుహృదేశములో తామ్రలిప్తి యను నగరము వెలుపలి తోటలో గొప్ప యుత్సవసమాజముం గాంచితిని. అం దొక్కయెడ బండిగురి వెండ్రీవమండపంబున నొక వయసువాడు ఆత్మవిమోహార్థమై వీణవాయించుకొనుచుండగా కని, 'సౌమ్య, ఏమి యీ యుత్సవము? ఏల చేయుచున్నారు? ఏమి కథంబున నీవు ఉత్సవము నొప్పుకొంచి ఏకాంతంబున ఉత్కంఠితుండవుం బోలె వీణామాత్ర ద్విత్వీయుండవుగా నున్నావు?' అని యడిగితిని.

ఆతఁ డనియె:— "సౌమ్యుడా, సుహృదాజు తుంగధన్యుడను నాతఁడు సంతానము లేనివాడై ఈగుడిలో వింధ్యనివాసాపేక్ష మఱచి వెలసి యున్న వింధ్యవాసినీ దేవి పాదములం గొలిచి ఇద్దఱు బిడ్డలను వేడినాడు. ప్రాణాచారము పరున్నట్టి యాతనికి అన్యవారు కలలో ఇట్లు వర మిచ్చినది.— 'నీకు కొమారుఁ డొకఁడు కలుగును, ఒక కొమారియు కలుగును. వాఁడు దానిం బెండ్లి యాడువాని నాశ్రయించి జీవించును. ఆ కన్య ఏడవయేటినుండి పెండ్లి యగువఱకు వెలసెల కృత్తికానక్షత్రమందు బంతి నృత్యముచేత నన్ను మంచి పెనిమిటి లభించుటకై నేవింపవలయును. అది ఎవనిని కోరునో

వానికి దానిని ఇయ్యవలసినది. ఆ యుత్సవమును కందుకోత్సవ మని పేర్కొనవలసినది.' అని. స్వల్పకాలములోనే తేనిప్రియతమ పట్టపుదేవి మేదిని ఒక కుమారుని ఒక కుమారిని కన్నది. ఆకన్య కందుకవతి యనునది యిపుడు నెలసిగపూజేవిని బంతియాటచే కొలువ నున్నది. ఆమె చెలి చంద్రసేన యనునది దానిమాతకు నాకు ప్రియ అయినది. దానిని ఈనడుము రాజకుమారుడు భీమధన్వండు బలాత్కారమున పట్టుకొనియున్నాడు. దానంజేసి నేను ఉక్తుసుండనై మృత్యులం గాఁడినకంతుని కోరిల యలుగుల నొప్పికిం దెప్పిర లేక తియ్యని యీవీణానాదముచేత హృదయము నోదార్చుకొనుచు ఈవిజయందు ఉన్నాను.' అని. ఆ నిమిషమందే ఎవరినో అనియాలసందడి వీరులకు విందైనది. సుందరి యొక్క-లే వచ్చినది. దానిం గన్నంతనే ఆతఁడు కనులు వికసిల్లి లేచి కాఁగిరించి ఆచెలువ లోఁ గూడ నటనే హుర్బుండెను. 'అయ్యా, ఇదే నాప్రాణేశ్వరి. దీనియెడఁబాపుఁజిచ్చ నన్ను కాల్యచున్నది. నాప్రాణముం బోని దీనిని హరించిన రాజకుమారుడు మృత్యువు నోలే నన్ను వేడి లేనివానిం గావించినాడు. రాజకొడు కగుటంబట్టి ఆతనియెడ నన్యాయము చేయ శక్తడను గాక యున్నాను. కావున దీనిచేత నన్నొక్కమాటు చక్కఁగా దర్శింపించుకొని ప్రతివిధానము లేని యీప్రాణములను వదలెదను.' అని. ఆచెలువయు మొగంబున కన్నీళ్ల యల పొరలుచుండ, ననియః—'నాథా; నాకై సాహసము సేయును, గొప్పవర్తనుఁ డయిన యర్థదాసుని సుతుఁడవై కోశవాసుఁ డని పెద్దఁగ పే రిడియుండ, నాతోడి బలుతగులాటంబునంజేసి వేశదాసుఁ డని వైరుల మూలముగా పేరుపొందినవాఁ డవు. అట్టికీవు అట్లెమిల్లి నేను బ్రతికి యుందునేని వేశ్యలు కృతఃక్నులు అను లోకవాద మును నేను రుజువు చేసిన వాన నగుదును. కావున ఇప్పుడే నన్ను నీయిచ్చ వచ్చిన దేశమున నుం గొనిపోమ్ము.' అని ఆతఁడు నన్ను 'భద్రుఁడా, నీవు చూచినరాష్ట్రములలో, ఏని సమృద్ధము, సుఖేతుము, సత్పురుషభూయిష్ఠమును?' అని యడిగెను. ఆతనికి నేను ఇంచుక నవ్వి బదు లాడితిని: 'భద్ర, ఈ పుడమియొక్క విరివికి పరిమితి గలదా? అక్కడక్కడ రమణీయము లయినదేశములకు లెక్క లేదు, కాని, ఇచ్చటనే మీరు సుఖము గా నివసించుటకు ఉపాయ మే మయిన రచింపఁ జాలనేని, అప్పుడు నేనే మీకు దారి చూపువాఁడ నయ్యెదను.'

అంతలో మణిమంజీరమంజుశంజితంబులు వినఁబడినవి. అంత నాయితీ సంబరంబున 'ఇదే భర్తృగారిక కందుకవతి బంతియాటచేత వింధ్యవాసినీదేవిని సేవించుటకు వచ్చినది. ఈ కందుకోత్సవమంద. ఆమెను చూచుటకు నిష్కేధము లేదు. మీ శత్రుములను సఫలీకరింపుడు. రిండు చూచుటకు. నేను ఆమె చెలి నుండెదను.' అని పోయెను. మేమును

వెను వెంటనే పోయితిమి. గొప్ప రత్నరంగవీరమందు నిలుచున్న యా బింబాధరను ముందుగా కంటిని? తత్క్షణమే ఆబాల నాహృదయమందు నెలకొనియెను; ఏదారిని వచ్చి యటం జొచ్చినదో నాకుం దెలియలేదు, ఇతరులకుం దెలియలేదు. నేను అద్భుతపడి తలపోసితిని. — 'ఈ కోమలాంగి మహాలక్ష్మియూ? కాదు, కాదు, ఆమెకు కేలం దామర యున్నది, దీనికన్న నూ చేయే తామర; ఆమె పురాణపురుషునిచేతను పూర్వగాజాలచేలను అనుభవింపఁ బడినట్టిది, దీనికన్న నూ యావనము నవమును పొచ్చెను లేనిదియు అనాస్వాదితరసంబును?' ఇట్లు నేను తలపోయుచుండగానే, నిర్దోషసర్వావయవ మైన యా క్రాల్గంటి వ్యత్యస్తముగా కేలుఁజివురుకొనలను నేలకు పోఁకించి నటించుచున్న నల్లని నెటికురులతో ఒయ్యారంబుగా అమృతానికి జోహారు సేసి, గాటంపు తెలుపుం గంటికిం దెట్టుచున్న బంటిని తగిలించు దగలని యట్లుగా కైకొనియెను. నీలగా జాటుటగా నేల మీఁదికి వదలెను. మెల్లనం బయి కెగిరిన యాబంటిని బొట్టనవ్రేలి నిండుక గుడించి కడమవ్రేకుల నిగిడించినచేయిచివురుతో అడిచి మీఁజేతం బయి కెగిరినట్టి, చంచలము లయిన తన యీక్షణకాంతు లంటిన యద్దానిని పడునపుడు మింటనే తేటి నూటుక పొదివిన పూగుల్లింబోలె పట్టుకొని, క్రిందికి విడిచెను. మధ్యవిలంబితలయతోను ద్రుతలయతోను మెల్ల మెల్లనఁ గొట్టుచు తత్క్షణంబు చూడ్గపడముం బ్రదర్శించెను. శిమించి నట్టిదానిని కనికరము లేక కొట్టి పై కెగిరించెను. విపరీతంబుగా మరల శిమింపఁ జేసెను. ప్రక్కలకు నూటిగా వచ్చినదానిని నుడి యెడమచేతులతో సారింబి బ్రహరించుచు పక్షినింబోలె ఎఁగఁజోలెను. దవ్వెగిరి పడుచున్నప్పుడు పట్టుకొని గీతమార్గముం గాఁంచెను. దిశదిశపను పోఁజేసి మరల రాఁజేసెను. ఇవిధమున పెక్కుకరణములచేత రమణీయముగా విహరించుచు, రంగమందు అనురక్తమానసు లయిన జనలవలన తూణతూణము పలుదెఱంగుల పొగడ్తుల నందుచున్నదై, నేను తత్క్షణమందు కఠినిన క్షేమరక్షణమైక గోడి కోశదాసుని బుజమునం జేయిడి గగ్గోర్నన్న చెక్కలతో వికసిల్లినకనుఁగవతో ఎరురుమోమై నిలవ, అదే తొలుమాటుగా తన యెదం జొచ్చిన మదనని పంపున నాపై కడకంటి చూడ్కి నిగిడించి, చూడ్కివెంట లీలామనోఽనుంబుగా బామతీవ విలసిల్లి, ఉర్పుగాలి వడికి ఊగులాడుచున్న కమ్మోవికిఁ గజాలముచేత కేళిచిగుళ్లచేతనుం బోలె మోముద్రునెత్తాచి నాన మూఁగెను తేంట్లను కొట్టుచు, చక్రచక్రములుయందు బంటి కడువడి నుడియుటం జేసి మదీయజగ్గనమునలనిలజ్జచే పుపుఁబంజరముం జొచ్చుచున్నదో యన, అయిదు దెబ్బల ప్రచారములయందు ఒక్కమృతి పయింబడుచున్న పంచనాణుని యైదుబాణములను భయంబున నణఁగఁగొట్టుచున్నదో యన, గోమూత్రికాప్రచారముల

యందు ఘనదర్శితరాగవిధ్రమ మై మోఘపుడివియ ననుకరించుచు, భూమణములు
 రణితము లాసంగు లయకు సరిపడుచున్న పాదచారంబును-మిమతోడి లేనగవుకాంతి పై
 పయిం బొరలుచున్న బింబాధరంబును-వీడి చక్కం జెక్కిబడుచున్న కొమ్ముడియు-నిండు
 తాఁకుడుచే కృణించు మాణుల మొలనూలును-అందము గా లేచిన బలవత్తున పిఱుండు పయి
 చుండమండ చలనముచే ప్రకాశించున్న వలిపంబును-కుదియించిన సాచిన వక్రించిన బాహు
 వల్లిచేత అందంపుఁ దాడనఁబుం బొందుచున్న కందుకమును-వంచినబాహుపాశమును-
 వైకి త్రిప్పిన వెన్నడగుపూసపై తగులుచున్న చంచలకేశపాశంబును-కన్ఱాధరణ మయిన
 బంగారుకమ్మ జాఱగా దానిం జక్క- సవరించు వడిచే తడఁబడని ప్రకృతక్రీడయు-
 మాటిమాటికి ఎత్తిన కాలుసేతులకు లోపలను వెలుపలను గుడివడుచున్న బంతియు-
 క్రుంగుటకు లేచుటకు ఎడ లేమిచే అంతలో అగపడక అంతలో అగపడెడు లేఁగొనును-
 పడుటయందును లేచుటయందును నియమము లేని ముత్యాలపేరులును. పాటమరించిన
 చెమరుచేత పసమాలిన మకరికాప త్త్రింబులను తిడియార్చుపని గలిగిన కన్ఱావరంసపల్లవంపు
 గాలియు-చనుదరినండి జాతీన జిలుగు కంచెలను సరిం బట్టు పని గల యొకచేయితలి
 రును-గలిగి, కూర్చుండియు లేచియు కనుమూసియు కను తెఱచియు, నిలిచియు నడచి
 యు, ఎంతయు వింతగా రాజకుమారి ఆడెను. నేలను ఆకాశమందును కొట్టి సొంపయిన
 క్రీడాధేదములను ఒక బంతితోనే వెక్కిరింపింతుం బోలె కానిపించినది. చంద్రసేనా
 ప్రభృతి ప్రియసఖులతోఁ గూడ అడి, ఆటకడపట, అమ్మవారికి మ్రొక్కి, పరిజన
 మాత్రమేగాక నామనంబును సానురాగ మై వెంటం జన, పూవుటమ్మలవాని కలవ
 యమ్ముంబోని కటాక్షపీక్షణమును నాయందు నాటుచు, మిమమెయి పల్కాటు మోము
 బాబిల్లి బిల్లిని మరలించుటందేసి నాకడ కంపిన తనహృదయము మరలి వచ్చుచున్నదో
 లేదో యని చూచుకొనుచున్నదియుం బోలె నొప్పారుచు, చెలులతోఁగూడ ఆకన్న
 య నగరికిం బోయెను. ఒడఁబలేనివాని బారిం బడిన నన్ను తనయింటికిం గొనిపోయి
 కోశదాసుఁడు నిండుజతనంబుతో మేలైన స్నానభోజనాదికము చేయించెను.

నాయంకాలమున చంద్రసేన వచ్చి ఏకాంతమున నాను మ్రొక్కి పలిబుజును
 ప్రేమరమణీయంబుగా తన బుజముతో రాచికొనుచు కూర్చుండెను. సంతసంబున కోశ
 దాసుఁడు 'ఓసి వెదందకన్నలకలికీ,యావజ్జీవంబును ఇట్లు నీదయకు పాత్రమను అగుడుం
 గావుత.' అని నుడివెను. నేను నవ్వుచు 'చెలికాదా, ఇదేమి అంతప్రభాతియా? కాటుక
 యొకటి కలదు, దానిని ఈ యెమెలాడి కన్నులకు పెట్టుకొని రాజతనయునిం దఱసిన
 యెడల అతనికి కోఁలిగా నగపడును. అంతట విరక్తుడై యీమెను వదలును.' అని

చెప్పితిని. అంత నక్కాంత నవ్వును 'ఆర్యా, ఈ కింకరిని కర మనుగ్రహించితివి. ఏల యన, ఈజన్మముందే నారీదేహమును మానిపించి వాసరీదేహము నొసంగెదవు. ఈ యుపాయ మటుండుఁ గాక. మనకోరిక వేఱువిధముననే సిద్ధింప నున్నది. నేడు కందు కోశ్వములో కందర్పుని రూపును డిండుపఱుచు నంద గానిని నిన్నుఁగోరిన రాజకన్యను ఆరోపించునంబోలే ముక్కంటివైతి అక్కజంబుగ ఏఁదుచున్నాఁడు. ఆభావమును ఎఱింగినదానను నేను ఆవృత్తాంతమును ఆమెతల్లికి పట్టపుదేవికి జెప్పెదను, పట్టపుదేవి రాజు నకు చెప్పును. సంగతి యెఱింగి రాజు నీచేత కొమారితను చెట్ట వట్టించును. అంతట రాజ సుతుఁడు ని న్నాశ్రయించి బ్రదుకవలసినవాఁడు అగును. ఇది గదా అస్తువారు ఇచ్చినవరము. గాజ్యము నీవశ మయినంతట ని న్న లిక్రిమించి నన్ను నిరోధించుటకు భీమధన్వఁడు సమర్థుఁడు కాఁడు. కావున, ఈయన మూఁడు నాలుగు దినములు ఓర్పును గాక.' అని చెప్పి, న న్నామంత్రినిప్రియుని కవుంగిలించి మరలిపోయెను. ఆయుగ్యులి నడువుల నను సరించి పరిపరి విధముల వితిర్కించుటలో నాకును కోశదాసునికిని ఎట్లో ఆరాత్రి కడ చనియును.

తెల్లవాతీసంతట కాల్యవిగులం దీర్చికొని ప్రిగూదగృహముచే రమణీయ మయిన యూయుద్యానప్రదేశమునకే చనుదెంచితిని. అటనే నాకడకు వచ్చి రాజసమారుఁడు నిరిభీమానముగా అనుకూల మయిన సల్లాపములు చేయుచు ముహూర్తమాత్రకాలము న న్ననువర్తించుచుఁ గూర్పుండెను. తన మేడనుం బిలుచుకొని పోయి తనతో గుమానముగా న్నానభోజనశయనాద్యపచారములచే నేవించెను. వెజ్జయందు సృష్టములో ప్రియాదగృహసుఖము ననుభవించుచున్న నన్ను ఇనుపసంకెలతో బిట్టు గట్టిగా పలువురు పురుషులచేత లావుపాటి బాహుదండములచేత పట్టించి కట్టించెను. నేను మేలుకోఁగా తటాలున వచ్చి 'ఓయి దుగ్ధతీ, పాడు చంద్రసేన వ్రేలిన దంతయు దిడ్డి బొక్కగుండ దాని చర్యపై వేగుగా నుంపబడిన యీమఱుగుజ్జాని విన్నది. ని న్నట ఆవరాకి కం దుకవతి వరించినది! ని న్నాశ్రయించి యట నేను బ్రదుకవలయును! నీమాటను దాటక నేను చంద్రసేనను కోశదాసుని కిచ్చెద నట!' అని పలికి ప్రక్క నున్న సేవకునితో 'నీనిని సముద్రములో వైపుము.' అని యాజ్ఞాపించెను. వాఁడు రాజ్యము పొందిన వాని వలె అతిసంతుష్టుడై 'దేవరా, నీయాజ్ఞ.' అని ఆజ్ఞాప్రకారము చేసెను.

నేను పట్టులేకయే ఇటునటు భుజములతో కదలుచు వైవ మిచ్చిన యొక కొయ్యను తొమ్ముక్రింద నిడుకొని ఆపగలను రాత్రియంతయును కడచునటను తేలుచుంటిని. వేసువను ఒక యోడ కనబడెను, అందు యరను లుండిరి. వారు న న్నెత్తి రామేషు

వనడి యోడయొడయనితో 'అయ్యో, ఇక్కడ ఎవడో ఒక మానిసి ఇనుపసంకెలల లోనే నీళ్లలో దొరికినాడు; వాడు వేయి దాకపాదులకు ఒక తుణములో నీళ్లు పోయగలడు.' అని నివేదించిరి. అక్షణములోనే వెళ్ళు పడవలతోడి నావయొకటి తఱముకొని వచ్చెను. యవనులు భయపడిరి. అంతలో అతివేగమున ఆపడవలు కుక్కలు వండిని బోలె మాయోడను చుట్టుకొన్నవి. పోరాటము జరిగెను; యవను లోడిరి. గతి లేక కూలుచున్న యాయవనులను ఓదార్చి 'నా సంకెల లూడ్చుడు, నే నొక్కండన మీ యెదురులును కూల్చెదను.' అని హెచ్చరించితిని, వారెట్లే చేసిరి. ఘోరటంకారము మీఱకొమ్మువంటిచే నారసములు గురియించి ఆ పగతుగ దేహములను చిద్రుపచిద్రుపలుగా ఖండించితిని. జోడులు చచ్చియు చెదరియు పోగా మాయోడ నంటి యున్న యా యోడ మీదికి దుమికి అందలి యోడదొరను అసహాయుని వైకొని ప్రాణముతో పట్టుకొంటిని, వాడు ఆభీమధన్యుడే. నన్ను తెలిసికొని అవమానపడిన యాతని 'ఏ మోయి బాబూ, కృతాంతుని దుండగములం గంటివా?' అని మందలించితిని. ఆయోడవర్తకులు నా సంకెలతోనే వానిని తద్దయు గట్టిగా బంధించి సంతోషముచే ఉప్పొంగి కిలారించిరి; నన్ను పూజించిరి.

ఆయోడ పెడగాలిచే అపరాధివేగముతో దవ్వు కొట్టుకొనిపోయి ఒకదీని మీదికి చని గట్టిగా తగులుకొన్నది. ఆదీవినుండి మంచి నీళ్లు వంట చెఱుకు కంద మూలఫలములును తెచ్చుకొనఁగోరి లోఁతుగా లంగరు దిగ వైచి దిగితిమి. అందు గొప్పకొండ యొకటి యుండెను. అంతట నేను 'ఆహా! ఈకొండనెత్తము ఎంత రిన్యముగా నున్నది! శిలాజతుమయ మయిన యాయడివారము మిగుల మనోహరముగా నున్నది; నల్లగలువలయు తమ్మలయు తేనెబొట్టులు నెనులిపురి కన్నులవలె విస్తరిల్లి మెండుకొన్న యీ కొండనీరు చలువలు గ్రమ్ముచున్నది. ఈయడవిచెట్టులపఱపు పలువ న్నెల పూవుతెమ్మలచే కరము సుందరముగా నున్నది.' అని కన్ను తనియక వెక్కిరిం టిం గనుచు, తనకే తెలియక కొండశిఖరమునకు ఎక్కి, అచ్చట కంపుతాతాపల కాంతి మొత్తములచేత 'సుత్తుగా' జొరల్లిల్లి తమ్మిపూదుమాంబుచేత మానరంబుగా ధూసరం బయిన యొక కొలనిం దటసితిని. స్నానమాడి అమృతస్వాదపులను తామరతూటితుని యలను కొన్నింటిని ఆగించితిని. నాబుజమునకు ఎఱ్ఱగలువ యొకటి యంటుకొనెను. అట్లు న్ను నన్ను గట్టున నున్న ఘోరరూపుఁడొక బ్రహ్మరాక్షసుఁడు మీదికి వచ్చి 'ఎవడవు నీవు? ఎక్కడివాడవు?' అని బెదరించుచు నడిగెను. నేను వెఱవక బదులు పల్కితిని. — 'సౌమ్యుడా, నేను బ్రాహ్మణుడను, శత్రువుల చేతనుండి సమద్రమున, సమద్రమునుండి

యనకుల యోడను, ఆయోడనుండి చిత్రశిలలతోడి యీమేటికొండను, చేరి, అలనోకగా ఈకొలన అలపు దీర్చుకొంటిని. నీకు మేలగుఁ గావుత.' అని. 'నాప్రశ్నలకు ఉత్తరము చెప్పవేని నిన్ను భక్షించెదను.' అని రక్కసుఁ డనియె. 'సరియే అడుగుము' అని నేను పల్కితిని. అంతట మాకు ఈపద్యముగా ప్రశ్నోత్తరములు జరిగినవి:—

ఆ. క్రూర మేది జగతిఁ ? గోమలి హృదయంబు.

గృహిణిఁ బ్రియహితంబా ? గృహిణిగుణము.

కాముఁ డెవఁడు ? మదిని గలుగు సంకల్పంబు.

ఏది దుర్లభార్థ మిచ్చుఁ ? బ్రజ్ఞ.

ఇట్లు త్తరము లిచ్చి, ధూమినీ గోమినీ నింబవతీ నితంబవతులు ఉదాహరణము లంటిని. 'చెప్పుము, నా చెట్టివారో?' అని యాతఁ డడిగెను. అంతట నుదాహరించితిని.—

త్రిగర్త మని దేశము కలదు. అందు ముగ్గురు సంసారులు సోదరులు విస్తార మయిన యుత్తమధనములు కలవారు ధనక ధన్యక ధాన్యకు లను వారు ఉండిరి. వారు జీవించి యుండఁగా పండ్రిందేండ్లు దేవేంద్రుఁడు వర్షము గురియింపకుండెను. వైరులు ఎండి పోయినవి, ఓరుగులు గొడ్డయినవి, చెట్లు కావవు, మేఘములు వ మృయినవి, ఏళ్లలో నీటిజాలు క్షయించినవి, పడిఁజులఁగో నడుము మిగిలినది, ఊటబుగ్గలలో ఊట లేదు, కందమూలఫలములు అపరూప మయినవి, కల్యాణోత్సవములు కథావశేష మయినవి, దొంగలతుఱుములు మిక్కుట మయినవి, జనులు ఒండొరులఁ దినసాగిరి, ఎక్కడఁ జూచినను కొక్కెగర తెలుపుచి మారిసివుండుకలు దొరలుచుండినవి, కడు పెండినకాకిమూఁకలు సంచరించు చుండినవి, ఊరులు పల్లెలు గూడెములు పట్టణములును పాడటినవి. ఆసంసారులు కష్టసేకర మంతయు భుజించి మేఁకమందను గొట్టెమందను దున్నపోతుల మందను ఎడ్లమందను ఆవులమందను దానీగణమును దాసగణమును బిడ్డలను క్రేష్ఠుని భాగ్యను నడివాని భాగ్యను వరుసగా భక్షించిరి. కడపట కడగొట్టువాని పెండ్లాయన ధూమినిని తేపు భక్షింతము అని సంకల్పించిరి. అంతట కడగొట్టువాఁడు ధన్యకుఁడు తన ప్రియను భక్షింప నొల్లక దానిం దోడ్కొని ఆరాత్రి పాటిపోయెను; దారినడకచే బడలిన దానిని ఎత్తుకొని అడవిం జొచ్చెను. తన గర్తమాంసములచేతనే దాని యాఁకలి దప్పలను తీర్చుచు దారిలో కాలుసేతులు ముక్కు చెవులుం గోసి వైచిన మొండెముగా నేలపయిం గడలుచున్న యొకమానిసిని చూచి కనికరముచేత మనస్సు కరఁగి వానిని గూడ బుజానఁ జెట్టుకొని కందమూల మృగములు మొండుగా నున్న యొక యడవి ప్రదేశములో పాటు పడి యాకుటిల్లు గట్టుకొని చిరకాలము నివసించెను, వానిని గారతైలము లోనగ నుంచులు

పూసి గాయములు మాన్చి మాంసము కూరలు పెట్టి తనతో సమానముగా పోషించెను. పుష్పదేవి ధాతూద్రేకముం బొందియున్న యా మొండిని, ఒక నాడు ధన్యకుడు భోజనార్థమైన వేటకై పోయి యుండఁగా, ధూమిని క్రీడాభిలాషచే వైకొనెను. వాడు కూడ దని చీకొట్టినను బలిమిచేసి క్రీడించెను. ఇంకిలో పలి మరలి వచ్చి త్రాగఁ జలమడుగఁగా 'బావిలోనుండిచేడకొనిత్రాగుము, నాకు తల నొమ్ముచున్నది.' అని చెప్పి చేదను త్రాటిన ముందు వైచెను. నీళ్లు తోడుచున్న యాతనిని వెనుక నే పోయి నూతిలోనికి త్రోసెను. ఆ మొండిని బుజానం బెట్టుకొని దేశమునుండి దేశము తిరుగుచు, ప్రతివ్రతాకీర్తిని పొందెను. నానావిధసత్కారములనుం బడసెను. మఱి ఉజ్జయినిప్రభు ననుగ్రహంబున ఆఖండైశ్వర్యములం బొంది నవసించెను.

ఇట్లుండ సామజనులు యాదృచ్ఛికంబుగా నీళ్లుతోడుకొన వచ్చి బావిలోన దాని నుగనిం గని యెత్తిరి. ఆతఁడు అవంతీదేశములో అన్నార్థియై తిరుగుచుండఁగా, కాంచి, ధూమిని 'నాపతిని అంగములు తఱిగిన దురాత్ముఁడు వీఁడే యని రాజుతో చెప్పి ఆసజ్జనునికి చిత్రవధమునకు ఆశ్చర్యమేయించినది. అంతట తలవరులు పెడతొక్కలు విడిచి కట్టి వధ్యభూమికి కొనిపోవుచుండఁగా ధన్యకుడు ఆయుస్సు ఇంకను మిగిలియున్నందున పెద్దతలారితో 'నేను ఎవని యవయవములు తఱిగితి నని అనుచున్నారో ఆభిక్షుఁడు నాయందు దోషము చెప్పవేని నన్ను దండించుట యుక్తము.' అని హైర్యముగా చెప్పెను. 'సరి, ఆతేష మేమి?' అని ఇతనిం గొనిపోయి చూపఁగా సాధువు ఆ మొండి కన్నీళ్లు గురియుచు ఇతని పాదములం ద్రెల్లి ఈ సజ్జనుని యుపకారమును ఆ చెడిప యొక్క యాదర్శచరిత్రమును వివరించెను. రాజు కోపగించి ఆపాపకారిణిని ముక్కుచెవులు కోయించి కుక్కలకు కూడువండు పనికి నియమించెను. ధన్యకుని అనుగ్రహ పాత్రముం గావించెను. కావున కోమలిహృదయంబు క్రూర మని వక్కాణించితిని. — మృల రక్కసుఁ డడుగఁగా నిట్లు వాక్రచ్చితిని.

ద్రుపదదేశములో కాంచి యని పట్టణము కలదు. అందు పెక్కుకోట్ల మూలధనము గలవాడు శక్తిసమూరుఁ డని పెట్టిసమూరుఁడు ఉండెను. అతఁడు పదునెనిమిదవయేట ఒకప్పుడు 'భార్య లేనివారికిని అనుకూలభార్య లేనివారికిని సుఖము లేదు. గుణవంతు రా లయిన భార్య యట్లు దొరకును?' అని చింత పొందెను. పిమ్మట ఇతరులు తమ నష్టకముచేత తెచ్చిన కన్యలయందు తాఁ గోరిన సంపత్తిగ ననక, తానే సామద్రుకుండై వలువచెంగున ఒకపడి వడ్లు కట్టుకొని దేశములు తిరుగుచుండెను. లక్షణాఙ్గా డని ఇతనికి కన్యావంతులు కన్యలం దెచ్చి చూపుచుండిరి. లక్షణవతి యయిన సృజాతికన్యం గాంచి నప్పుడెల్ల ఇతఁడు—'కల్యాణీ, ఈపడివరితో నాకు మంచి భోజనము పెట్టగలవా?' అని

యదుగుచుండెను. అంతట నవ్వుతోడి యెగతాళిం బొంది ఇట్లు చొచ్చుచు తిరుగుచుండెను. ఒకప్పుడు ఓబిడేశములో కావేరికి దక్షిణతీరమున నొకపట్టణములో తల్లిదండ్రులతోగూడ గొప్పభాగ్యమును కోలుపోయినదై సార మెల్ల నశింపగా అల్పార్థణములతో నున్న యొకకన్యను దాది తెచ్చి చూపగా చూచి దానియందు కన్న దవల ఇట్లు తలపోసెను: - “ఈ కన్యకు అవయవము లన్నియు ఎక్కువ లావు గావు కడుం స్వశములును గావు, ఎక్కువ కుఱుచలు గావు కడు నిగడలుం గావు, వికటములునుం గావు, లావణ్యవంతములుగా నున్నవి. చేతులయందు యవమత్స్యకమలకలకాద్య సేక పుణ్యరేఖ లున్నవి, ప్రేళ్లు ఎఱుపు గలవి, అడుగులును సమంపైన చీలమండలకీళ్లు గలవై నరములు కనబడక పుష్పములై యున్నవి, జంఘలు గుండ్రములై ఆరోగ్యగా నున్నవి, వలుదల్లెనై తొడలచే మ్రొంగబడినవో యన మోకాళ్లు స్ఫుటపడక యున్నవి, సమవిధ క్తమును చతురస్రమును గుంటలవిభాగముచే శోభితమును చక్రాకార సన్నివేశమునై నితంబబింబ మొప్పుచున్నది, కడుపు కడుసన్న మై ఇంచుక పలుచనై లోతయిన పొక్కిటి సుడి గలిగి ముత్రులచే నంద మొందుచున్నది, పాలిండ్లు ఉరోవిభాగములం బర్వి మెనలై త్రి విరివిం బొరియ జతనపడి మెఱయుచున్నవి, బాహులతలు - ధన ధాన్య పుష్పైల నిండుకలిమిం దెలిపెడిరేఖలతోడియొచ్చేతులును నిద్దంబులు ఉదగ్రములు కోమలములు నగు గోర్మణులును తిన్ననై క్రమక్రమముగా గుండ్రమైన యెఱ్ఱనిప్రేళ్లును శ్రుంగిన బుజములును ముసంగిన కీటుప్రదేశములును గలిగిసౌకుమార్యవంతము లై యున్నవి. కంఠరంబును సన్ననిది చిందమువలె గుండ్రమై ఉన్నతానతమై యున్నది. గుండ్రమై మధ్యవిధి క్త రక్తిమయిన మోచితో కూచికాని యందంపు గడ్డముతో నిండు బలుపు చెక్కిలి బిల్లికలతో క్రమముగా వంపై ఒండొకటితో కలయని నల్లని కనుబొమతీవలతో ఎక్కువ ముదురని నవ్వుఁ బువ్వుంబోని నాసికతో బలు నలుపు తెలుపు నెఱుఁపును మూడు భాగములుగా భాసిల్ల మృదుధీర సంచారి మంథర ములయిన వాలుగన్నులతో చంద్రాన్త సుందర మయిన నుడుటితో, ఇంద్రనీలముణుల యాకారముచే చెన్నారుచున్న నరుల వరుసలతోను, రెండుచుట్టుచుట్టిన వాడిన తామరతూటికమ్మతోడిప్రేలు శ్రవణపాశములతోను, ముఖకమలము వేడెల్లుచున్నది. కేశభారము అతిక్రమము గాక వెక్కువ గలిగి కొనలయందును పింగళిను లేక నిడుదయైఒకటొకటి వెవ్వేలుగా మొలచి స్వభావముచేతనే సమమై మెఱుంగు నీలమై పరిమళము పట్టునదై యున్నది; ఈయాకారము సదాచారము నతిక్రమింపదు. నామనస్సు ఈ ముగుదనముందే తగులు కొనుచున్నది. మఱి పరీక్షించి దీనిని పెండ్లి యాడెదను. విమ

ర్పించుకొనక పనిచేయువారికి నిశ్చయముగా వెళ్ళు పశ్చాత్తాపపరంపరలు కలుగును." - ఇట్లు తలపోసి, నెయ్యంపుర జూపునఁ జూచుచు అడిగెను. — 'కల్యాణీ, ఈ పడినరితో మంచిభోజనము మాకు పెట్టనేర్తువా?' అని.

అంత నా బాలిక ఆ ముసలిదానిని సాధిప్రాయముగాఁ జూచినది. ముసలిది ఆతనిచేతుండి పడి ధాన్యము కైకొని అతనిని నీళ్లిచ్చి కాళ్ళు కడుగుకో నిచ్చి ముందటి చావడిలో చక్కఁగా నీళ్లు చల్లి తుడిచిన యొక చోట కూర్చుండజేసెను. ఆకన్య ఆతాని వడ్లను నలియఁ గొట్టి పలుచనగా ఎండలో ఎండఁబెట్టి మరల మరల నెరపి గట్టి చదును నేలలో, గొట్టపుఁ గొయ్యితో మెల్లమెల్లన రాచుచు ఉనుకను పగుల నీయకయే విడదీసి, దానిని 'అమ్మ, ఈయముక నగలకు మెఱుఁగువెట్టుటకు పనికి వచ్చును గాన దీనిని కంసాలలు కోరుదురు, వారికి దీని నమ్మి వచ్చిన డబ్బులకు అంత తడివి అంత ఎండువి గాక నిలిచి మండున వైన వంటకట్టియలను ఒకపాటి యుడుకున దైన పనఁటిని రెండు మూడులను తెమ్ము.' అని చెప్పి పంపెను. దాది యట్లే చేయఁగా, కన్య ఆ బియ్యమును ఎక్కువ లోఁతు ఎక్కువ మిట్టయఁగాక విశాలమయిన గుంట కలిగిన మద్ది లోట ఇసుప పొన్ను గలిగి వంపు లేక నడుమ సన్నఁదన మగపడుచు నినుపు గలిగి బరు వయిన చంద్రరోఁకటితో చదురుగా చెన్నుగా ఎత్తుటచేతను దించుటచేతను భుజములు అల యుచుండఁగా, మాటి మాటికిని ప్రేళ్లతో వైక త్రియై త్రి దంచి తీసి చేటలోచెటిగి వరిముండ్లు లోనగు వానిని తీసి వైచి బియ్యమును పలుమాటు నీళ్లతో కడిగి అయిదింతల నీళ్లు ఎసరు కాఁగనిచ్చి ప్రాయ్యిని పూజించి ఎనటిలో పోసెను. బియ్యపు గింజలు మెత్తఁబడి ఉబ్బి మొగ్గదశను దాటుచుండఁగా నిప్పును తగ్గించి పనఁటికి మూత మూసి గంజి వార్చినది. గరిటైతో కలియఁ బెట్టి కొంచె కొంచెముగా క్రిందు మీఁదు చేసి మెదుకులు సమాన ముగా ఉడికిన తర్వాత ఆపనఁటిని తలక్రిందుగా నుంచెను. లోపల ఇంకను సాము గలవైన కట్టియలను నీరు చిలికి నిప్పు ఆర్పి నల్ల బొగ్గులం గావించి వానిం గోరువారికి దానిచే 'వీనికి వచ్చెడు డబ్బులకు నేయి కూర పెరుఁగు నూనె ఉసిరికి చింతపండును వచ్చినంత తెమ్ము.' అని పంపెను. అట్లే దాది చేయఁగా, రెండు మూడు కూరలును చేసి తడియిసుకవై నిదిన క్రొత్త మూతుటిలోని యాగంజిని మిగుల మృదువుగా విసనకఱ్ఱతో విసరి చాగిర్చి ఉప్పు చేసి, తాలింపు పెట్టి, అగురుధూపాధిపాసనయును గావించి, ఆ యుసిరికను కలువవాసనగల మెత్తని ముద్దగా చేసి, దానిచే అతనిని స్నానమునకు లేపించెను. తాను ముందుగా స్నానశుద్ధ యై తైలము ఉసిరికపిండియు నిచ్చెను. ఆతడు క్రమముగా స్నానము చేసి, నీరుచల్లిన యూడిచిన నెలకట్టులో పీటపయిం

గూర్చుండుడు, ముంగిటి యరణి మ్రాచునుండి పొండువల్లము కలసిన పగరువన్నెగల యాతును మొదటి మూడవ భాగము వదలి మిగత ఖాసి తెచ్చి ఆతనికి వైచెను. అతఁడు దానివై నీళ్లు పల్లి తుడిచెను. ఆ కన్నీయ ఆతనికి ముందుగా ఆ రెండు మూకుడులతో నున్న యాగంజినే త్రాగుటకు ఇచ్చెను. అతఁడు త్రాగి దారిబడలిక తీటి సంతుప్తుడై ఒడలెల్ల చెముర్చి యుండెను. పిమ్మట నతనికి శాల్యాదనమును రెండుగరి లెలువడ్డించి నేయి ప్రప్పు శాకాదికమును వడ్డించెను, మాటు వడ్డించి త్వక్ష్ణస్థైర్యాచార్యమునోడి పెరుగుతోను సుఖి శీతల తక్రకాంజికములతోను భుజింపజేసెను. అన్నము ఇంక మిగిలియుండగా అతఁడు తృప్తుడై మంచినీళ్లు డిగెను. అంతట క్రొత్త బుంగలో నించినవియు అగురుధూపము వైచినవియు క్రొత్త కలిగొట్టు పువ్వులచే పరిమలించుచున్నవియు విరిసిన కలువలచే పరిమలింబులును అయిన మంచి నీళ్లను గొట్టుపు ధారగా పోసెను. అతఁడును మోటి కడ మూకుటింబెట్టుకొని నుంచునంటి చలితుంపురులను తెప్పలు కైరలి కన్నులు ఎటువెక్కు ధారాస్వయము వీరుల కింపు నింప స్పర్శసుఖముచేత మొదలిన గగర్పాటుచే చెక్కులు బిరుసుగాగ పరిమళప్రవాహంపు వెల్లికి ముమ్మబొక్కలు వికసిల్లి మాధుర్యాత్రి శయమునకు నాలుకను వంచి ఆతేటమంచినీటిని ఆకంపరిపూర్తిగా త్రావెను. తల యాడించిన సంజ్ఞచేత నీరు పోత మాని మఱియొక గిండితో ఆకన్య ఆచమన మిచ్చినది. ముసలిని ఎగిలి యెత్తి వైచి ఆనెలకట్టును పగరువన్నె యాపుపేడతో అలికినది. అతఁడు మెత్తని తన యుత్తరీయమును పలుచుకొని తీక్షణము పరుండెను. సంతోషించి యథావిధిగా ఆకన్యను పరిణయ మయి తోడ్కొనిపోయెను. పోయి దానిని అడ్డదేసి ఒక వేశ్యను రాణివాసముగా ఉంచుకొనెను. దానిని కూడ ఆ భాగ్య ప్రియసఖినిబోలె ఉపచరించెను. పతిని అప్రమత్తురాలై దేవతనుబోలె నేవించుచుండెను, ఇంటి పనులు లోపము లేకుండ నెఱవేర్చుచుండెను. పరిజనమును దాక్షిణ్యాత్రిశయముచేత తనయధీన ముం జేసికొనెను. భర్త ఆమెగుణములకు వతుండయి పుటుంబభార మెల్ల ఆమెయధీన మందే ఉంచి తన ప్రాణశరీరములు ఆమె కొక్కతేకే స్వాధీనపఱచి భర్తార్థ కామములను అనుభవించుచుండెను. కావున 'గృహస్థులకు భార్యగుణములు ప్రియహితము నేయును.' అని వచించితిని. — అంత నా రక్కసుఁడు నింబవతీ వృత్తాంత మడుగఁగా చెప్పితిని.

సౌరాష్ట్రదేశములో కలభి యని నగరము కలదు. అందు కుబేరునికి సాటియైశ్వర్యవంతుడైన యొడివర్తకునికి గృహగుప్తుఁడనువానికి రక్షివతి యని కూతురు ఉండెను. దానిని మధుమతినుండి వచ్చి బలభద్రుఁడను సాగ్ధవాపాపుత్తుఁడు వివాహ మాడెను.

ఆ వెండి కూతురు ఏకాంతమున అతని మనోరథమునకు భంగముం గానింపఁగా నాతఁడు దానిపై తటాలున ప్రబల మయిన ద్వేషమును వహించెను ; పతి దానిని చూడ నెల్లఁ దాయెను. మిత్తులమాటకు గూడ పొటింపక దాని యింటికి పోవుటకు గూడ లజ్జచే మాని వైచెను. ఆ దౌర్భాగ్యవతిని నాటినుండి స్వజనులును పరజనులును 'ఇది రత్నవతి గాదు, నింబకలి ఇది,' అని యనమాసిందుచుండఁకొంతకాల మిట్లు జరిగినంతట, ఆ చెలువ పశ్చాత్తాపము పొంది తనకలి యింక నేమి అని యాలోచించుకొని, ఒక ముసలి జోగురాలిని తల్లివంటి దానిని దేవతానిచ్చాల్యపుష్పములు ఈ వచ్చిన దానిం గని, ఆమె మ్రోల ఏకాంతమున దీనముగా నేడ్చెను. ఆమెయు కంట నీళ్లు పెట్టుకొని ఓదార్చి ఏడ్చునకు కారణ మడిగెను. రత్నవతిలజ్జ యడ్డగించుచున్నను కార్యగౌరవంబున ఎట్లో చెప్పినది:— 'అమ్మా, ఏమి చెప్పదును ? పతి యెల్లమి కెల్ల ఇంతులకు ముఖ్యముగా కులస్త్రీలకు జీవస్వరణము సునూ. అందులకు నేను ఉదాహరణమనై యున్నాను. తల్లి మొదలుకొని పుట్టినింటివా గందఱును నన్ను తిగస్కారముతోనే చూచుచున్నారు. వారు నన్ను సరిగా చూచుకొని చేయుము ; చెరువేని నిప్పుచొరొజనయైన యీ ప్రాణమును వదలెదను. నేను మృతిం జెందునకు నా గహస్యము నెవరితోనుం జెప్పును.' అని పాదములందు వ్రాలెను. సన్న్యాసిని తనకన్నల బొప్పములు ఉపాంగ నింబకలిని లేననెత్తి వచించెను:— 'కూతురా, సాహసము నేయకు. ఇదే నేను నీ పంపులో నున్నాను. నావలన ఎంతవఱకు పని యుండునూ అంతవఱకు నీయొక్క తెలుఁదనమందే యుండెదను. నీవు విరక్తంజెందితివేని నానేర్పుచిధంబున పరలోక కల్యాణార్థము తపం బాచరింపుము. ఇట్టి సౌందర్యమును ఇట్టి నడవడియు ఇట్టి కులంబును కలిగియు ఆకాశంబుగా భర్తకు కంటికలఁగి నైతి వను నిప్పటి యీ నీదుద్దిశ నీపూర్వ జన్మపాపముయొక్క ఫలము. పతి ద్రోహమును ప్రశమింపజేయు నుపాయ మేమేని కలదేని చూపుము, నీవు మంచి తెలివి గలదానవు గదా.' అని.

అంతట రత్నవతి ఎల్లో తుణసేపు మోము వాంచి ఆలోచించి వేడినిట్టుార్పునగి డించి వక్కాణించెను.— 'భగవతీ, వనితల కెల్ల ముఖ్యముగా కులస్త్రీలకు పతి యొకఁడే దేవత; కావున అతని శుశ్రూషించుటకు ఉపాయమైన పని యే మయినఁ జేయవలయును. మాపొరుగింటి నుండు వజ్జిజాఁడు కులనిభవముచేతను రాజునకు అంతరంగమిత్తుఁడగుట చేతను పౌరుల కందఱకుం బయినాఁడై యున్నాఁడు. అతని కూతురు కనకవతి యనునది సరిగా నాపోలికది, నాను సమాన మయిన రూపావయవములు గలది, నాయం దతిమైత్రి గలది ఉన్నది. దానితోఁగూడ దాని యేవంత్తులమేడవై దానికి ఇనుముడిగా అలంక

రిందుకొని విహరించుచుండెదను. నీవు నాపతిని దానితల్లియొక్క వేడుకోలుగా మంచి మాటలం బిలిచి ఆయింటికి ఎట్లేనియు కొనితేగవలయును. మీరు చెంత నుండఁగా ఆటమదమునం బోలె బంటిని పడవైచెదను. అంతట దాని నెత్తి యాతినిచేలి కిచ్చి 'బాబూ, ఈమె నీభార్యకు సఖి, నిధిపలిదత్తుఁ డను పెద్దసెట్టికొమారిక కనకవతి. నిన్ను ఈమె - ఈతఁడు నిలుకడ లేనివాడు కనికరము లేనివాడు - నని రత్నవతికై మిక్కిలి నిందించుచుండును. కావున ఈబంటి వైరులనాము దీరి ఇచ్చివేయవలయును.' అని చెప్పెను. అట్లు చెప్పిన నతఁడు నిశ్చయముగా మొగమెత్తి నన్ను ఆ నెచ్చెలింగానే తలచిన వాడై నేను కేలు మోప్పి వేడటచేతను పయిగా నీవును బలిమాటటచేతను ఆ బంటిని కోరికతో నొసంగును. ఆనందులో నతనిం గొంగిలించి రాగమును తీండింపఁజేసి అతఁడేనన్ను సంకేత మేర్పరించి దేశాంతమునకుం గొనిపోవునట్లు సమహృద్దయమును." అని. ఇందులకు సంకోపముతో అంగీకరించి జోగులలు అట్లే సమహర్చిను.

అంతట మునలితాపసిమాటలచే మోసపోయి బలభద్రుఁడు సారరత్నములనురత్నాభరితములను తెచ్చిన యారత్నవతిని కనకవతినిగా తలచి తోడ్కొని రాత్రి కటికి చీకటిలో దేశాంతరమునకుం బోయెను. ఇట నావృద్ధపరివ్రాజిక "నేను తెలివి లేక నిర్మమిత్తముగా రత్నవతిని ఒప్పురికించితిని, అత్తమామలను ఆరమానించితిని, మిత్రుల మాట నతిక్రమించితిని; కావున నిటనే దానిం గూడి కాఁపుఁము నేను లజ్జ పడుచున్నాను." అని నాతో నిన్ను చెప్పినాడు. నిశ్చయముగా ఆతఁడు దీనిం దోడ్కొని పోయినాడు; త్వరలోనే తెలియును." అని మాట పుట్టించెను. ఆమాట విని దాని బంధువులు దానిని వెదఱిట మానియుండిరి. రత్నవతియు దారిలో నొక జీతపుదాసిని కూర్చుకొని బత్తెము లోనగు చిల్లరసామానులు దానిచేత మోయించుకొని ఆభేటపురము నకుం బోయెను. అనట భేరమున నేర్పరి బలభద్రుఁడు కొంచెపాటి సంచిమొదలితోనే మహాధనము నార్జించెను, ఊరి పెద్దయు నాయును. భవవశమున పెక్కురు పరిజనులును కూడిరి. అంతట రత్నవతి ఆ మొగటి దాసిని 'పని చెయ్యపు, చూచిన దెట్లె దొంగిలించెదవు, అప్రయత్ని పలికెదవు.' అని కక్కసముగా నదలించి ఎక్కువగా కొట్టెను. చేతియు అనుగ్రహసమయమున ఆమె చెప్పిన తిథీయరహస్యములో కొంత ఇప్పుడు కలిగిన రోసంబున బయటఁ బెట్టెను. దానిని విని కొత్తాలు ఊరి పెద్దల మ్రోల 'అయ్యా, ఈదుర్మతి బలభద్రుఁడు నిధిపలిదత్తుని కొమారిత్వ మొసగించి తగులుకొని వచ్చి మన యూర నివసించుచున్నాఁడు. ఇతని సర్వభవహరణమునకు మీరు అడ్డు చెప్పకుఁడు.' అని గట్టిగా బెడరించెను. భయపడిన బలభద్రునితో రత్నవతి యిట్లనియె:-

“భయపడకు. ఇట్లు పలుకు:— ‘ఇది నిధిపలిదత్తుని కూతురు కనకవతి కాదు. ఇది వల్లిహానే గృహగుప్తుని కూతురు రత్నవతి; తల్లిదండ్రులు దీనిని నాకిచ్చినారు, నేను యథావిధిగా పెండ్లి చేసికొంటిని. నామాట నమ్మరేని, దీని బంధువుల కడకు దూతను పంపుడు.’ అని.” బలభద్రుడు అట్లు చెప్పగా, అతని వాడనా రాతనికై కొత్తాలునకు పూట పడగా ఊరి పెద్దలు గృహగుప్తునికి జాబు పంపిరి. జాబువలన వృత్తాంత మెఱిగి గృహగుప్తుడు అఖేటపురమునకు వచ్చి అల్లునితోగూడ కొమారితను అత్యంతహర్షమునం గొనిపోయెను. — అట్లు కనకవతినిగా భావించి కాంచినందున రత్నవతి బలభద్రునికి అత్యంతవల్లభయైనది. కావున ‘కాముడనగా సంకల్పము.’ అని వదించితిని, అంటిని. — తర్వాత నా రక్కసుడు నితంబవతీవృత్తాంతమును చెప్పు మనెను. ఇట్లు చెప్పినాడను. —

శూరసేనదేశమందు మధుర యని పట్టణము గలదు. అందొక కావులగొమారుడు కళలయందును గణికలయందును అలినవ్వుడు, మిత్తులకై తన బాహుపరాక్రమమున నొక్కటనే పెక్కు కలహములు నిర్వహించి కలహకంటకుల డని కర్కశులచే పేరు పొందినవాడు ఉండెను. అతఁడొకనాడు క్రొత్తిగా వచ్చిన యొక ముచ్చిచేత చిత్రపట మొకటి గాంచెను. అందు చిత్రరవులొని యువిద యొకతె ఈతఁడు చూచిన మాత్రాన ఈతని హృదయమును కామార్ద్రముగాఁ జేసెను. అంతట కలహకంటకుడు ముచ్చితో ‘సౌమ్యుడా, ఈచిత్రరవు విరుద్ధముగా లోయచున్నది. ఏలయన, కులస్త్రీల కలవడని సౌందర్యమును, కులలోత్కర్షణను దెలిపెడి నచుతయు; ముఖకాంతి సొండు రంబుగా నున్నది, జీహము అంతగా పరిభోగము నెఱుంగనిదిగా నున్నది; మాత్ర ప్రాప్తిఁ జూపుచున్నది. ఇది ప్రాప్తిభగ్ద్రుక గాదు, ఏలయన, వియోగచిహ్నములయినయొక్కటి జడ లొనగునవి లేమింటే. కుడిపార్శ్వమందు మచ్చ యొకటి కానిపించుచున్నది. కావున ఈతరణి ఎక్కువ పుంస్తవము లేనట్టి యొక ముసలివణిశని యిట్లాలు. నీవు చూచిన దానిని బలు నేర్పు మెఱసి సరిగా వ్రాసితి వని తలంచెదను.’ అని. ముచ్చి యాతనిం బొగడి చెప్పెను:— ‘నిజముగానే ఈమె అవంతిపురిలో అనంతకీర్తి యను గొప్ప వర్తకుని భార్య, నితంబవతి యని సాధక నామ. ఈమెను ఆ సౌందర్యమునకు ఆశ్చర్యపడి నే నిట్లు వ్రాసితిని.’ అని.

అతఁడు అప్పుడే ఉత్పన్నుడై ఆమెం గనుటకు ఉజ్జయినికి తిరిగెను. జోస్యుడుగా వ్యవహరించుచు భిక్ష కని మిమ వెట్టి ఆరమణియింటికిం బోయి ఆమెం గాంచెను. చూచి నంతనే మరునేపు క్షణం ఒగ్గుడు, ఊరి పెద్దలవలన వల్లకాటిం గాను కొలువును వేడి

సంపాదించుకొనెను. అచట దొరకైన పీఠుఁగు కప్ప వస్త్రములు లోనగువాని నిచ్చి అర్హులకై యను సుక శ్రమణికును ఆనర్జించెను. ఆ శ్రమణికుముఖముగా నితంబవలెని రహస్యముగా హెచ్చరించెను. నితంబవలె శ్రమణికును చీవాట్లు పెట్టి నిరాకరించెను. శ్రమణికురలన నితంబవలె మంచి కులస్త్రీ యని దానివ్రతముం జెఱుప నలవిగా దనియు, నెఱింగి, ఏకాంతమున ఆచారికును నేర్చెను. — “మరల పోయి సార్థవాహుని భార్యను కలసికొమ్ము. రహస్యముగా ‘అమ్మాయీ, సంసారమందలి దోషములఁ గన్నందున సమాధి నాశ్రయించిన నాబోఁటి ముముక్షువు కులస్త్రీల సాత్వివ్రత్యముం జెఱుప యత్నించు ననట యెట్లు ఘటిల్లును? నేను అత్యుత్కృష్ట మయిన యైశ్వర్యమును మానుపా తీత మయిన రూపంబును తొలి యశావసంబును గలిగిన నీకు ఇతర స్త్రీలయందు సులభ మయిన చాపలము కలదో లేదో పరీక్షించితిని; సంతోషించితిని. ఇట్లు అదుప్త మయిన మనస్సుగల నీకు సంతతి గలుగఁగా చూడఁ గోరుదున్నాను. నీ భర్తను ఒక గ్రహము పూనియున్నది. దానిని నివారించక అతనివలన సంతతిం బొంద నలవి గాదు. కావున నీవు నామాట విని వృక్షపాటికలో ఒంటరివై నా తెచ్చెడు సుక మంత్రవాదిచేతిలో గూఢముగా నీపాదమును ఉంచి అతనిచే నభిమంత్రిత మయిన యాయుడుగుతో నీ భర్తను పాలయలుక చేతనుంబోలె తొమ్మిదం దన్నుము. అటుపయి నా తండు ఉత్తమ మయిన ధాతుపుష్పిం జెంది పలువు లయిన బిడ్డలం బుట్టింప శక్తుఁడగును; దేవతనుంబోలె నిన్ను ఆనువర్తించును. ఈ విషయముల నీవు సంశయింపవలదు.” అని. అందులకు ఆ కుందరి తప్పక యంగీకరించును. రాత్రి నన్ను చెట్లపాటికలో ప్రవేశపెట్టి ఆ చెలువను కూడ అటం బ్రవేశపెట్టుము. అంత మాత్రమున నాకు మహానగ్రహము చేసినదాన వగుచును.” అని. పరివ్రాజిక అట్లే బోధించినది. ఆతండు అతిప్రీతుఁడై ఆ రాత్రియే చెట్లచాలనకుం బోయి శోగురాలి జతసంబుచేత వచ్చినట్టి నితంబవలెని పాదమందు తాఁకుచున్నట్లు నటించి ఒక పసిడియందెను నూడలాగికొని సురియనో తొడమొదల ఏమో గీటి వడిగా వెడలిపోయెను. ఆ కలికి పెరుభయంబున తనతప్పిదమునే తెగడుకొనుచు, శోగురాలిమీఁద చంపునంత కోపము వహించి, ఇంటి దిగుడుబావిలో గాయమును కడిగికొని దానిపై గుడ్డతో కట్టు కట్టి, ఒడలు ససి లేదని మిషపెట్టి రెండవయందెయం దినిచి వైచి, మూడు నాలుగు దినములు ఏకాంతమున పరుండి గడవెను. అంత నా ధూర్తుఁడు అనంతకీర్తికడకే ఆచుందియం దెచ్చి అప్పుఁజూపెను. ఆతండు కాంచి ‘నాయిల్లా లిదే యాయందియ, చెప్పము, నీ కట్టు లభించినది?’ అని యడిగి, అతండు చెప్పకుండఁగా, చెప్ప మని యిబ్బందిపెట్టెను. ధూర్తుఁడు కణిజాల సమూహము నెవట చెప్పెద నని

పట్టుదలగా నుండెను. మఱి యనంతకీర్తి తఁయిల్లాలికి ఆమె యందఁజెలఁపఁ పంపు మని చెప్పిపంపెను. ఆమె లజ్జపడుచు భయపడుచు 'ఈరాత్రి విశ్రామాఢము నేను చెల్లెచాలు నకుం బోగా బిరడయూడి ఒకకాలియందె జాటిపోయినది. ఎంత వెదకినను ఇప్పటికిని అది దొరకలేదు. ఇదిగో చెప్పి రెండవదానిని పంపినది. ఈవార్త విని, ఆకాపుఁగొమారుని ముం దిడుకొని ఆతఁడు వణిక్సమాజమునకుం బోయెను. అట నడు గఁగా ధూర్తుఁడు వినయంబున విన్నవించెను. 'అయ్యా, మీరు తెలిసినదే గదా నేను మీరంపున శస్త్రశానమును కాయచు అందువలన జీవించుచుండుట. యబ్బు లొకవేళ నన్ను కనుమొఱంగి రాత్రి శవములను దగ్గింతు రని రాత్రులందు సయితము వల్లకాటనే పరుం దును. నిన్ను కాలియు కాని శవమును సాదకుండి శ్యామాకారయొక స్త్రీ బలాత్కారంబున లాగుచుండఁ గాంచితిని. ధనలోభముచేత భయము నఱచుకొని దానిం బట్టుకొంటిని, సురి యతో తొడమొదల ఏమో కొంచెము గీటితిని, అందెను కాలినుండి లాగితిని. ఇంతలో ఆయింతి కడువడిం బాటిపోయినది. నాకు దొరకినవిధ మిది. అటుపయిని మీచిత్తము.' అని. అంతట పొరు లందఱును ఆలోచించి ఆమె శాకిని యని ఏకాభిప్రాయముగా నిశ్చయించిరి. భర్త వెదలంగఁజ్ఞెను. అంత నాచెలవ ఆశ్రశానంబుననే ఏర్పియేర్పించవచ్చుటకై ఉరిఁబోసికొనుచుండఁగా ఆధూర్తుఁడు రాత్రి పట్టుకొని ఓదార్చెను. — 'సుందరీ, నీరూపునేత జెట్టియె ల్లిసవాడవై నేను నశిపఱుచుకొనుటకు ఎన్ని యో యాపాయములను, భిక్షుకిముఖము గాప్రయోగించి, అది నెఱవేఱనంత, ఈయాపాయమును యావశ్యవము నిన్ను నాయొక్కనిదానినే చేసికొని క్రీడించుచుండుటకై పన్నితిని. కావున వేఱుశరణము లేని యీదాసునియం దవగ్రహింపుము.' అని మాటిమాటికి ఆమె పాదములం బడి, నూర్లుగా ఓరార్చులు పలికి, వేఱుగతి లేని యాతిరుణిని తనదానిం జేసికొనెను — కావున చెప్పిని దుష్కరసాధనము ప్రజ్ఞ యని. — దీనిని వివి ఆభాష్యరాకాసి నన్ను నత్యగించెను.

ఆక్షణమందే ఒకకొంతముదిన పొన్న మొగ్గలఁతలావుఁబాటియత్తెములు నీటిబొట్టు లగోఁ గూడ ఆకసమునుండి వడినవి. నేను ఇదే నుని కన్నెత్తి చూడఁగా ప్రోద్రోపు లాడుచున్న. యశయవములగోడి యొకయంగనను ఎత్తుకొని పోవుచున్న యొక్కసుం డకపడెను. ఏమి యిది నిష్కామ యయిన స్త్రీని అనాచారుఁడు రక్కసుఁడు బలిమి మెయిం గొనిపోవుచున్నాఁడు!' అని ఆకసమున కెగయ శక్తిలేకయు కైదువు లేకయు తపించితిని. నాన్నే హితుఁడయిన యా గాక్షసుండు 'నిలు నిలు, పాపీ, ఎక్కడికి హరించె దవు!' అని బెదరించుచు ఎగిరి ఆరక్కసునితో కలియఁబడెను. వాఁడు గోపంబున అపేక్షలేక పాఱువైనఁగా దేవతరువుత్రాఁజెప్పువోలె ఆకసమునుండి పడుచున్న యాయింతిని

రెండుచేతులు వైకి చాచి పట్టుకొంటిని. కన్ను మూతపడి వణకుచు నాయెడలి తాఁకుడుచేత పులకలు వొడమిన యా యబలను నేలకు దింపి నిలుచుంటిని. అంతట నాయరువురు రక్కసులు కొండ శిఖరముల పేటల ప్రయ్యలతోను వడిగా వెల్లగించిన చెట్లతోను పిడికిటి గ్రద్దులతోను కాలితాఁపులతోను ఒండొకరిని త్తయ మొందించిరి మఱి నేను ఆయువలని ఎత్తుకొనిపోయి మిక్కిలి మృదువును ఇసుక తిన్నెగలదియు పుపు లేకములు రాలియున్నట్టిదియు నయిన కొలనిగట్టిన దింపి ఆసమెయిం జూడఁగా నా ప్రాణైకవల్లభయే రాజకన్యకయే కందుకవలియే! నామాటలచే ఊట్టడిల్లి ప్రక్కవాటుగా నన్నుం గాచి ఆనవాలు పట్టి సకరుణముగా ఏడ్చెను. 'నాథా, ఆ బంధియుత్సవములో నిన్నుం గని రాగ మూనిన నన్ను నఖి చంద్రసేన నీవ్రశంసలచేత ఊటడియి చుండెను. నిన్ను పాపాత్ముడు నాయన్న భీమధన్యుడు వడిసముద్రములో ముంచివైచినాఁడని విని, నాచెలలను కనుఁబ్రామి ప్రాణము వదలుదాననై, ఒంటరిగా ఉద్యానవనమునకుం బోయితిని. అంతట ఈరాక్షసాధముండు కామరూపుండు నన్ను కామించెను. అంత నేను భయపడి వీని ప్రార్థనను ధిక్కరింపఁగా, వీడు, మొండొడ్డునున్న నన్ను పట్టుకొని పఱతెంచి వచ్చి ఇట నిట్లు మడిసినినాడు. దైవానగ్రహంబున నాజీవితేతుఁడ వయిన నీ చేతిలోనే పడితిని. నీకు మేలు.' అని.

విని ప్రాణేశ్వరితోఁ గూడ ఓడ యెక్కితిని. లంగ రెత్తిగా ఎదురుగాలికొట్టి ఓడ ఆదామలి ప్తకే వరగలిపోయెను. మేము శ్రమలేకుండ దిగుచునే 'కొమారుండును కొమారితయు అగడక పోయినందున వేఱుసంతతిలేని తుంగధన్యుండు సుహృదరాజు ముదుసలి తానును భార్యయు ఆనఘ మయిన గంగాతటమందు ప్రామోపవేశముచే మడియం దనిలుచున్నాడు. ఊరివెద్దలు వేటోకదొంగను బిల్లనివారు అతనితోఁ గూడ మృలి సొంద సమకట్టి యున్నారు.' అని సభాష్పవనను లయిన ప్రజలవలన వింటిమి. అంతట నేను జరిగిన వృత్తాంతమును ఆరాజునకు నివేదించి, అతని యపత్యములను ఇరువురను అర్పించితిని. రాజు సంగోషించి నన్ను అల్లునిం జేసికొనెను. అతని కుమారుండు నా యనుజీవి యయినాడు. నాయుజ్జచేత వాండు ప్రాణముంబోలె వదలఁగా చంద్రసేనను కోశదాసునిం గూడినది. అంతట సింహవర్మకు తోడ్పడుటకై ఇట కేఁగుదెంచి నినుఁ జూచు నుత్సవము ననుభవించుచున్నాను. —

రాజవాహనరాజు ఈవృత్తాంతమును విని 'ఈదైవగలి చిత్రముగా నున్నది, అన సరములయందు పురుషకారము పుష్కలముగా నున్నది.' అని వదించి, పిమ్మట, మంద హాసామృతము మోవిపయ జాలొగ్గిన మంత్రగుప్తునిదేన హస్తసంపుల్లనయనములతో

వీక్షించెను. ఆతఁడు కేలుదమ్మితో మోరు ఇంచుక మూసికొని ప్రియసుందరీకృతదంత
క్షుతముచేత మోనికెంపు నొచ్చుచుండుటంజేసి ఓస్థ్యములు లేని మాటలతో తనవృత్తాం
తము ఈక్రింది యర్థముగా వక్కాణించెను.

దశకుమార చరితము - సప్తమోచ్ఛ్వాసము.

మంత్రగుప్త చరితము.

రాజాధిరాజతనయుఁడా, కొండబిలములో చొచ్చి పోయిన నీగతిని ఎఱుంగు
గోరి తిరుగుచు నే నొకప్పుడు కలింగదేశమునకుం బోయి, కలింగపట్టణమునకు అతిసమీ
పము గానట్టి వల్లకాటికి చేరువుగా నున్నయొక్కయడవిచెట్టుక్రింద సరసము లయిన
చిగురుటాకుల పడుకపై కూర్చుండి నిద్రచేత కన్నులు మూతపడి శయనించితిని. కాళ
రాత్రి తలవెండ్రుకల మొత్తము వంటి నల్లని చీకటియు త్రిమృతదురక్కసులును కురిసెడు
మంచును తమ యిండ్లలో నణగిన సకలజనులును గలిగి కడుం జలి దైన రాత్రి కడచు
చుండఁగా, కంటిని ముద్దగొనుచున్న నిద్రను ఆఁపుచు మహాశృతంపు నొమ్మల నడుమ
నుండి 'ఏమి యిది, ఈపాపాత్ముడు ఈపాడు సిద్ధుడు క్రీడాసమయమున సయితము
పంపువేట్లును ఆఁపరాని రాగముచేత అవశుఁడై యున్న యీ జనుని ఇట్లు పీడించు
చున్నాడు. ఎవఁడయినను అనంతశక్తికలవాఁడు ఈపాడు మాంత్రికుని సిద్ధికి విఘ్నము
చేయునా?' అని కింకరియొక్కయు కింకరునియొక్కయు అలిదిన మయిన మొల్లస్ప
ష్టముగా వివఁబడియెను. దానిని విని 'ఈసిద్ధుడు ఎవఁడు? ఆ సిద్ధి ఏమి? ఈ కింక
రుడు ఏమిచేయును?' చూడవలయు ననిగాట మయిన కోరిక డెందబునం గ్రంధకొనఁ
గా, నేనును కింకరుఁడు నోయిన దెసగా కొంత దూరము పోయి, అట మొకఁడు తళ
తళమెఱయు మానిసి యెముకతునియ నొడలినిండ కయినేసికొని నిప్పులో కాచిన
కట్టిగులలోని బొగ్గునిగుఱు మైపూతఁగా పూసికొని మెఱపుఁదీగఁగలబోని జడలు
దాల్చినవాఁడై నావివిధ మయిన కట్టెలు తగల్గొన్నందున పేర్చుచున్న మంటలచే
చుట్టు నున్న యడవిలోని చీకటిం బీకాకునేయుచున్న యగ్నిలో ఎడమచేతిలో నిరం
తరము చుట చట మనుశబ్దముతో నువ్వులను ఆవాలను వేల్చుచున్న వానిని కాంచితిని.
అతని మ్రోల ఆ కింకరుఁడు నిలవంబడి దోయిలి యొగ్గి 'ఏమి నేయవలయును? ఆన

త్రిము.' అని యడిగెను. ఆ పగమనీయఁడు 'హా, కలింగ రాజు కర్దమని కొమార్తను కనక లేఖను కన్యాశ్రమామునుండి యిటను దెమ్ము.' అని ముదల వేట్టెను. వాఁడును ఆపని చేసెను.

అంతట మహాభయముతోను బాష్పములచే రాలుపడిన యెలుంగుతోను తట తట కొట్టుకొనుచున్న గుండియతోను 'హా నాయనా! హా అమ్మా!' అని ఏడ్చుచున్న యాకన్యను ఆసిద్ధుఁడు వాడిన సిగదండ యూడి ముడిపిడిన తలవెండ్రుకల మొత్తము నం బట్టుకొని తాతిపయిం దీడిన కత్తితో తల దఱుగ నుద్యమించెను. నేను తటాటన వానిచేతినుండి యాకత్తి సెడిసికొని, దానితోనే జటాపటలముతోడి వాని కిరమును ఖండించి ఆకిరమును ఆ చెంత నున్న ముదిమద్దివ్రాని లోఱటలోపల నుంచితిని. దానిం గాంచి పరమానందంబుం బొంది ఆ రాక్షసుఁడు నెగులు తీటి 'అయ్యా, ఈనికృష్ణుఁడు పెట్టుదుండిన పాటుచేత నా కెప్పుడును కనులను నిద్ర లేకపోయినది. అదలించును, బెదరించును, చెడుపనులను పంచును. కావున కల్యాణరాశి నీవు ఈ నరాధముని యమయాతనలను రుచి గను పని యమనగరమునకుం బంపుట మిక్కిలి సరి యయిన పని. ఇట్లు దయానిధివి అనంతతేజాడవు నగు నీ యాజ్ఞను దేనినైన చేయుటకు ఈజనుఁడు కోరుచున్నాఁడు. పని పెట్టుము తడ వేల సేసెద?' అని వచించి ప్రణమిల్లెను. అంత నేను 'మిత్తి'ఁడా, ఇది సజ్జను లాచరించు పద్ధతి; ఏ దన, ఎంత స్వల్పకారణమున కైన అత్యంత మయిన ప్రీతి వహించుట. నీ కిదియిచ్చగింపని పని కా దేని, ఇదిగో ఈ నతాంగిని క్లేశమునకు తగిని దానిని ఈ దురాచారుఁడు మిగుల గాసిం బెట్టి నాఁడు, కాన ఈకల్యాణిని కొనిపోయి తనయిల్లు చేర్పుము. ఇంతకన్న మాకు ప్రియతమ మయిన పని యెందు లేదు.' అని ఆజ్ఞాపించితిని. ఆ మాట విని, చెవికొనకు నల్లగలుకయువతంసంబు గా సెప్ప మిఱుకట్లు గా బిత్తెప్పు నల్ల కనీనికతోడి మాడ్చిని ఇందుక ప్రక్క పాటుగా నిగిడించుచు, మరుని వింటినలె సొం పయిన వంపు గల బొమతీవమ నుదుర నెడి నృత్యపుం జావిడియందు లీలాలసముగా నృత్యమాడించుచు, గగ్గూర్చున్న యెఱ్ఱని చెక్కిటి కేసులు గలదై, రాగమునకును లజ్జకును నడుచు తిరుగుడువడుచు, మోముఁదప్పిని అడ్డుగా వాంచి, గోటి కాంతి వెన్నెల అడ్డముగా ప్రసరించుచున్న పాదాగ్రముతో నేలను గీలుచు, ఆలేమ సూటిలోనుండి మోవిచివురును దాటుచున్న సన్నని యూర్పుగాలి ఆనందబాష్ప ధారల చలవతుంపురుల పొంపిరిచేత వానిన చనుదరి గందంపుఁ బూతయొక్క తడిని పోగొట్టుచున్నదై ఎదగుఱి నేయుటయందు మేటియగు కంతుకోలకు సాటిగా వెలువడి పలువరుస వెన్నెల పలల నొందింప, ఈమధురాక్షరములను తియ్యన యొలుకు నెలుంగుతో

వెలయించెను:—‘అగ్రా, ఈ దాసీజనమును జనునిచేతినుండి ఒడిసి తివిచి పిమ్మట రాగంపు గాలిచే లేచుచున్న యుత్కంఠాతరంగములతోడి మారపారావారంబున ఏకారణంబునం బాటవై చెదవు? నీయడుగుఁదమ్మునుండలి ధూళీరేణువునుగా నన్న భావింపవలయును. ఈ జనమునందు నీకు దయగలదేని, నీ చరణంబులనే గొలుచు భాగ్యమును ఈ జనమున కను గ్రహింపుము. కన్యాంతఃపురమందుం బ్రవేశించిన రహస్యము బయటఁ బడు ననియు, దానననగ్ధము కలుగు ననియు శంకింతువేని, అట్టిశంక వలదు, చెలులును చేటికలును నాయం దు అత్యంతానురక్తలు; ఈ రహస్యమును ఒరు లెఱుంగక యుండునట్లు నిర్వహింతురు.’

నేనును, కాయజుఁడు చెవి దగుల వింటి లెగలాగి దయ మాలి నాయదను బిట్టు డుయ్య నేసి, ఆ లేజనరాలి కడకంటి చూపుల యిరుపసంకెలతో గట్టిగా బంధింపఁగా, కింకరుని మోమున చూపు నీలిపి చెప్పితిని. — ‘ఈరథచక్రజఘన చెప్పినట్లు చేయనేని బేడిసిడమువేలుపు నన్ను వదింపరాని దశకుం దెచ్చును; కావున ఈ జనుని సయితము ఈహరిణాక్షితో కన్యాంతఃపురమునకుం గొనిపోమ్ము.’ అని. అంతట నాంక్కసుఁడు నన్నును శరత్కాల మేఘమండల ధవళం బయిన కన్యామందిరమునకుం గొనిపోయెను. అచ్చట నిండుక సేపు ఆచంద్రవదనవచనంబున తద్దగ్ధునబుచ్చేతఁ జెడిరిన ధైర్యముతోడ ఆమెడలో నొక్కొడ వేదియుంటిని. చెలియు స్వస్థుండముగా నిద్రించుచున్న చెలికత్తె లఁ గొందఱును చేతితో మెల్లన దట్టి మేలుకొలిపి వృత్తాంతముం దెలియఁజేసెను. అంతట నారు వచ్చి నాపాదములకు బొదలం దవిలించి మ్రొక్కి కనుఁగవయందు దట్టంబుగా వెల్లి వొడుచుచున్నట్టి యానందంపుఁ గన్నీటిబొట్టులతో, తమ క్రొవ్వద దండల యాకరువులలోని తేటికూటువుల యుంక్మతులూ యను సంతయంబు నాపా దించుచున్న కలాలాపంబుల మెల్లన వదించిరి. — ‘అగ్రా, వేడివెలుంగును మించిన లేజావానికి నీకు ఈమె కనులకుం దోచినందున మృత్యువు నూటినుండి తప్పి వచ్చినది. గురుతముఁ డయిన చిత్తజాతుఁడు ఈమెను రాగాగ్ని సాక్షికముగా నీకు ఇచ్చినాఁడు. కావున ఓనలి నాక్షుఁడా, రోహణశైలంపుఁ జావతాయివోలె దృఢ మయిన నీయగ్గును రాగతరళ మయిన యాయబ్బుగంపుఁ గన్యాత్మము అలంకరించుఁ గాత, ఈమె యొక్క పాలిండ్ల దరియు కరముసాటి యయిన సహచరుని బిగి కవుంగిలింతలచేత కృతార్థ మగును గాక.’ అని. పిమ్మట నెఱుబాఁ లానభీదనులు నన్ను కడు దిట్టంపు నెవ్వంపు సంకెల వైచి ఆ సన్నతాంగితోఁ గూర్చిరి.

ఆనంతరము ఒకప్పడు కాంతలం బాసినవారి మనస్సును, గాసిం జెంద, ఆసాసల తేటులదాటులచేత బొగడకొమ్ములు సోలి వ్రాల, బొట్టుగలు అరణ్యస్థలీలలాటికాలీలను

వహింప, కలరాచవిలాసి నిండాఠ విరిసిన కొండగోళగు బూవు పేరి పసిండి గొడుగును పట్టించుకొన, దక్కినపు గాలి దయమొము తీయమావులయందంపుగ్రొన్ననలను మ్రుచ్చిల, కోకిలల తియ్యనియ్యలివులచేత రాగోద్రేకము నొందిన యెఱ్ఱనాలెఱ క్రాల్లంటులు మదన కదనంబుల మోహరంబులకు సన్నాహంబులు సేసికొనుచుండ, ముగదకన్నియల యెడ దలయందు లజ్జపై రాగము హజ్జ యిడ, దద్దురగిరిచిటియలచందనలతల కవుంగిలింతలచే చల్ల నయిన గాలియొజ్జ యిచ్చు కొనుగోలుప్రకారము వల్లిమతల్లులు నృత్యములు సేయ, శోభిల్లుబుతువు అవతరించెను. అంతట కలింగరాజు రాణివాసములతోను కొమారి తనోను ఎల్లపౌరులతోను నూర్యక్రిణ నికరములకు చోరరానిదియు, మ్రోయుతేటి హిటువుల దాటులచే వంగిన తీగలకొసల కిసలయములు నెగసిన యిసుక తావుల నెసకమెనగి నదియు, వెల్లుగా నూటాడు కరడంపు దుంపరలజడిచే చల్లనిదియు, నయిన కడలియోర యుద్యానంబున పదియు మూడుదిసములు క్రీడానంబు ననుభవించుచుండెను. అట్లు నిచ్చులు నాటపాటలందుఁ దగుల్కొన్న వేనవేల సింగారుల చిట్టికంబులతోడి మరునోరయి కల యగ్గలికపు హస్తోత్కర్షణంబున విహరించుచు రాగత్పక్ష్టకవశుఁడై యున్న యాకళింగ నాగుని సత్త్రికుని ఆసందులలో ఓడలగూడ నెక్కురాణుకం దోడ్కొని వచ్చిన యంధ్ర నాగుఁడు జయసింహుఁడు పట్టుకొనియె. భయముచే బెదరిబెదరి నూచుచున్న నాసాణే శ్వరిని కనక లేఖను సయితము చెలికత్తెలతోగూడ నాతఁడు కొనిపోయెను. అంతట నేను మన్న భానలంపు పేర్పుచేత ఆగించుచింతం దృఢించి, దయతనే చింతించుచు, ఒడలి కాంతి యెడలి, ఇట్లు తలపోసితిని. — 'కనక లేఖ లల్లిదండ్రులతోగూడ పరునిచేత పడినది. దానింగని ధైర్యముం బాఱుగ్రోచి యారాజు తప్పక స్వీకరింపం గోరును. దాని నొల్లక యాసతి విషజలాదులచేత వెంటనే ప్రాణములం గోలుపోవును. ప్రాణేశ్వరి యట్లగుడు, మకరేశ్వరుఁడు ఈజను కథావశేషతల బోగయించును. ఏమి గతి?' అని.

ఇంతలోపల ఆంధ్రనగరమునుండి వచ్చిన బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు నాకు సంఘటించెను. అతఁడు వృత్తాంతమును వక్కాణించెను. — "జయసింహుఁడు తనకు అనేకావకారములు చేసియున్న కళింగరాజును కర్దనుని పగచేత చంప నించియు, అతనితనయను కనక లేఖను గన్నతం బెరిగిన మరులుచేత నాతనిం జంప కున్నాడు. ఆబాలను యత్నుఁ డొకఁడు పట్టి యున్నాడు. ఆమె మఱి యొక నరుని మ్రోల నిలువదు. సూరికసంఘమును రావించి ఆయత్నుని ఉచ్చాటన చేయించుటకై రాజు పాటుపడుతున్నాడు. ఎందఱు మృత్రించి నను సిద్ధి లేదు." అని. అతనిమాటవలన 'ఆనవొడమి రుద్రభూమిలోని యా మునిచెట్టుబోదె తొఱులలోనుండి ఆ జడలమొత్తమును తివించి దానిని దాల్చి జడదాల్చిన ఒడలెల్ల కనబడ

నీయక బొంతతోను చీగచీవరములతోను కప్పుకొని, కొందఱు కిష్కలం గూర్చుకొని, వారిని నానాశృంగ్యక్రియలచే మోసపోయిన జనులవలన లభించిన యన్నవస్త్రాదు లిచ్చి నిత్యసంతుష్టులం గావించితిని. వారిం దోడ్కొని తరలి కొలఁదిదినములలో అంధ్రసగరమునకుం బోయితిని. ఈరికి ఎక్కువ సమీపము గాక రాయంచపిండు కొఱికిన తమ్మి పూరేశ్వర మొత్తమునుండి రానిన యాకరువుల తునియలచే పలువ స్నైలు గలదై, బెగ్గురుబారులు సిగదండగా నొప్పుచుండ మున్నీటికిఁ బోటి యైన తటాకముదరి నన్న రుద్రభూమిలో ఉనికిపట్టు నేసికొని యుంటిని. నాకిష్కలం మెల్లడించు నాచిత్రకృత్యములచే ఆకృష్టులై వచ్చిన యూరిజనుల నెల్ల మోసగించుటయందు నెఱజూడ నై దిక్కుదిక్కునను జనులచేత ఇట్లు పొగడ్తలం బడసితిని. — “మన యూరి రుద్రభూమికడ చెఱువుదరిని వట్టి నేలం బయండు యతి కలఁడే ఆయనకు సగహస్యములు సమదంగములు వేదములును ఇతరములయిన శాస్త్రము లన్నియును జహ్వగ్రమం దున్నవి. ఎవని కేవి తెలియవో వానికి అవి ఆయనవలన తెలియును. ఆయన నాలుకకు దబ్బర తగులదు. ఆయన మూర్తిభవించిన దయారాశి. ఆయనవలన అగ్ర మెఱుంగుటచేత చిరకాలమునకు దీక్ష సఫలమయినది. ఆయన యడుగుఁ దమ్ముల దమ్ము నెఱుగులు ఒకకొన్ని నెత్తిం జల్లుకొనిన పలవుగకు పలువిధముల యిన గోగములు వెళ్లాలకు నశ్లాపడనివి పటాపంచలయినవి. ఆయనపాదములం గడిగిన నీళ్లను కింఁబునం జల్లుటచేత పాపము తీతిన జనులకు ఎల్లమాంత్రికుల జతనములకును ప్రతిఘటించిన చండతారాగ్రహములు ఒక నిమిషమునం బలాయమానము లగును. అతని శక్తికి పరిమితి యెఱుంగ నలవి గాదు. ఆయనకు అహంకార పరమాణు వయినను లేదు.” అని.

ఈ ఖ్యాతి పలువుర నోరుల సంచరించి కడపట కనకలేఖను పట్టిన యతఃపనిం దోలింప నానక్తుడై తనకు తెలిసినకొలఁదియుం బోరాడుచున్న యంధ్రరాజును ఆకర్షించుటకు సమర్థ మైనది. అతఁడు దినదినము వచ్చి మెండుకొన్న గౌరవముతో నన్నుఁ బూజించుచు, నాకిష్కలను ధనము లిచ్చి వశీకరించుచు, తఱి వేచి యొకప్పుడు తనకోర్కె నెఱవేర్చుకొనుటకై మెల్లన వేడుకొనెను. అంత నేను కొంతవడి ధ్యాననిశ్చలుడ నై యుండి యుక్తరీతిని నాయెఱుక కలిమిని గనఁబఱచి యాతనిం గాంచి నిశ్చయించుకొని చెప్పితిని. — “నాయనా, నీ ప్రయత్నము యుక్తమే. సకల కల్యాణలక్షణైకరాశి యైన యా కన్యాగర్భముం బడయుట పాలకడలి మొలనూలిం గయినేసికొని గంగాదినదీగహస్రము లనెడి ముత్తైఘ్రజేరుల పేటలతో రాజిల్లుచున్న భూదేవిని బడయుటకు సాధనము. ఆకొప్పుం బట్టియున్న యతఁడు విలాసమనోరమము లై నల్లగలువలంబోని నూడ్కులతోడి యాసుంబరిని ఏ నరేంద్రుఁడుగాని కనిన నిచ్చగింపఁడు. కావున ఇవిష్టమయంబున

మూడునాళ్లు ఓరువుము, ఇంతలో ఈకార్యము సాధించు మహాయమును నేనరచెదను. అట్లు నేను బలకగా సంకోషించి రాజు చనియెను. మఱి నేను కేరాయని కిరణము లేని రాత్రి వేళ దట్టంపుటిరులు మొత్తముల వెల్లువలో దశదిశలును మునిగి యుండఁగా, ఎల్ల జనుల కన్నులును నిద్రచే ముద్రితము లై యుండఁగా, వెలువడి, ఆ తటాకపు గట్టులోపల రేవునకు చేరువకాని యొక్కడ నీటి యడుగున నక్కి పోయి చూడఁ దగినదిగా బయట సం దేమియు లేనిదిగా ఒక బిలమును పాటుపడి ఒకానొకత్రవ్వముట్టుతో త్రవ్వించిని. దాని ద్వారాగ్రంథమునకు దట్టముగా రాలను ఇటికిలనుం గప్పి ఆతీరప్రదేశముం గూర్చి ఎవ్వరికిని ఏమియు శంక వాడదు దని నిశ్చయించుకొని ప్రాతఃస్నాన విశుద్ధదేహుఁ డైనై రిక్కుల భార్య లనెడి పేటల ముత్యాలపేరునకు అగ్రంబున గ్రుచ్చిన గత్తం బును-రేయిరు లనెడి నుదపుటేనుఁగును చీల్చి నెఱసింగంబును - పసిండికొండశిఖర మను గంగంబున నటన మాడు విలాసవతుండును- నిగి మున్నీటి మెగిలుకరుళ్లపై చాటు నొంటరి మోసలియు - సుక్ష్మత దుష్కృత సాక్షియు- నగు వేవెలుఁగులవేల్పును ఎట్టి దామరతోడి యర్హ్యంబుతో నారాధించి నాయునికిపట్టుం జేరితిని.

మూడుదినములకు పిమ్మట గ్రంథమెట్టకొమ్ము జేవురు దరికి దోయి యైన నాయం బొగిన తేజముతో పగటిదోగ వర్ణులపట్టిం జీకాకువెల్లునదై నిగి వేరి ముక్కుంటి మేన నంటికొన్న సంజనకలా యెట్టుగందపుఁ గలపంబుతోడి యొంటిచనుగిండి నా గండు బొలు చుండు తఱిని, ఆరాజు వచ్చి ఈ నరునికి నేలం గీల్చించిన చరణంబుల గోళ్ల కిరణంబులు తన కిరీటంబుపయింబోలయం బ్రణమల్లి అంబలి నేసి కూర్చుండెను. ఆతనికి నే నిట్లుపదేశించితిని. "అయ్యా అహా! కార్యసిద్ధిం గనిపట్టితిని. ఈ లోకములో ఆన లేనివానిని నీరు లంటవు. శ్రేయములు ప్రాలుమాలనివారిచేతిలో నిత్య ముండునవి. మిక్కిలి మంచి దయన నీ నడ వడియు నిష్కళంకముగా అతిభక్తితో నీవు చేసిన నా సేవయు నామనంబును లోగఁగా ఈచెఱువును దీనికలన నీకు నేఁడు కార్యసిద్ధి యగునట్లు సంస్కరించితిని. ఈచెఱువున నీవు సగమురాత్రి గడవఁగానే చోరవలయును. చొచ్చినపిమ్మట నీటి యడుగున ఊపిరి బిగబట్టి యథాశ క్తి పరుండవలయును. అంతట గట్టునుండి బాతిన నీటియలచే మోడువడిన తామరతంపరలోని కదలిం తమ్మిఘోటి ముండ్ల కొనలు ఒడలిం గ్రుచ్చిన రాయంచ బెదరు గద్గద కూజితమును వినుచున్న నరునికి తుణములో వినబడుచు నీటి మొత్తముయొక్క యొకానొక మ్రోత బనించును. అనీటిమ్రోత నిలువఁగానే తడి దేహముతో ఇంచుక యెఱువెక్కిన దృష్టితో ఏరూపంబున వెలువడుదునో సకల లోక నయనానందకరం ఒగు నా రూపును గాంచి యాయత్తుఁడు మ్రోల నిలుచుటకు సమర్థుఁడు గాఁడు. కరము

తిరముగా నెయ్యంపు గొలుసులతో సంకలల వైవంఁడి యన్న కన్యాహృదయము ఒక నిమిషములో నిను దర్శించుటకు విష్ణుము నొల్లని దగను. అవలీలగా వైరివర్గములు పరాజితులయి ఈ భూచక్రము అజితేలిలోని దగ నని యెఱుంగుము. ఇందు సందియము లేదు. ఇట్లు సిద్ధిం గోరుదువేని నానాకాస్త్రజ్ఞానముచేత బుద్ధిసంస్కారముం బొందినట్టి నీ చంద్రులను ఇంక నీ హితము గోరెడి యితరులను పలువురను కలయఁ బలికికొని, నూలుగురను జూలరులను రప్పించి నమ్మకమైన జనశతములచేత చెఱువుయొక్క లోని భాగమును చక్కఁగా శోధన చేయింపవలయును. గట్టునకు ముప్పది బాకల దూరమున పైనికనుండలము అక్కఱతో కా పుండవలయును. సందు వేదకి పగతురు ఎపు డేమి సేయఁగోరునో, అది ఎవని కెఱుక? అని. ఈ యేర్పాటు అతని మనస్సున కెక్కినది. అతని యధిక్వతులును ఆయుపాయఁబున మోసముం గన నేరకయు తేనిక కన్నెమీఁది మరులు కతంబున అది యిచ్చుగించి యున్న దనియు అతని యిచ్చును త్రిప్ప నలవి గా దనియు నెఱింగియు అందులకు ఆతఁడే పము పలుకరైరి. అట్లు ఆ యుపాయముచేత ఆకన్నయఁ బడయ గట్టిపట్టుదలతో నున్న యారాజుతో వచ్చించితిని. — ‘రాజా, నీనాట నిట చిరకాల ముంటిని. ఒక్కడ చిరముండుట మాకు ప్రశస్తము గాదు. నాకాగ్ర్యమయినంతట నేనిక నిట నుండను. నీరాష్ట్రంబున భీష్మాదికముం బొందిన కతంబున నీ కేమేని పని గావింపక పోయిన వెద్దలు నింగింతురు గావున ఇచ్చట నింతకాల ముంటిని. ఆపని యిప్పుడు సమకూడినది. ఇంటికిం బొమ్ము. మనోహర పరిమళంబుగల తగిన జలంబులతో స్నానమాడి, శక్తికి తగినట్లు భూసుర సంఘము నర్పించి, తెల్లనివి పూదండలును మైపూతలం దాలించి, వేంకటాద్రి యిలాయలచే రాత్రి చీకటిం బంచబంగారము సేయుచు వచ్చి, సిద్ధికై కడంగము.’ అని. అతఁడు కృతజ్ఞతం జూపువాడై ‘ఆర్యులు ఇట నుండమిచేత ఈ సిద్ధి నాకు సిద్ధియే గాదు. ఈ నిస్సంగత్యము మిక్కిలి కడిదిది, ఏల యన నిది నిరపరాధులయిన దాసులను విడిపించుచున్నది. నుతీ మహానియలమాటలకు అడ్డు చెప్పఁగూడదు.’ అని స్నానార్థము ఇంటికిం బోయను.

నేనును లేచి నిర్వాసప్రయయిన రాత్రిసమయంబున చెఱువుగట్టులోపలి బొక్కలోఁ మాతీ అన్న పుఁగంతకడ చెవి యొగ్గి వేచి యుంటిని. అగ్ర రాత్రసమయంబున నా చెప్పిన పనులెల్లం గావించి ఆయాయితావుల కాపు లుంచుకొని ఆరాజు జూలరుల రప్పించి వారిచేత చెఱువులో శల్య మేమియు లేకుండ శుద్ధి చేయించి, నిర్భయముగా నొయ్యారము విఱుదిగను. దిగి తలవెండ్రుకలు విరియఁ బోసికొని ముక్కుచెవులు విగఁబట్టుకొని ఏనుఁగులోఁతున చెఱువునీటియడుగన నా చెప్పినట్లు పరుండియున్న యాతనిని నీట మునింగి మోసలియాలెగా నీడకునిపోయి బొంతతో మెడం బట్టుకొంటిని. కడు బెడదము లయిన జముని లగడంపు

మోక్షులకన్న గాఢములైన కాలుసేతుల ప్రేటుపోటులచేత కనికరమేది పించువడఁచ ఒక్క-
నిముసములో వాఁడు చెప్ప యుడిగెను. అంతట వాని శరీరము నీడ్చి గట్టులోపలి యాబిలములో
పెట్టి నీటినుండి వెలువడితిని. తత్త్వణమే వచ్చి కలసికొనిన సైనికులకు ఆరాపాంతరప్రాప్తి
అత్యంతాశ్చర్యకరమాయెను. ఏనుఁగుకంద మెక్కి వెల్లగొడుగు లోను గా సకల రాజవిప్లవి
రాజితుండనై కరముచులుకు మ నెడు జేత్రహస్తులబై త్రిపుప్రేటులకు బనులు బడిసి చారి తోలఁ
గుడు రాజవీధిం బోయి యారాత్రిని కనకలేఖాదర్శనోత్సవగుండనై నిద్ర లేకయే గడపితిని.

లత్తుకనీటిపూతతో నలంకరించిన యైరావతద్విజకుంభంబునకు సదృశం బై ఇంద్ర
ద్విగ్నిత యొక్క కంపుటద్దం బైన రవిబింబము జనులకనులకుం దోఁపఁగా, కరణీయంబులం
దీర్చికొని, దట్టంపు కిరణనికరములతోడి రత్నముల శ్రేణులతో దగదగ మెఱయుచున్న సింహ
ససము నధిష్ఠించినవాడ నై వాఁడుకచోపవన దర్శనము చేసికొన్నవా రై శంకా సంకల్పిత
చేతస్కు లై సన్నిధియందు కూర్చున్న సచివులలో పలికితిని. “ఋషులప్రభావమును చూడఁ
డు. తామరతంపరతో వెలుంగుచు తేంట్లకు హర్ష మొదవించునున్న యాసరస్సునకు ఇంద్ర
యాజయుఁడు ఆ యతి యాపాదించిన రజోదూరంపు సంస్కారముచేత తప్తిరేకుల కుద్ది
యైన చాయగల దై తొంటికంటె మనోహరం బయిన క్రొత్త యాకారము సిద్ధించినది. ఇ
ప్పుడు నాస్తికుల కెల్ల లజ్జచేత శిరము వాలునుగదా. కావున నిపుడు శివశేషప్రహ్లాది దేవ
నాయకుల తావులయందు భక్తిశ్రద్ధలతో నృత్తగీతాది సేవలు చేయింపుఁడు, ఈ యింటినుండి
యాచకులును దారిద్ర్యము నుడువఁగలంతటి ధనరాసులను కొని షాప్తునుఁడు” అని. ఆశ్చ
ర్యగసాతిశయముచే సంకోచముం దెలుపు చూపులతో వారు ‘జే! జగదీశ్వరా, నీ తేజముచే
దశదిక్కులను ఆక్రమించి నీయశస్సుచేత పూర్వరాశుల యశస్సును క్రమ్ముచు వర్ధిల్లుము.’
అని పలుమాఱు దీవించి నాపనిచిన పను లెల్ల సరిగాఁ గావించిరి. పిమ్మట నేను నావల్లభకు
తిన హృదయమువోలె పిశ్వసనీయ యయిన యంతరంగ సఖిని శశాంకసేన యనువానిని
కన్నెను ఒకప్పుడు వీదో పనిమీఁద వచ్చినదానిని రహస్యంబుగా ‘బాలా, ఈ జనుని
ఎప్పుడేని చూచి యుంటివా?’ అని హెచ్చరించితిని. అంతట ఆనందరసావధిం బొందిన
‘దేవంబుతో నక్కలిక ఇందుక కానిపించు పలుఁగాంతి లీమియను లీలగా నల్లనల్లన
నాడించుచు అందంబులు గులుకు ప్రేలిని మోచివివునునై నిడి ఆనందబాష్పములబడి కన్నుల
నుండు కాటుకం గడగి వైకు, అంజలి యొగ్గి, వింద్రజాలికుని మాయ యేమియు ఇట్టిది కా
దేని, చక్కఁగా ఎఱుంగుదును. ఇ దెట్లో చెప్పుము.’ అని ప్రేమచేత ఆటంకము లేకుండ మె
ల్లన నడిగెను. నేనును దానికి వృత్తాంత మంతయుం జెప్పి దానిముఖమున నాశ్రియకు సఁ
దేశముం బంపి హృదయాహ్లాదంబు గలిగించి, పిమ్మట ననగభీకృతుఁడై మిక్కిలియ

సమ్మానితుఁడైన కలింగరాజునకు నాయునియనంబ్రదాన పూర్వకముగా నాపియతమంబొంది అంధ్ర కలింగరాజ్యములను కలింగరాజునందు ఉంచితని. మరియు శత్రువువైకొనఁగోరిన యీ యంగరాజునకు సాయపడుటకై గొప్పదండుతో వచ్చితిని, ఇట నిన్ను మిత్రులసంగడిచే గంగారుచున్న వానిని యాద్యచ్ఛిక్తముగా దర్శించి ఆనందరాశిలో మునింగిన డెందంబుతో నున్నాడను.

అతని యాశేర్పును నగవువెన్నెలం జలక మాడుచున్న పలుకలంకగలవాఁడై రాజవాహనదేవుఁడు 'మహామునియొక్క యీ చరిత్రము చిత్రముగా నున్నది; అతికష్టమయిన తపస్సు ఇటనే ఫలించినది. మేలంపుమాట లటుండుఁ గాకి, ఇందు సంగోషప్రకర్షంబుంబొందిన ప్రజ్ఞాసత్త్వముల స్వరూపము కనబడినది.' అని వచించి 'మఱి నీవు దిగవర్యా,' అని విశ్రుతుని వెక్కువనికె గలవానిని నిండాఁ విరిసిన వారిజాతములం గరుకంటికో కటూక్షించెను. ఆతఁడును, చెప్పసాగెను.

దశకుమారచరిత్రము - అష్టమోఽధ్యాయము.

విశ్రుతచరిత్రము.

దేవా, నేనును సంపదించుచు పింధ్యగణ్యములో ఒక్కడ బావికడ ఆకలినివ్వలే గానిలుచున్న యొక బాలుని క్షేపడరానివారిని ఎనిమిదేండ్లవానిని కంటిని. ఆతఁడు భయముతో డగ్గుత్తితో నిట్లు వచించెను.—'మహాభాగుడా, ఆర్యా, ఇదనుం బడిన నాకు సాయము చేయుము. నాకు ఒకడే గతుకుడైన యొకముసలియాతఁడు నాప్రాణములను హరింప నున్నదప్పని తీర్పుటకు నీళ్లు చేయచు ఈ బావిలో పడిపోయినాఁడు. నే నతనిని లేవఁదీయలేకన్నాను.' అని. అంతట నేను సూపించి ఒకతీగతో ఆముసలివానిని కట్టి యెత్తి, ఆబాలుని వెయరుగొట్టముతో గోడిన నీళ్లు త్రాగించి, బాణమెగయునంత యెత్తయిన గజనిన్నప్రాని కొటారుకొమ్మనుండి రాలతో రాల్చిన యెఱుఁగుపండ్లతో బ్రీతితో బ్రదికించి, చెట్టుక్రంద కూర్చుండి ఆముసలియాతనిని 'బాబూ, ఈబాలుఁడెవఁడు? నీ వెవ్వడవు? ఈయాపద యెట్లు గలిగినది?' అని యడిగితిని. ఆతఁడు కన్నీళ్లతోడ డగ్గుత్తి కతో చెప్పెను.

మహాభాగుడా ఆకర్షింపుము:—విదగ్ధ మని దేశము కలదు. అందు భోజనశమునకు అలంకారము, పుణ్యస్థాయను రాజుండెను. ఆయన ధర్మమునకు అంశావతారముంబొనివాఁడు, మహాసత్త్వము, సర్వబాధి, దాత, వినితుఁడు, ప్రజలను క్షీంచువాఁడు,

సేవకులను రంజించినవాఁడు, కీర్తియందుఁడు, ఆజానుబాహువు, గొప్ప బుద్ధిమంతుఁడు, పురుషకారప్రణాఁడు, శాస్త్రమును పాటించువాఁడు, సాధ్యమయిన మంచికార్యములను ఆంభించును, పెద్దలను గారవించును, సేవకులను ప్రభువులం జేయును, బంధువులకు ఆభ్యుదయము సేయును, పగతురను లోఁబఱచును, పనికి రాని మాటలను వినఁడు, గణములకు ఎప్పటికిని తనియఁడు, కలయందు కరము ఓలలాడినవాఁడు, ధర్మాగ్రసంహితలయందు అంత్యంత సమీపస్థుఁడు, ఇంచుక యుపకారమునకు అపరిమితముగా ప్రత్యుపకారము సేయును, బొక్కసమును వాహనములను పరికించుకొనును, ఎల్లయధ్యక్షులను ప్రయత్న పూర్వకముగా పరీక్షించును, చక్కఁగా పనిసేయువారిని తగిన దానసత్కారముల చేత ఉత్సాహపెట్టును, దైవికములను మానుషములను అగు నాపదలకు తిష్ఠిణమే ప్రతిక్రియ సేయును, సాధ్యులప్రయోగ నిపుణుఁడు, చాతుర్వర్ణ్యంబును మనుమాగ్ధంబున నడిపించును, పుణ్యయశముఁడు. ఆయన పుణ్యకర్మములు చేయుచు పురుషాయుషము జీవించి పిమ్మట ప్రజల యపుణ్యముచేత దేవభూయంబుం బొందెను.

ఆయన పిమ్మట అతని సుతుఁడు అనంతవర్మ భూమికి భర్త యాయెను. అతఁడు సర్వగణసృష్ట్యుడయ్యును దైవయోగంబున దండనీతియందు వలసినంత అక్రమ వహింపకుండెను. అతని నొకప్పుడు ఏకాంతమున వసుగజీతుఁడను వృద్ధమంత్రి అతనితండ్రికి ఆహ్వానము వాగ్మి నవించెను.—“బాబూ, నీకు పురుషసంపద సర్వము పుట్టుకతోఁగూడ కొఱ లేనిదిగా నున్నది. నీ బుద్ధియు స్వభావముచేతనే పటువు, స్మృతిగీతాది కళలయందు చిత్తరువులయందు కావ్యపిష్టములయందు విరివి జెంది ఇతిరులబుద్ధికంటె పెఱుఁగెయ్యున్నది. అయినను అది అగ్ర శాస్త్రములయందు సంస్కారము పొందక అగ్నిలో శుద్ధిం బొందుని బంగారంబువోలే సరిగా ప్రకాశింపదు. బుద్ధి చాలని రాజు ఎంతగొప్పవాఁడయినను తనవైకి పరు లెక్కించుండుటను కనిపట్టనేరఁడు. సాధ్యమును సాధనమును వెన్నేలుగా చేసి వర్తిల్లును గూడ సమర్థుఁడు గాఁడు. ఉండవలసినట్లు ఉండనివాఁడు పనులయందు భగ్గుఁడయి తనవారివలన నేగాక పరులవలనం గూడ అవమానము నొందును. అవమానితుని యాజ్ఞ ప్రజల యోగక్షేమములను సాధించుటకు సమర్థము గాదు. ప్రజలు అతని యాజ్ఞ మీఠి ఏమేని చెప్పుచు ఎత్తేని వర్తిల్లుచు ఎల్ల కట్టుదిట్టములను కలిపి వేయుదురు. కట్టుబాటులు లేని ప్రజలు ఇవాపరములకు తాము తొలఁగుటయె గాక ఏలికను సముతము తొలఁగింతురు. శాస్త్ర మను దివ్యోగో చూడఁబడిన గారివెంట లోకయాత్ర సుఖముగా సాగుచుండును. శాస్త్ర మనఁగా భూత వర్తమాన భవిష్యత్తులను చాటుపడినవాని దూరపువానిని ఓటొందక తేటతెల్లముగా చూపెడు నిత్యదృష్టి సుమా. అది లేని జంతు

మృత్యుడు దీర్ఘ విశాలశీత్రుఁ డయ్యును అగ్రముల నెఱుంగఁ జాలమిచేత అంధఁడే కావున బయలి విద్యలయందు సక్తిని సడలించి కులవిద్య యయిన దండనీతిని నేర్చుకొనుము. దాని ప్రకారము వ్యవహరించుటచేత ప్రభు మంత్రితోనా శక్తుల సిద్ధిని అలవరించుకొని అనుల్లంఘితాజ్ఞాడవై చిరకాలము కడలియొడ్డాణపుభూదేవిని ఏలుము." అని.

దీని నాకర్ణించి రాజు 'యుక్తముగానే గురువులవారు నేర్పినారు. అట్లు చేసెదను.' అని పలికి అంతఃపురమునకుం బోయెను. అటు ఆవృత్తాంతమును రాజు ప్రసక్తి వశమున ప్రమదల గోష్ఠిలో వక్కాణింపఁగా, నిపుణుఁడు రాజప్రసాదముచే ప్రసిద్ధి నొందిన వాఁడు గీత నృత్య వాద్యాదులయందు తనయుఁడు, బయటి చెలువల తగలగొండి, గడుసు, కట్టు లేని నోటివాఁడు, వెక్కుకొఱుంగుల యాకతాయి, మాటలయందు మేటి, ఒరుల గట్టులను వెదకువాఁడు, వేశ్యాకోశము సేయువాఁడు, నిందించువాఁడు, కొండెములు పెప్పటయందు పండితుఁడు, మంత్రిమండలమువలన సంబంధము లంచములు కొనువాడు, సమస్త దున్నీతులనుం గఱవెడియొజ్జ, మదనతంత్రములకు చుక్కానుపట్టువాఁడు, కుమార సేవకుఁడు, విహంగభద్రుఁ డనువాఁడు చిఱునవ్వుతో విన్నవించెను.

దేవా, దైవానుగ్రహంబున ఎవ్వఁడేని విశ్వరూపునకు స్వాత్ర మాయెనా, అతనిని నానావిధము లయిన యాటలు గొల్పి మోసముచేసి భూర్తులు తమకార్యములు నెఱవేర్చుకొందురు. అందులకుముం దెలివిడి:— కొందఱు మృతి కనంతరము పొందఁదగిన యభ్యుదయ తిశయములపై ఆసక్తి పుట్టించి, తలను గుండు సేయించి, దగ్ధత్రాళ్లతో, గట్టి, తోలుతో, గప్పి, వెన్నపూసి, తిండి లేకుండం బయండఁ బెట్టి, సకల ధనమును చేకొందురు. ఎవఁడేని గడుసువాఁడు ఈ యెండమావులకై చేత నున్నదానిని వదల నిచ్చుకొనఁదేని, వానిని ఇతరులు చుట్టవేసికొని చెప్పదురు.— 'మా యువదేశించు మార్గమునం జరించువానికి ఒకకాకిణీనేనియు లక్షకార్ణాపణములు చేసెదము, కైదువుతో పనిలేకయే సర్వ శత్రువులను చంపించెదము, ఆసహాయుఁ డయిన మనుష్యమృత్యుని చక్రవర్తిని చేసెదము.' అని. అంతట నాతఁడు 'ఆమార్గ మేని?' అని వీరి నడుగును. వీరు చెప్పదురు:— 'ఓయి, రాజవిద్యలు నాలుగు, త్రయి వార్త అన్వీక్షికి దండనీతి యనునవి. అందు మూడు త్రయి వార్తా స్వీక్షికులు గొప్పవి, విలంబముగా ఫలించునవి. వాని నటుండనిమ్ము. దండనీతిని అభ్యసించుము. దానిని ఈనడుమ ఆచార్యవిష్ణుగుప్తుఁడు మార్చునకై అటువేల శ్లోకములుగా సంగ్రహించినాఁడు. దానిని చక్కఁగ నేర్చి ప్రయోగించినయెడల అదియే మా చెప్పిన కార్యసిద్ధిని కావించును.' అని. అతఁడు సరియే యని చదువును, వినును, అందులోనే మునిమిం జెందును. మఱి యాశాస్త్రియు శాస్త్రాంతరముతో సంబంధపడియున్నది.

వాక్రస్థపంచము నంతయు ఎఱుంగనివానికి దానితత్త్వము బోధపడదు. కాని, అల్పకాలము నకో అధికకాలమునకో దాని తత్త్వము బోధపడు ననుకొందము. బోధపడినవాడు అది లోనే భార్యాపుత్రులను సయితము నమ్మగూడదు, తన కడుపుకొఱకు గూడ ఇంతవిద్య మునకు ఇన్ని కట్టియలు చాలును, అని కొలిచి తూచి యిద్యనలయును.

నిద్ర మేలుకొంగ నే రాజ మొగంబు కడిగికొనియు కడుగుకొనకముందే ముష్టి నై నను అగ్రముష్టి నయినను వదలక సమస్త మయిన యాయవ్యయములను పగలు తొలియరజా మునేపు వినవలయును. ఇతఁడు పినుమండఁగానే ఇతనింగ నుఁ బ్రాసు వంచకులు ఆయధికా రులు చట్టింపు అపహరింతురు. చాణక్యఁడు చెప్పిన యపహరణోపాయములను నలువదింటిని వారు తమబుద్ధిబలముచేత వేయింటినిగా కల్పింతురు. రెండవయరజామున ఒండొరులతో వివాదపడుచున్న ప్రజల తిట్టులచేత చెవులు కాలుచుండ కష్టముగా బ్రదుకును. అందును న్యాయవాది ప్రభృతులు తమయిచ్చ చొప్పున ఓటును గెలుపును చేయుచు, పాపమును అవకీర్తిని తీసి కిడి, ధనములను తాము కైకొందురు. మూడవ యర్థయామంబున స్నానభోజ నములకు అవకాశముం బడయును. భుజించిన యీతనికి అన్నము జీర్ణ మగునందాక విష భయము వదలదు. * నాలవయరజామున బంగారముం గయుకొనుటకై చేయఁచుచుచునే లేచును. * ఐదవ యర్థయామమున మర్రితొలొచినచేత అత్యంతయాసముం బొందును. అక్కడఁగూడ మర్రిత్రులు వైకి మధ్యస్థులవలె నటించుచు లోలోపల ఒండొరులతో ఒక టియై దూలలయు చారులయు వాక్యములను శక్యశక్యతలను దేశకాలకాన్యస్థితులను గూఱు దోషముగాను దోషము గూఱుగాను తమయిచ్చప్రకారము మార్చుచు తమ యొక్కయు పగతురయొక్కయు మిత్రులయొక్కయు మండలములను ఆశ్రయించి జీవించుచు గహస్యముగా బయటికోపములను లోపలికోపములను పుట్టించుచు ప్రకటముగా వాని నణగించుచు తమదొంగను అన్వేతించునని జేసి కైవసముచేసికొందురు. అఱవయరజామున స్వేచ్ఛావిహారముగాని మంతనంబుగాని నేవింపవలయును. ఈతనికి స్వేచ్ఛావిహారణ మెంత నూత్ర మనఁగా మూడును ముప్పాతికి గడియలు. * ఏడవయరజామున చతురంగబలమును కని పరీక్షించికొనెడి ప్రయాగ. * ఎనిమిదవయరజామున దశవాయిలో గలసి విక్రమచింత నేయుటవలనిదుఃఖము.

నుతీ సంధ్యావందనము చేసినవెంటనే రాత్రి మొదటి యెనిమిదవభాగంబున గూఢ పురుషులచు చూడవలయును. వారిచేత అత్రిహూమలయిన శస్త్రాగ్ని విషప్రయోగములు చేయింపవలయును. * రెండవభాగంబున భోజనానంతరము శ్రోత్రియునివలె స్వాధ్యాయ మారంభించును. * మూడవదాన వాద్యఘోషతో శయనించును. * చతుర్థపంచమములు

నిండ్రించు నంట. నిరంతరచింతాయాసములచే మనస్సు బెగ్గడిల్లి యున్న యీవరాకునికి మంచినద్ర యెక్కడిది? * మఱి అజవభాగమున శాస్త్రుచారారంభము. * ఏడవదాన మంతనము గ్రహించుట, చూతాదులను పంపుటయు. చూతలా మఱి ఇరుపక్షములవలనను మంచిమాటలు చెప్పి సంపాదించుకొన్న ధనములను సుంకపుబాధలేని దారిలో వర్తకము చేత వృద్ధిచేసికొనుచు లేనిపని నయినను ఇంచుక కల్పించుకొని సదా త్రిమ్యురుచుందురు. * ఎనిమిదవభాగమున పురోహితాదులు వచ్చి ఈయనతో వచింతురు. — 'ఈరాత్రి కన్నది దుఃస్వప్నము, గ్రహములు శుభస్థానములలో లేవు, శత్రుసములును అశుభములు. — శాంతులు చేయవలయును, హోమసాధన మెల్ల బంధముగానే యుండవలయును, అట్లు చేసిన కర్మకు ఎక్కువఫలము కలుగును. ఈబ్రాహ్మణులు బ్రహ్మవంటివారు, వీరు చెప్పినట్టి స్వప్నవ్యయనము కరము శుభకరము అగును, వీరు కడుఁ బేదటికమును వెక్కెంద్రు బిడ్డలును ప్రభావంబును గల యజ్ఞులు, ఇష్టటికి ప్రతిగ్రహ మెఱుంగరు, వీరి కిచ్చుటచేత స్వర్గతి, ఆయుర్వృద్ధి, అశుభనాశనమును కలుగును.' అని చెప్పి మఱియు మఱియు ఇష్టించి వారిమూలముగా తాము రహస్యముగా భజింతురు.

ఈతరున రేయంబము ఇంచుక సుఖము లేక శ్రమలతో నిండి నిరంతరము పీడతో కాలము గడపువానికి చక్రవర్తిత్వముమాట యటించెని, తనరాష్ట్రము సయితము కాపాడు కొన నలవి గాదు. నీతిశాస్త్రజ్ఞుడని ప్రసిద్ధిఁ జెందినవాడు దేనిని ఇచ్చునో ఏనతాగ్రము చేయునో ఏప్రియచనము పలుకునో అది యెల్లను వంచించుట కని అపనమ్మకము. అప నమ్మకమునకు భాజన మగుట అలక్ష్యిక జన్మస్థాన మగుట. ఏపాటి నీతిలేకపోయిన లోక యాత్ర జరుగదో ఆపాటి లోకమువలననే తెలియును; అందులకు శాస్త్రముతో పనిలేదు. చంటిబిడ్డఁడు సయితము ఆయాయుపాయముచేత తల్లిపాలను పొందం గడంగును. కావున అతినిర్బంధమును అవలికి నెట్టి, యథేష్టముగా ఇంద్రియ సుఖములను అనుభవంప వలసినది. మఱి, 'ఇంద్రియములను ఈవిధముగా నిగ్రహింపవలసినది, ఇట్లు అది ఓడ్వర్గమును విడువ వలయును, సామాన్యపాయములను నాల్గింటిని తనవారియందును వెఱవారియందును సర్వదా ప్రయోగింపవలసినది, సంతి విగ్రహముల విచారములోనే కాలము గడపవలయును, సుఖమునకు కొరచె నయినను చోటు ఇయ్యఁగూడదు.' అని ఎవరు చెప్పెదయో ఆమర్త్రతి కొంగలు మీవలననుండి దొంగిలించి గడించిన ధనమును వేశ్యాగృహములలోనే అనుభవం తురు. ఈ నీతిశాస్త్రగ్రంథములను చేసిన వరాకులు కలరే మర్త్రమందు కడుగడుగుదురు శుక్రాచార్య సురాచార్య విశాలాక్ష బాహు దన్తిపుత్త్ర పరాశర ప్రభృతులు వారయ నను అరిష్టద్వర్గమును జయించినారా? శాస్త్రోక్తమార్గమున నడచుకొన్నారా? వారా

రంభించిన పనులందుఁ గూడ అపు గాములను చూచియున్నాము. చదువనివారిచేత మోస పోయిన చదువరులు వెక్కండ్రు.

ఇది దేశరకు సిద్ధముగా నున్నది గదా. ఏ దన, — ఎల్ల జనులచేతను పూజ్య మయిన జాతి, పటిమయెడలని యావనము, అంద మయిన దేహము, మేరలేని యైశ్వర్యము; దానినెల్ల ఎల్లయపనవృక్షములకును కారణంబును సుఖానుభవమునకు ప్రతిబంధకంబును నానావిధ వికల్పములచేత ఎల్లపనులయందును సంశయాకులంబును అగునట్టి స్వరాష్ట్ర పరరాష్ట్రచింతల చేత, దోరా, వృధసేయకుము! దేశరకు, పదివేలయేనుఁగలు, మూఁడులక్షలగజ్జములు, లెక్కలేనికాల్వమును కలవు గదా. బొక్కసములు పసిండిగోను రతనములతోను నిండియే యున్నవి. ప్రాణిలోక మెల్ల ఎడతెంపు లేక వేయియుగములు అనుభవించినను నీయ్యుఁగణములు తిఱుగవు. ఇని చాలదా యేమి ఇంక నార్జింపు మని హెచ్చరించుటకు? పుట్టినవారికి జీవితకాలము అనునది నాలుగయిది దినములు. అందులోను భోగముల కనుకూల సుగునట్టిది అతిస్వల్ప మయిన స్రావ్యపుఁ జిద్రుప. తెలివి లేనివారు ధనము సంపాదించుచునే నశించురు, గడించిన దాన లేక మయినను అనుభవింపం గడంగరు. వే యేల? రాజ్యభాగమును మోవ సమర్థులను అంతరంగభూతులను అనుగ్రహించు అగువారిమీఁద మోపి అచ్చలకు ఉద్దు లయిన రాణివాసములతో క్రీడించుచు గీత సంగీత పానగోమైలను ఆ యా ఋతువునకు తగినట్లు అనుభవించుచు దేహలాభమును సఫలీకరింపుము. — ఇట్లు వచించి సపరిచారిగ నమస్కారముం గావించి శిరమున సంజలిం జేర్చి పడియే యుండెను. అంతఃపుర మత్తకాశిని లెల్లరు శ్రీలిలిక సితనయన లై బిగ్గరగా నవ్వరి. రాజు కూడ చిలునవ్వనో 'తెండి, అయ్యా, హిలము నుపదేశించినందున తమరు గురువులరు గదా; ఏల గురుత్వమునకు విపరీతముగా ఆచరించెదరు? అని వానిని లేపి విశ్మంఖలముగా క్రీడలం దేలుచుండెను.

పిమ్మట ఈనడుసు మఱల మఱల చుర్రెత్తివృద్ధుఁడు పూగోష్ఠి క్షిపియములలో హెచ్చరిక సేయుడు, రాజు సరియే యని మాటమాత్రము పలికి చిత్త మెఱుంగని వాఁ డని మనస్సులో ఏకగించెను. అంతట చుర్రెత్తి ఇట్లు తలపోసెను. — “బోరా! తెలియక నే నెంత పొగడబాటు గావించితిని! ఆమెయ మయిన విషయమున ప్రోత్సహించి ద్వేష్యుడను పరిహాసనియుడను వితిని! ఇతని వర్తన నావిషయమున మునుపటిదిగామి స్పష్టము. అది యట్లిన. — నన్ను నెయ్యముతో చూడఁడు, నవ్వదు పలుకరింపఁడు, రహస్యములు చెప్పఁడు, చేయి తాఁకఁడు, కష్టములకు జాలిగొనఁడు, ఉత్సాహములందు అమగ్రహింపఁడు అభిలషణీయ వస్తువులను సంపాదించు, నాసుకృతములను గణింపఁడు, నాకుటుంబవృత్తాంతము నడుగఁడు, నా పక్షమువారి నవలంబింపఁడు, నన్ను తన సమీపమందలి కార్యములలో చేర్చుకొనఁడు, నన్ను

అంతిపురమునకు రప్పింపఁడు. పయిగా నన్ను అనర్హమయిన పనులకు పనుచును, నాయా సనమును అన్య లాక్షమించిన నంగీకరించును, నావైరులయందు విశ్వాసము చూపును, నామాటకు ఉత్తర మియ్యఁడు, నాదోషమే గలవారిని నిందించును, ఆయువుపట్టున నన్ను పరిహసించును, తనయభిమతిమునే నేను వర్ణింతు నేని నిరాకరించును, నా పంపెడు వెలపాడుగు వస్తువులను అంగీకరింపఁడు, నీతిష్ణుల పోరఁబాటులను నామ్రోల మూర్ఖులచే ఉద్బోధింపించును. చాణక్యఁడు సరిగా చెప్పినాఁడు 'చిత్తమెఱిగి అనువర్తించువారు అప్రయోజను లయినను ప్రియు లగుదురు, కుశలు లయినను చిత్తానువర్తన లేనివారు ద్వేష్యు లగుదురు.' అని. అయినను గలియేమి? అవినీతు నయినను ఈ రాజును తల్పడి తాతల నాఁటినుండి వచ్చిన మాబోఁటివారు వదలఁగూడదు. వదలక యున్నను మామాటను వినినప్పుడు మేము ఏమి యుపకారము చేయఁగలము? ఎల్లవిధములను నీలిపంతునిక అశక్తి రాజునకు వసంతభానునకు ఈ రాజ్యము హస్తగతి మగును. రా నున్న యిడుప లయినను ఇలినిని కుదురుపఱచుచును గాక. కులభద్రుఁలును లయిన చెడుగులనినాడ నొక్కొక్కడ కలిగెడు నేవయేని ఇతనికి పుంచినదనడిసి రుచింపఁజేయదా? కావున చెడు గయినను అగుఁగాక. కొండేద్రనాలుకలను కట్టి ఎట్లో ఒకయట్లు అధికారిమును పోగొట్టు కొనక యుండెదను." అని.

మర్నెలి యిట్లు ఉండఁగా, రాజు కామపరతల్పఁడు కాఁగా, చిద్రసాలితుఁడని అశక్త కేంద్రమర్నెలియగు నింద్రపాలితుని కొమారుఁడు, తాను దుర్వర్తనఁడని తల్పడి తన్ను తఱిమిచేసిని ట్లనిపించి, తనకు గాఢీలయు గాణులయు వెక్కుగఁగములును, ఎక్కుడు నేరిమి గల శిల్పకారిణులు వెక్కురును, మాలువేంబుల వెక్కు కింకరులు గల గూఢ పురుషులును, పరివారముగా వెంటరా, తాను వచ్చి నానావిధక్రీడలచేత విహంగిధిద్రుని వశము చేసికొ నెను. వాని మూలముగా రాజునొద్ద ప్రవేశము పొందెను. సందుం బొందిన నాఁడై తాను ఏయేవ్యసనమును రాజు ఆగంభించునో నానిని బలీ యనును.

దేశరా, వేట యిట్లు మేలు సేయునో అట్లు మఱి యొకటి సేయదు. ఇందు సాము మెఱుగెక్కుటచేత ఆపదలందు మేలు సేయుననియు మూము నడవ నోపుననియు నైన పిక్కిబలిమి, శ్లేష్మము తఱుఁగటచేత ఆంగీకరమునకు ముఖ్యకారణమయిన బరిరాగ్ని దీపనము, క్రొవ్వం గరిఁగించుటచేత అవయవములకు స్థిరత్వము కనినత్వము కడుంజాలకన లోనగు గూణములు, చిలిని ఎండను గాలిని, వానను ఆఁకటిని దప్పని ఓర్పుశక్తి, దశావిశేషములందు బంతువులు తలంచు నట్టి తలంపులను చేయునట్టి చెయిదములను ఎఱుంగట, జింకలు అడవి దున్నలు గడునోతులు లోనగువానిని చంపుటచేత వైరులను నాశమునుండి కాపాడుట,

కోడిగడ్డ పులులు లోనగువానిని పరిమార్చుటచేత అడవి చారులయందలి యిడుముల నెడ
 గిండులు, నానాద్రవ్యములకు అనుకూలము లయిన పక్ష్యాద్యానిప్రదేశములం గనుట, అడవి
 మనుష్యుల లెగలకు విశ్వాసము పుట్టించుట, ఉత్సాహశక్తిని రగల్చుటచేత పగలును దిగు
 లొందించుట, అని బహు తివప్రయోజనములు భాసిల్లుచున్నవి. * జూదమందును ధన
 రాసులను గడ్డిపోచవలె ఇచ్చుటచేత సాటిలేని చిత్రదాత్యము, జయాపజయములకు నిలు
 కడ లేమిచే భేదమోదములకు లోనుగాఁబడి, పురుషకారమునకు ముఖ్యకారణ మైనమచ్చగ
 మెచ్చుట, సారలయందు చేతయందు ప్రదేశమందును గూహితము లైవీమాత్రమును కని
 పట్టం దగముగాని మోసపురజ్జేతలను కనిపట్టుటచేత అమితమయిన బుద్ధికుశలత, ఒక్కపిష
 యనునదే నిలుపుటచేత మనస్సునకు అతిచిత్రమయిన యేకాగ్రత, పూనికి నెడఁబాయ
 నట్టి సాహసములందు ఇచ్చు, అతికఠినము లయిన మానిసులకోడి కూటమిచేత ఒరులకు చెనక
 రామి, ఆత్మగౌరవ నిశ్చయము, దీనతలేని దేహయాత్రయు, ననునవి. * ఉత్తమమత్తర
 శినుల సంభోగంబునందు అర్థద్రవ్యములను సఫలీకరించుట, నిండుమగతంపు గౌరవము,
 భౌతము నెఱుంగు నేర్పు, లోభదూషితము గాని వ్యాపారము, ఎల్లకళలయందును పొండిత్య
 మును, లభింపనదానిని పొందుట లభించినదానిని కాపాడుకొనుట కాపాడుకొన్నదానిని
 అనుభవించుట అనుభవించిన దానిని స్మరించుట అగ్నిగనవారిని అనునయించుట అను పీని
 యందు సర్వగా ఉపాయములు పన్నుచుండుటచేత బుద్ధికిని వాక్కునకును సమత్వం
 బును, మేలుగా ఇట్లు మైనట్లు శరీరమును సంస్కరించుకొనుటవలన సౌఖ్యమున పేసము
 కలిమింబట్టి లోకుల గౌరవమునకు పాత్రమగుట, మిత్రులకు మిక్కిలి అనుంగగుట, పరిజన
 ములయందు ఎక్కు డగు నాదరము, నగవులోడి పలుకరించుట, గండుమీఠిన సత్త్వము
 కలుగుట, గాక్షిణ్యమును అనలంబించుట, బిడ్డలం గనుటచేత ఉభయలోకములందును శ్రేయ
 ముం బడయుట, అనునవి. * త్రాగుటయందును నానావిధరంగములను పోగొట్టు కలంతు
 లయిన యాసకములను నేవించుటచేత ఆసింపదగిన ప్రాయమును నిలుపుకొనుట, అహంకా
 రము నెరుంగుటచేత ఎల్లదుఃఖములను చెల్ల చెదగునేయుట, నుదనరాగమును ఉద్దీపించుట
 చేత అంగనోపభోగశక్తిని రగల్గఁగొల్పుట, లన యపరాధమును పోగొట్టుకొనుటచేత అలకు
 ములికిని తివిచి వైచుట, వివేచనాదేని వానిని చెప్పనవలె అంకిలి లేనివయిన ప్రేలడములచేత
 విశ్వాసమును బలపఱుచుట, మచ్చముం ద్రెంపుటచేత ఆనందై కాగ్ర్యము, శబ్దాదిపిషయము
 లను ఎడలెంపులేక యనుభవించుట, నెట్టెడుగూఁగము కలిమిచేత మిత్రసమూహమును నెం
 పొందించుట, సాటిలేని దేహకాంతి, మించనలవిగాని చిట్టకంబులు, భయపడలను హరించుట
 చేత ఆలమునకు చాల్చియుండుట, అనునవి. * కక్కనము లాడుట శ్రూరముగా దండించుట

ధనమును పొడునేయుటయు హదనునకుం దగినట్లు ఉపకరించునవి. మునివలె శాంతిపరుడగు భూకాంతుడు వైరిసముహము నడంచుటకును లోకపరిపాలనంజేయుటకును సమర్థుడు కాఁడు.—అని.

రాజు గురూపదేశమునుంబోలె అత్యాదనముతో వాని యభిప్రాయమును అనుసరించెను. తీనినడువడిని అవలంబించినవారై ప్రజలు అడ్డులేక వ్యసనములను నేవీంపందోడంగిరి. ఎల్లవారును ఆయాదోషములు కలవారే అగుటచేత ఎవఁడును ఎవనిదోషమును వెదకం గడంగఁడు. రాజును ప్రజలును ఇట్లు సమముగా చెడఁగా ఆయారాజ్యవ్యవహారాధికారులు తమతమవలన వచ్చునట్టి ఫలములను భక్షించిరి. హానంజేసి క్రమముగా రాబడి ద్వారములు చెడిపోయినవి. దొంగగారి వెచ్చపుద్వారములు విటుల వసమునంబడిన వై దిన నినము నెరుంగుచుండినవి. సామంత పౌ భానపద ముఖ్యులును, తననడవడి నే అవలంబించి నందున ఆతఁడు వారిని దృఢముగా విశ్వసించి వారిభార్యలతోఁగూడ పానగోష్ఠులలోఁ జేర్చుకొనుటచేత వారును వారిభార్యలును తమతమయాచారమును అతిక్రమించిరి. వారియంగ నలయందు నానామిషలచేత రాజు ఆపదరించెను. ఆపురుషులును శీలభ్రష్టలయిన యాతనిరాణివాసములతో కొంకు దక్క నానాసుఖముల విహరించుచుండిరి. కులాంగన లెల్ల చెడిపలవలె వంకరిమాట లాడ నలవాటుపడి, నుంచినడువడికిట్లును తెంపుకొని, మగలను గడ్డిపోచ కన్న కనీసముగాఁ జూచుచు, మిండగీర్షిపిండల మంతనములను వినుచుండిరి. అందు మూలమున గోసము గలవారికి కయ్యములు అంటుకొన్నవి. బలకంతులు దుర్బలలను మడియించిరి. ధనికుల ధనమును దొంగలు లోనగువారు హరించిరి. అనమానభయము లేనందున సాత్తికహాగ్గములు స్రవతః పయినవి. బంధువులు హతు లగుడు ధనము హృత మగుడు కొలల చేతను చెఱలచేతను దుఃఖిపడి ప్రజలు కన్నీటిడగ్గతితో ఎలుం గెత్తి యేడ్చుచుండిరి. దండన అయి క్తిముగా ప్రయు క్తి మైనందున భయకోపంబులం బుట్టించిరి. బ్రతికఁచెడిన కుటుంబములందు పిసిఁడితనము అడుగిడినది. అనమానితు లయిన శూరులు మానముచేత నుండుచుండిరి. నానాదుష్కృత్యములయందును భేగోసాయములు సాగుచుండినవి.

ఆనమయంబున అశ్మకేంద్రుఁడు పంపిన తీక్రమపద ప్రభృతులు—వేట మేమును మృగముల తఱచును చట్లించి గడ్డిపొదలను వెదురుఁబొదలను ఎండినట్టివి కలిగి వెలికి దారిలేని వైనఁకొండ గొంతులందుఁ జొనిపి ద్వారములో నిష్క్రమింపబెట్టుటచేతను, బెబ్బులు లోనగు జంతువులగొండికి పురికొల్పి వానివారే వేయుటచేతను, ఇష్ట పయిన బావిం గూర్చి దప్పి పుట్టించి దూరముగా కొనిపోయి ప్రాణము పోవునట్లుగా ఆఁకలిదప్పలం దెంచుటచేతను, సహాయులు పలుకంకలం జేకరి పోఁగా నొంటిఁ జిక్కించి గడ్డిగమురుల

కమ్ముదలచేత కాన రాకున్న చటియ నవులలోనికి పడగ్రోయించి యశ్లేష్టముగా చంపించుటచేతను, మృగము నొడలినుండి యపిబోయిన దను నట్లుగా అమ్ముల నెయ్యుటచేతను, ఎక్కు నలవి గాని కొండకొమ్ములను పన్నిదము సఱచి యెక్కించి ఒరులు నూడకుండ దిగగ్రోయుటచేతను, అడవులలో నైసికులు పలుచఁబడిన దొరలను అడవి జనాల వేసమున నెదుర్కొనుటచేతను, పాచికల జూదము పక్షిపందెము జాలరసంబగము లోనగు వాని సమృద్ధములలోనికి బలాత్కారముగా నొప్పించి యితరులకు హింస చేయించుట చేతను, గూఢముగా చేటు గావించిన వారి నోటనే ఆచేటుం జెప్పించి సాక్షులం దెట్టి అశీర్షిని కమ్ము కొనుట కిగు పరాక్రమములచేతను, మిత్రులుం బోలె ఒరుల భార్యలతోఁ గూర్చి బారులను భర్తలను ఉభయములం గాని చంపి ఆయెరులసాహసముగా ప్రకటించుట చేతను, విశ్వస్థపూతకురార్పడచేత సంకతస్థానములకు గప్పించి అట ముందుగా దాగి యుండి పిమ్మట మీఁదఁబడి చెప్పరాని వధముచేతను, అసలు గొల్చి బిలములలో నిక్షేపములను త్రవ్వటయందు మంత్రములను సాధించుటయందును ప్రవేశకెట్టి విఘ్న మివ్వచేత కమ్మదగిన మూఁగములచేతను, దుష్టగజమును కోపము దెప్పించి గుఱిగా ముఖ్యులగువారి గుంపులకొదిలి కెడఁగారిం బడిన దనునట్లుగా పఱపి త్రొక్కించుట చేతను, దాయభాగము లోనగు పిషయములందు వివాదపడుచున్నవారిని లోలోపలఁ గ్రుమ్మి వైరులమీఁద ఆయపకీర్తిని మోపుటచేతను, సామంతులందును నగరములందును గ్రామములందును నడవడి సరి దప్పినవారిని రహస్యముగా వ్రేలువేసి వారివైరుల నామమును ఘోషించుటచేతను, తగిన శ్రీలతో రేయుంబలకు క్రీడింపఁజేసి త్నయరోగముం బుట్టించుటచేతను, వ స్నానిభగణ మా ల్యాంగరా గాదులయందు మెలపున పిస మిడుటచేతను, వైద్యులచేత రోగముం బెంచుటచేతను, ఇంక నెన్నియో యుపాయములచేతను, వీరులను రూపు మాపి అనంతవర్షుని రాజధానిని నలిగలి గావించిరి.

పిమ్మట వసంతభానుఁడు భానువర్షయను నడవిదొంగను పురికొల్పి అనంతవర్షతో పోరాటము పెట్టుకొనునట్లు చేసెను. ఆతఁడు రాష్ట్రమునెల్లలం బట్టుకొనఁగా అతనిమీఁదికి దాడివెడలుటకు అనంతవర్ష దండును లేసెను. ఎల్లసామంతులకన్నను అశ్వశ్రేణుఁడు ముందు వచ్చి ఇతనికి అధికప్రియుఁ డాయును. కడమ సామంతరాజులును వచ్చి కలసిరి. సమీపమునకుం బోయి అనంతవర్ష నర్కదయొడ్డున విడిసెను. ఆసమయంబున నెద్దసామంతుఁడయిన కుంతలరా జగు నవంలిడేవుని స్వకీయనాటకీయను భూతలోకశ్రేయనుదానిని చంద్రపాలితాదులచేత నెంతయుం బొగడఁబడిన నృత్యకాశలము చెన్నారదానిని అనంతవర్ష గప్పించి ఆడించి చూచెను. చాల మేలుపడి ఆవధూత్తనును పొందెను. అంతట అశ్వ

కేంద్రుడు కుంతలరాజుతో ఏకాంతంబున హెచ్చరించెను. — 'ఈరాజు పొగ రెక్కి యున్నాడు, సునమగువలం దగులుచున్నాడు. ఎంతయని యవమానమును సహింప దగను! నాకో నూ తేనుఁగులు కలవు, నీయొద్ద ఏనూలు; మనము కలసి ముగళేశుని వీరసేనుని, ఋచీకేశుని ఏకవీరుని, కొంకణపతిని కుమారగుప్తుని, సాసికృతాక్షుని నాగ సాలుని చీలఁదీయుదము. వారు తప్పుక ఇతని యాధిత్యమును ఓర్వక మనయిచ్చ చొప్పున వర్తిల్లుదురు. ఈయడవిదొర నాకు ప్రియమిత్తుఁడు. ఇతనితో ఈకావలని మొగదలం దగిలి యుండ వెనుకనుండి పడఁగొట్టుదము. ఇతని బొక్కసమును వాహనములను మనము పంచుకొని పుచ్చుకొందము.' అని. అందులకు అతఁడును సంతోషించి సమ్మతించగా, మేల్గవలులు ఇరువది కాంచన కుంకుమ కంబళములు ఇరువదియేనును కానిక పెట్టి, ఆపులమూలముగా ఆసామంతులతో కలియఁబలికి వారినిగూడ తన మతమున నిలుపుకొనెను. మఱునాఁడు ఆ సామంతులకును ఆయడవి దొరకును అనంతవర్మ నీతి నొల్లమి చేత ఎర యాయెను. వసంతభానుండును అనంతవర్మని కోశవాహనమును సమస్తమును తనవశము చేసికొని, 'మీమీప్రయాసకును మీమీబలమునకును తగినట్లు మీరు పంచికొని కైకొనుడు; మీసెలవుచే ఏపాటి పాలితోనయినను నేను తనినెదను.' అని కుచ్చితంబున నదంబు ననువర్తించి ఆయెరయే కారణంబుగా కయ్యము పుట్టించి ఎల్ల సామంతులను రూపుమాపి, వారిధన మెల్లను తానే దిగ్గ్రనింగెను. అడవి దొరకు ఏనో ఒకపాలు అను గ్రహించి, మరలి వచ్చి, అనంతవర్మ రాష్ట్ర మెల్ల తనదిగా చేసికొనెను.

ఈయెడయ నుంత్రివృద్ధుఁడు వసురక్షీతుఁడు కొందఱు మాలురతోఁ గలసి ఈ బాలుని భాస్కరవర్మను, ఇతని యక్కను పదుమూడేండ్లదానిని మంజువాదినిని, వీరి తల్లిని మహాదేవిని వసుంధరను, తోడ్కొని వలసపోవుచు, ఈ యాపద రానున్నందున గాహజ్యముచేత దేహమును త్యజించెను. మఱి కొందఱును మిత్తులము మాహిష్మతికిం గొని పోయి భర్తకు సవతితల్లికుమారుఁ డయిన మిత్తినర్మనికడకు బిడ్డలతోడి దేవిని చేరిచి తిని. ఆయత్తమురానిని ఆ యనార్యుఁడు వేటులెఱంగిన అభిమానించెను. ఆమెవలన చీవాట్లు పొంది ఈమె తనయుని రాజ్యార్హం జేయుటకై తాను సాధుశీలగా నుండంగోరుచున్నది? అని యెంచి, కూశీతనంబున ఆబాలుని అనగా ఈచిన్ని వానిని చంపం దలకొనెను. ఈనంచు నెఱింగి దేవి న న్నాజ్ఞాపించినది - 'బాబూ, నాశీజంఘుఁడా, ఈబాలుని ఎక్కడికీని కొనిపోయి వీని ప్రాణమును కాపాడుచు వసింపుము. బ్రదికితివా నేనును వీనిని అనుసరించెదను. నీవు తేమముగా కుదిరి నాకు వార్త నంపుము.' అని. కాలినడకచేత ససి చెడిన యితనిని కోల్కొనం జేయుటకై ఒకగొల్లపల్లెలో కొన్నాళ్లు

వీశ్రమింపించి, అచ్చటను రాజపురుషులరాకకు వెఱచి నూరముగా వలస వచ్చితిని. ఇందు కఠోరముగా దగదట్టి దూపటిల్లిన యీబాలునికి నీళ్లు తేఱబోయి ఈబావిలో బాటి కూలి తిని. నీవు ఆమగ్రహంబున లేవడిసితివి. శరణు లేని యీరాజకుమారునికి నీవే ఇంక శరణువు గమ్ము.—అని అంజలి చేసెను.

‘ఇతనితల్లి ఏబాలియందు జనించినది?’ అని నేనడుగఁగా ఆతఁడు చెప్పెను. ‘వైశ్రవణుడను పాటలీపుత్రపు వణిజునికూతురైన సాగరదత్తగర్భమునందు కోసలరాజుకుసుమధన్వనివలన ఇతనితల్లి కలిగినది.’ అని. ‘ఆపక్షంబున ఇతనితల్లికిని నాతండ్రికిని ఒక్కఁడే మాతామహుఁడు.’ అని బాలని ప్రేమనో కవులిగించికొంటిని. ‘సింధుదత్తకొడుకులలో నీతండ్రి యెవఁడు?’ అని. వృద్ధుఁడడిగెను. సుశ్రుతుఁడని నేను చెప్పఁగా సతఁడు కడు హర్షించెను. నేనును ‘నీలివిద్యాగర్వితుని అత్తకుని నీలిచేతనే పెకలించి ఈబాలుని తండ్రిపదవియందు నెలకొల్పెదను.’ అని ప్రతిని నేసి, ‘ఇతని యాకటిని ఎట్లు తీర్చును?’ అని యగ్రయుచుంటిని. అంతలో వచ్చినవి ఎవఁడో వేటకాని మూఁడుకోలలను తప్పించుకొని రెండుజింకలూ, ఆ వేటకాఁడును వచ్చెను. వానిచేతనుండి మిగిలియున్న రెండుబాణములను వింటిని తివిచికొని ఆరంటి నేసితిని. ఒకటిగఱిగోఁగూడం గోలగాఁడియు రెండవది గఱిగోఁగూడ కోల ఉచ్చిపోయియు నేలం గూలినవి. అం దొక జింకను బోయ కిచ్చి, రెండవదానికి వెండ్రుకలగోడి లోలు ఒలిచి, నీరుతి త్తిని తివిచి వైచి, ప్రేవుల వెలువరించి, తొడయముకలను పెడను ఇంక కొన్నిటినిం గోసి ఎరగలి నిప్పుకలపై కలుకుట్లుగా పదనము చేసిన మాంసమునో ఆయిరువురకును నాకును ఆఁకలి తీర్చుకొంటిని. ఈపనియందు నానేర్పునకు తద్దయు హర్షించిన కిరాతుని అడిగితిని.—‘ఓయి, మాహిష్ట తీవృత్తాంతము నెఱుంగుదునా?’ అని. వాఁడు వచించెను. ‘అపటల పులితోళ్లను లోలుసంచులను అమ్మి యిప్పుడే వచ్చితిని. ఎఱుగ లేను? చండవర్త తమ్ముడు ప్రచండవర్త యనువాఁడు మిత్రవర్త కొమారతను మంజువాదినిని పెండ్లియాడ వచ్చుదున్నాఁడట. దానంజేసి ఉరల్ల మహోత్సవమునో తాండవ మాడుచున్నది.’ అంతట వానిచెలిలో మెల్ల నవచించితిని.

“మోసగాఁడు మిత్రవర్త, కొమారితయందు సంపూర్ణప్రేమం జూపి తల్లిని నమ్మించి ఆమూలమున బాలకుని మరల రప్పించి చంపింపఁ దలంచియున్నాఁడు. కావున నీవు మరలం బోయి ఇతని సేమంబును నావార్తను దేవికి ఏకాంతంబున నివేదించి, వెండి ‘బాలుని పులివేసికొన్నది’ అని ప్రకటముగా అంగలార్ప వలయును. అదుప్తచిత్తుఁడు లోన సంతుష్టుఁడై వెలికి దుఃఖముం జూపుచు దేవిని ఓదార్చును. తర్వాత ఆమె ముఖముగా అనికి ఇట్లు చెప్పవలయును—‘ఎవనికైనీ మతము నతిక్రమించితివో ఆబా

లుండు నాసాపంబునంజేసి పరలోకమునకు నేరెగను. మఱి యిపుడు నేను నీ యానతిని జరుపుదాననే.' అని. ఇట్లు చెప్పిన నాతఁడు ప్రేతుఁడై యామెకడ కేతెంచును. వత్స నాథ మనుషేరి యీబలువిసమును నీటం గగంచి అందు పూమాలను ముంచి, దానితో వానిని తోమ్మునను మొగంబునను 'నేనే గనుక పత్రివ్రతనేని మహాపాపునికి ఇదియే నీకు కత్తివేటు గావలయును.' అని పల్కుచు కొట్టవలయును. మఱి యీమందు గలిపిన నీళ్లలో ఆమాలనే ముంచి తనకొమరిత కీయవలయునును. వాఁడు ఈల్లుటయు కుమారి స్వస్థముగా నుండుటయుం గని పత్రివ్రత యని ప్రకృతులు ఈమెను అనువర్తింతురు. అంతట ప్రచండవర్తకు సమాచారము వంపవలయును. 'ఈరాజ్యమునకు ఇప్పుడు నా భుండు లేడు, దీనితోఁ గూడ ఈబాలికను కైకొనందగును.' అని. అంతలో మేము కాపాలిక మేముచే నిజస్వరూపము నఱునెట్టి దేవివలననే భిక్షు గ్రహించుచు ఊరి బయట శక్తకానముకడ వసించెదము. దేవి యోగ్య లయిన యూరివృద్ధులను ఆత్మలయిన మంత్రవృద్ధులను ఏకాంతంబున నిట్లు మందలంపవలయును:—“నేఁడు దేవి వింధ్యవా సిని నాకు స్వప్నములో ఇట్లు ప్రసాదించినది—‘నేటికి నాకనాఁడు ప్రచండవర్త మృతి నొందును. అయిననాఁడు నగ్నదయొడ్డున నాయాలయములో జనులలేమిం బరికించి జనులు వెలువడినయనంతరము తలుపుం దెఱచికొని నీమకునితోఁగూడ ఒకానొక బ్రాహ్మణకుమారుండు వెలికి వచ్చును. అతఁడు ఈరాజ్యమును కాపాడి బాలుని రాజుగా నెలకొల్పును. ఆబాలుని నేను ఆఁడుబులిరూపంబున వచ్చి అదృశ్యుం గావించి యుంచితిని. ఈపిల్లను మంజూవాదినిని అబ్రాహ్మణకుమారునికి భార్యనుగా నియమించితిని.’ అని. ఇది అతిరహస్యము, నెఱవేఱునందాకి, మీయందే దాఁగియుండవలయును.” అని.

బోయయు తత్క్షణమే అతి హృష్టఁడై పనివినియెను. ఆకార్యము ఉద్దేశించినట్లే నెఱవేఱెను. నిర్ముగనిర్ముగనను లోకివాదము పర్వము. — ‘అహా! పత్రివ్రతల నహిమ ఆపూదండ వ్రేటు ఆహ్నికి కత్తివ్రేటే ఆయెను. ఇందులో మోసమున్న దని చెప్పటకు వలను గాను; ఏలయన, ఆదండయే కొమరిత కీయఁగా ఆమెను అలంకార మే అయినది, మృత్యువు కాలేదు. ఈపత్రివ్రతయాజ్ఞను ఎవఁడు మీఱునో వాఁడు బూడిదయే అయి పోవును.’ అని.

పిచ్చుట మహావ్రతి మేమును నేనును పుత్తుఁడును భిక్షుకై ప్రవేశింపఁగాఁ గాంచి కసుంధరాదేవి చిన్నులు చేరి లేచి సంతోషముచే కళవళపకము నుడివెను. — ‘భగవానుడా, ఇదే యంజలి. అనదను నన్ను అనుగ్రహింపుము. నాకు ఒక కల వచ్చినది. అది కల్యమానాదా?’ అని. ‘అందుల ఫలమును ఇప్పుడ కనియెదవు.’ అని నే నంటిని. ‘అట్లేని

మీనేకమరణి యదృష్టము మిక్కిలి గొప్పది. ఆకిల ఈబాలికకు నాగుండు కలుగునని సూచించినది.' అని, నన్నుగని వలపు వహించి జంకుం బొందిన మంజువాదినిని నాకు మ్రొక్కించి, వెండియు హర్షముతో 'అది అనత్య మాయెనా, వీనిని మీ బాలకపాలని తేపు నాకడ నాపుకొనియెదను.' అని పలికను. నేనును మంజువాదిని యను రాగము దొగలం జూచిన చూపుచే భైరవ మేది 'అల్లె యగుఁగాక' అని వచించి, భైరవముం గొని నాశీజంఘునిం బిలుచుకొని అటనుండి వెడలి, కూడ వచ్చుచున్న యాతనిని మెల్లన 'ఎక్కడ నున్నాఁడు అల్పాయు వని చెప్పబడిన యాప్రచండవర్త?' అని యడిగితిని. 'ఈరాజ్యము తనదేగ గా యని నిర్భయుఁడై ఆస్థానమండపముందే నటులనో కొలువై యున్నాఁడు.' అని యాతఁడు చెప్పెను. 'అటులైన, ఉద్యానములో నుండుము.' అని యావృద్ధును ఆజ్ఞాపించి, ఆప్రాకారమున కొకప్రక్క నొకశూన్యమతమందు బొంతలు లోనగు వానిని దించి, వానికి రాజపుత్రుని కాపుంచి, నటపేషిలీలముం దాల్చి, ప్రచండ వర్తను దర్శించి యనుగంజించితిని.

పిమ్మట ఈరెండవేళ, జననమాజము నెఱుంగుట కుపయోగపడిన నృత్తగీతనానాజంతు రుతములను మాని, చేతినడక నెత్తిఁగాలు కంబపుఁగాలు తేలుదాఁలు మొనరిదాఁలు చేప తెగుండు లోనగు కరణములను, నుతీయు చెంత నున్న వారినుండి సురియలం గొని వానిని ఒడలినిండ కట్టుకొని డేగయెగువు గోగవంకయెగువు మొదలగు కరణములను, చూపుచు, ఇసుకనివిండ్ల యెడమున నున్న ప్రచండవర్తని ఒకసురియలో తొమ్మనం గ్రుమ్మి, 'బ్రదుకుఁ గాక, వేయెండ్లు వసంతభానుఁడు.' అని గర్జించుచు, నా యెడలిం దెగఁగోయుటకు కత్తి యెత్తిన యొకబంటును బలిసిన మాఁపునై పద మిడి ఆమాత్రాన నే చేతన యెడలించి, కలఁగఁబాటిన జనులను మీఁదుఁజూపులు సూడం జేయుచు, రెండు నిలువులయెత్తు ప్రాకారమును ఎగసి దాఁటితిని. దాఁటి 'ఉద్యానవనములో నన్ను వెంబడించువారికి ఈదారి ఆగపడును.' అని నా మాట నా నోట నుండఁగానే నాశీజంఘుండు ఇసుకలోని నా కాలిబాదను గుర్తు లేకుండ తుడిచి వేయఁగా, చీఁకటిచెట్లచాలుగుండ ప్రాకారముప్రక్క తూర్పుగా పటలెంచి, పిమ్మట దక్షిణముగా వేర్చిన యిటికల కట్టడ మగుటచే బాడ తెలి యఁబడక పరుగెత్తి కోట ప్రాకారమువెంబడి కందకమును దాఁటి, ఆ శూన్యమతమునం ద్వరితముగా ప్రవేశించి మగల తొంటివేసముం దాల్చి బాలునినోగూడ నాచేతచే నివా ణపు హాసారముకడ మూఁగినజనులపిండుగుండ కట్టపడి దారిచేసికొని శ్రీశానప్రదేశమునకుం బోయితిని.

ముందే ఆడుగ్గదేశమున అమ్మవారి పీఠముక్రింద ఒకప్రక్కను పేటెడలిన
 లావుపాటి రాలిబండ నెత్తి గోయి త్రవ్వి దాని నోటికి అబడనే మాత్రవైచితిని.
 పిమ్మట నడిరేయి జరుగుచుండగా, హెగ్గడీడు తెచ్చిన రత్నభూషణ చీనాంబర
 ములు ధరించి ఆబిలమందు ప్రవేశించి వేచి యుంటిని. దేవియు ఆముందునను
 మాళ్ళవునికిని ప్రచండవర్తకును తగినట్లు అగ్నిసంస్కారము చేయించి, చండవర్మనికి
 తమ్ముని యాయవస్థ ఆశ్చర్యకాండ్రుని మూలమునం గలిగెనని వార్త పంపి, మఱునాడు
 ముందు మాటలాడుకొన్న సోగ మంత్ర సామంత వృద్ధులతో గూడ వచ్చి, అమ్మవారిని
 పూజించి, ఎల్లజనులకుం బ్రత్యక్షముగా పరిశోధించి, గుడిలోపల ఎవరును లేనియ
 ట్లుగా చేసి, జనులతో గూడ చూచుచు బిట్టుగా డప్పులు వాయింపించెను. అలినామ్మ
 గంధ్రముగూడ ప్రవేశించిన యానాదముచేత హెచ్చరికం బొంది, బల్లిమల జతనంబులకుం
 గదలని యాయమ్మవారిపతిమతోడ లోహపాదపీఠమును తలమీద నేనే ఎత్తి, రెండుచేతు
 లతో ఒకప్రక్కనే పట్టి ఒక్కడ దించి, వెలువడి, కుమారుని వెలువరించితిని. పిమ్మట అమ్మ
 వారిని ఎప్పటిచోట ఉంచి తలుపు తెఱచుకొని ప్రత్యక్ష మైతిని. తాగకాణమునకు సంతో
 పించినచూపులతో నిక్కంబాడిచిన పులకలతో ఎత్తిన యంజలితో నాటినయాశ్చర్యముతో
 ప్రణమిల్లుచున్న ప్రకృతులకుం జెప్పితిని—“ఈతరున వింధ్యవాసినీదేవి నానోట మీకు
 అజ్ఞ సేయుచున్నది. ‘నేను కరుణచేత పులిరూపున దాచి ఇప్పుడు మీ కిచ్చిన యాబాలుని
 ఇదిమొదలు తల్లిపక్షము తగ్గి నాఁడని పుత్రునిగా గ్రహింపవలయును.’ అని. అలవిగాని
 బలు కపటములను నెగ్గించునేర్పున స్ఫుట మయిన మోసమునం గల కూర్మ యైన యశ్వకుఁ
 డనుకుండను పగలఁగొట్టుటకు రాలినిగాను ఈబాలునికి రక్షకునిగాను నన్ను ఎఱుం
 గుఁడు. రక్షణకు జీతముగా నాకు ఇతనితోఁబుట్టువును ఈ యందపు బామ్మలొడిని
 అమ్మవారే దయచేసియున్నది” అని. ఈమాట విని ప్రకృతులు ‘అహో ఎంతభాగ్యము
 భోజవంశమునకు! ఏల యన దానికి నీవు అమ్మవారిచ్చిన నాథుఁడవు ఇపుడు కలిగినాఁ
 డవు.’ అని సంతోషించిరి. నాయత్తగారు మాటల కందని సంతోషదశను పొంది, ఆదినమే
 యథావిధిగా మఱవానినిచివురుఁగేలిని నాచేత పట్టించినది. తర్వాత రాత్రి చక్కఁ
 గ నే గుడిలోని బొక్కం బూడిచితిని. లోకులు నా గుట్టెలుగలేక, నవ్వువస్తుగలిని పిడికిట
 వాచి యడిగినదానిని ఇంక నిట్టియితరములను నేను వేఱుపాయఁబుల నెఱిగి చెప్పటం
 గని నన్ను దేవాంశసంఘాతునిగా నిశ్చయించుకొని నాయాజ్ఞను జవదాటు కుండిరి. రాజ
 కుమారునికి ఆర్యాపుత్రుఁడని ప్రభావహేతు మయిన ప్రసిద్ధి కలిగినది. అతనికి మంచిదనమున
 భద్రాకరణము చేయించి ఉపనయనసంస్కారముం గావించి, పురోహితునిచే నీతిం

జెప్పించుచు రాచక ర్యములను నిర్వహించుచుంటిని. ఇట్లు తలంచితినీ—రాజ్య మనునది శక్తిప్రయాధీనము; ఆశక్తులు, మంత్రప్రభావోత్సాహ రూపములు, ఒండొకటికి ఉపబల మై పనులను సాధించును; మంత్రముచేత అర్థనిశ్చయము, ప్రభావముచేత ప్రాశంభము, ఉత్సాహముచేత నిర్వాహము కావున పంచాంగమంత్ర మనుమూలము, ద్విరూపప్రభావ మను పలవలు, నాలుగు తెఱఁగుల యుత్సాహ మనెడి కాఖిలు, డెబ్బది రెండు ప్రకృతు లనెడి యాకులు, ఆఱు గణము లనెడి చిగురులు, శక్తి సిద్ధు లనెడి పుష్పఫలంబులను, గల దైన నీతివృక్షము నాయకునికి మేలు నేయును. అట్టియిని అనే కాధారములయందు కుదుర్కొన్న దగుటవలన అసహాయునికి అనుభవంప నలవి యగుట దుర్భటము. ఉన్నాడే ఆర్యకేతు వనువాడు మిత్రివర్త మంత్ర, అతఁడు కోసలదేశమువాఁడగుటవలన బాలుని తల్లిపక్షమువాఁడు మంత్రిగణాసంపన్నుఁడు. అతనిమాటను వినకయే మిత్రివర్త చెడిపోయినాడు. అతఁడు గనుక దొరకెనా మేలు.’ అని, అంతట నాశీజంఘుని రప్పించి ఏకాంతమున నిట్లు కఱపితిని. “బాబూ, ఆర్యుని ఆర్యకేతు నడుగు—‘ఎవఁడీ మాయాపురుషుఁడు, ఈ రాజ్యలక్ష్మిని అనుభవించుచున్నాడు? క్రక్కనా మ్రొంగునా?’ అని. అందులకు అతఁడేమి చెప్పినో దానిని నాకుం దెలుపుము.” అని. పిమ్మట నతఁడు నా కిట్లు తెలియఁ జేసెను. “పలుమాఱు కానకలు నెట్టి నేవించి, చిత్ర మయిన ముచ్చటలు జరిగించి, కాలునేతు లొత్తి, నమృతముచే నతఁడు సమయ మియ్యఁగా నీవు నేర్పిన విధమున నడిగితిని. ఆయనయు ఇట్లు చెప్పినాడు. ‘భద్రుఁడా, అట్లు చెప్పకు కులము శుద్ధముగా అగపడుట, అసాధారణ మైన బుద్ధికుశలత, మనుష్య తీత మయిన ప్రాణశక్తి, కొలదికి విజనయాదార్యము, అత్యాశ్చర్య మయిన యాశ్రుకాశలము, అల్పేతర మయిన జ్ఞానము, కరుణాగసాగ్రహయిన మనస్సు, శత్రువులవీఁదికి చక్కఁగా పాటున దై దురానద మైన తేజంబును—అను నీగణములు మఱియొక్కడను ఒక్కఁడ నుండనట్టివి ఈయొక్కనియందే నూడి యున్నవి. వైరల కీతఁడు విమృక్షు యము, వంగినవారికి గందపుమ్రాసు; తాను నీతిజ్ఞుఁడని గర్వించియున్న యాయశ్శక్తిని పెకలించి ఈరాజకుమారుని తండ్రిరాజ్యమున ఈతఁడు ప్రతిష్ఠించినాఁడనియే యెఱుంగుము. ఇందు సందియమువలదు.’ అని.” దానిని విని మాటిమాటికి సరీతులచే నాతని శుద్ధిని నిశ్చయించుకొని ఆతని నాకు ఆలోచనకు సహాయునిగఁ జేసికొంటిని. అతనిసాయంబున సత్య శౌచ యుక్తు లయిన మంత్రులను నానావేషులను గూఢపురుషులను సంపాదించితిని. వారి కలన ప్రకృతిమండలము లుబ్ధభూయిష్ట మై విశృంఖలముగా వర్ధించుచు ప్రాయశముగా లోబడనిదిగా నున్న దని తెలిసికొని, ఆలోచమును ఉపదేశించుచు, ధార్మికత్వమును

పురికొల్పుచు, నాస్తికులను దండించుచు, క్షుద్రశక్తువులను వెలార్పుచు, పగతుగమాయ
లను ఖండించుచు, నాలుగువర్ణములను తమతమ ధర్మకర్తములయందు నెలకొలుపుచు,
'ధనముల నార్జించెదఁగాక, దండముతోడి పను లన్నియు ధనైకసాధ్యములు గదా, దండ
మందలి దౌర్బల్యమునకన్న పాపిష్ఠము నేఱు లేదు.' అని ఆలోచించుకొని నానోపాయము
లాచరించితిని.

అంధ్రదశకుమారచరితము.

ఉత్తరపీఠిక.

పిమ్మట నిట్లు చింతించితిని.— సేవకు లందఱు కడిదిని శూరులు, నాయం దర్శ్యంతాను రక్షింపులు, నాయుచ్చమెయి ప్రాణములు గడ్డిపరకగా నెంతయు. రండురాజ్యముల నైస్యసా మగ్రియందును నీలియందును నేను అశ్మకేశుఁ డగు వసంతభానునకు తక్కువవాడను గాను, కావున వసంతభాను నోర్చి విదర్భరా జగు ననంతవర్మనికొమరుని భాస్కరవ ర్మను తండ్రి పదమందు నేను నిలుపఁగలను. 'ఈరాజకుమారుని భవాని తనకుమారునిఁగా బెంచుకొన్న దనియు, నన్ను ఆతనిసాహాయ్యకంబునకు నియమించిన దనియు నెల్ల యడల లోకపాదము కలిగియున్నది. ఇక్కడి వారు ఈరాజకుమారునియందు, తమ దొర యయిన యనంతవర్మని పుత్తుఁ డితఁడు భవానీకటాక్షంబున ఈరాజ్యమును బడయును, అని గట్టిగా ఆన నెట్టికొని యున్నారు. అశ్మకేశుని దఁడు రాజ పుత్తునికి భవాని తోడ్పడు నని యెఱింగి వైవశక్తిమీఁద మానుఁగత్త పనికి రా దని మానోడి పోరాటములో శంకాకుల మై యున్న ట్లగపడుచున్నది. ఇచ్చట మూల ప్రకృతులు ఆనిలో రాజకుమారుని యభ్యుదయముం గోరినవారు, ఇప్పుడు నైగా నావలన రానమానాది వశక్రియలచేత విశ్వాసము గొన్నవా రై విశేషించి ఆతనినే కోరుచున్నారు. అశ్మకేశుని యంతఃంగ భృత్యులను నాయా ప్తములైన పురుషులు ఎక్కువకీటిని పుట్టించి నాయాజ్ఞ చేర హస్తంబుగా నిట్లు భేదించినారు.— 'మీరు మా మిత్రులరు, కావున మీకు మేలు గలిగించెడు మాటను చెప్పవలసినదే. ఇట భవానీదేవి రాజపుత్తునిసాహాయ్యార్థము ప్రభావతుని విశ్రుతుని నియుమ. చి, ఈవిశ్రుతునిచేత అశ్మకేశునిక కవంతభానునికి అతనిపక్ష మున నిలిచి యితనితో ఎవరు పోరుదురో వారికిని అంతమును నిర్దేశించినది. విశ్రుతుఁడు అశ్మకేశునితో పోరాటమునకు కడంగకముందే మీరు అనంతవర్మనికుమారుని భాస్కరవర్మను కొలువుఁడు. ఇట్లు చేయువాఁడు భయము లేక గొప్పమేలుం బొంది తనపరిజన ముతోఁ గూడ తాను సుఖముండును. ఇట్లుచేయఁ డని భవానిచేలి శూలము బారింబడును. భవానీదేవి ఎల్లగతును ఈవిషయమును ఒకమాటు చెప్పు మాని ఆర్యునికి విశ్రుతునికిం గూడ అజ్ఞ చెప్పినది. అందునంతేసి ఆతఁడు మీకును మాకుం గల మైత్రి ఎఱిగి

మాముఖంబున మీ కందఱకు ఈవార్తను తెలియఁ జేసి నాఁడు.' అని. అశ్వకేంద్రుని యంతః
రంగ సేవకు లయిన యామగలు రాజసూనునిభవానీవరము నెఱింగి అశ్వకేంద్రునినుండి
మనస్సు విఱిగి యున్నవారు ఇప్పుడు విశేషించి నాపంపిన వార్తను విని నావశమున
నిలిచిరి.

ఈవృత్తాంతము సంఘము నెఱింగి అశ్వకేశుఁడు ఆలోచించెను.—'రాజకుమారుని
హాల ప్రకృతు లందఱు అతనినే రాజునుగాఁ గోరుచున్నారు. నా భృత్యవర్గము బయటిది
యై లోపలియై మనస్సు విఱిగినదిగా అగపడుచున్నది. ఇట్లు నేను ఓర్పు వహించి
ఇంటనే యుండునేని ఆపతుండు భేదమునకు లోబడిన నాస్వరాజ్యమును కూడ
రక్షించుకొనుటకు అసమర్థుడనగుదును. కావున నావై మనస్సు విఱిగి నన్ను డిందుపఱిచి
మాటలాడువారితో నాదండునకు సంభాషణ జరుగకముందే ఆతనితో పోలికం దొడం
గెదను. ఇట్లు చేయుదునేని ఆతఁడు నామ్రోలక్షణమేమియు నిలువఁ జాలఁడు.' అని నిశ్చ
యించి అన్యాయంగున పరరాజ్యము నపహరించుటకు దురాశచే ప్రేరేతుడై దండు నడపు
కొని మృత్యుముఖమును బోలె మానేసను ఎదురు కొనెను. అని రాజు నెఱింగి రాజ
పుత్రుఁడు ముందుపోయెను. అంతట ఎదురు వచ్చుచున్న యశ్వకేంద్రునిమీఁదికి నేను గుఱ్ఱ
మెక్కి ఎదురు పోయితిని. అంతట అతనిపైనికులెల్ల 'ఈఁడు ఇంత యపరిమితమైన మన
సైవ్యముమీఁదికి ఒక్కఁడే మొనరివచ్చుచున్నాఁడు ! ఇందులకు భవానీవరమే అసాధా
రణ కారణము, వే అొకటి గాదు.' అని నిశ్చయించుకొనిచి తరువున వ్రాసినవారు వోలె
టిచ్చునడియుండిరి. అంతట నా నిలుపున వసనభానుఁడు నాతో పోగ వచ్చి నన్ను కత్తితో
గట్టిగాఁ గొట్టెను. నేనును 'కత్తిసాము మెల కువచ్చే ఆ కత్తివేలును వమ్ముచేసి బడులు
వ్రేలుచేత నాతనిం బరిహర్చి కల తేగ నఱికి వేలుచేసి నేలం గూల్చి ఆతని పైనికులతో
పలికితిని:—'ఇంకను ఎవరికి పోం గోరికయో వారు వచ్చి నాతో పోరుడు. కాదేని
రాజకుమారునికి పాదప్రతాపము గావించి ఆతనివారై పోనినా జీవనములను అను
భవించుచు మీమీయధికారములను శిశ్మంకముగా చెల్లించుచు సుఖముగా నుండుఁడు.' అని.
నామాట విన్నంతట అశ్వకేంద్రుని సేవకులు అందఱును తమతమ వాహనములను
తటాలున దిగి రాజకుమారునికి నమస్కరించి అతని వసమున వర్తిల్లిరి. అంత నేను ఆ
యశ్వకేంద్రరాజ్యమును రాజకుమారునికి అధీనపఱిచి గానిం గాచుటకు హాలులయిన
యాతని యధికారులను నియోగించి మాదండును అశ్వకేంద్రునిదండును గోడ్డొగ్గిని
విద్యానేతమునకుం బోయి అట రాజధానియంద్ రాజతనయుని భొప్పరవర్తను అభి
షేకించి తండ్రిపదమును నిలిపితిని.

ఒకప్పుడు తల్లి కనుంధరాదేవితోఁ గూడ నున్న రాజుతో విన్నవించితిని.—
‘నే నొక పని తలపెట్టుకొనియున్నాను. అది సిద్ధించువఱకు నే నొక్కడనే యుండ వలను
గాదు. కావున ఈ నాభౌగ్య నీయక్కొన్ని దినములు నీయొద్దన యుండుఁ గాక. నేనును
నా యిష్టజనుని కని పట్టుటకై కొంతకాలము భూమిలోఁ ద్రిప్పురి ఆతనిం గని ఘోర ని
చ్చటికి వచ్చెదను.’ ఈ మాట విని తల్లియనుచుతిని రాజు‘నానో నిట్లనియె.—‘మాకు రా
జ్యప్రాప్తి రూప పయిన యీ యభ్యుదయమునకు నీవే అసాధారణ హేతుకవు. నీవు లేక
మేము ఈరాజ్యభాగమును నిర్వహింపజాలము. ఇట్లుండ నీవు ఇట్లు చెప్పెదవేమి? ఆమా
టకు నేను బడలు పట్కొనిని.—మీరు ఇట్టిచింత లేక నయినను వనస్సులో పెట్టుకొన
వలదు. మీయింట నున్నాఁడే మంత్రముణి ఆర్యోతు వను నాతఁడు, ఆయన ఇట్టి పెక్కు
రాజ్యముల భాగమును వహించుటకు సమర్థుఁడు. కావున ఆతనిని నియోగించి ‘నేను పోయె
దను.’ ఇత్యాదివాక్యవరంపఁలచేత ఎంత సమాధానపడిచినను ఆతఁడు తల్లితోఁజేరి
పలువిధముల బలఁతపెట్టి నన్ను కొంతకాలము పయనము కాయ్యక ఆపి, ఉత్కలదేశా
ధిపతియైన ప్రచండవర్చుని రాజ్యమును నాకు ఇచ్చెను. నేను ఆరాజ్యమును స్వీకరించి,
రాజును వీడ్కొని నిన్ను వెదకుటకై తరల నుండఁగా అంగరాజు సింహార్య నన్ను సాయ
ముకై పిలువ నంపఁగా ఇటకు వచ్చి పూర్వపుణ్య పరిపాకంబున స్వామిని నిన్నుం గలసి
తిని.—అని.

అంతట అటకలసిపట్టి కుమారులు అపహరణర్యోపహరణ రక్షణల ప్రమతి మిత్తరి
గుప్త మంత్రగుప్త విశ్రుతులు, తమరేకాగణముననో ఆకాగణమున నే సంకేత మేర్పఱు
చుకొని త మ్మెడఁబాసిన వానిని అప్పుడు పొటలిపురములో యావరాజ్యవిభవము నను
భవించుచున్నవానిని సోమదత్తునిని భౌగ్య వామలోచనతోఁగూడ నేవకముఖముగా వార్త
పంపి గప్పించి, రాజవాహన సమేతు లై కలసి ఒండొరులతోఁ సల్లాపములం దేలుచున్న
సమయంబున పుష్పపురమునుండి రాజహంసమహారాజుకడనుండి ఆజ్ఞాపత్రిముం గొని రాజ
పురుషులు వచ్చి రాజవాహనునికి ప్రణమిల్లి ‘స్వామీ, ఇది తమ తండ్రిగారు రాజహంసమ
హారాజుగారి ఆజ్ఞాపత్రిము, పుచ్చుకొండి.’ అని విన్నవించిరి. అన విని రాజవాహనుఁడు
లేచి సభలో ఆయాజ్ఞాపత్రిమును పలుమాటు మ్రొక్కి కయికొని శిరమున నుంచుకొని
అటనుండి తీసి తెఱచి ఎల్లవారు వినునట్లుగానే చదివెను.—“స్వస్తి, శ్రీ, పుష్పపురరాజ
ధానినుండి శ్రీరాజహంసమహీపతి చంపానగరియందున్న రాజవాహన ప్రముఖులను కుమా
రులను ఆశీర్వదించి పంపెడి యాజ్ఞాపత్రిము. మీరు ఇట నాయొద్ద నెలపుగొని
తిరలి, దారిలో అడవిలో నొక్కడ నొకశివాలయముకడ దండువిడిసి యుండుటయు,

అట రాజవాహనుండు రాత్రి కేవలభాగ్యము కోవెలజొచ్చి ప్రాద్దుర కనబడక పోవుడు, కడమకుమారు లందఱు 'రాజవాహనునితోఁ గూడ రాజహంసుని ప్రణయిల్లెదము, అటు చేయలేమేని ప్రాణములను వదలెదము.' అని ప్రతిజ్ఞ చేసికొని సైన్యమును వెనుకకు పంపి రాజవాహనుని వెదకుటకు వెవ్వేటుగా తరలిరి. ఈమీపుత్రాంతమును మీకడనుండి వెనుకకు వచ్చిన సైన్యమువలన విని సహింపరాని దుఃఖిసాగిగమున మునింగినవార మై నేనును మీ తల్లియు ఇరువురమును వామదేవముని యాశ్రమమునకు పోయి ఈమృతాంతమును ఆయనకు నివేదించి ప్రాణములను వదిలెదము.' అని నిశ్చయించుకొని ఆయాశ్రమమునకు పోయి మునికి వందనం బాచరించి నిలిచినంతలో, త్రికాలజ్ఞుడు ముని యిట్లు వచించెను.— 'రాజా, ముందుగానే మీయొక్కొక నడకయు నేను విజ్ఞాన బలంబున నెఱింగితిని. కుమారులు రాజవాహనుని నిమిత్తమున కొంతకాలము ఇడుమం బడియు, భౌగ్యవశంబున అసాధారణపరాక్రమంబున దిగ్విజయము గావించి గొప్పరాజ్యములం బడసి పదునాఱు వత్సరములకు విజయిని రాజవాహనుని మున్నడువొని మరలి వచ్చి నీకును వసుమతికిని పాదాభివందనంబు నేసి నీయాజ్ఞను నెఱవేర్చువారు అగుదురు. కావున వారినిమిత్తము మీ రేమియు సాహసము చేయఁగూడదు.' అని. ఆమాట విని అందలి విశ్వాసముచేత వ్యాయమవలంబించి అప్పటినుండి నేనును దేవియు ప్రాణములను విగ్రహింపకొని యున్నాము. ఇప్పుడు, అగడవు సమీపింపఁగా వామదేవాశ్రమమునకుం బోయి విజ్ఞాపించితిమి.— 'స్వామీ, తమరు చెప్పిన గడువు నిండినట్లే, వారివార్త యిప్పటికిని లేలయి కున్నది.' అని. విని ముని వచించెను.— 'రాజా, రాజవాహనుఁడఁడలొనుగా కుమారు లందఱును పలువురును జయింప నలవిగాని శత్రువులను జయించి దిగ్విజయము గావించి భూమండలమును వశముచేసికొని చంపానగరములో నొక్కడ నున్నారు. నీయాజ్ఞాపత్రము నిచ్చి శీఘ్రముగా వారిం దెచ్చుటకు సేవకులం బంపుము ' ఇట్లు ముని చెప్ప గా నిన్నుం బిలుచుకొని వచ్చుటకై ఆజ్ఞాపత్రమును పంపివాడను. ఇంకను మీరు నిమిషము వయినను తామసము చేయుదురేని నన్నును మీతల్లిని వసుమతిని కథాశేషులనుగా పిందురు. ఈమాట యెఱింగి మఱచినీళ్లయినను దారి తరలిన పిమ్మటనే త్రాగవలయును." అని. తేని యీయాజ్ఞను బొదలం దాల్చి నవారై తరలుటకు కుమారులు సమకట్టిరి.

వశీకృతములయిన రాజ్యములను రక్షించుటకు చాలిన సైన్యములను సమగ్రతరులయి సయాప్తపురుషులను ఆయాతావుల నుంచి, ఒకపాటి దండుచే దారికాపుచేయించి మునుపటి పగతుని మాశవరాజును మానసారుని ఓడించి, ఆరాజ్యమును కూడ స్వాధీనపఱచుకొని, తమతమ యిల్లాండ్రతోఁ గూడుకొన్నవారై వారిం గాపాడుటకు దండుతో కొందఱు

సంత్రులను నియోగించి నిగిలిన పరిమిత సైన్యమును తైళువు రాజవాహనునిమున్నడుకొని ఆతనితండ్రికి రాజహంసునికిని తల్లికి కనుసంతిదేవికిని చరణాభివందనముం గావించిరి. వారును కుమారుల రాకం బొంది పరమానందభరితులైరి. కుమారుల చరితములను తమ తమపరాక్రమములం దెలుపువానిని అతిదర్బులముల నాకర్షించి పరమానందంబుం బొందిరి. అంతట రాజు మునికి వినయముతో విన్నపముచేసి కొనిెను. — ‘భగవానుడా, నీ ప్రసాదంబునంజేసి మేము మానవ మనోరథములకన్న నెక్కుడు అవాఙ్మనసగోచరం బయిన సుఖమును పొందినాము. ఇంక మీద నేను స్వామి పాదసన్నిధియందు వానప్రస్థాశ్రమముం బొంది ఆత్మసాధనమే చేయుట యుక్తము. కావున పుష్పపుంగమాశీన రాజ్యములకు రాజవాహను నభిషేకించి కడమ రాజ్యములను తొమ్మండుగురుకుమారులకును వారివారికి తగినట్లుగా ఇచ్చి, ఆకుమారులు రాజవాహనుని ఆజ్ఞను నేఱువేర్చువా రయి ఆతనిమతంబున వర్తించుచు నాలుగు సముద్రముల యొడ్డాణము తోడి యీ ధాత్రిని శత్రునాశముచేసి యనుభవించునట్లుగా స్వామి ఆవధరింప వలయును.’ అని. మునియు ఆ కార్యమును అట్లే సాధించుడు, రాజవాహనుడు తిండిరాజ్యమం దుండఁగా, కుమారులు ఆతని యాజ్ఞప్రకారము సర్వభూమండలమును న్యాయముగా పరిపాలించుచు తల్లిదండ్రుల కడకు రాకపోకలు గావించుచు ఒండొరులతో వికమత్యముతో వర్తించు ఇంద్రదాదులకు సయితము లభింపని రాజ్య సుఖములు అనుభవించుచు ఉండిరి.

వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి విరచితము

ద శ కు మార చ రిత ము

సంగ్రహము.

